

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO
LIETUVOS KARO AKADEMIJA

GENEROLAS
JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS
1864–1943

Moksliniai straipsniai ir pranešimai

Vilnius 2014

UDK 355.3(474.5)(092)

Ge223

Atsakingasis redaktorius – Arūnas Alonderis

Recenzavo: dr. Ieva Šenavičienė, Lietuvos istorijos institutas
dr. Algimantas Liekis, Lietuvos mokslų akademijos mokslo
darbų leidinio „Lietuvos mokslas“ vyriausiasis redaktorius

Moksliniai straipsniai ir pranešimai apsvarstyti, patvirtinti ir rekomenduoti spausdinti Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Karo mokslų instituto Karo istorijos centro tarybos 2014 m. rugsėjo 24 d. posėdyje.

Viršelio nuotraukoje:

Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas, Karo mokyklos kūrėjas ir pirmasis viršininkas. Kaunas, 1919 m. balandžio 1 d.

J. psk. V. Maželio nuotrauka

© Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2014

© Irena Adomaitienė, 2014

© Arūnas Alonderis, 2014

© Gintautas Jakštys, 2014

© Valdas Rakutis, 2014

© Gintautas Surgailis, 2014

© Konstancija Janina Tupėnienė, 2014

© Feliksas Žigaras, 2014

ISSN 1822-4423

ISBN 978-609-8074-28-4

TURINYS

Prof. dr. Valdas RAKUTIS

PRATARMĖ..... 5

Dr. Gintautas SURGAILIS

GENEROLAS JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS 7

Dr. Gintautas SURGAILIS

KARININKAS JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS – PIRMOJO PĖSTININKŲ
PULKO VADAS..... 17

Konstancija Janina TUPĖNIENĖ

GENEROLO JONO GALVYDŽIO-BYKAUSKO BIOGRAFIJOS FAKTAI IR
NAUJAUSI TYRIMAI..... 35

JONO GALVYDŽIO-BYKAUSKO KARINĖS LITERATŪROS
SKAITYKLOS ATIDARYMAS 40

MOKSLINĖ KONFERENCIJA „NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS
KARININKAS – GENEROLAS JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS“ 41

NAUJŲ GENEROLO JONO GALVYDŽIO-BYKAUSKO BIOGRAFIJOS
DUOMENŲ PAIEŠKA43

Mjr. Gintautas JAKŠTYS

KARO MOKYKLOS VIRŠININKAS GEN. JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS.. 69

Irena ADOMAITIENĖ

JONO GALVYDŽIO-BYKAUSKO BIBLIOGRAFIJA..... 91

Doc. dr. Feliksas ŽIGARAS

GENEROLAS JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS IR PIRMOSIOS
KARO MOKYKLOS LAIDOS..... 101

PIRMOSIOS KARO MOKYKLOS 103

LIETUVIAI KARIAI RUSIJOS IR KITŲ VALSTYBIŲ KARIUOMENĖSE 104

KARO MOKYKLOS ĮKŪRIMAS 113

PIRMIEJI KARO MOKYKLOS ŽINGSNIAI 120

KARIŪNŲ FRONTININKŲ LAIDOS 143

KARO MOKYKLA VILNIUJE 157

KARO MOKYKLA TAIKOS METAIS..... 161

IŠVADOS	205
PRIEDAI	211
GENEROLO JONO GALVYDŽIO-BYKAUSKO GYVENIMO IR VEIKLOS CHRONOLOGINIS APRAŠAS	237
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	241
SERIJOS „LIETUVOS KARIUOMENĖS ISTORIJA“ LEIDINIAI	259

PROF. DR. VALDAS RAKUTIS

* * *

PRATARMĖ

Lietuvos karinių mokymo įstaigų istorija siekia XVIII amžių, kai būsimieji karininkai buvo ugdomi kadetų korpusuose Liunevilyje, Nesvyžiuje, Gardine, Vilniuje ir Varšuvoje. Tačiau pavergus Abiejų Tautų Respubliką ši tradicija nutrūko. XIX amžiaus sukilimuose buvo bandymų kurti karo mokyklas (atskirai reikėtų paminėti 1863 m. karo mokyklą Italijoje). Tačiau atkuriant Lietuvą po I pasaulinio karo ši tradicija buvo pamiršta – Lietuvos kariuomenės kūrėjai neturėjo galimybių susipažinti su savo kariuomenės paveldu, todėl buvo priversti viską pradėti nuo pradžių. Laikotarpiu, kai visko trūko, o karininkų poreikis buvo didžiulis, Lietuvos kariuomenės istoriją kūrė iškilios asmenybės, tuo metu patekusios įvykių sūkurin ir turėjusios čia ir dabar priimti reikalingus sprendimus, formuoti kariūnų moralines nuostatas, kurti terminus, nukreipti karininkų rengimą reikiama kryptimi.

Neabejotinas lyderis šiame procese buvo generolas Jonas Galvydis-Bykauskas. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, pastaruoju metu aktyviai besidominti savo pirmtakais ir tradicijų kūrėjais, išskyrė generolą Joną Galvydį-Bykauską kaip vieną ryškiausių ir charizmatiškiausių asmenybių – nusprendė

jo vardu pavadinti Akademijos bibliotekos karinių leidinių skaityklą ir išleisti mokslinę jo gyvenimo ir veiklos studiją.

Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas buvo lūžio epochos žmogus – jaunystę praleidęs Rusijos kariuomenėje, čia ištvėręs karo meto sunkumus, revoliucijų baisybes, kūrė naują Lietuvą, jos kariuomenę, Karo mokyklą. Nuo balto lapo pradėti visada sunku, visada galima padaryti klaidų, neįtikti, paslysti. Kartu neįmanoma pasislėpti už teisinių normų ir biurokratinių taisyklių širmos – reikia tuojau pat ir iš esmės spręsti problemas, suvokiant būsimųjų karininkų nuotaikas ir jaunatvišką maksimalizmą. Būtent tokiais laikais sublizga asmenybės, kartais herojiškos, kartais kiek naivios ar net juokingos. Tačiau būtent šie žmonės tampa kelrodėmis žvaigždėmis ateities kartoms, jie formuoja principus ir vertybes, jų pasakytos sparnuotos frazės tampa neginčijamomis dogmomis ir pamatiniais principais, pamatu, ant kurio vėlesni vadai ir mokytojai statys mokslo rūmą.

Šiame leidinyje nebuvo siekta sukurti antžmogio monumento. Generolas pa-vaizduotas kaip paprastas žmogus – su visais privalumais ir trūkumais. Bet kaip tik toks žmogaus vaizdavimas leidžia teisingiau įvertinti jo laimėjimus, suprasti, kokiomis sąlygomis jis tarnavo, kūrė, gyveno, auklėjo jaunąją karininkų kartą.

Leidinyje skirtas Lietuvos kariuomenei, plačiajai visuomenei, bet pagrindinis jos skaitytojas – Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos kariūnas, jaunas karininkas, kuriam priklauso Lietuvos kariuomenės ateitis. Kad žinotų, ant kokių pamatų stovi jo Alma Mater, ant kokių pamatų jis turės formuoti savo karių moralę, kokiomis vertybėmis grindžiama jo, kaip būsimo karininko, moralė, kad jo, kaip specialisto, pareiga – išmanyti karo mokslus.

Šios knygos iniciatore ir idėjinio variklio tapo Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos bibliotekos vedėja Konstancija Janina Tupėnienė. Nuo pat pirmųjų dienų, dirbdama šios bibliotekos vedėja, ji išskirtinį dėmesį skyrė Akademijos tradicijoms, puikiai bendravo su bibliotekos rėmėjais, o rengiant šią knygą – su Jono Galvydžio-Bykausko giminėmis ir kolegomis, ieškojo su generolu susijusių vietų, nežinomų faktų, bibliotekoje šia tema surengė parodėlę ir mokslinę konferenciją. Tai pavyzdys mums visiems, kaip reikia pastebėti nusipelnčius, deja, dažnai pamirštamus žmones, vertinti jų nuopelnus ir atliktus darbus.

GENEROLAS JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS

Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas (apie 1919 m.)

VDKM nuotrauka

*P*iliečiai! Kiekvienas iš Jūsų žinot, koks yra dabar svarbus laikas mūsų Tėvynei, žinot, kad nepriklausomybė mūsų Tėvynės dar tik ant popieriaus, žinot gerai svetimą globą – lenkų, rusų ir vokiečių, žinot gerai, kad mūsų globėjai rūpinas visokiais būdais mus nuskriausti ir dargi išrauti iš mūsų meilę brangios Lietuvos Tėvynės, niekino viską, kas buvo mūsų. Taigi, turime progą pasiluosuoti iš vergijos pančių. Stokime į darbą visi ir kiek galime prisidėkime darbu ir aukomis atstatymui Lietuvos Tėvynės.

Jonas Galvydis-Bykauskas

DR. GINTAUTAS SURGAILIS

* * *

Jonas Galvydis-Bykauskas gimė 1864 m. gruodžio 3 d. Utenos apskrities Užpalių valsčiaus Degėsių kaime. 1884 m. baigęs vidurinę girininkų mokyklą, dirbo girininko padėjėju Novgorode, vėliau – Senojoje Rusoje. 1885 m. įstojo savanoriu į 86-ąjį pėstininkų pulką ir po kelių savaičių buvo pasiųstas į Peterburgo junkerių mokyklą. Ją baigė labai gerais pažymiais ir už tai buvo apdovanotas Miliutino premija. 1886 m. gavo pirmąjį karininko laipsnį ir buvo paskirtas tarnauti į 87-ąjį pėstininkų pulką, 1905 m. tapo kuopos vadu. 1909 m. baigusiam Orenbaumo karininkų mokyklą buvo suteiktas kapitono laipsnis. 1911 m. pradžioje toliau tarnauti buvo perkeltas į 18-ąjį šaulių Sibiro pulką. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui J. Galvydžio-Bykausko pulkas buvo permestas į frontą. Teko kautis ne viename mūšyje, už narsą mūšiuose su vokiečiais ties Varšuva 1914-ųjų rudenį jis buvo pakeltas į pulkininkus ir po metų, t. y. 1915-aisiais, paskirtas pulko vadu¹. Tačiau kautynėse prie Lodzės Lenkijoje J. Galvydis-Bykauskas buvo sužeistas ir pateko į vokiečių nelaisvę.

Po Spalio perversmo Rusijoje prasidėjus suirutei, Rytų frontas Vokietijai tapo nebepavojingas. Rusijos kariuomenės belaisviai, kilę iš Vokietijos užimtų teritorijų, buvo pradėti leisti atostogų. 1918 m. pradžioje atostogų į savo gimtąjį kaimą parvyko ir J. Galvydis-Bykauskas. Čia jis sužinojo apie 1918 m. vasario 16 d. aktą ir nieko nelaukdamas išvyko į Vilnių – stoti savanoriu į Lietuvos kariuomenę. Kadangi kariuomenės dar nebuvo, net apie jos kūrimą buvo per

¹ *Trumpos Steigiamojo Seimo narių biografijos su atvaizdais*, Klaipėda, 1924, p. 20.

anksti kalbėti, nes šalyje šeimininkavo vokiečiai, Lietuvos Taryboje palikęs savo adresą, grįžo namo. Tačiau, nesulaukęs kvietimo, rudenį vėl atvyko į Vilnių. Ten jo jau laukė, nes spalio 9 d. Apsaugos komisija buvo įpareigota pradėti kurti Lietuvos kariuomenę.

J. Galvydis-Bykauskas energingai ėmėsi kariuomenės organizavimo darbo. Krašto apsaugos komisijoje, vadovaujamoje J. Kubiliaus, jam buvo patikėtos Tiekimo skyriaus viršininko pareigos.

J. Galvydis-Bykauskas parengė Lietuvos kariuomenės projektą. Jo nuomone, kiekvienas valsčius arba parapija turėjo aprūpinti apranga ir maistu septynioms paroms 10 žmonių. Šie žmonės turėjo būti šaukiami ne visi iš karto, o atsižvelgiant į kariuomenės pasirengimą juos priimti, t. y. pagal turimų ginklų, vietų kareivinėse skaičių ir pan. Trejetą dienų su šiuo projektu jis vaikščiojo iš vienos įstaigos į kitą, bet pritarimo nesulaukė².

1918 m. lapkričio 23 d. Apsaugos ministerijai įsakymu Nr. 1 dėl kariuomenės formavimo J. Galvydis-Bykauskas buvo paskirtas 1-ojo pulko vadu. Tą pačią dieną jis buvo atleistas iš ankstesnių pareigų³.

Organizuoti pulką Vilniuje 1918 m. gruodžio pradžioje buvo labai sunku, todėl nuo 1918 m. gruodžio 17 d. šis darbas tęsiamas Alytuje. Pulko formavimas vyko sėkmingai.

1918 m. gruodžio 30 d. krašto apsaugos ministro įsakymu J. Galvydis-Bykauskas buvo paskirtas visų karinių dalių, veikiančių Vilniaus srityje, vadu ir jam buvo įsakyta ginti Vilnių⁴. Tačiau pradėti vykdyti šios užduoties J. Galvydžiui-Bykauskui neteko. Raudonarmiečiams spaudžiant, Vilnius buvo paliktas.

Formuojant pulką, J. Galvydžio-Bykausko santykiai su jaunais karininkais susiklostė nepalankiai. Ši priešprieša baigėsi jų skundu Apsaugos štabui, kuriame buvo įrodinėjama, kad J. Galvydis-Bykauskas netinkamas šioms pareigoms. Kariuomenės vadovybė, nenorėdama aštrinti santykių, J. Galvydį-Bykauską atšaukė iš pulko vado pareigų.

Sausio 21 d. J. Galvydis-Bykauskas išvyko į Berlyną, o 25 d. buvo paskirtas Karo mokyklos viršininku⁵. Naująsias pareigas jis pradėjo eiti vasario 27 d., grįžęs iš Berlyno⁶.

Karo mokykla įsikūrė Kaune, K. Donelaičio ir Gedimino gatvių sankryžoje esančiuose pastatuose. Pirmieji Karo mokyklos auklėtiniai susirinko kovo 8 d. Mokslas prasidėjo kovo 11 d.⁷ Oficialiai mokykla buvo atidaryta balandžio 1 d.

² Gen.-leit. Galvydis-Bykauskas. Iš atsiminimų // *Mūsų žinynas*, 923, t. 5, p. 426.

³ Gužas. Atsiminimai apie pirmąsias mūsų kariuomenės kūrimosi dienas // *Mūsų žinynas*, 1923, t. 5, p. 444.

⁴ Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 10, 1918 m. gruodžio 30 d.

⁵ Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 20, 1919 m. sausio 25 d.

⁶ *LCVA*, f. 930, ap. 2, b. 48, l. 3.

⁷ Ališauskas K. *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės. 1918–1920*, Čikaga, 1972, p. 93–94.

Karo mokyklos viršininkui, pedagogams ir personalui iškilo nemažai gana sudėtingų uždavinių. Viską, pradedant mokymo programomis ir baigiant rikiuotės pratimais, reikėjo kurti patiems. O iš pradėjusių dirbti profesionalas buvo tik mokyklos viršininkas. Taigi jam ir teko dėstyti svarbiausius dalykus: Lauko statutą, šaudymo teoriją ir visų rūšių ginklų rinktinių veiksmus kovos lauke. 1919 m. liepos 6 d. buvo išleista pirmoji Karo mokyklos kursantų laida – 96 pėstininkų, artilerijos, kavalerijos ir inžinerijos karininkai.

Išleidus pirmąją laidą, tuoj buvo surinkta antroji. Dalis kursantų buvo savanoriai, kiti – mobilizuotieji. 1919 m. gruodžio 16 d. mokyklą baigė dar 224 karininkai⁸.

1919 m. rugpjūčio 29 d. iš Kauno įgulos viršininko pareigų atleidus 1-ojo raitelių pulko vadą J. Jackevičių, jos viršininku buvo paskirtas J. Galvydis-Bykauskas⁹. Šias pareigas jis ėjo iki 1920 m. sausio 1 d.¹⁰

Tai nebuvo vien garbės pareigos. Kaune ir jo apylinkėse buvo dislokuota nemažai kariuomenės. Ją reikėjo rengti kovos veiksams, viskuo aprūpinti. Tiesiogiai šiais reikalais rūpinosi dalių vadai, tačiau didžiulė atsakomybė gulė ir ant įgulos viršininko pečių.

Pirmiausia naujasis įgulos viršininkas pabandė padaryti tvarką: nubaudė be leidimo vaikščiojusių po miestą ir dėl to sulaikytų kareivių dalies viršininką, iš kareivių ir karininkų labai griežtai reikalavo laikytis karių mandagumo taisyklių, įsakė patikrinti, kokiomis sąlygomis gyvena karininkai: ar butų šeiminkai nesiskundžia jų elgesiu ir t. t.¹¹

1919-ųjų spalį Lietuvos kariuomenėje gražinus karinius laipsnius, spalio 18 d. J. Galvydziui-Bykauskui buvo suteiktas generolo leitenanto laipsnis¹².

J. Galvydis-Bykauskas vėliau prisipažino, kad, būdamas rikiuotės karininkas, Karo mokykloje jautėsi nevisiškai savo vietoje, tad kai vyriausiasis kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas jam pasiūlė divizijos vado pareigas, iš karto sutiko. Išleidus antrąją karininkų laidą, 1920 m. pradžioje J. Galvydis-Bykauskas buvo atleistas iš Karo mokyklos viršininko pareigų ir paskirtas 3-iosios pėstininkų divizijos vadu¹³. Divizijos štabas buvo įsikūręs Pastoratėje (netoli Eglaitės, Latvijos teritorijoje).

1920 m. vasario 7 d. J. Galvydis-Bykauskas faktiškai pradėjo vadovauti Daugpilio grupės kariuomenei, nes 3-iajai divizijai buvo priskirtos visos dalys, buvusios Daugpilio fronte.

Aktyvių karo veiksmų nebuvo, tad kiekvieną atokvėpio valandėlę J. Galvy-

⁸ *Ten pat*, p. 94.

⁹ Lietuvos kariuomenei. Įsakymas Nr. 180, 1919 m. lapkričio 6 d.

¹⁰ Lietuvos kariuomenei. Įsakymas Nr. 218, 1920 m. sausio 14 d.

¹¹ *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 114, l. 2.

¹² Lietuvos kariuomenei. Įsakymas Nr. 170, 1919 m. spalio 18 d.

¹³ *LCVA*, f. 930, ap. 2, b. 48, l. 3.

dis-Bykauskas stengėsi išnaudoti karių mokymui. Tačiau padėtis buvo nestabili. Lenkai ypač dažnai griebdavosi įvairiausių provokacijų, o jos labai greitai galėjo peraugti į naujus susirėmimus visame fronte. J. Galvydžiui-Bykauskui prireikė nemažai pastangų, kad būtų išvengta tokių situacijų. Beveik kiekviename savo įsakyme Daugpilio grupės kariams jis pabrėždavo, kad „grupės padėtis ir politinė situacija reikalauja ypatingo atsargumo ir didelio takto su latviais ir ypač su lenkais“¹⁴, nes lietuvių pozicijos buvo tarp lenkų ir latvių kariuomenių.

1920 m. balandžio 9 d. J. Galvydis-Bykauskas buvo paskirtas laikinai eiti vyriausiojo kariuomenės vado pareigas vietoj atostogų išleisto S. Žukausko¹⁵. Tuo metu J. Galvydžio-Bykausko kandidatūra užimti šį postą buvo tinkamiausia. Jam nestigo nei patirties, nei darbštumo.

Nuo pat pirmosios dienos J. Galvydis-Bykauskas uoliai ėjo šias garbingas pareigas. Be to, artėjo rinkimai į Steigiamąjį Seimą, į kurį buvo iškeltas kandidatu, todėl prisidėjo naujų rūpesčių. 1920 m. balandžio 15 d. Utenos VI rinkimų apygardoje jis buvo išrinktas Steigiamojo Seimo nariu¹⁶.

Susirinkus Steigiamajam Seimui, J. Galvydis-Bykauskas 1920 m. liepos 7 d. iš vyriausiojo kariuomenės vado pareigų buvo atleistas¹⁷. Steigiamajame Seime J. Galvydis-Bykauskas atstovavo Ūkininkų sąjungos frakcijai. Jis buvo išrinktas Krašto apsaugos komisijos pirmininku.

Dirbdamas Steigiamajame Seime dalyvavo ne tik sprendžiant karinius klausimus, bet ir aptariant kitas Lietuvai svarbias problemas. 1920 m. spalio 23 d., pablogėjęs padėčiai lenkų fronte, J. Galvydis-Bykauskas buvo paskirtas laikinai eiti 2-osios divizijos vado pareigas¹⁸. Darbą Steigiamajame Seime teko nutraukti. Generolas išvyko iš Kauno, nes divizijos štabas buvo fronte. Ir tik 1920 m. lapkričio 30 d. su želigovskininkais pasirašius sutartį dėl karo veiksmų nutraukimo, J. Galvydis-Bykauskas, išdėstęs savo dalis palei demarkacijos liniją, divizijos štabą perkėlė į Kauną¹⁹.

1921 m. vasario 1 d. J. Galvydis-Bykauskas iš 2-osios divizijos vado pareigų buvo atleistas²⁰ ir vėl pasinėrė vien tik į Steigiamojo Seimo darbą.

1921 m. gruodžio 18 d. J. Galvydis-Bykauskas, priėmęs krašto apsaugos ministro J. Šimkaus pasiūlymą, vėl tapo Karo mokyklos viršininku²¹.

Antrą kartą grįžęs vadovauti mokyklai, generolas leitenantas pradėjo naują jos istorijos etapą. Karo mokykla buvo reformuojama iš esmės – pertvarkoma į

¹⁴ *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 102, l. 37, 48.

¹⁵ Lietuvos kariuomenei. Įsakymas Nr. 295, 1920 m. balandžio 9 d.

¹⁶ *Lietuva*. 1920, gegužės 9.

¹⁷ Lietuvos kariuomenei. Įsakymas Nr. 440, 1920 m. rugsėjo 22 d.

¹⁸ *LCVA*, f. 930, ap. 2, b. 48, l. 3.

¹⁹ *Ten pat*, f. 384, ap. 3, b. 635, l. 52.

²⁰ Įsakymas kariuomenei Nr. 26, 1921 m. vasario 1 d.

²¹ Įsakymas kariuomenei Nr. 299, 1921 m. gruodžio 28 d.

tikrą taikos meto karininkų mokyklą²².

Tuo metu jau buvo rengiama penktoji karininkų laida. 1923 m. spalio 15 d. ją baigė 79 karininkai. 1924 m. rugsėjo 28 d. buvo išleista šeštoji laida. Kariuomenei buvo parengti 48 karininkai. 1925 m. rugsėjo 7 d. baigė septintoji laida – 52 leitenantai ir 1 puskarininkis²³.

Nuo 1922 m. sausio 1 d. Karo mokyklos viršininkas, be tiesioginių pareigų, pradėjo eiti ir Kauno įgulos viršininko pareigas²⁴. Jas ėjo iki 1923 m. rugsėjo 1 d.²⁵ Dėl pablogėjusios sveikatos paties prašymu 1926 m. rugpjūčio 28 d. J. Galvydis-Bykauskas buvo išleistas į atsargą. Tos pačios dienos Respublikos Prezidento aktu jam buvo suteiktas generolo laipsnis (su vyresniškumu nuo 1920 m. balandžio 5 d.)²⁶.

1928 m. lapkričio 22 d., minint Lietuvos kariuomenės atkūrimo 10 metų sukaktį, J. Galvydziui-Bykauskui buvo leista dėvėti karininko uniformą²⁷.

Išėjęs į atsargą, J. Galvydis-Bykauskas nepasitraukė iš visuomeninio gyvenimo. Iki 1928 m. rugsėjo priklausė Lietuvos ūkininkų kooperatyvų sąjungos valdybai, tačiau dėl kai kurių nesusipratimų bei nesutarimų 1928 m. rugsėjo 5 d. įvykusiame nepaprastųjų įgaliotinių suvažiavime pareiškė iš jos išsinešti²⁸.

Pasitraukęs iš Lietuvos ūkininkų kooperatyvų sąjungos valdybos, pradėjo aktyviau reikštis Katalikų veikimo centre, todėl juo susidomėjo saugumo policija. Buvo užvesta byla. Sprendžiant iš jos įrašų, J. Galvydis-Bykauskas ne kartą buvo renkamas į Katalikų veikimo centro revizijos komisiją²⁹.

Nenutraukė J. Galvydis-Bykauskas ryšių ir su Lietuvos kariuomene. Nemažai rašė į kariuomenės spaudą, ypač „Mūsų žinyną“, pėstininkų taktikos, šaudybos klausimais, spausdino savo atsiminimus.

Jis niekada nepamiršo, kad yra karys. Viešumoje visada pasirodydavo tvarkingas, linksmas, riteriškas, labai jautrus garbės klausimais, todėl ilgą laiką buvo renkamas Karininkų ramovės garbės teismo nariu³⁰.

1940 m. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, jau liepos 4 d. NKVD darbuotojai J. Galvydziui-Bykauskui, kaip aktyviam Krikščionių demokratų partijos veikėjui ir buvusiam Lietuvos kariuomenės generolui, sufabrikavo bylą. Svarbiausias „kaltinimas“, ko gero, buvo tai, kad jis nevengė kritikuoti komunistų. Neliko nepastebėta ir 1939 m. J. Galvydžio-Bykausko parašyta knygelė „Komunizmas Ispanijoje“. Tačiau rimtesnės medžiagos tuo metu neradus, jis tik buvo

²² Balčiūnas. Pirmieji Karo mokyklos žygiai // *Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, p. 445.

²³ Statkus V. *Lietuvos ginkluotosios pajėgos. 1918–1940 m.*, Čikaga, 1986, p. 160–164.

²⁴ Įsakymas kariuomenei Nr. 5, 1922 m. sausio 5 d.

²⁵ LCVA, f. 930, ap. 2, b. 48, l. 3.

²⁶ Krašto apsaugos ministerio įsakymas. 1926 m. rugpjūčio 28 d. // *Krašto apsaugos ministerio įsakymai*. 1926 m.

²⁷ Įsakymas kariuomenei Nr. 85, 1928 m. lapkričio 24 d.

²⁸ LCVA, f. 438, ap. 1, b. 4049, l. 2.

²⁹ *Ten pat*, l. 10–11.

³⁰ *Ten pat*, f. 378, ap. 3, b. 1747, l. 259.

įtrauktas į sovietų valdžiai nelojalių asmenų sąrašą. Vis dėlto 1941 m. birželio 12 d. J. Galvydis-Bykauskas buvo areštuotas. Tardymas prasidėjo tą pačią dieną. Tardytojas bandė priversti J. Galvydį-Bykauską prisipažinti, kad priklauso an-titarybinei pagrindinei organizacijai, tačiau šis tai neigė.

Birželio 21 d. buvo pasirašytas nutarimas dėl J. Galvydžio-Bykausko įkalinimo tardymo laikotarpiu. Nutarime užfiksuota, kad jis įtariamasis padaręs nusikaltimą pagal RSFSR baudžiamojo kodekso 58-2-11 straipsnį³¹.

Sutvarkius šiuos formalumus, turėjo prasidėti tardymas, tačiau... birželio 22 d. prasidėjęs SSRS ir Vokietijos karas įvykius pakreipė kita vaga – saugumiečiams teko skubiai sprukti. Jie turėjo daug svarbesnių reikalų, todėl J. Galvydį-Bykauską, matyt, pamiršo, o į Kauną įžygiavę vokiečiai, atidarę saugumo rūsius, generolą išlaisvino³².

Atsigavęs po patirtų išgyvenimų, nors ir senyvo amžiaus, jis atidžiai sekė karo veiksmus Rytų fronte. Generolas J. Galvydis-Bykauskas daugiausia domėjosi kariniais reikalais ir karo veiksmų eiga įvairiuose frontuose, bet ypač vokiečių ir rusų fronte.

Tačiau karo pabaigos generolas J. Galvydis-Bykauskas nesulaukė – 1943 m. liepos 16 d. mirė Kauno savitarpinės pagalbos ligoninėje. Palaidotas Raudondvario kapinėse.

Generolo J. Galvydžio-Bykausko nuopelnai įvertinti šiais apdovanojimais: Vyčio Kryžiaus II rūšies 1-ojo laipsnio ordinu (1926), Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 2-ojo laipsnio ordinu (1928), Lietuvos Nepriklausomybės 10-mečio medaliu (1928), Lietuvos kariuomenės savanorių kūrėjų medaliu (1940), Latvijos išsivadavimo karo 10-mečio medaliu (1929), Rusijos kariuomenėje – Šv. Vladimiro 4-ojo laipsnio, Šv. Anos 3-iojo ir 2-ojo laipsnių, Šv. Stanislovo 3-iojo ir 2-ojo laipsnių ordinais, taip pat Bulgarijos ir Persijos ordinais³³.

1990 m. rugpjūčio 2 d. generolas J. Galvydis-Bykauskas, kaip neteisėtai suimtas, jo veiksmuose neradus nusikaltimo sudėties, buvo reabilituotas.

³¹ *Ten pat*, I, 6.

³² Raštikis S. Lietuvos kariuomenės pirmajam pulko vadui gen. Galvydžiui-Bykauskui mirus // *Karys*, 1943, liepos 24.

³³ Veilentienė A. Galvydis-Bykauskas Jonas // *Lietuvos Steigiamojo Seimo (1920–1922 metų) narių biografinis žodynas*, V., 2006, p. 148.

GENERAL JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS

DR. GINTAUTAS SURGAILIS

SUMMARY

Jonas Galvydis-Bykauskas was born on 3 December 1864 in the village of Degėšiai (Užpaliai parish, Utena district). In 1884, he finished Secondary School of Forestry and worked as a forester assistant in Novgorod and later in Stara Rusa. In 1885, he joined the 86th Volunteer Infantry Regiment and in several weeks he was sent to the Junker School in Saint Petersburg. During the period of 1886-1918, he served in different units of the Russian Armed Forces.

When he learnt about the declaration of the Act of Independence of Lithuania of 16 February 1918, he left for Vilnius without further hesitation to become a volunteer for the Lithuanian Armed Forces. J. Galvydis-Bykauskas started reorganization of the Lithuanian Armed Forces and prepared a project.

Having restored the military ranks of the Lithuanian Armed Forces in October 1919, on October 18 J. Galvydis-Bykauskas was promoted to lieutenant general.

At the beginning of 1920 when the second class of officers finished the school, J. Galvydis-Bykauskas was dismissed from the position of the Commandant of the Military School and was appointed as the Commander of the 3rd Infantry Division. Since 7 February 1920 he was de facto in command of Daugpilis' group troops as the division involved all the units of Daugpilis front.

On 9 April 1920 J. Galvydis-Bykauskas was assigned as Acting Chief of Defence replacing S. Žukauskas who was on leave.

When the Constituent Assembly of Lithuania met, on 7 July 1920 J. Galvydis-Bykauskas was dismissed from the position of the Chief of Defence of the Lithuanian Armed Forces. On 23 October 1920 he was assigned as the Acting Commander of the 2nd Division when the situation in the Polish front got complicated.

On 18 December 1921 J. Galvydis-Bykauskas accepted the offer of Minister of National Defence J. Šimkus to become the Commandant of the Military School and began a new stage of the history of the school. It was reformed fundamentally to a peacetime officer school.

In 1926, J. Galvydis-Bykauskas' health deteriorated and on August 28 he was discharged at his own request. Under the decree of the President of the Re-

public of Lithuania, J. Galvydis-Bykauskas was promoted to the rank of general.

During the 10th Anniversary of the Restoration of the Lithuanian Armed Forces, J. Galvydis-Bykauskas was granted a permission to wear military uniform. During his retirement he did not break off his relations with the Lithuanian Armed Forces. He wrote articles to military press, e.g. “Mūsų žinynas” (“Our Reference Book”) on infantry tactics, shooting and memoirs.

At heart J. Galvydis-Bykauskas was always a soldier. He was neat and orderly, cheerful, chivalrous and had a very keen sense of honour; therefore, he was a long-term member of the Court of Honour of the Officers’ Club.

During the Soviet occupation in 1940 and the war between the USSR and Germany, the course of events changed. Having recovered after the harrowing experience he underwent in the old age, General J. Galvydis-Bykauskas followed carefully the events in the Eastern Front. He focused on military affairs and the course of the war at different fronts, especially the German and Russian ones.

However, General J. Galvydis-Bykauskas did not see the end of the war. He died on 16 July 1943 in Kaunas Mutual Aid Hospital and was buried in Raudondvaris Cemetery.

KARININKAS JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS – PIRMOJO PĖSTININKŲ PULKO VADAS

Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas karinio dalinio vizitacijos metu

VDKM nuotrauka

DR. GINTAUTAS SURGAILIS

* * *

1918 m. lapkričio 23 d. apsaugos ministro prof. Augustino Voldemaro ir štabo viršininko plk. Jurgio Kubiliaus pasirašyto Apsaugos ministerijai įsakymo Nr. 1 trečiame paragrafe nurodyta: „*Pulkininką Galvydį-Bykauską skiriu vadu pirmojo pulko, steigiamo Alytuje. Jam įsakau tuojau pradėti priruošiamąjį darbą ir pasirinkti sau reikalingąjį kadrą.*“¹

Alytus kaip pulko formavimo vieta, matyt, buvo pasirinktas neatsitiktinai. Carinės okupacijos laikais šioje trečios eilės tvirtovėje buvo dislokuota kariuomenės įgula. Mieste stovėjo dvejios (mūrinės ir medinės) kareivinės, be to, čia buvo lietuvių gyvenamosios vietovės, todėl tikėtasi, kad pulkas greitai augs.

Tą pačią dieną J. Galvydis-Bykauskas buvo atleistas iš ankstesnių Krašto apsaugos komisijos Tiekimo skyriaus viršininko pareigų².

Pirmąjį pėstininkų pulką jau buvo pradėjęs formuoti V. Grigaliūnas-Glovackis. Tačiau tai buvo tik pulko užuomazga, be to, Vilniaus komendantas Liudas Gira, pasinaudojęs „valdžios pasikeitimu“, dalį karių pasiėmė į Vilniaus komendantūrą³. Taigi darbą teko pradėti beveik iš naujo. Kadangi Alytuje vokiečiai dar nebuvo išsikraustę iš kareivinių, pirmieji pulko organizaciniai darbai toliau buvo tęsiami Vilniuje.

¹ Apsaugos ministerijai įsakymas Nr. 1, 1918 m. lapkričio 23 d.

² Gužas. Atsiminimai apie pirmąsias mūsų kariuomenės kūrimosi dienas // *Mūsų žinynas*, 1923, t. 5, p. 444.

³ Grigaliūnas-Glovackis V. Mano atsiminimai // *Mūsų žinynas*, 1923, t. 5, p. 430.

Organizuoti pulką Vilniuje 1918 m. gruodžio pradžioje buvo labai sunku, beveik neįmanoma. Karininkų, ypač viceministro Konstantino Kondratovičiaus proteguojamų rusų ir baltarusių, nestigo, tačiau labai trūko pareigūnų ūkio reikalams tvarkyti. Jų buvo ieškoma net per spaudą. Štai 1918 m. gruodžio 2 d. „Lietuvos aide“ rašoma: „*Reikalingas prityręs karo valdininkas raštvedys vesti ūkio skyriaus raštinei. Skubiai kreiptis pirmojo lietuvių pulko štaban. Priimami tik su komitetų arba žinomų tautos veikėjų rekomendacijomis.*“⁴

Panašiai buvo ieškoma ir kitų pulkui reikalingų karininkų ir valdininkų. 1918 m. gruodžio 4 d. pulko vadas J. Galvydis-Bykauskas „Lietuvos aide“ išspausdino tokio turinio atsisaukimą: „*1-ojo pėstininkų pulko Vadas kviečia įstoti pulkan buvusius jaunų kareivių mokytojus, paaficierius ir viršilas (feldfebelius), buvusį kadrą rusų ar vokiečių kariuomenėje. Išlaikymas ir atlyginimas patenkins kiekvieną kareivį. Kviečiami stoti tik tie, kurie myli Tėvynę, kurie trokšta ją išvaduoti ir paleisti iš vergijos, kurie karštai trokšta būti laisvai nepriklausomos, demokratingos Lietuvos piliečiai, kurie, paėmę kardą į rankas, karštai gins Ją sunkioje valandoje nuo priešininkų, tykojančių apipulti Ją, panaikinti, paniekinti, pavergti... Broliai kareiviai, jūs patys gerai išmanote, kad mūsų būryje neturi būti girtuoklio, paleistuvio bei kito kokio ištvirkusio gaivalo. Kiekvienas, kuris nori patarnauti Lietuvos laisvei, pasirūpinkite rekomendacijomis iš kokių nors žymiųjų Lietuvos veikėjų arba įstaigų, nepriešingų Lietuvos labui ir Laikinajai valdžiai.*“⁵

Taigi, kaip matome, savanoriams, stojantiems į Lietuvos kariuomenės gretas, buvo keliami gana aukšti reikalavimai, netgi prašoma pateikti žymių Lietuvos žmonių rekomendacijas.

Labai sunkiai buvo sprendžiamos ūkinės problemos. Nors lapkričio 24 d. vokiečių karinė vadovybė Lietuvoje pranešė Lietuvos Vyriausybei teiksianti pagalbą jos kariuomenei, tačiau tai buvo padaryta negreitai.

Kai lapkritį Lietuvą pasiekė žinia, kad Sovietų Rusijos kariuomenė žygiuoja paskui besitraukiančius vokiečius, šio žygio tikslas tapo visiems aiškus. Lietuvos Vyriausybė nusiuntė delegaciją į Gardiną pas vokiečių 10-osios armijos vadą gen. E. Falkenhainą (*Falkenhayn*). Kariams delegacijoje atstovavo krn. Balys Giedraitis.

Su gen. Falkenhainu Lietuvos Vyriausybės atstovai tarėsi Lietuvos gynimo, kariuomenės apginklavimo ir kitais klausimais. Generolas atvirai ir aiškiai pasakė dėl vokiečių kariuomenės demoralizacijos Lietuvai veiksmingai padėti negalįs⁶. Taigi rimtos paramos tikėtis nebuvo iš ko.

Tai sužinojęs, J. Galvydis-Bykauskas ėmė rūpintis pulką kuo greičiau perkelti į Alytų. Pulkas buvo dar tik pradėtas formuoti ir jam pervežti būtų užtekę 6–7

⁴ Valdininkų domei // *Lietuvos aidas*, 1918, gruodžio 2.

⁵ Lietuvos valdžios įsakymai // *Ten pat*, 1918, gruodžio 4.

⁶ Ališauskas K. *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės*. 1918–1920, Čikaga, 1972, p. 58–59.

vagonų, o kelionė būtų užtrukusi porą valandų, tačiau Krašto apsaugos ministerija delsė duoti įsakymą pulkui keltis į Alytų.

1918 m. gruodžio 7 d. išleidžiamas Pirmojo pėstininkų pulko pirmasis įsakymas. Pirmajame įsakymo paragrafe pulko vadas plk. Jonas Galvydis-Bykauskas paskelbė, kad lapkričio 24 d. jis pradėjo formuoti pulką. Kaip matyti iš įsakymo, gruodžio 7 d. pulke jau buvo 31 karininkas, 2 karo valdininkai ir 59 kareiviai⁷.

Toliau buvo organizuojamas pulko štabas. Gruodžio 9 d. papor. L. Butkevičius paskirtas ūkio vedėju, št. kpt. A. Svilas – kulkosvaidžių komandos vadu, por. J. Čaplikas – laikinuoju adjutantu, karo valdininkas S. Užga – kvartirmeisteriu, karo vald. P. Kvedaravičius – išdininku⁸. Gruodžio 10 d. sudarytos trys komisijos pulkui aprūpinti ginkluote, apranga ir inventoriumi iš Intendantūros, Tiekimo ir Inžinerijos skyrių⁹.

Vilniuje dislokuoto Pirmojo pėstininkų pulko karių uniforma buvo labai paprasta: kaimiški drabužiai, prie kepurės prisegtas Vytis, prie dešinės rankovės prisiūtas tautinių spalvų – geltonos, žalios ir raudonos – trikampis. Karininkai daugiausia vilkėjo carinės Rusijos karininkų uniformas, tik be jokių ženklų. Pirmas Pirmojo pėstininkų pulko karininkų ženklas buvo girlianda ant dešinės rankos virš alkūnės, suraukta iš melsvo ir balto kaspino¹⁰.

Gruodžio 8 d. pulko vadas J. Galvydis-Bykauskas sužinojo, kad Alytuje vokiečiai lietuviams perduoda kareivines, kuriose galėtų tilpti iki 300 kareivių, ir ėmė rūpintis pulką kuo greičiau perkelti į Alytų, tačiau Krašto apsaugos ministerija nė nesirengė duoti įsakymo daliniui ten keltis. Generolai rusai, užimantys vadovaujamus postus, į lietuvius žiūrėjo su panieka. Vis dėlto gruodžio 10 d. J. Galvydis-Bykauskas į Alytų pasiuntė karininkus I. Musteikį, L. Butkevičių, V. Landsbergį, Gavelį, karo valdininką S. Užgą ir du savanorius raštininkus – eilinius Joną Kvietkauską ir Kostą Kučinską.

Atvykę karininkai kreipėsi į Alytaus apskrities tarybos pirmininką. Šis juos supažindino su vokiečių *kreishauptmanu* (įgulos viršininku – G. S.). Pastarasis sutiko perleisti lietuviams nenaudojamas kareivines.

Apžiūrėjęs vadinamąsias Pontonų kareivines, S. Užga išvyko į Vilnių gauti naujų pulko vado nurodymų. Jam sugrįžus, buvo pradėtas rengti smulkus kareivinių ir jose esamo turto bei inventoriaus sąrašas, kurio reikėjo kareivinių perėmimo aktui parengti.

Kareivinėms saugoti vokiečiai paskolino du karabinus „Mauser“¹¹ ir pripylė

⁷ Įsakymas 1 p. p., 1918-02-07, Nr. 1 // *LCVA*, f. 513, ap. 1, b. 2, l. 1–2.

⁸ Įsakymas 1 p. p., 1919-12-09, Nr. 3 // *Ten pat*, b. 1, l. 5 a. p.

⁹ Lesčius V. *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, Vilnius, 1998, p. 223.

¹⁰ *LCVA*, f. 513, ap. 1, b. 31, l. 253.

¹¹ Karabinas „Mauser“, 98 (a) modelis, Erfurtas, Vokietija, 1918 m. Kalibras – 7,92 mm, dėtuvės talpa – 5 šoviniai, taikymo nuotolis – 2000 m. Plienias, medis, žalvaris, brezentas. Ginklo ilgis – 1103 mm, vamzdžio ilgis – 600 mm, svoris – 3,68 kg

dvi kišenes šovinių. Vienas atvykęs kareivis buvo pastatytas į sargybą prie kareivinių vartų, antras – pasiūstas patruliuoti kareivinių teritorijoje.

Karo valdininkas S. Užga susitarė, kad kariai bus maitinami Mankauskienės valgykloje už 3 markes per dieną.

Sekmadienį S. Užga įkalbėjo Alytaus kleboną po pamokslų žmonėms paskelbti, kad mieste pradėtas kurti pėstininkų pulkas, iš vokiečių perimtos kareivinės jau yra Lietuvos kareivių, o netrukus iš Vilniaus į jas persikels visas pulkas. Tai paskelbęs, klebonas paprašė žmonių besikuriantį pulką pagal galimybes paremti. Kitą dieną kareivinių vartai neužsidarė nuo alytiškių vežimų su maistu, pašaru ir aukomis. Žmonės privežė mėsos, lašinių, taukų, gyvų avių, paršelių, kiaušinių, sūrių, sviesto, bulvių, žirnių, raugintų kopūstų ir kt. Sandėlis buvo prikrautas įvairiausių maisto produktų. Karo valdininkas S. Užga maistui pirkti pinigų turėjo, taigi už kai kuriuos produktus sumokėjo, tačiau daug žmonių atlygio neėmė, maistą su džiaugsmu dovanojo broliams kareiviams¹².

O tuo metu Vilniuje esančiame pulke pradėjo reikštis nepageidaujamos nuotaikos. Susidariusia situacija buvo nepatenkinti ir pulko karininkai. Kai kurie nevengdavo mestelti šiurkščios replikos net pulko vadui, smagindavosi mėgdžiodami jo rytų aukštaičių tarmę. Daugelis karininkų manė, kad vadas tyčia vilkina pulko perkėlimą¹³.

Pulkui susiruošus išvykti, į Alytų buvo išsiųsta krn. V. Landsbergio vadovaujama karių grupė, kuri prieš atvykstant pulko branduoliui turėjo aptvarkyti vokiečių perduotas kareivines¹⁴.

Tuo metu pulkas po truputį augo. Nuo gruodžio 6 iki 16 d. pulką papildė 30 kareivių, 2 buvo išbraukti iš pulko sąrašų kaip netinkami karo tarnybai, atvyko 4 karininkai ir karo valdininkas, 2 karininkai iš pulko išvyko. Gruodžio 17 d. pulko sąrašuose buvo 33 karininkai, 3 karo valdininkai, 1 karo gydytojas (L. Janulionis) ir 87 kareiviai¹⁵.

Pagaliau visos kliūtys buvo įveiktos ir 1918 m. gruodžio 17 d. 9 val. 30 min. traukinys su pulko kariais pajudėjo Alytaus link. Vokiečiai pulkui persikraustyti skyrė 8 vagonus. Į Alytų išvyko pulko štabas ir 25 karininkai, 3 karo valdininkai, 1 gydytojas ir 32 savanoriai kariai¹⁶, tačiau ne visas pulkas. Nuo jo buvo atskirta krn. A. Svilo vadovaujama vadinamoji Atskiroji komanda (20 karių), kuriai buvo pavesta Vilniuje saugoti Valstybės Tarybos rūmus. Dalį karių perėmė Vilniaus komendantūra¹⁷.

¹² LCVA, f. 513, ap. 1, b. 31, l. 27. 29.

¹³ Tamašauskas. Mano tarnyba pirmajame pėstininkų pulke // *Karo archyvas*, 1936, t. 7, p. 327.

¹⁴ Jankauskas V. *Kario kelias*, p. 32.

¹⁵ 1 pėst. D. L. K. Gedimino pulko kūrimasis po 1918.XI.23 // *Karys*, 1938, Nr. 34, p. 945.

¹⁶ Įsakymas 1 p. p. 1918-12-17, Nr. 12 // LCVA, f. 513, ap. 1, b. 2, l. 12; Vitkauskas V. Mūsų pėstininkai // *Mūsų žinynas*, 1928, Nr. 45, p. 243; Lesčius V. *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, p. 223.

¹⁷ LCVA, f. 513, ap. 1, b. 31, l. 35.

Pulkas vežėsi 240 rusiškų šautuvų ir apie 4000 šovinių¹⁸, kurie buvo paslėpti lagaminuose, apie 80 žiūronų, 20 porų vokiškų batų, kelias antklodes, čiužinius, keletą maišų ir daug įvairių smulkmenų.

Karių ir karininkų nuotaika buvo puiki. Dabar visi, prisimindami Vilniuje praleistas dienas, šaipėsi iš Apsaugos ministerijos valdininkų, piktinosi, kad joje įsigalėjo svetimšaliai.

Į Alytų pulkas atvyko gruodžio 18-ąją, 7 val. vakaro¹⁹. Kaip prisimena J. Čaplikas, po visos dienos kelionės jų niekas nelaukė. Stotis buvo visiškai tuščia, tik keletas nuo šalčio sustirusių vokiečių geležinkelininkų daužė delnus į alkūnes – taip šildėsi. Aplinkui nebuvo matyti jokio namuko, o iki miesto – dar apie pusantro kilometro kelio. Kadangi vežėjų nebuvo ir reikėjo eiti jų ieškoti, daiktus ir amuniciją iškrovė tiesiog ant sniego. O kareiviai išsirikiavo ir dainuodami nužygiavo į paskirties vietą²⁰.

Iš stoties pulkas nužygiavo į vokiečių jam perleistas pionierių kareivines dešiniajame Nemuno krante. Priešakyje žengė pulko vadas Jonas Galvydis-Bykauskas.

Kareivines rado be langų, durų ir krosnių. Anksčiau atvykę karininkai ir kareiviai spėjo suremontuoti keturis kambarius. Juose pulkas ir apsigyveno. Jau kitą dieną buvo pradėtas kareivinių remontas, nelaukiant, kol inžinierius parengs darbų sąmatą²¹. Reikia pasakyti, kad naktimis kareivinėse buvo pasišviečiama tik balanomis, nes nei elektros, nei žibalinų lempų pulkas dar ilgai neturėjo.

Iki karo kareivinėse buvo įsikūręs rusų pionierių batalionas, todėl jos ir buvo vadinamos Pontonų kareivinėmis. Pasak savanorio kūrėjo P. Pleskevičiaus, jos stovėjo ant aukšto Nemuno kranto ir buvo aptvertos stipria plienine tvora. Viso rajono plotas buvo tik apie 4 ha, teritorija – gana lygi, smėlėta. Viduryje buvo nemažas kiemas – aikštė, apsodinta medeliais ir krūmais, o palei kelius aplink rajoną pastatytos žemos medinės kareivinės. Vakarų pusėje stovėjo ūkiniai pastatai ir sandėliai. Iš viso ten buvo apie 20 pastatų (daugiausia kareivinių)²².

Gruodžio 19-oji ir 20-oji buvo skirtos tvarkytis kareivinėse ir aplink jas. Prižiūrėti darbus pulko vadas pavedė krn. Kaziui Ladigai. Vakare vadas su karininkais K. Ladiga, P. Tamašausku ir I. Musteikiu tarėsi dėl kareivių mokymo programos rengimo²³.

Apsitvarkęs kareivinėse, J. Galvydis-Bykauskas nuvyko pas vokiečių komendantą, vokiečių karių bataliono, dislokuoto Alytuje, vadą. Su vokiečiais

¹⁸ Aničas J. *Karininkas Antanas Juozapavičius 1894 02 12–1919 02 13*. Antras papildytas ir pataisytas leidimas. V.: Krašto apsaugos ministerija, 2004, p. 49.

¹⁹ Įsakymas 1 p. p. 1919-12-18, Nr. 13 // *LCVA*, f. 513, ap. 1, b. 2, l. 13.

²⁰ Jankauskas V. *Kario kelias*, p. 32.

²¹ Aničas J. *Karininkas Antanas Juozapavičius*, p. 49.

²² Jankauskas V. *Kario kelias*, p. 32.

²³ Įsakymas 1 p. p., 1919-12-20, Nr. 14 // *LCVA*, f. 513, ap. 1, b. 2, l. 14.

užsimezgė gana draugiški santykiai. Jie pažadėjo formuojant lietuvių pulką teikti visokeriopą paramą. Be pėstininkų bataliono, Alytuje dar stovėjo vokiečių husarų pulkas. Vokiečiai pažadėjo pulkui perduoti vadinamąsias Saratovo kareivines, nes Pontonų kareivinėse buvo įmanoma dislokuoti tik batalioną. Kadangi Saratovo kareivinės buvo tuščios, pulkas gruodžio pabaigoje į jas ir persikėlė²⁴.

Grįžęs iš susitikimo, pulko vadas papasakojo, kokia vokiečių kareivinėse esanti švara ir tvarka. Jis pareiškė norįs, kad karininkai asmeniškai susipažintų su vokiečiais ir kad vėliau tokia tvarka būtų ir lietuvių pulke. Daugumai karininkų tai, aišku, nepatiko. Pulko vadui buvo tiesiai pasakyta, kad jie ir patys sugebėsia susitvarkyti ne prasčiau už vokiečius.

Atsižvelgdamas į tokį karininkų nusistatymą, pulko vadas sudarė komisiją iš karininkų K. Ladigos, P. Tamašausko ir I. Musteikio karių mokymo programai rengti. Darbui vadovauti ėmėsi pats. Buvo parengta ir vado patvirtinta „Jaunojo kareivio mokymo instrukcija“. Užsiėmimų vedėju buvo paskirtas krn. I. Musteikis. Jie prasidėjo 1919 m. sausio 6 d.²⁵

Gruodžio 19 d. Alytuje pasirodė Pirmojo pėstininkų pulko patruliai²⁶. Vietos gyventojai savo akimis išvydo lietuvius kareivius, mieste palaikančius tvarką.

Gruodžio 21 d. pulko vadas išleido įsakymą, kad pradedama formuoti 1-oji kuopa. Jos vadu buvo paskirtas krn. Ignas Musteikis, vado padėjėjais – P. Dundulis ir S. Skimundris²⁷.

Alytuje sąlygos pulkui formuoti buvo geresnės nei Vilniuje, tačiau labai stigo lėšų, o Apsaugos štabo parama buvo menka, be to, vokiečiai trukdė apsirūpinti patalpomis, palaikyti mieste bendrąją tvarką ir pan.

Didžiausias pulko vado rūpestis buvo savanorių trūkumas. Kadangi į pulką vyrai rinkosi gana vangiai, buvo sumanyta į aplinkinius kaimus ir miestelius siųsti pulko karininkus, prašyti kunigų paramos. Gruodžio 21 d. J. Šulga buvo pasiūstas agituoti į Merkinės ir Perlojos, J. Tumas – į Alovės ir Nemunaičio, P. Černiauskas – į Daugų ir Nedzingės parapijas²⁸, gruodžio 24–26 dienomis K. Ladiga – į Daugų, J. Čaplikas – į Seirijų, A. Žemaitis – į Punios, J. Tumas – į Merkinės, S. Skimundris – į Valkininkų, Z. Talevičius – į Jiezno, gyd. L. Janulionis – į Alytaus parapijas²⁹. Be to, pulko vadas krn. J. Galvydis-Bykauskas išleido atsišaukimą. Jame buvo rašoma:

²⁴ Jankauskas V. *Kario kelias*, p. 33.

²⁵ Lesčius V. *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, p. 225.

²⁶ Sabalyš K. Trumpa mūsų kariuomenės 15 metų gyvavimo apžvalga // *LCVA*, f. 929 ap. 3, b. 808, l. 169.

²⁷ Įsakymas 1 p. p., 1919-12-21, Nr. 15 // *Ten pat*, b. 1, l. 8.

²⁸ *Ten pat*.

²⁹ Įsakymas 1 p. p., 1919-12-24, Nr. 24 // *Ten pat*, l. 10; Lesčius V. *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, p. 223.

„Piliečiai! Kiekvienas iš Jūsų žinot, koks yra dabar svarbus laikas mūsų Tėvynei, žinot, kad nepriklausomybė mūsų Tėvynės dar tik ant popieriaus, žinot gerai svetimą globą – lenkų, rusų ir vokiečių, žinot gerai, kad mūsų globėjai rūpinas visokiais būdais mus nuskriausti ir dargi išrauti iš mūsų meilę brangios Lietuvos Tėvynės, niekino viską, kas buvo mūsų. Taigi, turime progą pasiluosuoti iš vergijos pančių. Stokime į darbą visi ir kiek galime prisidėkime darbu ir aukomis atstatymui Lietuvos Tėvynės.

Pirmas mūsų uždavinys t. y. tvėrimas kariuomenės, nes be kariuomenės negali būti šalyje tvarkos ir ramybės. Geras šalies pilietis nusimano reikalingumą kariuomenės ir privalo padėti ją tvirti. Kariuomenė palaikys tvarką šalyje, ramybę, kariuomenė apgins Tėvynę nuo priešų.

Norėdami kuo greičiausiai matyti šalį nepriklausoma ir jos piliečių savivaldą, turime tvirti kariuomenę ir visi geriausieji Lietuvos sūnūs testuoja į kariuomenę.

Piliečiai! Kariuomenę reikia maitinti, o maisto neturime. Taigi kreipiamės į Jus, šalies gyventojai, prašydami vežti maistą 1-am lietuvių pėstininkų pulkui Alytuje, mokėsime tiek, kiek kiti moka.“³⁰

Sumanymas siųsti agitatorius padėjo. Be to, 1918 m. gruodžio 29 d. Lietuvos Vyriausybė išleido atsišaukimą, kuriame savanoriai buvo kviečiami stoti į Lietuvos kariuomenę. Pulkas pradėjo gausėti. 1919 m. sausio 5 d. jame buvo jau daugiau nei 300 kareivių³¹. Kasdien į Alytų atvykdavo po keletą ar net po kelias dešimtis savanorių. Antai 1918 m. gruodžio 27 d. atvyko 51 savanoris, 28 d. – 29, 29 d. – 55, 30 d. – 51, 31 d. – 43, 1919 m. sausio 1 d. – 46, sausio 2 d. – 22, sausio 3 d. – 21, sausio 4 d. – 10, sausio 5 d. – 12, sausio 8 d. – 27, sausio 9 d. – 23, sausio 10 d. – 30, sausio 11 d. – 20, sausio 12 ir 14 d. – po 15, sausio 15 d. – 8, sausio 16 d. – 6 savanoriai ir t. t.³²

Vis dėlto, nors Lietuvos Vyriausybė ir pulko vadovybė dėjo daug pastangų, Pirmasis pėstininkų pulkas augo pernelyg lėtai. Savanoriai, matyt, paveikti besiantinančių bolševikų propagandos, rinkosi negausiai. Labiau išsilavinę jaunuoliai traukė į Kauną, arčiau centro, vadovybės, o į pulką daugiausia ėjo paprasti, vargo ir skurdo užgrūdinti kaimo vaikinai. Bolševikams užėmus Vilnių, savanorių stojimas į pulką, kaip matyti iš pateiktos medžiagos, visai sulėtėjo³³.

Savanoriai buvo raginami atvykti su savo drabužiais, atsigabenti patalynę. Tačiau kelerius metus trukęs karas Lietuvos žmones labai nuskurdino, todėl savanoriai buvo apsirengę labai prastai, dažniausiai avėjo klumpėmis ir tik vienas kitas atsinešė patalynę.

³⁰ Atsišaukimas // LCVA, f. 513, ap. 1, b. 31, l. 62.

³¹ Aničas J. *Karininkas Antanas Juozapavičius*, p. 49.

³² LCVA, f. 513, ap. 1, b. 1, l. 14, 15, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 27, 30, 33, 34.

³³ 1 pėstininkų pulko pirmieji karo žygiai // LCVA, f. 513, ap. 1, b. 379, l. 76.

Kaip minėta, gruodžio 21 d. buvo pradėta burti pulko 1-oji, o gruodžio 29 d. – 2-oji kuopa. Šios vadu buvo paskirtas krn. Antanas Žemaitis. Tą pačią dieną kpt. A. Svilas ėmė formuoti kulkosvaidžių komandą, į ją iškart buvo paskirti 2 karininkai ir 14 kareivių. Gruodžio 31 d. 1-ojo bataliono vadu paskirtas krn. Kazys Ladiga³⁴.

Gruodžio 22 d. pulko vadas įsteigė budinčio karininko pareigybę ir kareivinių apsaugos tarnybą, į kurią turėjo būti skiriama po 7 kareivius kasdien³⁵.

Gruodžio 23-ioji pulko istorijoje – prasta diena. Tądien iš karių sąrašų buvo išbraukti pabėgę eiliniai Česlovas Sedleckis ir Kostantas Juozapaitis, o blogai besielgiantis eilinis Juozas Tamašauskas iš pulko buvo pašalintas³⁶.

1918 m. gruodžio 26 d. naujasis krašto apsaugos ministras Mykolas Velykis pulko vadą J. Galvydį-Bykauską išsikvietė į Vilnių. Pulku vadovauti pastarasis pavedė krn. K. Ladigai³⁷. Vilniuje J. Galvydis-Bykauskas sužinojo, kad ministras jį skiria „vadu visų veikiančių kariuomenės dalių Vilniaus redyboje“ ir įsako „ginti Vilniaus miestą ir Rytų Lietuvos rubežius nuo einančios rusų kariuomenės“. Pulko vadui buvo įsakyta pagalbos kreiptis į vokiečius³⁸. Gruodžio 31 d. J. Galvydis-Bykauskas krašto apsaugos ministro įsakymu buvo oficialiai paskirtas visų karinių dalių, veikiančių Vilniaus srityje, vadu³⁹. Tačiau pradėti vykdyti šios užduoties J. Galvydžiui-Bykauskui neteko – 1919 m. sausio 1 d. Vilnius buvo paliktas.

Pulku sparčiai augant, ėmė trūkti puskarininkių. 1919 m. sausio 13 d. buvo įkurta Mokomoji kuopa, jos vadu J. Galvydis-Bykauskas paskyrė sumanų ir energingą karininką I. Musteikį.

Pulko vadui kasdien iškildavo vis naujų problemų. Kareivius pradėti rengti jis nurodė jau nuo 1919 m. sausio 5 d., o pagrindinių dalykų, kaip elgtis su ginklais, išmokyti per 10–12 dienų. Savanoriai buvo mokomi gana intensyviai, bet nesistemingai. Nors ir buvo parengta bendroji programa, tačiau karininkų kvalifikacija buvo nevienoda, todėl kuopose tų pačių dalykų buvo mokoma skirtingai. Kareivius mokyti trukdė ir šalčiai bei prasta apranga. Be to, vis dar kildavo nesusipratimų su vokiečiais. J. Galvydžio-Bykausko nuomone, su jais reikėjo palaikyti kuo geriausius santykius, nors kai kurie pulko karininkai tebebuvo kategoriški, nenorėjo vokiečiams nusileisti net dėl smulkmenų⁴⁰, tad kartais tik per plauką tai neperaugdavo į ginkluotus susirėmimus. Štai 1919 m. gruodžio 27 d., pulko vadui krašto apsaugos ministro kvietimu lankantis Vilniuje (pulku laikinai vadovavo krn. Kazys Ladiga), kareiviai areštavo du vokiečių žandarus ir vieną sužeidė. Viskas įvyko

³⁴ Ališauskas K. *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920*, p. 99; Lesčius V. *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, p. 223–224.

³⁵ Įsakymas 1 p. p., 1918-12-21, Nr. 15 // *LCVA*, f. 513, ap. 1, b. 1, l. 9.

³⁶ Įsakymas 1 p.p., 1919-12-23, Nr. 18 // *Ten pat*.

³⁷ Įsakymas 1 p. p., 1918-12-26, Nr. 21 // *Ten pat*, l. 11.

³⁸ Jankauskas V. *Nepriklausomos Lietuvos generolai*, V.: Dailės akademijos leidykla, 1998, p. 26.

³⁹ Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 10, 1918 m. gruodžio 31 d. // *LCVA*, f. 513, ap. 1, b. 1, l. 21.

⁴⁰ Galvydis-Bykauskas J. Iš mano atsiminimų // *Mūsų žinynas*, 1923, t. 5, p. 427.

dėl ginklų paieškų. 1918 m. gruodžio 27 d. buvo gauta žinių, kad kai kurie Alytaus gyventojai turi ginklų ir kartais juos duoda plėšikams. Todėl laikinai einantis pulko vado pareigas K. Ladiga įsakė įtariamų asmenų namuose padaryti kratas. Prie mieste buvusių pulko kareivių prikibo vokiečių žandarai. Įvyko susirėmimas: per jį vienas vokietis buvo sužeistas, o du nuginkluoti ir nuvesti į pulko kareivines. Apie tai sužinoję vokiečiai pakėlė triukšmą ir lietuvius norėjo nuginkluoti, tačiau šie – visi, kiek tik buvo kareivinėse, – apsiginklavo ir stojo grandine prieš atėjusius tai padaryti. Vokiečiai pasitraukė ir paprašė pulko vadą atvykti pasikalbėti dėl incidento. Po pokalbio K. Ladigai paaiškėjo, kad vokiečių kareiviai nežinojo, jog Alytuje dar yra ir lietuvių karių, todėl šis nesusipratimas ir įvyko⁴¹.

Pulkas neliko be vietos bolševikų dėmesio. Šie bandė skleisti savo propagandą, kareivius agituoti. Tačiau bolševikams sekėsi nekaip. Pulko kariai vieną tokį agitatorių sugavo, jis „*karininkų Ladigos ir Musteikio patarimu buvo paguldintas ant žemės, numautos kelnės ir diržais jam iplakta*“⁴².

J. Galvydis-Bykauskas grįžo gruodžio 30 d. ir toliau formavo pulką. 1919 m. sausio 2 d. buvo suformuotas 2-asis pulko batalionas, jo vadu paskirtas krn. P. Tamašauskas. Vladas Skorupskis buvo paskirtas 5-osios kuopos vadu. Jam buvo įsakyta formuoti kuopą⁴³.

Apskritai J. Galvydžiui-Bykauskui Alytuje buvo labai sunku. Kadangi nuolatini ryšio su vadovybe nebuvo ir trūko oficialių, patikimų žinių, pradėjo plisti visokie gandai, kuriuos paneigti buvo ne taip paprasta. Be to, dar Vilniuje kilęs karininkų nepasitenkinimas pulko vadu vis didėjo ir baigėsi tuo, kad pulko karininkai prieš savo vadą sukilo. 1919 m. sausio 5 d. pulko vadas sukviėtė karininkus ir įsakė 1-ojo bataliono vadui su viena kuopa vykti į Lentvarį, į frontą prieš bolševikus, kur dar prieš Naujuosius metus iš Vilniaus pasitraukė vokiečių dalys. Krn. K. Ladiga su neapginkluota, maistu neapsirūpinusia kuopa atsisakė vykti į frontą, nes ten, vos išlipus iš vagonų, galėjo tekti susidurti su Kauno kryptimi slenkančiais bolševikais ar po Vilniją pasklidusiais lenkų legionieriais. Nepadėjo ir J. Galvydžio-Bykausko pastaba, kad kuopą viskuo aprūpinsią vokiečiai. Krn. J. Galvydis-Bykauskas už nusižengimą karinei drausmei įsakė adjutantui K. Ladigą areštuoti. Tačiau ir adjutantas nepakluso įsakymui. Taip pat pasielgė ir kiti karininkai. J. Galvydis-Bykauskas pačiu šurkščiausiu būdu buvo nušalintas nuo pulko vado pareigų. Pulku savavališkai vadovauti ėmė K. Ladiga. Buvo sušauktas karininkų susirinkimas, jis priėmė kreipimąsi į Apsaugos štabą. Kreipimesi buvo teigiama, kad senasis pulko vadas šiuo metu vadovauti netinka, ir prašoma skirti naują.

⁴¹ Aničas J. *Karininkas Antanas Juozapavičius*, p. 49.

⁴² Galvydis-Bykauskas J. Iš mano atsiminimų // *Mūsų žinynas*, 1923, t. 5, p. 427.

⁴³ Įsakymas 1 p. p., 1919-01-02, Nr. 29 // *Ten pat*, l. 17.

Štai kas šiame rašte rašoma:

„Viršininkui Apsaugos štabo

1-mo lietuvių pėstininkų pulko karininkai (apicieriai) susirinkime 6 sausio 1919 metų, 10 val. vakare, svarstė klausimą organizavimo kariuomenės ir kaip kuo greičiausia sutverti pulką. Tarpe karininkų (apicierių) nusistačiusi nuomonė, kad dabartinis 1 lietuvių pėstininkų pulko vadas nesugeba organizuoti dabartiniame sunkiame laike pulko ir abelnai šiam momentui netinka, nes negali paimti iniciatyvos į savo rankas ir kitiem kliudo. Todėl kreipiamės su prašymu į Viršininką štabo, kad tai paaiškintumėt Apsaugos Ministeriui ir būtų paskirtas jo vietoje tinkamas karininkas 1 lietuvių pėstininkų pulko vadu. Karininkai 1-mo pulko daro tai vardan meilės savo Tėvynės.

Karininkai: Bilminas, Žemaitis, Kemežis, Gladutis, Genys, Šaudzis, Skimundris, L. Butkevičius, Kvedaravičius, Svylas (taip originale – G. S.), Užga, Štukas, Čiukšys, Čaplikas, Šulga, Povilaitis, Skorupskis, Gerulaitis, Kadžys, Biveinis, Čiarniauskas, Ladiga.“⁴⁴

Matyt, tuo pat metu krašto apsaugos ministras gavo ir J. Galvydžio-Bykausko raportą, kuriame prašoma įsakymo nevykdžiusius karininkus atiduoti karo teismui. J. Galvydis-Bykauskas rašo:

„Šiuo pranešu, kad karininkas Ladiga neišpildė mano įsakymo apie išėjimą Landvaravon. Buvo iš Ministerijos įsakymas, kad kareivius siųsti be ginklų (Landvaravoje vokiečiai turėjo duoti 250 šautuvų), o jis pradėjo reikalauti ginklų. Buvo žinia, kad ten vokiečiai duos 2 virtuves, dėl to aš įsakiau važiuoti be virtuvių, o jis pradėjo reikalauti laukinos virtuvės ir daugel kitų daiktų. Spėju, kad jo iniciatyva buvo sukeltas prieš mane maištas – pasirašė tam tikras skaičius karininkų, kurie, būdami patys kaipo karininkai labai mažai disciplinuoti, labai maža ko verti, pripažino mane neatatinkamu. Karininkas Ladiga taipgi neišpildė mano įsakymo apie atsistatydinimą nuo bataliono. Neišpildė mano įsakymo ir karininkas Čaplikas, ir Žemaitis, kurie nenorėjo priimti nuo Ladigos bataliono.

Pranešdamas apie aukščiau minėtus atsitikimus, prašau visus pasirašiusius karininkus, ypač karininkus Ladigą, Čapliką ir Žemaitį, kurie neišpildė mano ypatingo įsakymo, atiduoti po karo teismu.

Vadas 1-ojo pulko Karininkas Galvydis-Bykauskas“⁴⁵

⁴⁴ *Ten pat*, b. 32, l. 235.

⁴⁵ *Ten pat*, f. 384, ap. 3, b. 35, l. 2.

Ne visi pulko karininkai pritarė pulko vado nušalinimui. Vadą bandė paremti krn. P. Tamašauskas. Jis išvyko į Kauną ir kariuomenės vadovybei pamėgino apibūdinti pulke susidariusią padėtį. Deja, krn. P. Tamašauskui ši išvyka brangiai kainavo. Už tai, kad savavališkai išvyko į Kauną, jis buvo paskelbtas dezertyru. Įsakyme pulkui rašoma: „*Karininką Praną Tamašauską, savavaliai pametusį tarnybą, laikyti pabėgusiu iš pulko tarnybos nuo 11 sausio š. m., išbraukti iš pulko karininkų sąrašų ir įtraukti į sąrašą pabėgusių.*“⁴⁶ O sugrįžusiam į pulką buvo skirtos dvi paros arešto⁴⁷.

Tačiau ministras Mykolas Velykis neskubėjo – pavedė krn. Pranui Tvaronui pėstininkų pulke ištirti padėtį. Sausio viduryje atvykęs į pulką P. Tvaronas atliko kvotą. Šiuo atveju mums įdomi ne tiek pati kvota, kiek P. Tvarono pateiktas padėties pulke apibūdinimas. Ataskaitoje ministrui P. Tvaronas rašo:

„Pulkas užima buvusias kazarmes „Pontono“ bataliono ir 3 batalionų Saratovo pulko, bet pažymėtosis buvusios kazarmės yra bemaž visos be langų, išardytomis durimis, be elektros šviesos, be išeinamųjų vietų, be prausyklių. Visos kazarmės, kurias galima buvo nors biškį sutvarkyti, užimtos jau 1 pulko. Yra dar Alytuje Artilerijos kazarmės, bet dabar jose dar stovi 2-3 eskadronai vokiečių, kurie neduoda liuosų kazarmių 1 pulkui. Ar negalima būtų Apsaugos Ministerijai pasirūpinti, kad tos kazarmės, kur dar langai ir durys neišnešiotos vietiniais gyventojais ir yra šviesa, būtų vokiečiais užleistos 1 pulkui, jei dabar ne visos, tai nors tos kazarmės, kurias vokiečiai neužima? <...> Ligoninėj jokių medikamentų negauta, ir pati ligoninė nesutvarkyta. Gydytojas vienas, vienas felčeris. Knygos neužvestos, vaistų, individualinių paketų, termometrų, kaldrų, šienikų, baltinių, paduškų, dezinfekcinių prietaisų nėra. Ligoniai guli lovose, kur įmesta šiaudų, su nešvariais baltiniais arba suvis nenusirengę. Valgyti ligoniai gauna iš virtuvės kuopos. Reikia kaip galima greičiau įvesti ligoninėje tvarką, gauti dezinfekcinių prietaisų ir individualinius paketus. Be šitų dalykų tvirti pulką negalima todėl, kad jeigu prisieis veikti lauke, tai be persiėmimų neapsieis. Prisiartinus pavasariui gali išsiplėtoti limpančios ligos. <...> Kalvė, pirtis, praustuvė, skalbykla neveikia. <...> Visame pulke matytis neprisilaiko prie išdirbtos dienotvarkės, ir viskas eina šeimynišku būdu. <...> Perskaičius visus pulko įsakymus, patėmijau, kad įsakymai labai neaiškiai spausdinas ir tankiai neteisingai redaguojas. Rikiuotės skyrius šiek tiek vedas teisingai, išskyrus tiktai nekuriuos įsakymus, vėliau atiduotus, negu prigulėjo juos atiduoti. Bet iš įsakymų rikiuotės skyriaus matytis, kad pulke dar suvis nenusistačius tvarka. Padėkime, yra įsakymas, kuriame vadas pulko k. G.-Bykauskis liepė šautuvus pervežimui nuo stoties į kareivines prižiūrėti ūkio vedėjui ir kvartirmeisteriui. Prižiūrėjimui ginklų reikia paskirti užveizėtoją ginklais, o ne ūkio

⁴⁶ Įsakymas 1 p. p., 1919-01-15, Nr. 43 // *Ten pat*, f. 513, ap. 1, b. 1, l. 30.

⁴⁷ Įsakymas 1 p. p., 1919-01-17, Nr. 46 // *Ten pat*, l. 32.

vedėją. Yra įsakymas, kuriame laikinai pildyti priedermes išdininko pavesta gydytojui, kuris, be abejo, turi gerai pastatyti savo dalyką, o suvis negali būti skiriamas ūkio dalykams. Yra įsakymas, kuriame vadas pulko k. G.-Bykauskis liepė padaryti susirinkimą karininkams ir išnešti rezoliuciją nelošti kortomis. Manau, kad tame klausime ir kituose vadas pulko neturi teisės reikalauti nuomonės karininkų, bet, patėmijęs pulke blogus pasielgimus, per įsakymą vykdo savo valią. <...> Dauguma įsakymų atiduodama žodžiais. Man rodos, kad visi įsakymai turi būti duoti raštu, ir apie išpildymą gavęs įsakymą turi pranešti taipogi raštu, ir tuomet nebus tokių atsitikimų, pav. išėjimas į Landvaravą 2 kuopos, kokie atsitinka 1 pulke. <...> Prie tokio blogo vedimo ūkio daugel trūksta pulke dalykų ir iš ūkio skyriaus: batų padaryta pulke tiktai 150 p. ir gauta iš Vilniaus 28 p. 5, 6 kuopoje dauguma kareivių be batų, nėra kaldrių, baltinių, šienikų, virtuvių (laukinių), ratų, sanitarinių vežimų, apdarų ir t. t. Geistina būtų, kad 1 pulkas būtų panašus į tikrą pulką, užtatai reiktų padauginti kareivių, karininkų ir pradėti organizuoti reikalingas komandas kaip t. ryšiaus, muzikantų, žvalgų ir kitas reikalingas lauke (kovoje). Susisiekiama su Ministerija blogas ir visuomet vėluotinas. Būtų geistiniai turėti su Ministerija pulkams ryšių per telefoną. Ūpas karių vidutiniškas, matytis, kad kareiviai 1 pulko yra dar žalia medžiaga ir jeigu instruktoriai mokės padaryti savo įtėkmę, tai nei kokia agitacija negalės turėti pasisekimo. Dabar ir tie patys kareiviai nurodo savo draugus, agituojančius prieš valdžią ir su pagalba tų pačių kareivių pulkas tokius prašalina. Geistina būtų, kad Apsaugos Ministerija (propagandos skyrius) išrašytų pulkams naudingus laikraščius, kurių kaip kareiviai, taip ir karininkai su nekantrumu laukia ir su dideliu noru skaito.⁴⁸

Nors iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad pulke aptikta daug negerovių, iš esmės tai buvo smulkūs, nereikšmingi trūkumai, susiję su sunkia tiek pulko, tiek visos Lietuvos padėtimi. Šių kūrimosi sunkumų išvengti buvo neįmanoma.

Po apsilankymo pulke sausio 30 d. krašto apsaugos ministras M. Velykis ant P. Tvarono raporto užrašė rezoliuciją: „Vadą 1 pėst. pulko Galvydį-Bykauską paskirti karininkų mokyklos viršininku, o karin. Ladigą perkelti į 2 pulką.“⁴⁹ Apsaugos štabas ir Krašto apsaugos ministerija sutiko atleisti J. Galvydį-Bykauską remdamiesi vien formaliais motyvais – dėl gana nereikšmingų jo darbo trūkumų. Matyt, tiesiog nuspręsta nebeaštrinti situacijos. Tai patvirtina ir faktas, kad K. Ladigai oficialiai pavesta laikinai eiti pulko vado pareigas. Nepaklusimas įsakymui buvo „pamirštas“ gal dar ir dėl to, kad, perėmęs pulką, K. Ladiga visgi įvykdė krn. J. Galvydžio-Bykausko įsakymą ir pasiuntė į Lentvarį krn. I. Musteikio vadovaujamą ginkluotą kuopą saugoti geležinkelio mazgą⁵⁰. Kuopa į Lentvarį

⁴⁸ LCVA, f. 384, ap. 3, b. 35, l. 12–14.

⁴⁹ Lesčius V. *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, p. 225

⁵⁰ Jankauskas V. *Lietuvos kariuomenės generolai*, p. 26–27.

atvyko sausio 5 d., K. Ališausko teigimu, čia ji iš vokiečių gavo 600 šautuvų: anksčiau žadėtuosius 400 – apginkluoti milicijai ir papildomai dar 200 (kitais duomenimis, iš viso gavo tik 200 šautuvų – G. S.). Kadangi bolševikai jau buvo užėmę Vilnių ir veržėsi gilyn į kraštą⁵¹, atvykusios į Lentvarį kuopos padėtis buvo nepavydėtina. Jokių karinių dalių, išskyrus 28 kareivių būrį, vadovaujamą krn. Jurgio Bobelio, ten nerado, jokios paramos nesulaukė, o bolševikai beveik niekieno netrukdomi skverbėsi į Lietuvos gilumą. Kuopai, paėmusiai vokiečių perduotus šautuvus, teko per Kaišiadoris trauktis Kauno link.

Atleidimą iš pulko vado pareigų J. Galvydis-Bykauskas išgyveno labai skaudžiai. Nušalinimo nuo pareigų dieną jis vis kartojo sugebėsiąs „*įvesti tvarką*“ ir rasiąs priemonių atsiskaityti su įžeidėjais⁵².

Sausio 9 d. pulką pasiekė apsaugos ministro telegrama. Joje buvo rašoma: „*Vadui 1 lietuvių pėst. pulko tuojau atvykti į Kauną dėlei tarnystės pasitarimų. Laike tamstos nebuvimo valdymą pulke perduoti kapitonui Ladigai. Apsaugos ministeris Velykis.*“⁵³

Sausio 21 d. J. Galvydis-Bykauskas išvyko į Berlyną, o 25 d. buvo paskirtas Karo mokyklos viršininku⁵⁴.

Naujas pareigas pradėjo eiti vasario 27 d., grįžęs iš Berlyno⁵⁵.

Žirgai ant pontoninio tilto (apie 1920 m.)

VDKM nuotrauka

⁵¹ LCVA, f. 929, ap. 3, b. 888, l. 3; Ališauskas K. *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920*, p. 70.

⁵² LCVA, f. 513, ap. 1, b. 1, l. 25.

⁵³ Įsakymas 1 p. p., 1919-01-10, Nr. 38 // *Ten pat.*

⁵⁴ Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 20, 1919 m. sausio 25 d.

⁵⁵ LCVA, f. 930, ap. 2, b. 48, l. 3.

J. Galvydis-Bykauskas ir kiti aukštieji karininkai fotografuojasi su karo invalidu, Vyčio Kryžiaus kavaleriumi Antanu Sereika (pirmoje eilėje antras iš dešinės). 1922 m.

Jono Rimkevičiaus archyvas

Gen. J. Galvydis-Bykauskas (sėdi centre) su aukštaisiais karininkais. 1919 m.

VDKM nuotrauka

OFFICER JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS: COMMANDER OF THE 1ST INFANTRY REGIMENT

DR. GINTAUTAS SURGAILIS

SUMMARY

On 23 November 1918 Minister of National Defence Prof. Augustinas Voldemaras and Chief of Staff Col. Jurgis Kubilius signed the Order No. 1 of the Ministry of National Defence. Paragraph 3 of the order says: *“I appoint Colonel Galvydis-Bykauskas as the Commander of the 1st Infantry Regiment that is to be established in Alytus. I order him to start preparatory work immediately and choose a necessary sword.”*

As a place of infantry formation, apparently Alytus was chosen intentionally. During the period of tsarist occupation, it was a third-level fortress that deployed an army post. There were two barracks (brick and wooden) and Lithuanians' residential area; therefore, it was expected that the regiment will increase soon.

It was very challenging and almost impossible to organize a regiment in Vilnius in the beginning of December in 1918. There was no lack of officers, especially Russians and Belorussians patronized by Vice-Minister of National Defence Konstantinas Kondratovičius; however, the shortage of logistics officers was serious. They were sought even through the press. The volunteers to the Lithuanian Armed Forces were imposed strict requirements and were asked to present recommendations by famous Lithuanian persons.

In Alytus J. Galvydis-Bykauskas faced great difficulties. As there was no constant connection with the command and there was the lack of official reliable information, rumours started spreading and it was not easy to deny them. Besides, officers in Vilnius expressed increasing dissatisfaction with the commander and consequently the regiment officers rebelled against him.

After the visit to the regiment on January 30, Minister of National Defence Mykolas Velykis wrote down the following resolution on Pranas Tvaronas' report: *“To appoint Commander of the 1st Infantry Regiment Galvydis-Bykauskas to the position of the Commandant of the Military School and to transfer officer Ladiga to the 2nd Regiment”*. The Defence Headquarters and the Ministry of National Defence agreed to dismiss J. Galvydis-Bykauskas with reference to

formal and insignificant shortcomings of his work. The dismissal caused J. Galvydis-Bykauskas considerable worry. That day he kept repeating that he would manage to “impose order” and would take measures to deal with the offenders.

On January 21 J. Galvydis-Bykauskas went to Berlin. Four days later, on January 25, he was assigned as the Commandant of the Military School and took up the position on February 27 when he returned from Berlin.

GENEROLO JONO GALVYDŽIO-BYKAUSKO BIOGRAFIJOS FAKTAI IR NAUJAUSI TYRIMAI

Jonas Galvydis-Bykauskas su žmona Paulina Galvydiene-Bykauskiene (apie 1918 m.)

Iš Danutės Masiulytės-Šaltmerienės asmeninio archyvo

*K*iekviena tauta savo laisvės ir garbės apgynimui
privalo paskirti reikalingą savo sūnų skaičių.

*Tauta, kuri nesugebės savo laisvės ir garbės
apgynimui to padaryti, nesugebės pasiūsti jų kentėti
— tokia tauta negali ir neturi teisės būti laisva,
tokia tauta gali būti tik trąša kitoms tautoms.*

Jonas Galvydis-Bykauskas

KONSTANCIJA JANINA TUPĖNIENĖ

* * *

Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas – vienas pačių populiariausių senųjų Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės karių. Jo pavardė paminėta istoriniame pirmajame „Apsaugos Ministerijos Įsakyme“, išleistame Vilniuje 1918 m. lapkričio 23 d. Šis įsakymas laikytinas oficialia Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės veiklos pradžia. Lietuvos apsaugos ministro prof. A. Voldemaro pasirašytame įsakyme parašyta:

„3. Pulkininką Galvydį-Bykauską skiriu vadu pirmojo pulko, steigiamo Alytuje. Jam įsakau tuojau pradėti priruošiamąjį darbą ir pasirinkti sau reikalingą kadra.“

Taigi generolui Jonui Galvydžiui-Bykauskui teko garbė būti pirmuoju pulko vadu.

1919 m. sausio 25 d. generolas Jonas Galvydis-Bykauskas buvo paskirtas Lietuvos karo mokyklos viršininku, tapo jos kūrėju, būsimų karininkų auklėtoju.

Kovų dėl Lietuvos nepriklausomybės metu jis vadovavo III, vėliau – II pėstininkų divizijai. 1920 m. vasarą generolas Jonas Galvydis-Bykauskas kurį laiką (nuo balandžio 21 iki liepos 7 d.) laikinai ėjo Lietuvos kariuomenės vado pareigas. 1921 m. jis vėl buvo paskirtas Karo mokyklos viršininku ir šias pareigas ėjo iki 1926 m. spalio 1 d.

Beveik visą gyvenimą savo jėgas generolas Jonas Galvydis-Bykauskas skyrė tarnybai: iš pradžių – senojoje Rusijos caro armijoje, vėliau – Tėvynėje, Nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje. Jam teko aktyviai dalyvauti kautynėse Rusijos–Japonijos kare, vėliau – I pasauliniame 1914–1918 m. kare ir kovose dėl Lietuvos nepriklausomybės.

Karo mokyklos IX laidos kariūnai su mokyklos vadovybe. Centre – išlydimas į atsargą mokyklos viršininkas generolas Jonas Galvydis-Bykauskas, į kairę nuo jo – mokyklos viršininko adjutantas Edvardas Požėla, į dešinę – leitenantas Antanas Andriūnas. 1926 m. spalio 1 d.

Išėjęs iš aktyviosios karo tarnybos, generolas Jonas Galvydis-Bykauskas iki pat mirties išliko tiesus, tvarkingas, linksmas, riteriškas, labai jautrus garbės klausimais, pamaldus, nuolat domėjosi kariuomenės reikalais, kariniais veiksmais ir įvykiais pasaulyje.

Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas domėjosi visuomenės ir politikos klausimais. 1920 m. jis buvo išrinktas Lietuvos Respublikos Steigiamojo Seimo nariu. Jam labai artimi buvo jaunimo dorovės reikalai. Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas buvo labai apsiskaitęs, nemažai rašė į Lietuvos krikščionių demokratų partijos, Katalikų veikimo centro, Ūkininkų kooperatyvų sąjungos veikėjų periodinę spaudą, bendradarbiavo su kariniais žurnalais „Mūsų žinynas“, „Kardas“, „Karys“, „XX amžius“, „Laisvoji Lietuva“, „Lietuvos aidas“ ir kt. Parašė knygas „Komunizmas Ispanijoje“ (1939 m.), „Marksizmas pavojuje: istoriški keliai ir kryžkelės“ (1940 m.?), „Lietuva pasaulėžiūrų kovoje“ (1936 m.).

Generolo Jono Galvydžio-Bykausko didžiausias rūpestis ir nuopelnas – karininkų rengimas nepriklausomos Lietuvos kariuomenei. Jis rašė pėstininkų taktikos, šaudybos klausimais, atsiminimus.

1940 m. Lietuvą okupavę bolševikai generolą Joną Galvydį-Bykauską buvo suėmę. Jam teko patirti žiaurius tardymo metodus, kalėjimą, grasinimus ir patyčias Kauno bolševikų saugumo įstaigos rūsiuose. 1941 m. per Birželio sukilimą iš kalėjimo jis buvo išvaduotas.

GENEROLO JONO GALVYDŽIO-BYKAUSKO ŽENKLAI IR APDOVANOJIMAI

Vyčio Kryžiaus 2-os rūšies (be kardų) ordinas
(1926 m.)

Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino
ordinas (1928 m.)

Lietuvos kariuomenės savanorių kūrėjų
medalis, 1918–1920 m. (1928 m.)

Latvijos išsivadavimo karo 10-mečio medalis,
1918–1928 m. (1928 m.)

Proginis Vyčio
ženklas

Nenustatyto apdovanojimo
fragmentas

Lietuvos kariuomenės
uniforminės kepurės
kokarda (1920–1928 m.)

Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas buvo apdovanotas:

II rūšies Vyčio Kryžiaus 2-ojo laipsnio ordinu (1926 m.), Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 2-ojo laipsnio ordinu (1928 m.), Savanorių medaliu (1929 m.), Lietuvos nepriklausomybės medaliu (1928 m.), Latvijos išsivadavimo karo 10-mečio medaliu (1928 m.), Vyčio Kryžiaus 5-ojo laipsnio ordinu, Rusijos kariuomenėje – Šv. Vladimiro 4-ojo laipsnio, Šv. Anos 3-iojo ir 2-ojo laipsnių, Šv. Stanislovo 3-iojo ir 2-ojo laipsnių, Bulgarijos ir Persijos ordinais.

Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas buvo tikras Lietuvos patriotas, ryški istorinė asmenybė.

Karo mokyklos I laidos karininkų išleistuvėse generolas kalbėjo:

„Mūsų tauta turi pasiaukoti žmonių laisvei apginti. Taigi pirmas linkėjimas yra nepakęsti materializmo bangos, kas žemina ir nustelbia žmoniją. Antra, kad visa tauta ir karininkai kiltų į saulę ir žvaigždes, kas puošia žmogaus dvasią. Trečia, turite būti ištikimi sūnūs ir ginti Lietuvą, kaip tinka lietuviui kareiviui.“

JONO GALVYDŽIO-BYKAUSKO KARINĖS LITERATŪROS SKAITYKLOS ATIDARYMAS

Siekiant įamžinti generolo Jono Galvydžio-Bykausko atminimą, 2010 m. lapkričio 16 d. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos bibliotekoje buvo atidaryta karinės literatūros skaitykla, pavadinta jo vardu.

Šios skaityklos atidaryme dalyvavo Lietuvos karo akademijos vadovybė, karininkai, aukštųjų mokyklų bibliotekų atstovai, krašto apsaugos sistemos bib-

Paroda Lietuvos karo akademijos bibliotekos skaitykloje. 2011 m.

Kęstučio Dijoko nuotrauka

liotekininkai, mūsų kolegės Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Informacijos centro darbuotojos Irena Adomaitienė ir Irena Kviesielaitienė, kurios pasiūlė sudaryti generolo J. Galvydžio-Bykausko darbų bibliografiją. Tai labai prisidėjo prie tolesnio institucijų bendradarbiavimo šioje srityje plėtros, o Karo akademijos bibliotekos darbuotojams tapo paskata gilintis į generolo J. Galvydžio-Bykausko biografiją.

Kitas postūmis – žurnalisto ir visuomenės veikėjo Viliaus Kavaliausko kreipimasis į Lietuvos aukštųjų mokyklų bibliotekų vadovus, kuriame rašoma: „Atspausdintas mano didelio darbo – knygos „Lietuvos karžygiai“ – 3-iasis tomas. Jis skirtas 1918–1940 metų Vyčio Kryžiaus kavalieriams. Valstybės gynėjų žygdarbiai ir biografijos turėtų būti nagrinėjamos, plečiamos ir įamžinamos. Aukštosios mokyklos biblioteka galėtų tapti tų tyrinėjimų centru.“

Karo akademijos biblioteka entuziastingai atsiliepė į šį kreipimąsi ir ėmėsi darbo, turėdama tikslą praplėsti žinias apie generolą Joną Galvydį-Bykauską, kuris buvo vienas populiariausių senųjų Lietuvos karininkų, kalbėjusių nepaprastai raiškia uteniškia, Užpalių parapijos, aukštaičių tarme, kuri rėžė ausį suvalkiečiams ir buvo visiškai nesuprantama žemaičiams.

MOKSLINĖ KONFERENCIJA „NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS KARININKAS – GENEROLAS JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS“

2011 m. gruodžio 14 d. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje įvyko bibliotekos organizuota mokslinė konferencija „Nepriklausomos Lietuvos karininkas – generolas Jonas Galvydis-Bykauskas“. Joje dalyvavo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino štabo bataliono, LAKS karininkai, Karo akademijos dėstytojai, mokslo darbuotojai, krašto apsaugos sistemos ir kitų bibliotekų atstovai, kolegos.

Pranešimus skaitė: Karo akademijos Karo mokslų instituto Karo istorijos centro, Universitetinių studijų instituto Politikos mokslų katedros, Karo akademijos bibliotekos, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Informacijos centro darbuotojai. Pranešimuose buvo nagrinėjama Generolo Jono Galvydžio-Bykausko asmenybė, jo didžiulis indėlis organizuojant pirmąjį pėstininkų pulką Alytuje.

Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas buvo pirmasis Karo mokyklos viršininkas, kuriam teko spręsti gana sudėtingus uždavinius, pradedant mokyimo programomis ir baigiant rikiuotės pratimais. Viską reikėjo kurti patiems.

Mokslinėje konferencijoje buvo pateikti dar neskelbti generolo biografijos

Danutės Masiulytės-Šaltmerienės viešnage Karo akademijos bibliotekoje. Bibliotekos vedėja K. J. Tupėnienė supažindina su nepublikuotais J. Galvydžio-Bykausko archyviniais dokumentais. 2013 m.

Arūno Alonderio nuotrauka

faktai ir nuotraukos. Siekiant parodyti nuopelnus Lietuvos kariuomenei ir valstybei, parengta jo bibliografija.

Mokslinės konferencijos „Nepriklausomos Lietuvos karininkas – generolas Jonas Galvydis-Bykauskas“ dalyvius pasveikino Karo akademijos prorektorius mokslui ir studijoms prof. dr. Valdas Rakutis. Jis pažymėjo, kad generolas J. Galvydis-Bykauskas buvo neeilinė nepriklausomos Lietuvos kariuomenės asmenybė, pirmasis Karo mokyklos viršininkas. Pasak jo, konferencijoje skaitomi pranešimai padės geriau susipažinti su Lietuvos kariuomenės ir Karo mokyklos istorija, Nepriklausomybės kovomis. Tai paskatins išsamiau patyrinėti generolo Jono Galvydžio-Bykausko biografiją.

Mokslinėje konferencijoje autorių skaityti pranešimai pateikiami originalo kalba. Konferenciją pagyvino Vilniaus įgulos karininkų ramovės folkloro

Mokslinės konferencijos bendras salės vaizdas. 2011 m.

Kęstučio Dijoko nuotrauka

ansamblis „Vilnelė“ (vadovė Laima Purlienė). Ansamblio dainininkai atliko generolo gimtinėje (Utenos r., Užpalių valsč.) skambėjusias ir Nepriklausomybės karo savanorių dainas apie kovas su priešais, kario dalią ir kt. Nuoširdžiai jiems dėkojame!

NAUJŲ GENEROLO JONO GALVYDŽIO-BYKAUSKO BIOGRAFIJOS DUOMENŲ PAIEŠKA

Nuo ko gi mes pradėjome?

Pirmiausia buvo perskaityta labai daug literatūros: prieškarinio periodinės spaudos – „Mūsų žinynas“, „Kardas“, „Karys“, „Kariūnas“, „Trimitas“, „Naujoji Romuva“, „Šaltiniai“, enciklopedijų, ieškoma informacijos internete ir kt. Bet tos pačios žinios, faktai kartojosi tai viename, tai kitame šaltinyje. O tikslas buvo vienas – sužinoti ką nors naujo, negirdėto, įdomaus.

Antras žingsnis – telefonu susisiekėme su Užpalių seniūnija (Utenos r.). Generolas J. Galvydis-Bykauskas gimė 1864 m. gruodžio 15 d. Degėsiuose, Užpalių valsčiuje. Užpalių seniūnas pažadėjo apklausti senesnius kaimo gyventojus, kad galima būtų rasti bent tolimų generolo giminaičių. Generolo gimtinė pažymėta stogastulpiu. Netrukus Užpalių seniūnas pranešė dvi pavardes: Aloyzas Galvydis ir Evaldas Galvydis – tolimi generolo giminaičiai, gyvenantys Romainiuose (Kaune). Paskambinome, tačiau jie buvo nekalbūs, tik pranešė, kad Romainiuose yra dvarvietė, kurioje kartais, ypač vasarą, generolas Jonas Galvydis-Bykauskas gyvendavo su žmona, o Evaldo Galvydžio tėvas šiame dvare dirbo ūkvedžiu. Daugiau nieko nesužinojome, o susitikti jie nepanoro.

Trečias žingsnis – Utenos kraštotyros muziejus ir Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka. Jokių žinių apie generolą negauta. Beliko kreiptis į Lietuvos centrinę valstybės archyvą. Šiame archyve radome Jono Galvydžio-Bykausko mirties liudijimą (kopija pridedama), kuriame rašoma, kad generolas mirė 1943 m. liepos 16 d. 8.30 val., būdamas 79 metų, Kauno Savitarpinės pagalbos ligoninėje. Tai paliudijo Kauno miesto policijos 3-iojoje nuovadoje Masiulytė Elena, Aleksandro, gimusi 1899 m., gyvenusi Kaune, Trakų g.14-2.

Ši pavardė mus sudomino. „Lietuvių enciklopedijoje“, išleistoje Bostone (1959 m., XVII t.), rašoma, kad „Elena Masiulytė, gim. apie 1900 m. Bieloja Cerkov, Ukrainoje, buvo viena iš pirmųjų moterų teisininkių prieškarinio Lietuvoje“. Studijų knygelėje nurodyta, kad „Masiulytė Elena (gim. apie 1900 m. Bieloja Cerkov, Ukrainoje), teisininkė, Aleksandro Masiulio duktė. Gimnaziją baigė Bieloja Cerkov, teisių fakultetą LU Kaune“ (pridedama studijų knygelės kopija). Diplominio darbo tema – „Kalėjimas kaip priemonė nusikaltėliams tai-

syti“. Buvo taikos (apylinkės) teisėja, dirbo Kaune ir Kaišiadoryse. 1938 m. paskirta Kauno apygardos, paskui – Vilniaus apygardos teismo teisėja. Reiškėsi ir visuomeninėje veikloje (1938 m. buvo Lietuvos moterų tarybos valdyboje).

Kreipėmės į Kaišiadorių kraštotyros muziejų, Kaune – į Vytauto Didžiojo universiteto biblioteką, Viešąją biblioteką, bet naujų žinių apie teisėją Elena Masiulytę negavome.

Kaune gyvenantis dimisijos kapitonas Aleksandras Dagys (LKA bibliotekos bičiulis ir rėmėjas) pasiūlė mūsų grupei (J. Tupėnienei, A. Alonderiui ir R. Plokšto) atvykti į Kauną ir apsilankyti Raudondvario kapinėse, kur palaidoti generolas Jonas Galvydis-Bykauskas (1864–1943 m.) ir jo žmona Paulina Kybartaitė-Galvydienė-Bykauskienė (1873–1955 m.).

Dimisijos kapitonas Aleksandras Dagys paaiškino, kad ant kapo jis, atrodo, yra matęs lentelę su moters pavarde. Tai mus labai sudomino. Leidomės į kelionę. Pirmiausia – Raudondvaris. Aplankėme generolo ir generolienės kapą ir pastebėjome, kad ant jo yra lentelė su užrašu: „Elena-Janina Masiulytė-Grybauskienė (gim. 1899–1993). Kilo mintis, kad teisininkė Elena Masiulytė yra generolo Jono Galvydžio-Bykausko giminaitė (žr. generolo genealoginį medį). Apie tai niekur neteko skaityti. Tai buvo mums naujiena. Iš kilo būtinybė sužinoti daugiau apie Elena Masiulytę.

Kaunas, Balninkų g. 4 A. 2012 m.

Kaunas, Trakų g. 14-2. 2012 m.

Arūno Alonderio nuotrauka

Kitas maršrutas Kaune – Balninkų g. 4 A. Čia gyveno generolas Jonas Galvydis-Bykauskas su žmona Paulina (vaikų neturėjo). Siaura Kauno gatvelė, prieškarinio laikų namas, dalis jo restauruota. Iš namo išėjęs gyventojas suteikė truputį žinių, esą girdėjęs iš savo tėvų, kad čia tikrai gyveno generolas su generoliene. Gavome telefono numerį moters, kuri galbūt nemažai žino apie generolą. Bet, kad ir kiek skambinome, nepavyko susisiekti – telefonas tylėjo, o mes taip tikėjomės ką nors daugiau sužinoti...

Gaila, ant namo nėra atminimo lentos, kad čia gyveno Nepriklausomybės kovų dalyvis, karžygys, nepriklausomos Lietuvos kariuomenės kūrėjas, lietuvių tautos patriotas generolas Jonas Galvydis-Bykauskas.

Tolesnis kelionės etapas Kaune – Trakų g. 14-2. Čia gyveno Kauno apygardos teisėja Elena Masiulytė. Namų fasadas visai neblogai išsilaikęs. Gal rasime teisėjos Elenos Masiulytės giminaičių? Deja, patekti į vidų negalėjome – kodų sistema.

Nutarėme apsilankyti Romainiuose (Šilainių seniūnijoje, Kaune), kur po Pirmojo pasaulinio karo dvarą įsigijo generolas J. Galvydis-Bykauskas. Senieji dvaro rūmai buvo mūriniai, pastatyti XVI a. Dvarą valdė Vitebsko kaštelionas Simonas Sirutis, grafai Tiškevičiai. Jiems valdant rūmai buvo atstatyti ir restauruoti. Šiaurinėje jų pusėje buvo pastatyta kolonada, puošnūs marmuriniai laiptai, salės išpuoštos freskomis, įrengtos prabangios vonios ir centrinis karšto

Kaunas, Romainių dvaro sodyba. 2012 m.

Taip dabar atrodo gen. J. Galvydžio-Bykausko dvaras. 2012 m.

Arūno Alonderio nuotraukos

Prie Romainių dvaro pastato stovi K. J. Tupėnienė (kairėje) ir R. Plokšto. 2012 m.

Taip dabar atrodo gen. J. Galvydžio-Bykausko dvaras. 2012 m.

Arūno Alonderio nuotraukos

garo šildymas. Sovietiniais laikais dvare buvo kultūros namai, pradinė mokykla. Šiuo metu rodyklė prie kelio žymi vietovę „Dvarvietė“ (nuotrauka pridedama). Pastatas labai apleistas, jame gyvena keletas šeimų. Aplinka nesutvarkyta, neprižiūrima. Likę seni trobesiai sugriuvę, nykstantys, išlikęs didelis tvenkinys.

Buvome ir toje vietoje, kur vasaromis gyvendavo ir poilsiaudavo generolas su žmona.

Iš Vilniaus įgulos karininkų ramovės folkloro ansamblio vadovės Laimos Purlienės sužinojome, kad Kaišiadoryse gyvena p. Marija Marcevičienė, kraštotyrininkė, išleidusi knygą „Atsimenantys Kaišiadorys“. Joje yra nuotraukų, kuriose Elena Masiulytė užfiksuota ir 1938 m., vienoje iš jų – kaip šaulė. Teko bendrauti telefonu su p. Marija Marcevičiene, bet jokių žinių apie teisėją Elena Masiulytę daugiau negavome.

Paieškas toliau tęsėme. Nenurimome. Entuziazmą skatino didelis noras ir ryžtas papildyti generolo Jono Galvydžio-Bykausko biografijos duomenis.

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos biblioteka iš Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro gavo dovaną – knygą „Tie, kurie gelbėjo 1941–1944 (*Those who rescued*). Žydų gelbėjimas Lietuvoje“, išleistą 2012 m. Į šį leidinį įtrauktas ir generolas Jonas Galvydis-Bykauskas, remiantis „A. Gurevičiaus sąrašais“, kurie Lietuvoje pirmą kartą pasirodė 1999 m. 1500 egzempliorių tiražu. Šiuos sąrašus parengė Kanados lietuvių žurnalistų sąjunga. Tai tuo metu buvo pats išsamiausias lietuvių, gelbėjusių žydus, vardinis daugiau kaip šešiolikos su puse tūkstančio asmenų sąrašas.

Kitas informacijos šaltinis – rašytojo Klemenso Jūros (Brazilija) laiškas (1987 m.) apie žydų gelbėtojus Lietuvoje. Apie šį šaltinį sužinojome iš prof. Ginučio Procutos (Kanada), bibliotekos bičiulio ir rėmėjo, laiško. Prof. Ginutis Procuta rašė, kad Klemenso Jūros laiškas ir kiti 30 laiškų yra Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje, ir patarė ten kreiptis.

Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriaus darbuotojos maloniai suteikė galimybę padaryti Klemenso Jūros laiško kopiją. Laiškas yra prof. Ginučio fonde (F-294–183. Pavadinimas: Žydų gelbėjimo laišakai. Metai: 1955–2011. Vieta: Brazilija, Kanada, JAV). Klemensas Jūra liudijo:

„Raudondvaryje uoliai talkino getui (Kaune, Vilijampolėje) maistu, drabužiais ir pabėgėlių priglaudimu prokuroras J. Kalvaitis, prof. Stasys Dirmantas, didžiai jautrus senelis generolas Jonas Galvydis-Bykauskas ir kt.“

Pasirašo

Klemensas Jūra

1940–1942 – Raudondvario agronomas

1987 metų rugpjūčio 17 d.

Brazilija

Tokiu būdu sužinojome dar vieną naują generolo, kuris prisidėjo prie žydų gelbėjimo Lietuvoje, biografijos faktą. Tyrimas vyko toliau ieškant ko nors naujo. Ir pasisekė. Kilo mintis kreiptis į Lietuvos valstybės istorijos archyvą, Civilinės metrikacijos įstaigų dokumentų skyrių, gal yra duomenų, kas pranešė apie teisėjos Elenos Masiulytės mirtį.

Iš archyvo gavome 1993 m. kovo 16 d. mirties akto N 906 išrašą (kopiją). Apie Elenos Masiulytės mirtį pranešė Kristina Masiulytė, gyvenanti Kaune, Balninkų g. 4 A-2. Juk tai adresas gatvės, namo, kuriame gyveno generolas J. Galvydis-Bykauskas. Taip pat sužinojome, kad nuo 1954 m. nuolat čia gyveno Elena Masiulytė-Grybauskienė, vėliau – Kristina Masiulytė.

Tolesnių paieškų objektas – Kristina Masiulytė. Visagalys internetas suteikė žinių apie p. Kristinos gyvenamąją vietą, darbovietę, telefono numerį. Bet nebuvo garantuoti, kad ji – generolo Jono Galvydžio-Bykausko giminaitė. Vis dėlto nuojauta neapgavo. Ir kaip apsidžiaugėme, kai p. Kristina tai patvirtino ir patarė kreiptis į savo seserį p. Danutę Šaltmerienę, kuri gyvena Vilniuje, galinčią suteikti daugiau žinių apie generolą Joną Galvydį-Bykauską.

Telefono skambutis p. Danutei Šaltmerienei, ir ji maloniai sutiko atvykti į Karo akademijos biblioteką. Vadinasi, turėsime galimybę pabendrauti su generolo giminaitė! Džiaugsmui nebuvo ribų.

P. Danutė Šaltmerienė atvyko kartu su savo vyru. Ji atsinešė labai daug nuotraukų, asmeninių generolo Jono Galvydžio-Bykausko daiktų, dokumentų, keletą knygų, apdovanojimų, ženklų, kurių iki šiol neteko matyti kituose šaltiniuose. Svečiams sutikus, mes juos nuskenavome ir pateikiame šiame leidinyje. Nuoširdžiai dėkojame šiems mieliems žmonėms!

Taip pat p. Danutė pateikė beveik visą Masiulių genealoginį medį (priedas) ir suteikė labai daug žinių apie generolo Jono Galvydžio-Bykausko giminę (iš mamos Grasildos Masiulytės pusės).

Iš ankstesnių informacijos šaltinių beveik nieko nežinojome apie generolo žmoną Pauliną Kybartaitę – Galvydienę-Bykauskienę. Net jos nuotraukos nebuvo. P. Danutės Šaltmerienės dėka sužinojome naujų faktų apie generolo žmoną, pamatėme unikalių nuotraukų.

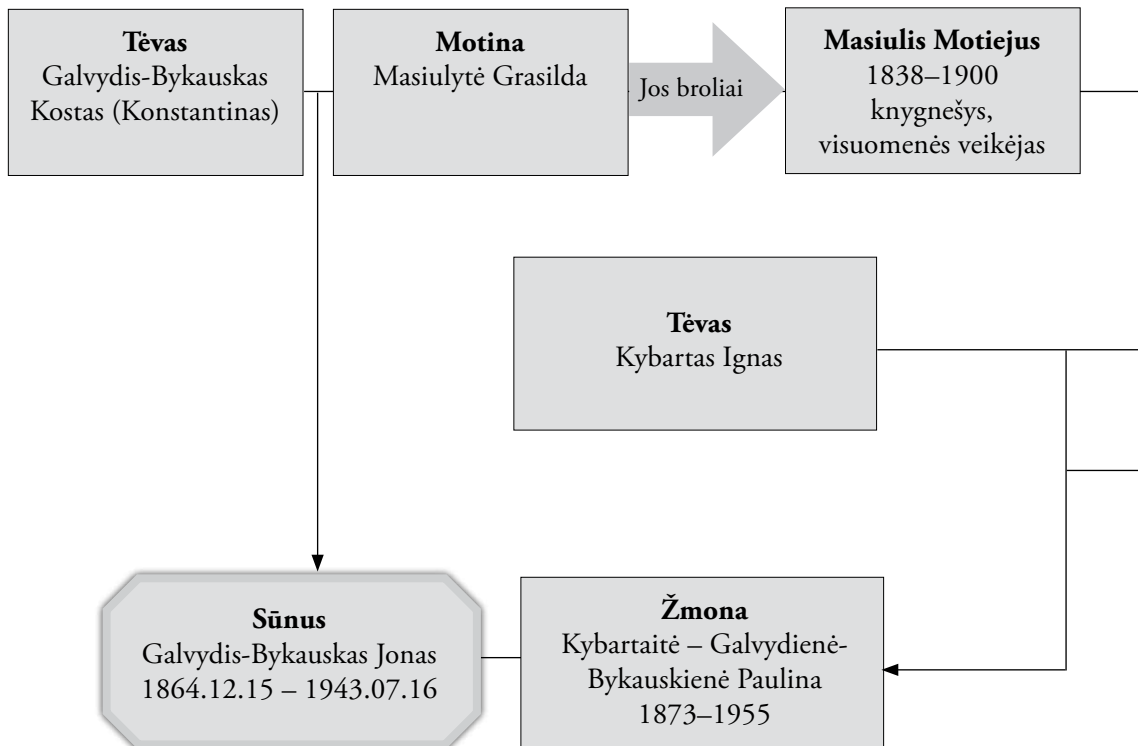
Tikiu, kad darbas ir toliau bus tęsiamas: ieškosime giminių iš generolo Jono Galvydžio-Bykausko tėvo (Konstantino) pusės, naujų generolo biografijos faktų. Tuo tikslu reikės vykti į Utenos kraštą, kur gimė Jonas Galvydis-Bykauskas.

Kaunas, Raudondvario kapinės, kur palaidoti Jonas Galvydis-Bykauskas, žmona Paulina Kybartaitė – Galvydienė-Bykauskienė ir dukterėčia Elena Janina Masiulytė-Grybauskienė

Arūno Alonderio nuotraukos

GENEROLO J. GALVYDŽIO-BYKAUSKO IR

Is Danutės Masiulytės-Šaltmerienės asmeninio archyvo

JO ŽMONOS PAULINOS GENEOLIGINIS MEDIS

Masiulis Jurgis
1860–1897
visuomenės veikėjas

Masiulis Mykolas
1846–1906
kunigas, knygnešių
globėjas

Masiulis Aleksandras
1847–1904
vyr. topografas

Motina
Cieškauskaitė – Kybartienė
Michalina Felicija
1831–1921

Žmona
Kybartienė – Masiulienė
Aurelija Valerija
1869–1943

DUKROS

SŪNŪS

DUKROS

SŪNŪS

Marija

Karolis

Masiulytė Ona
1896 –

Masiulis Stanislovas
1912 –

Elena

Tadas

Masiulytė Elena
1899–1993
teisėja

JO DUKROS

Aurelija

Ignas

Liudvika

Masiulytė Kristina

Paulina

Masiulytė-Šaltmerienė Danutė

Sudarė Danutė Masiulytė-Šaltmerienė

Jono Galvydžio-Bykauskas žmona Paulina (iš dešinės pirma) su sesers šeima. 1923 m.

Elena Masiulytė (kairėje) su savo mama Aurelija Kybartienė-Masiulienė. 1935 m.

Stanislovas Masiulis
(Elenos jaunesnysis brolis, Danutės
Masiulytės-Šaltmerienės tėvas)

Elena Masiulytė (apie 1979 m.)

Paulina Kybartaitė (apie 1885 m.)

Iš Danutės Masiulytės-Šaltmerienės asmeninio archyvo

Paulina Galvydienė-Bykauskienė Kaišiadoryse su sesers Aurelijos šeima.
1935 m. kovo 28 d.

Kaišiadorių šaulės. Iš kairės pirmoje eilėje: B. Žitkienė, teisėja E. Masiulytė, J. Žutautienė. Antroje eilėje: Sėlenienė, Jasiūnienė, Ramanauskaitė

Elena Masiulytė (centre) savo darbo vietoje (apie 1925 m.)

Elena. 1989 m.

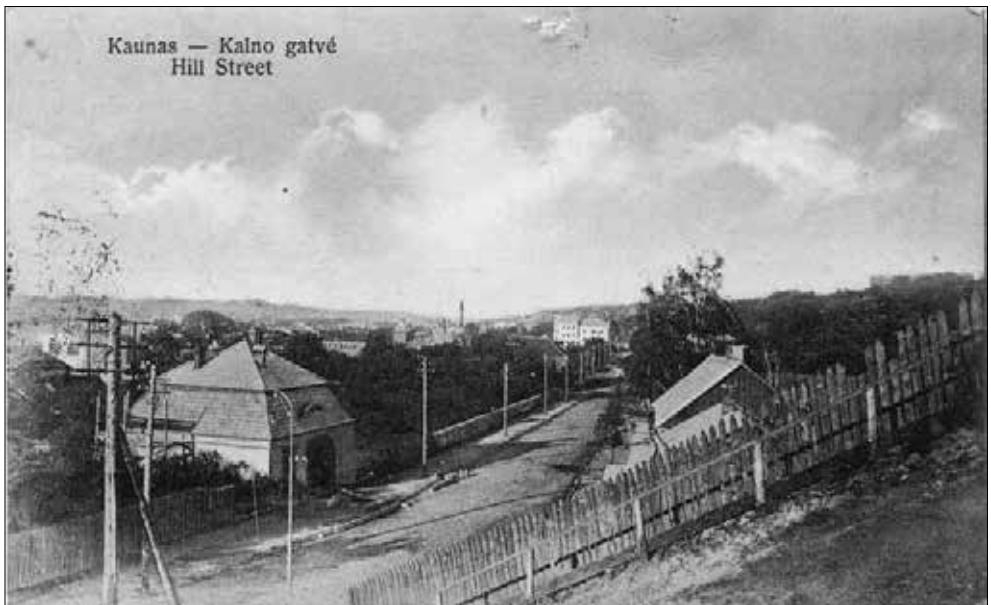
Masiulių šeima: jaunesnysis sūnus Karolis, Elena, Aleksandras (Elenos brolis), Ona, Stanislovas (iš kairės). 1925 m.

Iš Danutės Masiulytės-Šaltmerienės asmeninio archyvo

Prie paminklo žuvusiems dėl Lietuvos laisvės Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje
(3-iasis dešimtmetis)

VDKM nuotrauka

Kaunas, Kalno gatvė (ape 1900 m.)

VDKM nuotrauka

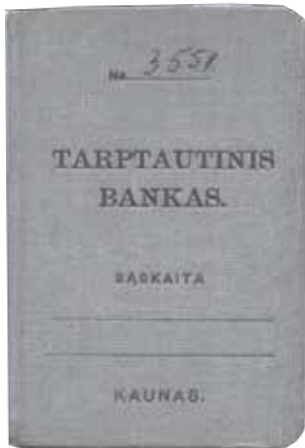
Lietuvos Respublikos Prezidento
A. Stulginskio himnas. 1923 m.

Karo mokyklos baigimo ženklas
Nr. 1, dovanotas
gen. J. Galvydžiui-Bykauskui
1919 m. sausio 25 d.

J. Galvydžio-Bykausko
akiniai ir jų dėklas

Iš Danutės Masiulytės-Šaltmerienės asmeninio archyvo

IŠVADOS

2018-ieji paskelbti Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio metais. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos biblioteka nėra abejinga tautos istorinei atminčiai, todėl parengė leidinį, skirtą generolo Jono Galvydžio-Bykausko atminimui įamžinti, t. y. surinko naujų duomenų ir papildė generolo biografiją archyvine medžiaga, faktais, kurie nebuvo skelbti kituose šaltiniuose.

Taip pat norėtume, kad Kauno miesto savivaldybė įamžintų Lietuvos karžygio, kovotojo dėl Lietuvos nepriklausomybės generolo Jono Galvydžio-Bykausko, pirmojo Karo mokyklos viršininko, atminimą. Vilniuje, Žirmūnų seniūnijoje, yra generolo Jono Galvydžio-Bykausko vardu pavadinta gatvė.

Darbas nebaigtas. Ieškosime naujų ne tik generolo Jono Galvydžio-Bykausko, bet ir kitų nepriklausomos Lietuvos karžygių biografijų duomenų. Vis dėlto šiame leidinyje jau pateikta nemažai naujų faktų, nuotraukų, dokumentų, kurie nepateko į knygą „Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953“.

Šis darbas labai naudingas ir prasmingas. Biografijos faktų paieška ir kaupimas – nenutrūkstamas procesas. To reikia Lietuvos istorijai.

PADĖKA

Noriu nuoširdžiai padėkoti pagrindiniam įkvėpėjui – žurnalistui, visuomenės veikėjui Viliui Kavaliauskui. Taip pat savo kolegėms Birutei Namajūnienei, Violetai Pupeikienei, Ramutei Plokšto, žurnalo „Kariūnas“ vyriausiajam ir šio leidinio atsakingajam redaktoriui Arūnui Alonderiui, dim. kpt. Aleksandrui Dagiui, p. Danutei Šaltmerienei ir jos vyrui, p. Kristinai Masiulytei, Užpalių (Utenos r.) seniūnijos seniūnui, p. Irenai Kviesielaitienei (Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos darbuotojai), p. Laimai Purlienei, VU bibliotekai, Karo akademijos Karo mokslų instituto direktoriui dr. Gintautui Surgailiui, Karo istorijos centro viršininkui mjr. Gintautui Jakščiui, dėstytojui doc. Feliksui Žigarui, ltn. Domui Laukaičiui ir visiems kitiems, kurie linkėjo, kad kuo greičiau išeitų ši knyga.

Akademijos bendruomenė dėkinga p. Danutei Masiulytei-Šaltmerienei už galimybę naudotis šeimos nuotraukų archyvais, nuolatinį domėjimąsi, skatinimą, pagalbą, palaikymą.

Institucijos ir asmenys, su kuriais bendrauta

SENIŪNIJOS

Užpalių (Utenos r.)

Raudondvario (Kauno r.)

MUZIEJAI

Utenos kraštotyros muziejus

Kaišiadorių kraštotyros muziejus

Vytauto Didžiojo karo muziejus (Kaunas)

J. Naujalio memorialinis muziejus (Raudondvaris)

Valstybinis Gaono žydų muziejus (Vilnius)

ARCHYVAI

Lietuvos centrinis valstybės archyvas

Lietuvos valstybės istorijos archyvas

BIBLIOTEKOS

Vilniaus universiteto biblioteka

Nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

Utenos Miškinių viešoji biblioteka

Kauno viešoji biblioteka

Vytauto Didžiojo universiteto biblioteka

ASMENYS

Genė Galvydytė – Karazijienė (Vilnius)

Vilius Kavaliauskas – žurnalistas ir visuomenės veikėjas (Vilnius)

Prof. Ginutis Procuta (Kanada)

Dr. Algirdas Kanauka (JAV)

Dim. kpt. Aleksandras Dagys (Kaunas)

Laima Purlienė – folklorinio ansamblio „Vilnelė“ vadovė (Vilnius)

Kristina Masiulytė – generolo Jono Galvydžio-Bykausko giminaitė (Kaunas)

Danutė Šaltmerienė – generolo Jono Galvydžio-Bykausko giminaitė (Vilnius)

Ovidija Jonaitytė – buvusi Karo akademijos dėstytoja (Kaunas)

Vanda Liatukaitė – Černienė – generolo Prano Liatuko dukra (Vilnius)

Aloyzas Galvydis – giminaitis (Romainiai, Kaunas)

Evaldas Galvydis – giminaitis (Romainiai, Kaunas)

P. Kristapaitienė (Vilnius)

LITERATŪRA

KNYGOS

1. Ališauskas K., Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, Čikaga: Lietuvos karių veteranų sąjunga „Ramovė“, 1972.
2. Aničas J., Pulkininkas Jurgis Bobelis (1895–1954), Vilnius: Vaga, 2004.
3. Ažubalis A., Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940), Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2007.
4. Gurevičiaus A. sąrašai: tūkstančiai lietuvių, kurie gelbėjo tūkstančius Lietuvos žydų Antrojo pasaulinio karo metais, Vilnius: Protėvių kardas, 1999.
5. Jankauskas V., Kario kelias: generolas Kazimieras Ladiga Nepriklausomybės kovose, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2004.
6. Jankauskas V., Nepriklausomos Lietuvos generolai, t. 1, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1998.
7. Janulaitienė N., Karinis rengimas ir ugdymas Lietuvoje, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2007.
8. Jasulaitis V., Lietuvos kariuomenės artilerijos pulkininkas Vincas Jasulaitis, Vilnius: Vaga, 1998.
9. Kavaliauskas V., Lietuvos karžygiai = Lithuanian War Heroes: Vyties kryžiaus kavaleriai (1918–1940), t. 2, Vilnius: Daigai, 2008.
10. Kviklys B., Mūsų Lietuva: krašto vietovių istoriniai, geografiniai, etnografiniai bruožai, t. 2, Vilnius: Mintis, 1989.
11. Liekis A., Lietuvių karyba ir ginkluotė (iki 1940 m.), Vilnius: Lietuvos mokslas, 2002.
12. Lietuvių enciklopedija, t. 6, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla (J. Kapočius), 1955.
13. Lietuvių enciklopedija, t. 17, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1959.
14. Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, t. 3, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2003.
15. Lietuvos krašto apsaugos ministrai ir kariuomenės vadai, t. 2, sudar. plk. ltn. Surgailis G., Vilnius: Krašto apsaugos ministerija, Vytauto Didžiojo karo muziejus, 2008.
16. Marcevičienė M., Atsimenantys Kaišiadorys, Kaišiadorys: Kaišiadorių muziejus, 2007.
17. Mockus S., Utenos krašto enciklopedija, Utena: Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka, 2002.

18. Natkevičius L., Lietuvos kariuomenė, New York: Lithuanian Development Corporation, 1919.
19. Paulauskas H., Lietuvos kariuomenės brigados generolas ministras pirmininkas Jonas Černius, Vilnius: Rosma, 2006.
20. Raštikis S., Įvykiai ir žmonės, t. 3, Čikaga: Akademinės skautijos leidykla, 1972.
21. Raštikis S., Lietuvos likimo keliais, t. 4, Baltijos kultūros fondas, 1982.
22. Rudokas J., Prarastieji talentai, Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2001.
23. Rukša A., Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės, t. 2, Cleveland: Lietuvos karių veteranų sąjunga, 1981.
24. Rukša A., Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės, t. 3, Cleveland: Lietuvos karių veteranų sąjunga, 1982.
25. Ruseckas P., Lietuvos kariuomenė, Worcester (Mass): Spauda „Amerikos lietuvių“, 1927.
26. Semaška A., Po Lietuvą, Vilnius: Algimantas, 2004.
27. Surgailis G., Lietuvos kariuomenės vadai, Vilnius: Mintis, 1992.
28. Surgailis G., Pirmasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas, Vilnius: Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 2011.
29. Statkus V., Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m., Chicago: Vydūno jaunimo fondas, 1986.
30. Tamašauskas K., Visuotinė lietuvių enciklopedija, t. 6, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2004.
31. Tarpukario ir rezistencijos laikotarpio Lietuvos generolų sąrašas ir jų amžinojo poilsio vietos, sudar. Stoliarovas A., Vilnius: Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 2012.
32. Tie, kurie gelbėjo 1941–1944. Those who rescued. Žydų gelbėjimas Lietuvoje, sudar. Burauskaitė T. B., Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2012.
33. Voveris V., Čia mūsų žemė: istorinė chrestomatija, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2010.

DOKUMENTAI

1. Dovanų lapas 1926-05-31, Nr. 7116, LCVA, f. 930, a. 26, b. 48, l. 24–25.
2. Kariuomenės įsakymas, 1922-01-01 Nr. 299, Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA), f. 930, a. 2, b. 259, l. 3.
3. Liudijimas „Dėl savanorių medaliu apdovanojimo“, 1928-11-01, Nr. 1374, LCVA, f. 930, a. 26, b. 48, l. 22.

4. Liudijimas Nr. 16992, asmeninis Danutės Masiulytės-Šaltmerienės archyvas.
5. Mirties liudijimas, 1943-07-17, Nr. 2635, Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 2001, a. 1, m. 1943, b. 41, l. 235.
6. Paklausimas, 1921-02-24, LCVA, f. 923, a. 1, b. 185, l. 433.
7. Pareiškimas, 1922-01-01, Nr. 2, LCVA, f. 384, a. 2, b. 259, l. 1.
8. Pareiškimas, 1922-11-13, LCVA, f. 384, a. 3, b. 111, l. 251.
9. Ponui Ministrui pirmininkui, 1926-11-30, LCVA, f. 923, a. 1, b. 479, l. 60-60a-61.
10. Studijų knygelė Nr. 85, Lietuvos universitetas, asmeninis Danutės Masiulytės-Šaltmerienės archyvas.
11. Žinios apie Joną Galvydį-Bykauską, 1919-11-18, LCVA, f. 930, a. 26, b. 48, l. 26.

STRAIPSNIAI

1. „A. a. Galvydis-Bykauskas palaidotas Raudondvaryje“, Karys, 1943, Nr. 30, p. 184.
2. Ališauskas K., „Atsiminimai apie I-ąją laidą“, Kariūnas, 1934, Nr. 13/14, p. 25–28.
3. Ališauskas K., „Lietuvos kariuomenė“, Karys, 1958, Nr. 9, p. 268–295.
4. Barkauskas P., „Prieš 15 metų“, Kariūnas, 1934, Nr. 13/14, p. 29–30.
5. Biržys P., „Karo mokyklos išleistuvės“, Karys, 1923, Nr. 45, p. 499–500.
6. Biržiška V., „Kaip atsirado kariūno vardas“, Karys, 1951, Nr. 3, p. 8.
7. „Brangioji šventė“, Kardas, 1934, Nr. 22, p. 438–441.
8. Bratikas L., „Žvilgsnis į svarbiausius Lietuvos kariuomenės žingsnius“, Kardas, 2008, Nr. 6, p. 6–28.
9. Buivydis J., „Penkiolika metų“, Kardas, 1934, Nr. 22, p. 455–460.
10. Burokas R., „Lapkričio 23 diena“, Karys, 1926, Nr. 48, p. 393–394.
11. Čaplikas J., „Pirmieji Lietuvos kariuomenės kūrimo žingsniai“, Mūsų žinynas, 1921, t. 1, Nr. 2, p. 78–86.
12. Černius J., „Lietuvos karo mokyklos pirmoji laida“, Karys, 1979, Nr. 1, p. 9–12.
13. Galvydis-Bykauskas J., „Iš mano atsiminimų“, Mūsų žinynas, 1923, t. 5, p. 427.
14. Grigaliūnas-Glovackis V., „Mano atsiminimai“, Mūsų žinynas, 1923, Nr. 15, p. 428–441.
15. Kiaunė J., „Lietuvos karo mokyklos I laidos sukaktis“, Karys, 1954, p. 152.
16. Mockus S., „Mūsų tėviškėnas“, Utenis, 1988, lapkr. 21, p. 3.

17. Pauliukonis P., „Lietuvos valstybės pagrindus tiesiant“, *Aidai*, 1970, Nr. 5, p.193–200.
18. Sližys J., „Mūsų kūrimosi pirmosios dienos“, *Mūsų žinynas*, 1938, Nr. 11/12, p. 727–752.
19. Švaistas J., „Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokykla“, *Karys*, 1929, Nr. 41, p. 680–682.
20. Tupėnienė J., „Atidaryta Generolo Jono Galvydžio-Bykausko karinės literatūros skaitykla“, *Krašto apsauga*, 2010, Nr. 22 (11-22–12-06), p. 20.
21. Urbanavičius S., „Trumpa P.L.P. karo mokyklos istorinė apžvalga“, *Kariūnas*, 1934, Nr. 13/14, p. 48–57.
22. Vėbra V., „Žiupsnelis prisiminimų iš Karo mokyklos pirmosios laidos“, *Karys*, 1989, Nr. 4, p. 152–158.
23. „Vilniaus rinktinės vado div. gen. Vitkausko įsakymas“, *Mūsų žinynas*, 1939, t. 37, p. 455–456.
24. Žigaras F., „Lietuvos Karo mokyklos istorija 1919–1940“, *Kariūnas*, 2006, Nr. 1, p. 30–33; Nr. 3, p. 10–14; Nr. 4, p. 10–13.

GENERAL JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS: BIOGRAPHICAL FACTS AND LATEST RESEARCHES

KONSTANCIJA JANINA TUPĖNIENĖ

SUMMARY

The year 2018 is announced the year of the 100th Anniversary of the Re-establishment of the State of Lithuania. By cherishing the nation's historical memory, the library of The General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania prepared a publication dedicated to the memory of General Jonas Galvydis-Bykauskas. The publication presents newly collected data and supplements his biography with archival material and facts that have not been announced in other resources before.

We also wish Kaunas City Municipality to preserve the memory of the Lithuanian hero and fighter for the independence of Lithuania General Jonas Galvydis-Bykauskas, the first Commandant of the Military School. A street in Žirmūnai district in Vilnius is given a name of General Jonas Galvydis-Bykauskas.

The work is not finished. We will continue looking further for new unrevealed biographical details of General Jonas Galvydis-Bykauskas and other heroes of the period of Independent Lithuania. Ultimately, the publication presents many new facts, photographs and documents that were not incorporated in the book "Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953" ("Officers of the Lithuanian Armed Forces in the Period of 1918-1953").

This work is very useful and significant. The search and collection of biographical details is a continuous process. It is for the history of Lithuania.

KARO MOKYKLOS VIRŠININKAS GEN. JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS

*Įvyremius šeimų
išskirčių įaus m
demobio, kai
ant maderija
bloko
sim ties.*

Karo mokyklos kariūnai, vilkintys naujomis uniformomis. 1937 m.

VDKM nuotrauka

KARO MOKYKLOS MARŠAS

ATS. J. LTN. KAZYS ZUPKA

PRIEŠAI PLŪSTA MŪSŲ ZEMĖ,
VERZIAS PER LAUKUS, MARIAS.
KRAUJAS, KARAS LAISVĘ LEMIA, —
KAS KOVON LIETUVI VES?

EI, NEKLAUSKIT! — VYRAI TELKIAS
BUS VADŲ, DRĄSIŲ, JAUNŲ!
KRAŠTE, LAISVĖS ŽYGIUI KELKIS,
LAUK ŠVIESIŲ, LAISVŲ DIENŲ!

MAŽA LAIKO GINKLUI ŠVEISTI,
MAŽA MOKYTIS KARIAUT —
DANGŲ PADEGĖ PAŠVAISTĖ...
TIK NARSIAU, DRĄSIAU, VIKRIAU!

PRIEŠO PLIENAS TIRPO, LŪŽO.
TAI AUDRA, TAI MŪS KARIAI!
TAI JAUNI VADAI, KARUŽOS
UGNĮ PADEGĖ TAIP GREIT.

ŠIANDIE — LAISVĖ, ŠIANDIE — SAULĖ,
ŠIANDIE PLAČIOS EILĖS MŪS.
TEIŠGIRS PLATUS PASAULIS
MŪSŲ PERGALĖS ŠAUKSMUS!

AR MUMS PRIEŠAI RENGŲ PINKLES,
AR LAIMĖTĄ LAISVĘ MINIM —
MŪSŲ MOKSLAS, MŪSŲ GINKLAS —
LIETUVAI TĖVYNEI.

MJR. GINTAUTAS JAKŠTYS

* * *

ĮVADAS

Po Pirmojo pasaulinio karo atkūrus Lietuvos valstybę, prasidėjo ir jos kariuomenės kūrimas. Kurti Lietuvos kariuomenę vokiečių okupacijos sąlygomis buvo nepaprastai sudėtinga. Katastrofiškai trūkstant karininkų 1919 m. sausio mėn. pradžioje Krašto apsaugos ministerijoje kilo sumanymas steigti Karo mokyklą. Įgyvendinant šį sumanymą 1919 m. sausio 15 d. dienraštyje buvo paskelbtos krašto apsaugos ministro M. Velykio patvirtintos stojimo į Karo mokyklą sąlygos¹. Tačiau, nors apie priėmimą ir buvo viešai paskelbta, iš tikrųjų mokykla dar neegzistavo.

1919 m. sausio 25 d. krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. 20 pirmuoju Karo mokyklos viršininku paskyrus karininką Joną Galvydį-Bykauską², oficialiai pradėjo veikti Karo mokykla. Iki sovietinės okupacijos 1940 m. dvidešimt vienus metų jai vadovavo dešimt viršininkų. Jie mokyklos gyvenime paliko skirtingą pėdsaką.

¹ Valdžios žinios. Karo mokykla // *Lietuva*, 1919 m. sausio 15 d.

² Krašto apsaugos ministerijai 1919 m. sausio 25 d. įsakymas Nr. 20, *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 1, l. 2.

Iš visų Karo mokyklos viršininkų gen. Jonas Galvydis-Bykauskas išsiskiria daugeliu aspektų. Jis buvo pirmasis Karo mokyklos viršininkas ir vienintelis į šias pareigas paskirtas du kartus. Per septynerius vadovavimo metus išleido I, II, V, VI, VII ir VIII laidas. Taigi jis – ilgiausiai dirbęs ir daugiausiai karininkų laidų išleidęs (iš viso 490 karininkų ir 31 puskarininkį) šios mokyklos viršininkas. Jam vadovaujant buvo išleista pati gausiausia (II) ir pati mažiausia (VIII), taip pat pirmoji karo meto karininkų laida, be to, pirmoji kadrinių karininkų laida, išėjusi visą dvejų metų Karo mokyklos kursą. Jo vadovavimo laikotarpiu pradėti rengti pirmieji atsargos karininkai, ėmė formuotis mokyklos tradicijos – pakėlimo į karininkus ir „Tėvelio vargelio“. Gen. J. Galvydis-Bykauskas vienintelis iš visų mokyklos viršininkų jai vadovavo visų trijų Lietuvos Respublikos prezidentų – Antano Smetonos, Aleksandro Stulginskio ir Kazio Griniaus – prezidentavimo laikotarpiu.

Šiuolaikinėje Lietuvos istoriografijoje išsamesnius tyrimus Karo mokyklos istorijos tematika yra paskelbę Vytenis Statkus³, Feliksas Žigaras⁴, Vytautas Lesčius⁵, Stasys Knezys⁶, Nijolė Janulaitienė ir Gintautas Jakštys⁷. Straipsnių, skirtų gen. Jono Galvydžio-Bykausko veiklai apibendrinti, parašė Gintautas Surgailis⁸ ir Vidmantas Jankauskas⁹. Labai svarbūs ir pakankamai informatyvūs yra paties gen. Jono Galvydžio-Bykausko atsiminimai, publikuoti karinėje spaudoje¹⁰.

Šio tyrimo tikslas – trumpai apžvelgti, kokią įtaką Karo mokyklos raidai padarė pirmasis ir trečiasis jos viršininkas gen. Jonas Galvydis-Bykauskas. Istoriografijoje gana išsamiai pristatyta Karo mokyklos raidos faktologinė pusė, tačiau pasigendama publikacijų kitais svarbiais jos veiklos aspektais. Šio tyrimo duomenimis siekiama papildyti kitų tyrimų medžiagą pristatant šio Karo mokyklos viršininko indėlį į mokyklos vystymąsi.

Gen. Jonas Galvydis-Bykauskas du kartus buvo paskirtas vadovauti Karo mokyklai, todėl skiriame du jo vadovavimo laikotarpius:

Pirmoji kadencija – 1919 m. sausio 25 d. – gruodžio 31 d.

Antroji kadencija – 1922 m. sausio 1 d. – 1926 m. spalio 1 d.

³ Statkus V. *Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m.*, Chicago, 1986.

⁴ Žigaras F. Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos tobulinimo sistema (1919–1940 m.) // *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940 m.)*, Vilnius, 2007, p. 76.

⁵ Lesčius V. *Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m.*, Vilnius, 1998.

⁶ Knezys S. Lietuvos kariuomenės karo mokykla 1919–1940 metais // *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, t. 2, Vilnius, 2002.

⁷ Janulaitienė N., Jakštys G. *Nuo didikų Sapiegų rezidencijos iki Lietuvos karo akademijos*, Vilnius, 2010.

⁸ Surgailis G. Lietuvos kariuomenės vadai, Vilnius: Mintis, 1992, p. 57–76; Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas // *Lietuvos krašto apsaugos ministrai ir kariuomenės vadai*, t. 2, p. 329–340.

⁹ Jankauskas V. *Nepriklausomos Lietuvos generolai*, 1 d., 1998, p. 22–29.

¹⁰ Galvydis-Bykauskas J. Karo mokyklos daigai // *Karys*, 1929, Nr. 40.

PIRMOJI KADENCIJA

1919 m. sausio 25 d. – gruodžio 31 d.

1919 m. sausio 25 d. krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. 20 pirmuoju Karo mokyklos viršininku buvo paskirtas karininkas Jonas Galvydis-Bykauskas¹¹. Ši data ir laikoma oficialia Karo mokyklos veiklos pradžia. Tuo metu nuo sausio 21 d. karininkas Jonas Galvydis-Bykauskas buvo išvykęs – komandiruotas į Vokietiją. Berlyne jį ir pasiekė žinia apie naująjį paskyrimą. Savo atsiminimuose gen. Jonas Galvydis-Bykauskas taip apibūdino savijautą, apie tai sužinojus: „Šita žinia buvo kartu linksma ir liūdna. Linksma todėl, kad man pirmajam teko garbė rengti Lietuvos karininkus; liūdna todėl, kad grynai kautynių karininkui, kuris nuo jaunų dienų svajojo apie kautynes už Tėvynę, atėjus laikui svajones realizuoti, teko nuo jų atsisakyti ir imtis pasirengimo darbo, taikaus darbo.“¹²

Iki karininko Jono Galvydžio-Bykausko grįžimo į Lietuvą visus neatidėliotinus Karo mokyklos steigimo darbus atliko jo pavaduotojas karininkas Pranas Tvaronas. Nėra žinoma, kas pasiūlė karininko Jono Galvydžio-Bykausko kandidatūrą į Karo mokyklos viršininkus, bet laikas parodė, kad pasirinkimas buvo labai teisingas. Mokyklos viršininko karininko Jono Galvydžio-Bykausko ir jo pavaduotojo karininko Prano Tvarono tandemas padėjo tvirtus pamatus tolesniam Lietuvos karininkų rengimui.

Grįžęs iš tarnybinės komandiruotės 1919 m. vasario 25 d., Karo mokyklos viršininkas karininkas Jonas Galvydis-Bykauskas realiai jai vadovauti pradėjo nuo vasario 27 d.¹³ Pradėjęs eiti mokyklos viršininko pareigas, jis ne tik oficialiai priėmė kandidatus čia mokytis, nustatė Karo mokyklos atidarymo ceremonijos datą – balandžio 1 d., bet ir atlaikė užsienio karinių misijų išskirtinį jai rodomą dėmesį. Aktyviausiai reišėsi Prancūzijos karo misija, kuri 1919 m. sausio 15 d. net buvo sudariusi Karo mokyklai karininkų rengimo programą. Tačiau mokyklos viršininkas gen. lt. Jonas Galvydis-Bykauskas pasinaudojo tik jos bendrojo lavinimo dalimi, o specialybės dalykai ir toliau buvo dėstomi pagal mūsų krašto specifikos diktuojamą programą¹⁴.

Karo mokyklos viršininkui teko atlaikyti ne tik prancūzų, bet ir Krašto apsaugos ministerijos vadovybės spaudimą, kai buvo reikalaujama skubiai nusiųsti Prancūzijos karo misijai mokymo programą ir pasiaiškinti, kodėl anksčiau tai

¹¹ Krašto apsaugos ministerijai 1919 m. sausio 25 d. įsakymas Nr. 20, *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 1, l. 22.

¹² Galvydis-Bykauskas J. Karo mokyklos daigai // *Karys*, 1929, Nr. 40, p. 666.

¹³ Krašto apsaugos ministerijai 1919 m. kovo 4 d. įsakymas Nr. 42, *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 1, l. 53.

¹⁴ *Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokykla. 1919–1939*, red. ats. j. lt. K. Zupka, j. lt. V. Tamulaitis, Kaunas, 1939.

nebuvo padaryta¹⁵. Be nesutarimų su KAM vadovybe sprendimo, teko imtis ir kitų neatidėliotinių veiksmų, siekiant pakeisti susidariusią dviprasmišką padėtį.

Dar Karo mokyklos kūrimosi pradžioje buvo pastebėta, kad pirminiame sausio 15 d. skelbime dienraštyje „Lietuva“ tuometė Krašto apsaugos ministerijos vadovybė ir pats ministras karininkas Mykolas Velykis, pasirašęs stojimo į Karo mokyklą sąlygas, nevisiškai tiksliai ir vienprasmiškai nurodė tam tikrus momentus, kurie ateityje galėjo turėti neigiamos įtakos mokyklos raidai. Ypač daug nerimo pirmajam mokyklos viršininkui kėlė šio skelbimo 7 §, kuris skelbė: „Kareiviai, baigę Karo mokyklą, gauna „skyrininkų“ vardą ir siunčiami į pulką papildyti mokslą praktika. Išbuvęs tris mėnesius pulke ir išlaikęs nustatytus egzaminus, vyriausybei teikiant, gali gauti „karininko“ vardą.“¹⁶

Vadovaujantis tokiomis nuostatomis, Karo mokyklos padėtis, statusas ir jos auklėtinių ateitis buvo ganėtinai neaiški, nes ji labiau panašėjo į puskarininkių, o ne į karininkų rengimo instituciją. Siekdamas Karo mokyklą įtvirtinti kaip karininkų mokymo įstaigą, karininkas Jonas Galvydis-Bykauskas pateikė krašto apsaugos ministrui raštišką raportą, kuriame paprašė pritarti siūlymui, kad mokslo kursas truktų 4 mėnesius, o Karo mokyklą baigę jaunuoliai gautų jaunesniojo karininko laipsnį ir būtų skirstomi į dalinius pagal savo specialybes arba ginklų rūšis. Pagrindiniai jo išdėstyti argumentai buvo šie: 1) visame pasaulyje baigusiems karo mokyklas suteikiamas jaunesniojo karininko laipsnis ir, turėdami šį laipsnį, jie gali praktikuotis daug plačiau, negu būdami skyrininkais; 2) kitu atveju jaunuoliai, įpratę Karo mokykloje prie kitokio gyvenimo ir auklėti tiktai karininko dvasia, turėtų vėl tapti kareiviais, ir tada mokyklos autoritetas, be abejo, karių ir visuomenės akyse sumažėtų; 3) baigę Karo mokyklą skyrininkais ir atlikę praktiką dalyse kaip kareiviai, jie įgytų siauros darbo srities patirties ir nepasiektų savo tikslo¹⁷.

Karo mokyklos viršininkas Jonas Galvydis-Bykauskas taip pat ilgame ir argumentuotame 1919 m. balandžio 7 d. raporte pateikė specialistų rengimo Karo mokykloje projektą¹⁸. Ir jo pastangos nenuėjo veltui – sulaukė Krašto apsaugos ministerijos vadovybės pritarimo. 1919 m. liepos 17 d. buvo patvirtinti „Pamatiniai Karo mokyklos dėsniai“¹⁹. Atsižvelgiant į katastrofišką karininkų trūkumą, Karo mokyklos viršininko dėka jau I laidos auklėtiniai buvo rengiami kaip skirtingų specialybių karininkai. Tai buvo ypač sviri parama besikuriančiai Lietuvos kariuomenei.

Pirmasis Karo mokyklos viršininkas sau ir personalui iškėlė tikslą – parengti

¹⁵ L. e. KAM štabo viršininko pareigas nurodymas, *LCVA*, f. 384, ap. 2, b. 1, l. 6.

¹⁶ Valdžios žinios. Karo mokykla // *Lietuva*, 1919 m. sausio 15 d.

¹⁷ Balčiūnas J. Pirmieji Karo mokyklos žygiai // *Mūsų žinynas*, 1928, Nr. 45, p. 443.

¹⁸ *Ten pat*, p. 443.

¹⁹ 1919 m. gruodžio 24 d. įsakymas kariuomenei Nr. 114.

naujo tipo Lietuvos karininką perimant šį tą ir iš kitų, o svarbiausia – atkuriant ryšius, vertingos patirties semiantis iš senovės ir viską taikant pagal situaciją²⁰.

Taigi nuo pat pirmųjų Karo mokyklos veiklos dienų lietuviškumas tapo būsimųjų karininkų ugdymo pagrindu. Pastebėjęs, kad mokykloje tarpusavyje bendraujama svetimomis kalbomis, ypač tarp tarnų, įsakė vartoti tik lietuvių kalbą²¹. Būsimieji Lietuvos karininkai buvo ugdomi taip, kad jaustųsi atsakingi ne tik už patikėtus kareivius, bet ir už Lietuvos valstybės ir tautos ateitį. Karininkai, kaip būsimieji karių auklėtojai ir mokytojai, turėjo įkūnyti tauriausias savo tautos savybes ir demonstruoti deramą kultūros lygį. Ir tik nuo jų elgesio su pavaldžiais kareiviais priklausė, kaip piliečiai įsisažmonins savo pareigas valstybei, ar bus pasiruošę ją ginti visomis išgalėmis.

Jono Galvydžio-Bykausko dažnai kartojamas posakis „Žmagus be tikėjimo, kara maksla ir nemakąs šakti – tai kiaula, a ne žmagus“ buvo ne vien generolo mėgstama „sparnuota frazė“. Šiais žodžiais buvo nusakomi esminiai ugdymo principai, kuriais jis vadovavosi rengdamas karininkus Lietuvos kariuomenei.

Nuo pat Karo mokyklos veiklos pradžios daug dėmesio buvo skiriama dvasiniam ir moraliniam būsimųjų karininkų ugdymui. Visi kariūnai katalikai kiekvieną sekmadienį rikiuote buvo vedami į Įgulos bažnyčią. Mokykloje buvo švenčiamos visos religinės šventės: šv. Kalėdos, šv. Velykos, Žolinė ir kt. Ne Romos katalikų tikėjimo mokiniams buvo sudarytos sąlygos lankytis savo religinės bendruomenės maldos namuose.

Reikėtų paminėti, kad Karo mokykloje buvo mokoma ir šokti. Nors pirmosioms karo meto karininkų laidoms parengti turėta labai mažai laiko, gen. ltn. Jonas Galvydis-Bykauskas pasirūpino šokių mokymu. I laidos kariūnams šokių pamokos įvestos 1919 m. gegužės 1 d.²², vėliau jos buvo privalomos visiems besimokantiems Karo mokykloje.

Savo atsiminimuose Karo mokyklos auklėtiniai gen. ltn. Joną Galvydį-Bykauską apibūdina kaip tėvišką ir mielą²³, tolerantišką, aristokratiškos išvaizdos²⁴. Tai buvo pradėjęs žilti, ūmus, greitai užsirūstinantis, bet čia pat ir atsileidžiantis, tikrai lietuviško būdo ir itin teisingas žmogus. Karo mokyklos mokiniams jis buvo tėviškai griežtas, teisingas, bet kartu supratingas, atjaučiantis mokinius. Todėl nenuostabu, kad ir po daugelio metų jo auklėtiniai buvusį viršininką prisiminė su didžiausia pagalba. Jo supratingumą, atlaidumą ir teisingumą atspindi kad ir šis įvykis:

„Būdami mokykloje visi mokiniai dieną turėdavo, kaip paprastai, užsiėmimus,

²⁰ Galvydis-Bykauskas J. Karo mokyklos daigai // *Karys*, 1929, Nr. 40, p. 667.

²¹ Karo mokyklai 1919 m. balandžio 28 d. įsakymas Nr. 51, *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 18 a.p.

²² Karo mokyklai 1919 m. birželio 2 d. įsakymas Nr. 85, *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 26 a.p.

²³ Juras S. Lietuvos Karo mokyklos VII laidos auksinio jubiliejaus (50 metų) sukaktį minint // *Karys*, 1975, Nr. 7, p. 243.

²⁴ Rapšys J. II-ją Karo mokyklos laidą prisimenant // *Karys*, 1956, Nr. 2, p. 40.

o naktimis dėl įvairių gresiančių pavojų ir įvykių tekdavo budėti. Laikai buvo labai neramūs, vokiečiai elgėsi įtartinais, be to, ir savų įtartinų piliečių netrūko. Į užsiėmimus mokiniai išeidavo per daug neišsimiegoję.

Buvo tokios mokyklos budėtojo padėjėjo pareigos, einamos mokinių. Kai dieną visi į užsiėmimus į lauką išeidavo, tai šis pareigūnas sugebėdavo ant nykščio pasirėmęs nusnausti. Sykį budint, vienas sugebėjo net ant lovos prigulti ir nematė, nei kad budinčio karininko nėra, nei mokinių nėra ir, apskritai, nieko nebėra. O taip pat nematė, kaip visur jo ieško pats viršininkas. Tik pamatė jį tada, kada šis už pečių pakratė. Kniokšterėjęs ne tik kad raporto nesugebėjo sukloti, bet ir į pakartotinius paklausimus negalėjo pasakyti, kur karo mokykla išėjo.

Apypietėje, kai visi sugrįžo ir mokinys pateko į budėtojo kambarį, girdėjo, kaip viršininkas nepatenkintai apie jį minėjo. Pamatęs kaltininką klausia:

– Tai tamsta buvai?

– Taip, ponas viršininke.

– Aha. Tai tamsta nežinai savo pareigas. 12 valandų ramiai! Tamsta miegojai?

– Taip, ponas viršininke, miegojau...

– Aha, labai blogai, kad tamsta miegojai. Taigi, tamsta atstovėsi visas 6 valandas ramiai. O kodėl tamsta miegojai?

– Buvau dvi naktis nemiegojęs, iš netyčių užsnūdau.

– Ahm, dvi naktis nemiegojęs. Labai blogai. Nu, tamista to daugiau nedaryk!

– Nedarysiu, ponas viršininke.

– Ahm. Dvi naktis nemiegojo. Iš netyčių užsnūdo. Nežinojo, kur išėjo karo mokykla. Blogai, nubausti reikia, – ir, pasižiūrėjęs ilgai į kaltininką, pagaliau tarė: – Nu, tai tamista už visa atstovėsi vienu valundu, alia visiškai ramiai, visu valundu!

– Klausau, ponas viršininke!

Viršinininkas dar žiūrėjo į kaltinamąjį, kažką svarstė, galvojo, o paskui, atsisukęs į kitus ten buvusius lektorius, paklausė:

– Viena valunda! O ar nebus tiktai per daug!²⁵

Karo mokyklos viršinininkas Jonas Galvydis-Bykauskas nenusišalino nuo dėstymo: turintis daug gyvenimo ir tarnybos patirties generolas būsimiems karininkams dėstė lauko statutą, šaudymo teoriją ir visų kariuomenės rūšių ginklų jungtinius veiksmus bendrajame mūšyje. Jis ne tik iš dėstytojų daug reikalavo, bet ir asmeniniu pavyzdžiu rodė, kaip reikia auklėti būsimus Lietuvos karininkus lietuviška dvasia, perimant tai, kas geriausia svetur, ir pritaikant Lietuvoje, atsižvelgiant į čionykštes sąlygas ir realijas. Net ir po daugelio metų jis buvusių kariūnų ir karininkų buvo gerbiamas ir laikomas autoritetingu vadovu.

²⁵ Buivydis J. Penkiolika metų (iš atsiminimų) // *Kardas*, 1934, Nr. 22, p. 459–460.

Jonas Galvydis-Bykauskas mėgo sportą, buvo geras gimnastas, meistriškai fechtavosi kardū. Ypač daug dėmesio skyrė sportiškos išvaizdos ir tvirtai sudėtiems auklėtiniams. Apžiūrų metu visada prieidavo prie 180–187 cm ūgio mokinių, domėjosi, kokį svorį gali iškelti, kiek rutulį nustumia, per kiek laiko 100 m nubėga ir kt.²⁶ Dažnai kokį Karo mokyklos mokinį susitikęs uteniškių tarme pasidomėdavo: „Kokio tamsta makslo?“ ir „Kakias paropijos?“ Labai jam patikdavo išgirsti, kad kuris nors kilęs „nuog Utenas“²⁷. Jis mokiniams įsakmiai paaiškindavo „karo makslo“ reikšmę taip, kad abejonių niekam nekildavo. O tie, kurie nesuprasdavo arba nenorėjo suprasti, galėjo sulaukti ir visam gyvenimui įsimenamų pamokų.

Kartą, stebėdamas I laidos lauko pratybas, gen. ltn. Jonas Galvydis-Bykauskas pamatė, kad, vykdydami puolimą, mokiniai nuklydo nuo nurodytų orientyrų. Bandytas balsu perduoti nurodymus nepavyko. Tada mokyklos viršininkas liepė pratybose dalyvaujančiam medikui pasivyti tolstančius mokinius ir padėti jiems susiorientuoti vietovėje. Tačiau šis atsisakė vykdyti nurodymą motyvuodamas tuo, kad tai neįeiną į jo pareigas. Situacija nepasikeitė ir įsakymą pakartojus.

Gen. ltn. Jono Galvydžio-Bykausko supratimu, atsisakyti vykdyti įsakymą mūšio lauke, beveik tikro prieš akivaizdoje, – neišsivaizduojamas dalykas. Todėl netoliese buvusiems lauko sargyboje mokiniams įsakė suimt mediką ir čia pat sušaudyt. Mokiniai nesuabejojo įsakymo tikrumu: viršininkui sukomandavus „GINKLUS UŽTAISYK!“, koviniai šoviniai buvo įleisti į vamzdžius, vienas mokinytis pagriebė vargšą už pažastų ir pastatė prie medžio. Kai dešimt ginklų vamzdžių nukrypo, viršininkui beliko tik duoti komandą: „UGNIS!“, ir Karo mokyklai būtų tekę pasieškoti kito mediko. Bet viršininkas pažvelgė į prie medžio pastatytą persigandusį medicinos atstovą ir, matyt, pagalvojęs, kad „pamoka“ pavyko ir „į žmagų be kara maksla“ neverta šovinių gadinti, numojęs ranka sukomandavo: „PALIKT, BET NUVEST Į KALĖJIMĄ!“ Pora mokinių paėmė apmirusį mediką ir nusivedė į mokyklą. Kalbėta, esą, vykdydami įsakymą, jie buvo vargšą įkišę į kažkokią „belangę“, o gal ir to nebuvo, nes, kai grįžo mokiniai pietų, rado mokyklos mediką jau laisvą ir atgavusį natūralią veido spalvą, tik viršininkas, tapšnodamas jam per petį, aiškino „kara maksla“ svarbą²⁸.

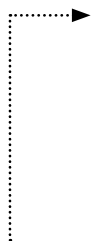
1919 m. gruodžio 31 d. pirmąjį Karo mokyklos viršininką karininką Joną Galvydį-Bykauską paskyrus III brigados vadu, mokyklos viršininku tapo karininkas Pranas Tvaronas.

²⁶ Černius J. Lietuvos Karo mokyklos pirmoji laida // *Karys*, 1979, Nr. 1, p. 9.

²⁷ Buivydis J. Penkiolika metų (iš atsiminimų) // *Kardas*, 1934, Nr. 22, p. 459.

²⁸ *Ten pat*, p. 457–458.

Karo mokyklos
kariūnai aspirantai.
1937 m.

Karo mokyklos
kariūnai vasaros
stovyklos pratybų
metu. 1937 m.

Karo mokyklos
vasaros stovykla.
1936 m.

Paskutinis vakaras
prieš gaunant
leitenanto laipsnį.
Absolventai su savo
turtu. Kaunas,
1936 m.
VDKM nuotraukos

J. psk. V. Maželio, I. Girčio nuotraukos. 1919–1939 m., Kaunas

ANTROJI KADENCIJA

1922 m. sausio 1 d. – 1926 m. spalio 1 d.

Pasibaigus Nepriklausomybės kovoms, pereinant prie kadrinių karininkų rengimo, Karo mokyklą teko pertvarkyti. Nemažiems kokybiniams mokymo proceso pertvarkymams atlikti reikėjo autoritetingo, patyrusio karininko. Šios aplinkybės paskatino Krašto apsaugos ministerijos vadovybę kreiptis į tuo metu Steigiamojo Seimo narį gen. ltn. Joną Galvydį-Bykauską ir jo paprašyti, kad vėl imtųsi Karo mokyklos viršininko pareigų.

1921 m. gruodžio 18 d. plk. ltn. Pranas Tvaronas, atleistas iš einamų Karo mokyklos viršininko pareigų, buvo paskirtas 6-ojo pėstininkų pulko vadu, o Steigiamojo Seimo narys gen. ltn. Jonas Galvydis-Bykauskas – nuo gruodžio 19 d. eiti Karo mokyklos viršininko pareigas²⁹. Matyt, dėl objektyvių priežasčių vadovavimą Karo mokyklai gen. ltn. Jonas Galvydis-Bykauskas perėmė ir faktiškai viršininko pareigas pradėjo eiti nuo 1922 m. sausio 1 d. Tai liudija atitinkamas Karo mokyklos viršininko įsakymas³⁰. Taip Karo mokyklos viršininku antrą kartą tapo pirmasis jos viršininkas gen. ltn. Jonas Galvydis-Bykauskas. Šįkart jis turėjo iš pagrindų reorganizuoti visą Karo mokyklą, kuri ruošėsi pereiti nuo karo meto prie kadrinių karininkų rengimo. Nuo V laidos pradėjus rengti taikos meto kadrinius karininkus, buvo išplėstas mokymo turinys, o kursas pailgintas iki dvejų metų.

Trūkstant patalpų ir siekiant iš esmės pagerinti kariūnų gyvenimo ir mokymosi sąlygas, 1922 m. gruodžio 6 d. Karo mokykla iš Kauno centro buvo perkelta į Aukštosios Panemunės kareivines, buvusias Kauno tvirtovės artilerijos kareivinėse, kuriose vėliau buvo įkurdintas 5-asis pėstininkų pulkas, o šiuo metu yra dislokuotas Juozo Vitkaus inžinerijos batalionas³¹. Tačiau 1923 m. lapkričio 24 d. Karo mokykla buvo dar kartą perkelta į kitas netoliese esančias patalpas Aukštojoje Panemunėje, tarp Vaidoto gatvės ir Jiesios plento, buvusias Kauno tvirtovės 2-ojo artilerijos bataliono kareivines³², kuriose ir liko iki pat sovietinės okupacijos 1940 m.³³

Gen. ltn. Joną Galvydį-Bykauską antrą kartą paskyrus Karo mokyklos viršininku, pagerėjo drausmė. Štai Vladas Keiba savo atsiminimuose nurodo, kad net nežino, ar jis buvo nubaudęs bent vieną kariūną „valanda po šautuvu“. Kai supykdamo, pasakydamo savo nuomonę, kad „be kara maksla ir tikėjima

²⁹ Kariuomenei 1921 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. 299.

³⁰ Karo mokyklai 1922 m. sausio 1 d. įsakymas Nr. 1, *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 12, l. 2.

³¹ Kareivinių g. 9, Kaunas.

³² *The Atlas of Kaunas Fortres*, Kaunas, 2009, p. 45.

³³ Dabar šioje teritorijoje, Vaidoto g. 209, Kaune, dislokuotas Vytauto Didžiojo jėgerių batalionas.

žmagus – kiaula“. Ir to užtekdavo³⁴. Tai rodo didžiulį Karo mokyklos viršininko autoritetą ir kariūnų pagarbą.

Iš visų Karo mokyklos viršininkų gen. Jonas Galvydis-Bykauskas išsiskyrė charizma, nes savo, Utenos krašto, Užpalių valsčiaus, tarpe auklėtinių atsiminimuose paliko tik jam vienam būdingų posakių. Žinomiausias iš jų – „Žmagus be tikėjima, kara maksla ir nemakaš šakti – tai kiaula, a ne žmagus.“³⁵ Yra žinoma ir kitokių šios frazės variantų. Štai I laidos auklėtinis mjr. Juozas Černius nurodo, kad viršininkas dažnai sakydavo, kad „žmagus be tikėjima, kara maksla – tai kiaula. Jį tik už klyna ir pro langu.“³⁶ Įdomu, kad šis generolo posakis buvo žinomas ir už Karo mokyklos ribų. Štai 1936 m. dienraštyje „XX amžius“ žurnalistas interviu su gen. Jonu Galvydžiu-Bykausku su neslepama pagarpa ir nenorėdamas nieko įžeisti pateikė savo versiją: „Buvo taip ar nebuvo, bet nežinia kas, greičiausiai kas nors iš jo buvusių auklėtinių, ėmė ir apie atsargos generolą sudėjo tokį anekdotą, labai glaudžiai žmonėse susijusį su jo vardu. Esą generolas kažkada savo kiek ypatinga tarpe ėmęs ir pasakęs: „Žmogus be tikėjimo ir karo mokslo yra tikras, atsiprašant, kiaulė.“ Tai bemaž ir viskas, kas apie jį platesnėj visuomenėj iš linksmosios pusės težinoma.“³⁷ Taigi akivaizdu, kad šį posakį Karo mokyklos auklėtiniai ne tik puikiai įsidėmėjo, bet ir išpopuliarino visuomenėje, kuri jį laikė tiesiog anekdotu.

Kita generolo mėgstama frazė – „čartas žina“.³⁸ Dėl jo savitos Utenos krašto tarmės buvo susiklosčiusi tikrai anekdotiška situacija. 1924 m., priimant kandidatus į Karo mokyklos IX laidą, buvo du kartus skelbiamos priimtųjų į parengiamąjį kursą pavardės, nes priėmimo komisijai kilo klausimas, kiek kariūnų galima priimti į šį kursą. Buvo atsiklausta ir gen. ltn. Jono Galvydžio-Bykausko, Karo mokyklos viršininko. Generolas atsakęs, kad reikia sudaryti „pilną kapą“. Komisija atrinko 60 kandidatų. Jų pavardes paskelbė kpt. Augustas Kynas. Po to, nuvykęs pas generolą, jis įteikė priimtųjų sąrašą ir paklausė, ką daryti su nepriimtais. Gen. ltn. Jonas Galvydis-Bykauskas, pamatęs tik 60 pavardžių, nustebejęs pasakė: „Čia tik būrys, aš sakiau sudaryti kapą, pilną kapą! Tuojau sudaryti, o kitus paleisti!“³⁹

Pasirodo, komisija klaidingai suprato generolo nurodymą, nes žodį „kuopa“ jis tarmiškai ištare kaip „kapą“, kas reiškia 60 vienetų. Vėliau kariūnai ir Karo mokyklos personalas generolo kalbą gerai suprasdavo ir dėl to nesusipratimų nebekildavo.

³⁴ Keiba V. Lietuvos karo mokyklos laikų prisiminimai // *Karys*, 1975, Nr. 7, p. 245.

³⁵ Statkus V. *Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m.*, Chicago, 1986, p. 657.

³⁶ Černius J. Lietuvos karo mokyklos pirmoji laida // *Karys*, 1979, Nr. 1, p. 9.

³⁷ *XX amžius*, 1936 m. lapkričio 23 d., Nr. 129.

³⁸ Juras S. Lietuvos karo mokyklos VII laidos auksinio jubiliejaus (50 metų) sukaktį minint // *Karys*, 1975, Nr. 7, p. 242.

³⁹ Žadvydas O. Lietuvos karo mokyklos IX laidos 40 metų sukaktis // *Karys*, 1968, Nr. 1, p. 10.

Pasak VII laidos auklėtinio Stasio Juro, turintis daug tarnybos patirties, tėviškas ir pavyzdingas mokyklos viršininkas buvo kariūnų labai gerbiamas. Jis ne tiek kreipė dėmesį į kariūno išorę, išvaizdą, aprangą, kiek į jo moralę⁴⁰. Per paskaitas, su kariūnais dalydamasis patirtimi, teigė, kad pergalę lemia keletas dalykų: du trečdaliai – dvasinės ir moralinės savybės ir tik vieną trečdalį – materialinė bazė. Ir tai nebuvo vien tušti žodžiai ar moralizavimas. Kartą kariūnai, patruliuodami mokyklos rajone, panoro savavališkai nusiskinti agurkų karininkų šeimų darže. Už šį poelgį jie buvo pašalinti iš mokyklos⁴¹.

Karo mokyklos viršininko gen. ltn. Jono Galvydžio-Bykausko dėka praturtėjo Lietuvos karybos terminų žodynas. Būtent jo iniciatyva buvo į karinės terminijos apyvartą įtrauktas žodis „kariūnas“. Mūsų kaimynai estai ir latviai iki šiol savo kalbose vartoja skolinį „kadetas“ (latv. *Kadets*; est. *Kadett*). Iki V laidos besimokantys Karo mokykloje oficialiuose dokumentuose buvo vadinami mokiniais, o kasdienėje kalboje – junkeriais⁴². Norėdamas išgyvendinti šį Rusijos imperijos kariuomenės relikto, gen. ltn. Jonas Galvydis-Bykauskas įsakė tuo metu Karo mokykloje tarnaujantiems kpt. Vaclovui Biržiškai surasti lietuvišką „junkerio“ atitikmenį. Šio termino atsiradimo istorija mums svarbi daugeliu aspektų, todėl pateikiame ją visą.

Kartą Karo mokyklos viršininkas gen. ltn. Jonas Galvydis-Bykauskas pasikvietė kpt. Vaclovą Biržišką ir tarė:

– Aš įsakau tamstai, kapitone, surasti „junkeriui“ lietuvišką pakaitalą.

Biržiška, gavęs tokią užduotį, pradėjo generolui aiškintis, kad nėra kalbininkas, o naujam terminui sukurti reikia sudaryti specialią karinės terminijos komisiją.

Tačiau viršininkas pakartojo savo įsakymą ir pridūrė:

– Aš tamstai įsakau. Jei per savaitę tamsta man nepristatysi raporto su tinkamu pavadinimu, gausi daboklės.

Patyrusiam mokyklos viršininko griežtą būdą kpt. Vaclovui Biržiškai teliko atsakyti „Klausau“ ir vykdyti nurodymą.

Jau kitą dieną, prieš pamokų pradžią, kpt. Vaclovas Biržiška nuėjo į Švietimo ministerijos knygų leidimo komisiją, kurios tuometis sekretorius buvo profesorius Vincas Mickevičius-Krėvė, ir paprašė pagalbos. Tačiau niekas iš ten buvusiųjų negalėjo sugalvoti tinkamo lietuviško žodžio, kuris galėtų pakeisti „junkerių“. Tuo metu į ministeriją užėjo studijų metų Sankt Peterburgo universitete bičiulis profesorius Kazimieras Būga. Jam kpt. Vaclovas Biržiška taip pat

⁴⁰ Juras S. Lietuvos Karo mokyklos VII laidos aukštinio jubiliejaus (50 metų) sukaktį minint // *Karys*, 1975, Nr. 7, p. 242–243.

⁴¹ *Ten pat*, p. 243.

⁴² „Junkeris“ – vokiečių kalbos žodis *Junker*, kilęs iš *Junger Herr* („jaunas ponas“). Jis buvo vartojamas carinės Rusijos karo mokyklų mokiniams įvardyti. Šios mokyklų buvo vadinamos junkerių mokyklomis.

papasakojo apie generolo pavidimą ir gresiančias sankcijas. Kazimieras Būga neskubėdamas su šaknimi „kar-“ pradėjo sudarinėti įvairius žodžius, skirtin-
gus nuo jau vartojamų „karys“, „karininkas“, „kareivis“. Lietuvių kalbos tur-
tingumu negalintis atsigėrėti kpt. Vaclovas Biržiška stebėjosi, kiek, prie „kar-“
šaknies pridėjus kitą priesagą ar ją sujungus su giminingu žodžiu, galima gauti
įvairių naujų žodžių. Pagaliau po daugelio bandymų Kazimierui Būgai išsprūdo
„kariūnas“. Nudžiugęs kpt. Vaclovas Biržiška sušuko:

– Stok! – ir čia pat pamėgino komanduoti: – „Kariūūūūnai!“

Pasiūlytas žodis puikiai tiko, buvo lengvai įsimenamasis ir patogus komanduojant. Padėkojęs profesoriui už išgelbėjimą nuo daboklės, kpt. Vaclovas Biržiška Karo mokyklos viršininkui gen. ltn. Jonui Galvydžiui-Bykauskui įteikė raportą, kuriame buvo siūloma žodį „junkeris“ pakeisti ką tik sukurtu lietuvišku žodžiu „kariūnas“. Naujasis pavadinimas visiems patiko ir 1922 m. gegužės 5 d. krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. 108 buvo patvirtintas.

Gen. ltn. Jonui Galvydžiui-Bykauskui kartu su Karo mokyklos inspektoriu mi plk. ltn. Pranu Kaunu teko mokykloje įgyvendinti dar vieną naujovę. Nuo 1925 m. gruodžio 3 d. įsteigus Mokomąjį kautynių skyrių, buvo pradėta rengtis atsargos karininkų kursams. Pirmasis bandomasis aspirantų kursas susirinko 1926 m. sausio 8 d., tačiau realiai mokslas prasidėjo sausio 15 d. ir baigėsi gruodžio 1 d. Taigi pirmieji atsargos karininkai mokslus pradėjo Karo mokyklai vadovaujant gen. ltn. Jonui Galvydžiui-Bykauskui, o baigė – jos viršininku esant plk. ltn. Pranui Kaunui.

1926 m. spalio 1 d. gen. ltn. Jonas Galvydis-Bykauskas, suteikęs generolo laipsnį, buvo išleistas į atsargą, o Karo mokyklos viršininko pareigos perduotos plk. ltn. Pranui Kaunui.

Karo mokyklos baigimo ženklas Nr. 1.
1919 m. sausio 25 d. juo buvo apdovanotas gen. J. Galvydis-Bykauskas

*Iš Danutės Masiulytės-Šaltmerienės asmeninio archyvo
Kęstučio Dijoko nuotrauka*

Laisvalaikio
metu kariūnų
visada laukė
Karo mokyklos
ramovė. Kaunas

Karo mokyklos
XVII laidos
kariūnų futbolo
komanda. Kaunas,
1933 m.

Karo mokyklos
kariūnų choras.
Prie fortepijono
– choro vadovas
Klemensas
Griauzdė.
Kaunas, 1933 m.

Karo mokyklos XII
laidos išleistuvės.
Prezidentas Antanas
Smetona įteikia
kardus kariūnams,
gavusiems karininko
laipsnį. Kaunas,
1930 m. spalio 25 d.

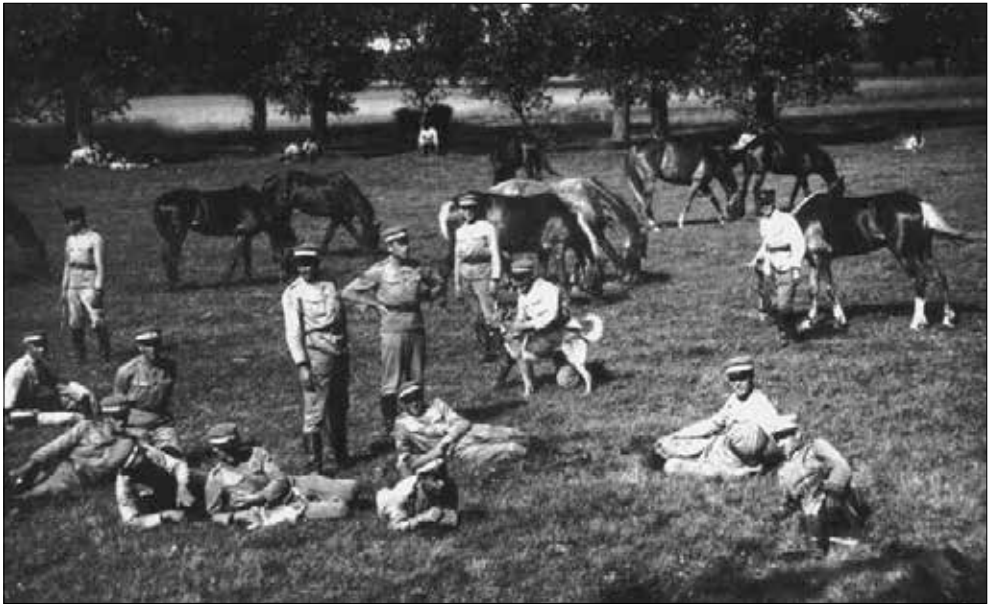

Kariūnas J. Žemaitis
(iš kairės trečias)
prie Karo mokyklos
su bendrakursiais.
Kaunas, 1928 m.
vasara

Karo mokyklos
XV laidos kariūnų
fechtavimo pamoka.
Kaunas, 1933 m.

VDKM nuotraukos

Karo mokyklos kariūnų kavaleristų poilsio valandėlė per pratybas (apie 1930 m.)

Karo mokyklos kariūnas kavaleristas, per pratybas nukritęs nuo žirgo

J. psk. V. Maželio, I. Girčio nuotraukos. 1919–1939 m., Kaunas

IŠVADOS

Pirmasis ir trečiasis Karo mokyklos viršininkas gen. ltn. Jonas Galvydis-Bykauskas Lietuvos karininkų rengimo raidoje paliko išskirtinį pėdsaką. Nuo pat mokyklos įsteigimo rūpinosi, kad ji taptų pavyzdiniu Lietuvos kariuomenės vienetu – rengtų įvairių kariuomenės rūšių karininkus. Jo vadovavimo metu įdiegti karininkų ugdymo principai išliko iki pat Karo mokyklos išformavimo 1940 m. Didžiulę gyvenimo ir tarnybos patirtį jis stengėsi perteikti būsimiems karininkams per paskaitas ir pokalbius.

Iš kitų Karo mokyklos viršininkų gen. ltn. Jonas Galvydis-Bykauskas išsiskiria kaip vienintelis į šias pareigas paskirtas du kartus, ilgiausiai joje dirbęs ir daugiausiai karininkų laidų išleidęs šios mokyklos viršininkas. Jam vadovaujant Karo mokykla buvo ne tik suformuota, bet ir reorganizuota į kadrinių karininkų rengimo instituciją, joje pradėti rengti pirmieji atsargos karininkai, ėmė formuotis pakėlimo į karininkus ir „Tėvelio vargelio“ tradicijos.

SANTRAUKA

Iki sovietinės okupacijos 1940 m. per dvidešimt vienus veiklos metus Karo mokyklai vadovavo dešimt viršininkų, kurie paliko skirtingą pėdsaką karininkų rengimo raidoje. Iš visų Karo mokyklai vadovavusių viršininkų gen. ltn. Jonas Galvydis-Bykauskas išsiskiria daugeliu aspektų. Jis – pirmasis mokyklos viršininkas ir vienintelis į šias pareigas paskirtas du kartus. Per septynerius vadovavimo Karo mokyklai metus išleido 6 laidas. Jis – ilgiausiai joje dirbęs ir daugiausiai karininkų (iš viso 490 karininkų ir 31 puskarininkį) išleidęs Karo mokyklos viršininkas. Jam vadovaujant buvo išleista pati gausiausia (II) ir pati mažiausia (VIII), taip pat pirmoji karo meto karininkų laida ir pirmoji kadrinių karininkų laida, baigusi visą dvejų metų Karo mokyklos kursą. Kaip svarbiausią uždavinį pirmasis mokyklos viršininkas sau ir mokyklos personalui iškėlė – parengti tikrą Lietuvos karininką, perimant šį tą iš kitų, o svarbiausia – atkuriant ryšius, vertingų dalykų semiant iš senovės ir viską taikant pagal to meto situaciją. Gen. ltn. Jono Galvydžio-Bykausko dažnai kartojamas posakis „Žmagus be tikėjima, kara maksla ir nemakąs šakti – tai kiaula, a ne žmagus“ buvo ne vien tik jo mėgstama „sparnuota frazė“. Ji atspindėjo esminius karininkų ugdymo principus, kuriais vadovavosi generolas rengdamas karininkus Lietuvos kariuomenei.

Nuo pat Karo mokyklos veiklos pražios daug dėmesio buvo skiriama dvasiniam ir moraliniam būsimų karininkų ugdymui. Visi katalikai kariūnai

kiekvieną sekmadienį rikiuote buvo vedami į Igulos bažnyčią. Karo mokykloje buvo švenčiamos visos religinės šventės: šv. Kalėdos, šv. Velykos, Žolinė ir kt. Ne Romos katalikų tikėjimo mokiniams buvo sudarytos visos sąlygos lankytis savo religinės bendruomenės maldos namuose. Atskirai reikėtų paminėti, kad mokykloje buvo mokoma šokti – gen. ltn. Jono Glavydžio-Bykausko iniciatyva įvestos šokių pamokos, kurios vėlesnėms laidoms buvo privalomos.

Jam vadovaujant mokykloje pradėti rengti pirmieji atsargos karininkai, ėmė formuotis pirmosios tradicijos. Jis vienintelis iš Karo mokyklos viršininkų jai vadovavo visų trijų Lietuvos Respublikos prezidentų – Antano Smetonos, Aleksandro Stulginskio ir Kazio Griniaus – prezidentavimo metu. Jo iniciatyva į karinės terminijos apyvartą buvo įtrauktas žodis „kariūnas“.

Iš kitų Karo mokyklos viršininkų gen. ltn. Jonas Galvydis-Bykauskas išsiskyrė charizma, savo auklėtinių atsiminimuose paliko tik jam vienam būdingų posakių Utenos krašto, Užpalių valsčiaus, tarme. Žinomiausias iš jų: „Žmagus be tikėjima, kara maksla ir nemakąs šakti – tai kiaula, a ne žmagus“. Šis generolo posakis buvo plačiai žinomas ir už Karo mokyklos ribų.

Būdamas mokyklos viršininkas, jis nenusišalino nuo dėstymo, turtingą gyvenimo ir tarnybos patirtį stengėsi perduoti būsimiems karininkams: dėstė lauko statutą, šaudymo teoriją ir visų kariuomenės rūšių ginklų jungtinius veiksmus bendrajame mūšyje. Net ir po daugelio metų jis buvusių kariūnų ir karininkų buvo labai gerbiamas ir laikomas autoritetu. Gen. ltn. Jonas Galvydis-Bykauskas mėgo sportą, buvo geras gimnastas, meistriškai fechtavosi kardu.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Karo mokyklai 1919 m. balandžio 28 d. įsakymas Nr. 51, LCVA, f. 1451, ap. 2, b. 1.
2. Karo mokyklai 1919 m. birželio 2 d. įsakymas Nr. 85, LCVA, f. 1451, ap. 2, b. 1.
3. Karo mokyklai 1922 m. sausio 1 d. įsakymas Nr. 1, LCVA, f. 1451, ap. 2, b. 12.
4. Krašto apsaugos ministerijai 1919 m. sausio 25 d. įsakymas Nr. 20, LCVA, f. 384, ap. 1, b. 1.
5. Krašto apsaugos ministerijai 1919 m. kovo 4 d. įsakymas Nr. 42, LCVA, f. 384, ap. 1, b. 1.
6. Įsakymas kariuomenei 1919 m. gruodžio 24 d. Nr. 114.
7. Įsakymas kariuomenei 1921 m. gruodžio 28 d. Nr. 299.
8. L. e. KAM štabo viršininko pareigas nurodymas, LCVA, f. 384, ap. 2, b. 1, l. 6.
9. Balčiūnas J. Pirmieji Karo mokyklos žygiai // Mūsų žinynas, 1928, Nr. 45.
10. Buivydis J. Penkiolika metų (iš atsiminimų) // Kardas, 1934, Nr. 22.
11. Černius J. Lietuvos karo mokyklos pirmoji laida // Karys, 1979, Nr. 1.
12. Galvydis-Bykauskas J. Karo mokyklos daigai // Karys, 1929, Nr. 40.
13. Jankauskas V. Nepriklausomos Lietuvos generolai, 1 dalis, 1998.
14. Janulaitienė N., Jakštys G. Nuo didikų Sapiegų rezidencijos iki Lietuvos karo akademijos, Vilnius, 2010.
15. Juras S. Lietuvos karo mokyklos VII laidos auksinio jubiliejaus (50 metų) sukaktį minint // Karys, 1975, Nr. 7.
16. Keiba V. Lietuvos karo mokyklos laikų prisiminimai // Karys, 1975, Nr. 7.
17. Knezys S. Lietuvos kariuomenės karo mokykla 1919–1940 metais // Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, t. 2, Vilnius, 2002.
18. Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., Vilnius, 1998.
19. Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokykla. 1919–1939, red. ats. j. ltn. K. Zupka, j. ltn. V. Tamulaitis, Kaunas, 1939.
20. Rapšys J. II-ją Karo mokyklos laidą prisimenant // Karys, 1956, Nr. 2.
21. Statkus V. Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m., Chicago, 1986.
22. Surgailis G. Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas // Lietuvos krašto apsaugos ministrai ir kariuomenės vadai, t. 2.
23. Surgailis G. Lietuvos kariuomenės vadai, Vilnius: Mintis, 1992.
24. The Atlas of Kaunas Fortres, Kaunas, 2009.
25. Valdžios žinios. Karo mokykla // Lietuva, 1919 m. sausio 15 d.
26. „XX amžius“, 1936 m. lapkričio 23 d., Nr. 129.
27. Žadvydas O. Lietuvos karo mokyklos IX laidos 40 metų sukaktis // Karys, 1968, Nr. 1.
28. Žigaras F. Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos tobulinimo sistema (1919–1940 m.) // Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940 m.), Vilnius, 2007.

GENERAL JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS: COMMANDANT OF THE MILITARY SCHOOL

MAJ. GINTAUTAS JAKŠTYS

SUMMARY

The first and the third Commandant of the Military School General Jonas Galvydis-Bykauskas left a permanent imprint in the training of Lithuanian officers. Since the very establishment of the Military School he sought to make it an exemplary unit of the Lithuanian Armed Forces engaged in training officers of different forces. The principles of officer training applied during the period of his command remained till the school was disbanded in 1940. He shared his huge experience of military service and life with future officers during lectures and discourses.

General Jonas Galvydis-Bykauskas was the only Commandant appointed twice for the position, thus his tenure was the longest and he saw the biggest number of graduates off. During the period of his command, the Military School was formed and reorganized to officer training institution that launched reserve officer training and started officer commissioning and “Tėvelio vargelio” traditions.

JONO GALVYDŽIO- BYKAUSKO BIBLIOGRAFIJA

Jonas Galvydis-Bykauskas su Rusijos armijos pulkininko uniforma (apie 1917 m.)

VDKM nuotrauka

Įvanga

Gyvenimo suvokimo, vadinamo ir vėdama
 aiškinti, jausmų, žmonių beveik nekvi-
 piš demesio, kaip ir nemato, kad žmogaus
 gyvenimo žemų, pamatų ir štabo net vien
 ant materijali pamatų, suvok, višta kur
 vėl blogas kraso mato. Kaip lūdyja viti,
 be išimties, istorijos parodydžiai, pamatūs
 likimo štabo laukia, nerūšiant į įvairius op-
 sisaukojimo priemonės, ne tik atkreipi žmo-
 nes, o ir tautos - valstybes, kurios rūšina-
 ti vien materijale žemovė, daūnai būna
 atkreipi žmonių elgtis kitais - šokiis ma-
 tenijos troybes. Torsai lūdyus žmogaus gales
 neabilitūda. Priūtarauja žmogam prigim-
 tis troyboms, jo žemones, jo proto didybei.
 Amžino pastovumo, gyvenimo ir laimės žmo-
 gaus mato įėjantis, be šio mato be šio
 vo pagelbos pasiekti negali. Šitie štabai
 patiekiami vien per Kristų, per realia-
 vinių Jo mato.

Akc. „Zalbo“ B-vės sp., Kaunas, Dūkai 116, 24. telef. 20, 89, 35-35

Lietuvos TSR
 BIBLIOTEKA

LIETUVOS
 NACIŲ KLINĖ
 M. MAŽVYLIS
 BIBLIOTEKA

573078 SB1781
 La 18462

244445

IRENA ADOMAITIENĖ

Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Informacijos centras

* * *

Mintis parengti generolo J. Galvydžio-Bykausko biobibliografiją kilo prieš metus, apsilankius Lietuvos karo akademijos bibliotekoje, kur 2010 m. lapkritį buvo atidaryta Jono Galvydžio-Bykausko skaitykla.

Prieš keletą metų Nacionalinės bibliotekos (toliau – NB) Informacijos centras į savo darbo planus įtraukė Lietuvos žymių žmonių biobibliografijų rengimą, t. y. nusprendė bibliotekos Personalijų kortelinį katalogą perkelti į elektroninę erdvę, papildžius naujausia, taip pat praleista informacija. Šio darbo tikslas – pateikti žymių žmonių biografijas ir kuo išsamesnes jų kūrybos ir literatūros apie juos bibliografijas.

NB personalijų kartotekoje nebuvo nė vieno J. Galvydžiui-Bykauskui, jo bibliografijai skirto įrašo. Todėl, siekiant įprasminti generolo J. Galvydžio-Bykausko nuopelnus Lietuvos kariuomenei ir valstybei, buvo prasminga parengti jo bibliografiją.

Toliau apžvelgsime atlikto darbo rezultatus – ką pavyko atskleisti ir galbūt net atrasti.

J. Galvydžio-Bykausko biobibliografiją sudaro:

BIOGRAFIJA
KNYGOS, STRAIPSNIAI
PASISAKYMAI STEIGIAMOJO SEIMO POSĖDŽIUOSE
LITERATŪRA APIE J. GALVYDĮ-BYKAUSKĄ
ĮSAKYMAI KARIUOMENEI
IKONOGRAFINIAI DOKUMENTAI

J. Galvydžio-Bykausko biografija pateikta remiantis šiais šaltiniais:

Galvydis-Bykauskas Jonas: (1920 05 15– 1921 12 17) / Audronė Veilentienė // Didysis Lietuvos parlamentarų biografinis žodynas. T. 2: Lietuvos Steigiamojo Seimo (1920–1922 metų) narių biografinis žodynas / Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija, Vilniaus pedagoginis universitetas. – Vilnius, 2006. – P. 148–149.

Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas / Gintautas Surgailis // Lietuvos krašto apsaugos ministrai ir kariuomenės vadai. T. 2: Krašto apsaugos ministrai ir kariuomenės vadai. – Vilnius, 2008. – P. 329–340.

Lietuviškieji slapyvardžiai: lietuviškos spaudos iki 1990 m. slapyvardžių sąvadas. T. 2: Slapyvardžių žodynas / Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka; sudarė ir parengė Jonas Mačiulis. – Vilnius, 2004. – P. 256, 715.

Trumpos Steigiamojo Seimo narių biografijos su atvaizdais. – Klaipėda, 1924. – P. 20.

Galvydis-Bykauskas Jonas / Kazimieras Tamašauskas ir kt. // Visuotinė lietuvių enciklopedija. T. 6 – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003. – P. 375–376.

Išanalizavus įvairius bibliografinius šaltinius pavyko generolo biografiją papildyti trimis naujais, niekur nepaminėtais, faktais:

1. J. Galvydis-Bykauskas parašė knygą „Lietuva pasauližiūrų kovoje“ (1936 m.);
2. J. Galvydis-Bykauskas parašė knygą „Marksizmas pavojuje: istoriškai keliai ir kryžkelės“ (1939 (1940?) m.);
3. J. Galvydis-Bykauskas pasirašinėjo slapyvardžiais „G. B.“ ir „Pasaulietis“.

J. Galvydžio-Bykauskos slapyvardžius patvirtina leidinys

Lietuviškieji slapyvardžiai: lietuviškos spaudos iki 1990 m. slapyvardžių sąvadas. T. 2 : Slapyvardžių žodynas / Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka; sudarė ir parengė Jonas Mačiulis. – Vilnius, 2004. – P. 256, 715.

J. Galvydžio-Bykauskos biografijoje, pateiktoje šiuose šaltiniuose, minimas faktas, kad 1939 m. generolas išleido knygą „Komunizmas Ispanijoje“. Todėl sudarant generolo biobibliografiją buvo tiesiog būtina rasti kuo daugiau informacijos apie šią knygą, ją pamatyti, įsitikinti, kad ji tikrai egzistuoja. Tačiau nei NB, nei kitų Lietuvos bibliotekų kataloguose jokios informacijos apie šią knygą nepavyko rasti. Vienintelis šaltinis, kuris pateikia informaciją, yra

Knygos lietuvių kalba, 1918–1940: kontrolinis sąrašas / Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Bibliografijos ir knygotyros centras. – Vilnius: LNB BKC, 1997. – ISBN 9986-415-25-X. – T. 1: Knygos: D–J. – P. 81 (įrašas 4637).

Bet apie šaltinį pateikta informacija iš tiesų labai menka (Komunizmas Ispanijoje / Jonas Galvydis-Bykauskas. – 1939.)

Patikimiausias ir išsamiausias bibliografinis šaltinis apie tarpukario Lietuvoje leistus leidinius yra prof. V. Biržiškos redaguotos „Bibliografijos žinios“ (1928–1943), tačiau nei 1939, nei 1940 m. „Bibliografijos žiniose“ jokių įrašų apie leidinį „Komunizmas Ispanijoje“ nėra.

Mūsų paieškas galų gale vainikavo sėkmė, nors ir ne tokia, kokios tikėjomės. Atidžiai patikrinę Antrojo pasaulinio karo metais (1942 ir 1943 m.) išleistas „Bibliografijos žinias“, radome du įrašus apie J. Galvydžio-Bykauskos plunksnai priklausančius leidinius:

Marksizmas pavojuje: istoriškai keliai ir kryžkelės / ats. gen. Jonas Galvydis-Bykauskas. – Kaunas: Išleido J. D., 1939 (1940?). – 48 p.; 18,8 cm – 1 000 egz.

Viršelio antraštė: Marksizmas pavojuje (Ispanijos pilietinio karo išvados-pamokos).

Bibliografijos žinios. – 1942, Nr. 1, p. 42. Red. prof. dr. Vaclovas Biržiška, bibliogr. rengė Vytautas Steponaitis. J. Galvydis-Bykauskas yra knygos autorius (jau pakanka autoriaus pavardės knygos viršelyje).

Lietuva pasauližiūrų kovoje / Pasaulietis [Jonas Galvydis-Bykauskas]. – Kaunas: Paulina Kybartaitė, 1936 (K.: „Žaibo“ sp.). – 201, [1] p.; 19 cm – Lt 2. Su spaudu „Vytauto Steponaičio biblioteka“.

Bibliografijos žinios. – 1943, Nr. 3, p. 138. Red. prof. dr. Vaclovas Biržiška, bibliogr. rengė Vytautas Steponaitis.

Šią knygą J. Galvydis-Bykauskas pasirašė slapyvardžiu „Pasaulietis“.

Knygos paraštėse daug ranka rašytų pastabų, tik neaišku, ar paties generolo, ar Vytauto Steponaičio. Tai gali būti tolesnių tyrimų objektas.

Prie įrašų apie J. Galvydžio-Bykauskos knygas „Bibliografijos žiniose“ pateikta pastaba:

„Konfiskuota vidaus reikalų ministerio nutarimu 1940 VII 17. Valstybinėje Leidykloje gautame konfiskuotų ir neparduodamų knygų sąrašė pažymėta Nr. 70. Galima spręsti, kad pasiliko nedaug egz. Abi knygos konfiskuotos, sunaikintos ir dabar yra didelė retenybė.“ (Bibliografijos žinios. – 1943, Nr. 4, p. 215)

Suradę įrašus ir išsiaiškinę tikslus leidinių pavadinimus, pradėjome jų ieškoti. Leidiniai rasti NB Retų knygų ir rankraščių skyriuje. Abi knygos yra

su spaudu „Vytauto Steponaičio biblioteka“. NB fonduose atsirado, kai po Vytauto Steponaičio mirties NB įsigijo jo knygų kolekciją. Vytautas Steponaitis išsaugojo J. Galvydžio-Bykausko parašytas knygas ir tikriausiai dabar NB saugomi vieninteliai išlikę jų egzemplioriai. Pats Vytautas Steponaitis 1942 ir 1943 m. rengė „Bibliografijos žinias“, jose pateikė minėtų J. Galvydžio-Bykausko knygų įrašus, todėl informacija tikrai patikima.

Dar norėtusi sugrįžti prie knygos „Komunizmas Ispanijoje“. Paaiškėjo, kad net tie bibliografai, kurie sudarė leidinį *„Knygos lietuvių kalba, 1918–1940: kontrolinis sąrašas“*, niekada *de visu* nepatikrino šios knygos, o įrašas padarytas remiantis 1953–1985 m. Bostone leista „Lietuvių enciklopedija“. Gali būti, kad „Bostono enciklopedijoje“ padaryta klaida. Gal remtasi informacija, kad J. Galvydis-Bykauskas parašė knygą apie Ispanijos pilietinį karą, tikslus jos pavadinimas buvo pamirštas, trūko kitų duomenų, todėl knyga pavadinta „Komunizmas Ispanijoje“. Iš tikrųjų šios knygos pavadinimas – „Marksizmas pavojuje“. Galimybė, kad generolas tais pačiais 1939 m. būtų išleidęs dvi knygas, skirtas Ispanijos reikalams ir į Ispaniją sėlinančiam bolševizmui, mažai tikėtina. Tai tik mūsų prielaida, kuri peršasi, atlikus šiuos tyrimus ieškant J. Galvydžio-Bykausko parašytų knygų.

J. Galvydžio-Bykausko biobibliografijos skyriuje „Knygos, straipsniai“ pateikiama bibliografinė informacija apie jo parašytas knygas ir tarpukario Lietuvos periodinėje spaudoje paskelbtas publikacijas: kvietimus stoti į Lietuvos kariuomenę, atsiminimus apie Lietuvos kariuomenės organizavimą, pirmosios Karo mokyklos kūrimą ir t. t.

1920–1921 m. J. Galvydis-Bykauskas buvo išrinktas Steigiamojo Seimo nariu. Jo kalboms Steigiamojo Seimo posėdžiuose skirtas vienas biobibliografijos skyrių. Informacija surinkta iš:

„Steigiamojo Seimo darbai: posėdžių stenogramos. – Kaunas : St.[eigiamojo] Seimo sekretoriatas, 1920–1922.“

J. Galvydis-Bykauskas Seimo posėdžiuose kalbėjo įvairiais klausimais: dėl Lietuvos ekonominės padėties ir padėties žemės ūkyje, dėl Šaulių sąjungos, Lietuvos piliečių karinio ir pilietinio ugdymo, mirties bausmės bolševikų šnipams ir Lietuvos išdavikams, dėl žalos už nusavintą žemę atlyginimo, pristatė kariuomenės komplektavimo įstatymo projektą ir kt.

Biobibliografijos skyriaus „Literatūra apie J. Galvydį-Bykauską“ pirmoje dalyje pateikiami straipsniai iš tarpukario Lietuvos periodinės spaudos, išėivijos periodinės spaudos, knygų apie Lietuvos kariuomenės istoriją, Nepriklausomybės kovas, Lietuvos karo mokyklos istoriją ir kt. Antroje dalyje pristatomos knygos apie Lietuvos istoriją, atsiminimai apie tarpukario Lietuvos veikėjus, kuriuose minimas J. Galvydis-Bykauskas.

Visi J. Galvydžio-Bykausko paskyrimai eiti įvairias pareigas reglamentuoti

krašto apsaugos ministro įsakymų. Biobibliografijos skyriuje „Įsakymai kariuomenei“ surinkti įsakymai (vaizdinė medžiaga), susiję su J. Galvydžio-Bykausko paskyrimais, apdovanojimais, karinių laipsnių suteikimu. Paskutinis įsakymas – Respublikos Prezidento 1928 m. lapkričio 22 d. aktu Nr. 693 atsargos generolui Jonui Galvydžiui-Bykauskui leista dėvėti karininko uniformą.

Informacijos šaltinis: *Apsaugos ministerijai įsakymas*: [oficialus leidinys]. – 1918, lapkr. 23 (Nr. 1)–1940, liep. 6 (Nr. 80). – Vilnius: [Krašto apsaugos ministerija], 1918–1940.

Paskutiniame biobibliografijos skyriuje „Ikonografiniai dokumentai“ pateikiamos J. Galvydžio-Bykausko asmeninių gyvenimą ir veiklą įamžinusios fotografijos iš Lietuvos tarpukario periodinės ir išėivijos spaudos, leidinių, skirtų Lietuvos kariuomenės ir politikos veikėjams, Lietuvos istorijai.

Kiekviename J. Galvydžio-Bykausko biobibliografijos skyriuje pateiktos knygos turi aktyvią nuorodą į NB e. katalogą, per kurią galima tą knygą užsisakyti internetu ir, atėjus į biblioteką, rasti ją parengtą skaitytojui.

Bibliografijos rengimą labai palengvino skaitmeninto kultūros paveldo duomenų bankas www.epaveldas.lt, kurio virtualiomis paslaugomis jau dabar gali naudotis Lietuvos ir užsienio vartotojai.

Tikimės, kad J. Galvydžio-Bykausko biobibliografija bus naudinga priemonė norintiems susipažinti su generolo gyvenimu ir veikla, padės greitai rasti reikalingą informaciją, o gal ir paskatins nuodugniau patyrinėti generolo biografiją.

Generolo J. Galvydžio-Bykausko biobibliografiją rasite NB interneto svetainėje www.lnb.lt tarp Lietuvos žymių žmonių biobibliografijų adresu

<http://senas.lnb.lt/lnb/selectPage.do?docLocator=CAAC8007E99B11E09B8F746164617373&inlanguage=lt>

JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS: BIBLIOGRAPHY

DR. IRENA ADOMAITIENĖ

SUMMARY

The idea to prepare the bio-bibliography of General Jonas Galvydis-Bykauskas hit upon a year ago when I was visiting the library of the Military Academy of Lithuania that in November 2010 opened a reading room named after Jonas Galvydis-Bykauskas.

For several years the Information Centre of the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania has been arranging the bio-bibliographical database Prominent People of Lithuania. The library transferred Prominent People Card Catalogue to electronic resource and added latest additional information with the aim to present the biographies of prominent people and their bibliographies as thoroughly as possible.

By then, the National Library had no entry about General J. Galvydis-Bykauskas and his bibliography in the Prominent People Card Catalogue. Therefore, to mark his merits to the Lithuanian Armed Forces and Lithuania it was meaningful to prepare his bio-bibliography.

All the books in every section of General J. Galvydis-Bykauskas' bio-bibliography have active link to electronic catalogue that allows ordering a book online.

The arrangement of the bibliography was greatly contributed by digital literary heritage databank "ePaveldas" (www.epaveldas.lt) that is available for Lithuanian and foreign users.

We hope that General J. Galvydis-Bykauskas' bio-bibliography will be a useful tool for those who want to get acquainted with his life and activities and will facilitate the search of necessary information as well as encourage additional research.

The bio-bibliography of General J. Galvydis-Bykauskas is available on the website of the library (www.lnb.lt) among the bio-bibliographies of other prominent Lithuanian people.

GENEROLAS JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS IR PIRMOSIOS KARO MOKYKLOS LAIDOS

Lietuvos kariuomenės priesaika Rotušės aikštėje. Kaunas, 1919 m. gegužės 11 d.

VDKM nuotrauka

*P*rieš pirmą Karo mokyklos kadrą stovėjo uždavinys – sudaryti naują grynai lietuviško tipo karininką, pasisavinant šį tą sau iš kitų, o svarbiausia, atkuriant ryšius ir semiant iš žilos, garbingos lietuvių tautos senovės ir viską taikant prie dabarties gyvenimo aplinkybių. Kaip sėkmingai šitas uždavinys buvo atliekamas, gerai žino kariuomenė.

Jonas Galvydis-Bykauskas

DOC. DR. FELIKSAS ŽIGARAS

* * *

PIRMOSIOS KARO MOKYKLOS

Lietuvos karininkų rengimo tradicijos siekia net XVIII a., Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) laikus, kai pradėjo kurtis pirmosios karo mokyklos. Pati pirmoji atsirado privačiose kunigaikščių Jeronimo Florijono ir Mykolo Kazimiero Radvilų valdose ir jų iniciatyva. Jų valdomose Nesvyžiaus ir Biržų žemėse buvo laikoma gerai parengta kelių tūkstančių vyrų kariuomenė, kuriai reikėjo savo mokyklos. Todėl 1747 m. Nesvyžiuje kunigaikštis Jeronimas Radvila įkūrė kadetų korpusą, jis apie 1750 m. buvo pertvarkytas į Artilerijos ir inžinierių mokyklą. „Reguliamina“ (statutą) šiai mokslo įstaigai parašė LDK didysis etmonas Mykolas Kazimieras Radvila.

Mokykla su pertrūkiais veikė iki 1776 m. Čia buvo dėstomos prancūzų ir vokiečių kalbos, geometrija, civilinė architektūra ir fortifikacija, piešimas, artilerija, buvo mokoma atlikti žemės matavimus. Mokykloje buvo galima įgyti vien specialiųjų žinių, todėl priimdavo tik tuos, kurie jau ragavo mokslo kitose mokyklose. Nors pagal „Reguliamina“ mokykloje buvo numatytos 48 vietos, iš tikrųjų mokėsi apie 17 mokinių. Mokiniai buvo pratinami žygiuoti, fechtuotis, rengti stovyklas, jų žinioms patikrinti buvo rengiami manevrai ir mokomieji šaudymai. Mokinius mokė svetimšaliai dėstytojai ir karininkai, specialistai puskarininkiai, o suiručių metu – ir gabetesni mokiniai.

1765 m. Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Stanislovo Augusto Poniatovskio (1764–1795 m.) įsteigtas Varšuvos kadetų korpusas buvo

kaip bendra Lenkijos ir Lietuvos karo mokykla. Ji turėjo patenkinti ir Lietuvos poreikius, todėl 1/3 lėšų buvo skiriama iš jos biudžeto. Tai buvo nežemo lygio mokykla, joje siekta naudoti geriausią Europos karo mokslo patirtį. Kadetų korpuse buvo dėstomi šie dalykai: lotynų, lenkų, prancūzų ir vokiečių kalbos, literatūra, ekonomika, moralės ir teisės pagrindai, Lietuvos ir Lenkijos valstybės ir visuotinė istorija, geografija, fizika, aritmetika, geometrija, analitika, piešimas, dailiraštis, šokiai, kūno mankšta, civilinė ir karinė statyba, fortifikacija, fechtavimas. Pažymėtina, kad Varšuvos kadetų korpusą baigė Tadas Kosciuszka (1746–1817 m.) ir Jokūbas Jasinskis (1759–1794 m.). Mokyklos pobūdis buvo pasaulietiškas ir savo metu visiškai naujoviškas – ji siekė vaduotis iš buvusių teologijos sistemų. Adomas Kazimieras Čartoriskis (1734–1823 m.), sudaręs Kadetų korpuso programą, ypač rūpinosi ugdyti dorus, garbingus piliečius patriotine dvasia. Tam tikslui jis buvo išleidęs korpuso kadetams „Riterio katekizmą“.

Dėl krašto nelaimių apsilupus kunigaikščių Radvilų jėgai, karo mokyklos reikalais užsiėmė LDK iždininkas Antanas Tyzenhauzas. Jis 1774 m. Gardine įsteigė LDK karo mokyklą. Joje mokėsi 17–23 mokiniai. Sprendžiant iš mokyklos statuto, čia buvo mokoma topografijos, piešimo, geografijos, teorinės ir praktinės geometrijos, vokiečių kalbos, aritmetikos, kaligrafijos, fechtavimo. Nevengta muštro. Mokyklai vadovavo Friolichas (*Frölich*). Dėstė užsienio specialistai ir Nesvyžiaus auklėtiniai – Liulnickis ir Hiršbergas.

Nepavykus A. Tyzenhauzo bandymams paversti Gardiną Lietuvos pramonės centru, 1789 m. karo mokykla, sekant Varšuvos pavyzdžiu, buvo pavadinta Kadetų korpusu ir perkelta į Vilnių. Tačiau 1795 m., žlugus Lietuvos ir Lenkijos valstybei, nutrūko ir karo mokyklų veikla¹.

LIETUVIAI KARIAI RUSIJOS IR KITŲ VALSTYBIŲ KARIUOMENĖSE

Iki Pirmojo pasaulinio karo lietuviai Rusijos kariuomenėje tarnavo daugiausia eiliniaus, lietuvių karininkų buvo nedaug. Caro valdžia lietuviais, ypač katalikais, nepasitikėjo, o priimtus į karo mokyklas, norėdama surusinti, ragino pereiti į stačiatikių tikėjimą. Jų nepriimdavo į Generalinio štabo

¹ Žr. plačiau: Sruogienė V., „Karinis paruošimas Didž. Lietuvos Kunigaikštystėje ir „Riterio“ katekizmas“, *Karys*, 1966, Nr. 4 (1420), p. 98–103; Daujotas J., „LDK (Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės) kariuomenė XVIII a.“, *Karo archyvas*, 1997, t. 14, p. 9, 14; *Nuo pirmųjų Lietuvos karo mokyklų iki šiuolaikinės Karo akademijos. XVIII–XXI*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2007, p. 5.

akademiją², neleidavo tarnauti pulkų ir aukštesniųjų dalinių štabuose. Lietuviams buvo trukdoma stoti į kadetų ir karininkų mokyklas. Lietuviai, nepalikti tarnauti savo krašte, buvo gabenami į kitus imperijos pakraščius. Tokia carinės valdžios politika buvo nuo Vilniaus generalgubernatoriaus Michailo Muravjovo (1863–1865 m.) laikų, t. y. numalšinus 1863 m. sukilimą.

Tuo metu estų ir latvių situacija iš esmės buvo kitokia: jiems, kaip protestantams, jokių apribojimų studijuoti generalinio štabo akademijose ir kitose karo mokyklose nebuvo, o tai leido siekti karjeros ir užimti aukštus postus Rusijos imperijos kariuomenėje. Dėl to tiek tarp latvių, tiek tarp estų karininko profesija buvo gana populiari ir besimokančių karo mokyklose nestokota.

Po 1905 m. revoliucijos caro valdžios politika sušvelnėjo. Lietuviai jau buvo priimami į karo mokyklas, tik ne į karo akademijas, jas baigusiems suteikdavo karininko laipsnį ir nebevertė keisti religijos³.

Jaunesnieji karininkai Rusijos imperijoje buvo rengiami vienmetėse karinių dalių mokyklose. Tokio pobūdžio artileristų ir inžinerijos dalių mokyklose reikėjo mokytis 1–3 metus. Specialiose techninėse ir felčerių mokyklose mokslas trukdavo 3–4 metus. Vyresnieji karininkai buvo rengiami kadetų korpusuose, junkerių ir praporščikų mokyklose. XIX a. pabaigoje imperijoje veikė 10 junkerių mokyklų, viena iš jų – Vilniuje⁴. XX a. pradžioje mokyklų tinklas išsiplėtė: 1911 m. pradžioje veikė 28 kadetų korpusai

² Generalinio štabo karininkai (rus. *офицеры Генерального штаба*) – karininkų kategorija carinės Rusijos kariuomenėje paskutinį XIX a. trečdalį–XX a. pradžioje. Tai buvo karininkai, baigę visą Nikolajaus generalinio štabo akademijos kursą ir priskirti Generaliniam štabui. Tai reišė, kad šie karininkai ateityje galėjo būti skirti į pareigas Rusijos kariuomenės Generaliniame štabe.

Karininkai, baigę generalinio štabo akademijas ir vadinami generalinio štabo karininkais, buvo skiriami tarnauti į karinius dalinius, dažniausiai – į jų štabus, ir įtraukiami į generalinio štabo ir kariuomenės, kurioje tarnavo, karininkų sąrašus.

Generalinio štabo karininkas buvo tituluojamas prie laipsnio pridėdant žodžius: „generalinio štabo“, pvz., „generalinio štabo kapitonas“. Gavus aukštesnį laipsnį, priedėlis „generalinio štabo“ buvo pridėdamas ir prie naujo laipsnio, t. y. „generalinio štabo kapitonas“ tapdavo „generalinio štabo papulkininkiu“. Šis titulas likdavo tol, kol karininkas būdavo generalinio štabo karininkų sąrašuose.

Didesniuose štabuose (nuo divizijos iki karinės apygardos) ir atskirų brigadų bei tvirtovių štabuose buvo pareigų, kurias eiti galėjo tik generalinio štabo karininkai. Vienas iš generalinio štabo karininkų uždavinių buvo karo veiksmų žurnalų (žygio, apgulos ir kt.) pildymas.

Generalinio štabo karininkams paprastai trūkdavo rikiuotės karininko patirties, kuriai papildyti Rusijos kariuomenėje egzistavo cenzinio vadovavimo principas („Generalinio štabo karininkai“, http://lt.wikipedia.org/wiki/Generalinio_%C5%A1tabo_karininkai, 2012-09-27).

³ Žr. plačiau: Žigaras F., „Lietuvos karo mokyklos istorija 1919–1940 m.“, *Kariūnas*, 2006, Nr. 1 (88), p. 30; Žigaras F., „Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos tobulinimo sistema (1919–1940 m.)“, žr.: Ažubalis A., Kazlauskaitė-Markelienė R., Petrauskaitė A., Puzinavičius B., Žigaras F., *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–01940 m.)*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2007, p. 18–160; Jakštys G., „Lietuvos karininkų rengimo ypatumai Baltijos regiono karo mokyklų raidos kontekste 1919–1940 m.“, žr.: *Globalizacijos iššūkiai ugdymo procesui: visuomenė ir kariuomenė*. Mokslo studija, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2013, p. 170–185.

⁴ Бескровный И. Г., *Армия и флот России в начале XX в. Очерки военно-экономического потенциала*. Москва: Наука, 1986, с. 31.

ir 11 karo mokyklų⁵. Aukštuosius karininkus rengė Generalinio štabo akademija, Michailovo artilerijos akademija, Inžinerijos akademija, Intendantūros akademija, Karo teisės akademija, Karo medicinos akademija. Ši sistema užtikrino visų lygių karininkų rengimą. Visose buvo klausytojų iš Lietuvos. Ypač daug lietuvių mokėsi medicinos ir karo teisės mokyklose. Karo mokyklose buvo galima gauti stipendiją. Tik už metų studijas vėliau buvo privaloma dvejus metus atitarnauti kariuomenėje⁶.

Rusijos karo mokyklose mokėsi ir nemažai būsimos Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės karininkų. Daugiausia jų baigė Vilniaus karo mokyklą, įsteigtą 1964 m. spalio 29 d. (iki 1910 m. rugsėjo 1 d. – Vilniaus junkerių mokykla). Įgiję specialybę, tarnavo carinėje kariuomenėje, kilo karjeros laipteliais, neretai ištarndavo aukštą karinį laipsnį, kai kurie – net generolo. Tuo metu sklido posakis, kad geriausi karininkai yra ukrainiečiai ir lietuviai. Be to, carinėje Rusijoje nevengti katalikų karininkų skirti net į Lietuvoje stovinčius karinius dalinius. Pavyzdžiui, 1917 m. pradžioje daugiausia lietuvių, tarp kurių buvo net 48 karininkai, tarnavo XII armijoje, kuri buvo dislokuota Šiaurės ir Vakarų frontuose⁷.

Kilus Pirmajam pasauliniam karui, plk. Silvestras Žukauskas 1914 m. liepos 30 d. buvo paskirtas 79-osios pėstininkų divizijos 314-ojo Naujojo Osokolo pulko vadu, kovojo prie Varšuvos, Polocko, buvo sužeistas. 1915 m. gegužės mėn. pulką perkėlus į Lietuvos teritoriją, gegužės–liepos mėn. dalyvavo kautynėse su vokiečiais prie Kėdainių, Ariogalos, Šiaulių, Šeduvos ir kt. Vėliau su pulku perkeltas į Latvijos teritoriją. 1915 m. rudenį paskirtas I pėstininkų divizijos vadu. 1916 m. balandžio 18 d. plk. S. Žukauskas pradėjo eiti brigados vado pareigas. 1916 m. lapkričio 21 d. suteiktas generolo majoro laipsnis. Toliau eidamas brigados vado pareigas, jis nuo 1916 m. gruodžio 9 d. iki 1917 m. liepos 28 d. dalyvavo Daugpilio pozicijų gynyboje. Kautynėse Latvijoje buvo sužeistas. 1917 m. gegužės 31 d. paskirtas I pėstininkų divizijos vadu. Po 1917 m. bolševikų perversmo demobilizavus Rusijos imperijos armiją, 1918 m. per Kijevą grįžo į Lietuvą. Jis buvo vienas Lietuvos kariuomenės organizatorių⁸.

Vis dėlto į lietuvius karininkus, kaip ir kitų tautinių mažumų karo specialistus, caro valdžia žiūrėjo įtariai. Jie nebuvo įsileidžiami į Generalinį štabą, Karo ministeriją, neskiriami į atsakingas pareigas kariuomenės štabuose. Vos vienam kitam teko dirbti dalinių štabuose. Pavyzdžiui, plk. Stasys Zaskevičius, 1915 m. baigęs Vilniaus karo mokyklą (ir gavęs praporščiko laipsnį), sugebėjo carinėje

⁵ *История Первой мировой войны 1914–1918*, Москва: Наука, 1975, т. 1, с. 99.

⁶ Visockis A., „Su svetima uniforma“, *Karo archyvas*, 1997, t. 14, p. 32–33.

⁷ Gaigalaitė A., „Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1940 metais“, *Mokslas ir gyvenimas*, 2002, Nr. 9 (537), <http://ausis.gf.vu.lt/mg/>, 2012-08-24.

⁸ Žr. plačiau: Aničas J., *Generolas Silvestras Žukauskas 1861–1937*, Vilnius: Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 2006, p. 42–66; *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2008, t. 8, p. 374–375.

kariuomenėje Pirmojo pasaulinio karo metais išstarnauti iki štabo kapitono laipsnio. 1915 m. birželio 14–1918 m. vasario 17 d. su X armijos 69-osios pėstininkų divizijos 275-uoju pėstininkų pulku dalyvavo Pirmojo pasaulinio karo kovose Vakarų fronte, 1917 m. liepos 11 d. – II lietuvių karių suvažiavime Petrograde, buvo išrinktas į Lietuvių karių sąjungos komitetą⁹.

Vilniaus karo mokyklą baigė būsimi Nepriklausomos Lietuvos karininkai: generolai – Julius Čaplikas (1915 m.)¹⁰, Viktoras Giedrys (1916 m. Poltavoje), Vincas Grigaliūnas-Glovackis (1907 m.), Jurgis Kubilius (1902 m.), Kazys Ladyga (1914 m.), Pranas Liatukas (1905 m.), Stasys Nastopka (1907 m.), Pranas Tamošauskas (1902 m.), Silvestras Žukauskas (1884 m.); generolai leitenantai – Petras Kubiliūnas (1914 m.), Mykolas Velykis (1909 m.), Konstantinas Žukas (1910 m.); pulkininkai – Jonas Asevičius-Acukas (1909 m.), Pranas Bizokas (1909 m.), Liudas Butkevičius (1916 m. Poltavoje), Pranas Jackevičius (1902 m.), Jonas Kraucevičius (1905 m.), Pranas Saladžius (1917 m. Poltavoje), Stasys Zaskevičius (1915 m.); pulkininkai leitenantai – Zenonas Baltušauskas (1913 m.), Sergejus Butkevičius (1917 m. Poltavoje), Jonas Išlinskas (1914 m.), Antanas Pošiūnas (1917 m. Poltavoje), Vladas Žutautas (1916 m. Poltavoje); majorai – Petras Grinkevičius (1916 m. Poltavoje), Motiejus Karaša (1916 m. Poltavoje) ir kiti¹¹. Tarp baigusiujų Vilniaus karo mokyklą buvo ir latvių: gen. Robertas Dambitis (mokėsi 1900–1902 m.), gen. Karlis Gopperis (mokėsi 1894–1896 m.); gen. Krišjanis Berkis, Oskaras Dankersas, Jėkabsas Ruškevicssas, Skrapcis, plk. Lulaksas (baigė 1906 m.)¹², taip pat estas gen. Johanas Laidoneris (1905 m. baigė kaip pirmasis junkeris), apdovanotas auksiniu laikrodžiu su valstybės herbu¹³.

Plk. Konstantinas Žukas savo atsiminimuose rašo:

„Čia noriu pažymėti, kaip savo gabumais buvo atsilikusi rusų tauta. Man baigiant Karo mokyklą, devynioliktus metus buvo vedama statistika pagal tautybę, tikybą, kilmės luomą ir kt. Pasirodo, kad I rūšies gabumais per tą laiką baigė: estų – 100 %, latvių ir lietuvių – 75 %, lenkų – 60 %, rusų... – 8 %.

Matyt, lietuvių neviliojo karinė tarnyba. Mano laikais (1907–1910 m. – F Ž.) Vilniaus karo mokykloje buvo tik šie lietuviai: paporučikas (leitenantas) Bizokas, gavęs karininko laipsnį kare su japonais, bet dėl avansavimo turėjęs išeiti

⁹ *Lietuvių enciklopedija*, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1966, t. 35, p. 58; *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, t. 8, p. 300–301.

¹⁰ Tais metais baigė Vilniaus karo mokyklą. Prasidėjęs I pasauliniam karui 1915 m. mokykla evakuota į Poltavą ir veikė iki 1917 m.

¹¹ „Vilniaus karo mokykla. Mokyklos auklėtiniai“, http://lt.wikipedia.org/wiki/Vilniaus_karo_mokykla, 2012-09-23.

¹² Ruzas V., „Vilniaus karo mokyklos (1864–1917) ženklai“, *Lietuvos muziejų rinkiniai*, Nr. 3, <http://www.museums.lt/biblioteka/ruzas.htm>, 2012-09-24.

¹³ Johanas Laidoneris, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, t. 11, p. 424; Johan Laidoner, http://lt.wikipedia.org/wiki/Johan_Laidoner, 2012-09-30; Narvydas R., „Vilniuje atidengta memorialinė lenta estų tautos didvyriui“, *Kariūnas*, 2006, Nr. 1(88), p. 34–35.

Karo mokyklos kursą, kariūnas Velykis, Acukas, aš ir vėliau Jakaitis. Tai ir visi.

Tuo pat laiku estų ir latvių buvo apie 100, lenkų apie 40; dar buvo 3 kaukazičiai ir 2 serbai, iš kurių vienas – Michailovičius, tik nežinau, ar tas pats, kurį anglai išdavė Titui. Likusieji buvo rusai.

Jokio tautinio antagonizmo nebuvo, tik visi estai ir latviai buvo pravardžiuojami „Jumala“, bet tai buvo daroma be pykčio ar noro įžeisti, tiesiog draugiškai<...>¹⁴

Daugelis jų užėmė aukštus postus Nepriklausomos Lietuvos vyriausybėje. Vilniaus karo mokyklą baigė būsimoji Lietuvos krašto apsaugos ministrai Mykolas Velykis (I ir II kabineto), Pranas Liatukas (V kabineto), Konstantinas Žukas (VI kabineto). Šią mokyklą baigė ir vėliau vidaus reikalų ministru (XVII kabineto) buvęs J. Čaplikas¹⁵.

Maskvos Aleksejaus karo mokyklos auklėtiniai Juozas Papečkys (XIV kabinetas) ir Balys Giedraitis (XV kabinetas) vadovavo Lietuvos krašto apsaugos ministerijai, Vidaus reikalų ministerijai – Karolis Žalkauskas (IX kabinetas), Finansų ministerijai – Jonas Sutkus (XX kabinetas). Du ministrai buvo Čiugujevo (Charkovo gubernija) karo mokyklos auklėtiniai. Tai XX ir XXI vyriausybių kabinetų vidaus reikalų ministras Kazys Skučas ir XIX, XX ir XXI kabinetų užsienio reikalų ministras Juozas Urbšys. VII, XIII ir XIX kabinetų krašto apsaugos ministras Balys Sližys su pagyrimu baigė Irkutsko karo mokyklą. Analogiškas mokyklas buvo baigę Jonas Variakojis (Vladimiro), Stasys Raštikis (Tbilisio)¹⁶, Ignas Musteikis (Sankt Peterburgo), Steponas Rusteika (Kazanės), Kazys Musteikis (Orenburgo). Taip pat paminėtinas Sankt Peterburgo Peterhofo karo mokykloje mokėsis Kazys Škirpa, Aleksandras Tornau; Sankt Peterburgo Pavelo karo mokykloje – Vladas Slanka (Vladimiras Stankevičius), Viktoras Augustovskis, Juozas Mikuckis, Viktoras Bručkus ir kiti¹⁷.

Sankt Peterburgo karo medicinos akademiją baigė ir pirmųjų dviejų kabinetų ministras be portfelio žydų reikalams Jokūbas Vygodskis. Ši akademija buvo labai populiarė tarp lietuvių. Jos auklėtiniai buvo Jonas Spudulis, Povilas Stančius, Juozas Blažys, Juozas Brazaitis, Jurgis Karuža, Vladimiras Kutorga, Stasys Pilka, Vladas Nagevičius, Pranas Sližys, Kazys Oželis, Vladas Ingelevičius ir daug kitų¹⁸. 1908 m. lapkričio 28 d. V. Nagevičiaus iniciatyva, sekant estų ir latvių studentų pavyzdžiu, buvo sukurta Sankt Peterburgo medicinos akademijos slapta lietuvių studentų organizacija „Fraternitas Lithuania“ – *Lietuvių brolija*.

¹⁴ Žukas K., *Žvilgsnis į praeitį: Žmogaus ir kario atsiminimai, antrasis leidimas*, Vilnius: Mintis, 1992, p. 59.

¹⁵ Visockis A., „Su svetima uniforma“, *Karo archyvas*, 1997, t. 14, p. 32.

¹⁶ Tbilisis – iki 1936 m. Tiflisas.

¹⁷ Visockis A., „Su svetima uniforma“, *Karo archyvas*, 1997, t. 14, p. 32–33.

¹⁸ *Lietuvių enciklopedija*, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1963, t. 28, p. 387–388.

Jos atsiradimui pritarė ir Jonas Basanavičius. Pirmoji slapta patriotinė lietuvių studentų medikų korporacija „Fraternitas Lithuanica“, įkurta XX a. pradžioje, dar tebevaldant carinei Rusijai, buvo rimta paraiška dirbti Tėvynei. Vėliau apie šios brolijos tikslą V. Ingelevičius rašė:

„Mes norėjome likti lietuviai, nenuatausti, sudaryti tiktai lietuviškas šeimas ir, atitarnavę rusų kariuomenėje už stipendijas, grįžti į Lietuvą ir dirbti savo krašto labui. Mes nutarėm palaikyti savo tarpe draugiškus, broliškus santykius ir vengti visko, kas gali mus skirti; stengėmės nekelti politinių ginčų, o laikytis to, kas vienija: draugiškumo, lietuviškumo; stengėmės raginti vieni kitus tautiškai įsisąmoninti ir visapusėškai lavintis, kad būtumėm vėliau savo krašto naudingi piliečiai.“¹⁹

Lietuvos krašto apsaugos ministras, Šaulių sąjungos pirmininkas Teodoras Daukantas 1906 m. Peterburge baigė jūrų mokyklą ir gavo Nachimovo premiją. Iki 1911 m. dalyvavo tolimajame plaukiojime. 1914 m. sidabro medaliu baigė Peterburgo karinę jūrų akademiją. T. Daukantas tarnavo Baltijos karo laivyne²⁰. Vladas Nagevičius nuo 1910 iki 1917 m. tarnavo gydytoju Baltijos laivyno karo laivuose „Chrabryj“, „Volchov“, „Okean“, „Slava“. 1917 m. jis buvo perkeltas į Sevastopolį ir ten iki grįžimo į Lietuvą tarnavo Juodosios jūros karo laivuose²¹.

Kilus Pirmajam pasauliniam karui, lietuviai mobilizuojami į kariuomenes valstybių, kurių piliečiai jie tuo metu buvo. Retas lietuvis nepakluso mobilizacijos įsakymams. Rusijoje gyvenantys lietuviai buvo mobilizuojami į carinės Rusijos, Rytų Prūsijoje – į kaizerinės Vokietijos karinius dalinius, JAV, Anglijoje ir kitur – į tų valstybių, kurių piliečiai jie buvo, kariuomenes.

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui ir jo metu Rusijos kariuomenėje ėmė labai trūkti karininkų. Iškilio būtinybė ją papildyti, todėl buvo sudarytos sąlygos ir lietuviams stoti į sutrumpintus kursus karo mokyklose. Daug besimokančios lietuvių jaunuomenės atsiliepė į vadinamuosius studentų šaukimus (1916 m. gegužės 1 d. ir vėliau), stojo į Rusijos karo mokyklas, kur po 4–5 mėn. įgydavo praporščiko laipsnį. Savo noru į kariuomenę stojo nemažai gydytojų, farmacininkų, mokytojų. Tiesa, tarp jų beveik nebuvo aukštesnių laipsnių karininkų. Ši aplinkybė vėliau neigiamai atsiliepė organizuojant lietuvių tautinius karinius dalinius – iš pradžių Rusijoje, vėliau ir Lietuvoje²².

Atsižvelgiant į mokymosi specifiką, jie buvo siunčiami į atitinkamas Sankt

¹⁹ *Generolo gydytojo Vlado Nagiaus-Nagevičiaus gyvenimas ir darbų apžvalga*, (redagavo B. Matulionis), Putnam (Connecticut), 1962, p. 25–28; Stanionytė-Zujienė G., „Dr. Vladas Ingelevičius ir Lietuvos Raudonojo Kryžiaus veikla vokiečių okupacijos metais“, <http://www.genocid.lt/Leidyba/11/grazina.htm>, 2012-09-23.

²⁰ Banevičius A., *111 Lietuvos valstybės 1918–1940 politinių veikėjų: enciklopedinis žinynas*, Vilnius: Knyga, 1991, p. 51.

²¹ *Generolo gydytojo Vlado Nagiaus-Nagevičiaus gyvenimas ir darbų apžvalga*, p. 28–31.

²² Ališauskas K., *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920*, Čikaga: Lietuvių veteranų sąjunga „Ramovė“, 1972, t. 1, p. 13–14; Lesčius V., *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos leidybos centras, 1998, p. 162.

Peterburgo, Maskvos, Orenburgo ir kitas karo mokyklas, trumpalaikius kursus ir rengiami vadovaujamam darbui fronte. Karo metais carinėje, o 1917 m. po Vasario įvykių revoliucinėje Rusijoje minėtuose kursuose buvo parengta nemažai įvairių karinių specialybių karininkų lietuvių. Tokiu būdu Rusijos kariuomenėje atsirado daug lietuvių karininkų. Tačiau didesnės karinės patirties jie nespėjo įgyti, nes, Rusijoje 1917 m. kilus vienai po kitos dviem revoliucijos bangoms, armijai pasidalijus į bolševikų ir senųjų generolų stovyklas, daugelis lietuvių iš kariuomenės pasitraukė.

Pirmojo pasaulinio karo metais pradėjus organizuoti tautinius karinius junginius, lietuviams to daryti nebuvo leista. Jie, kaip katalikai, buvo įtraukti į gen. J. Dovboro-Musnickio vadovaujamo lenkų, daugiausia pašauktų iš Latvijos teritorijos, kur traukdamiesi nuo vokiečių okupacijos buvo įsikūrę nemažai lietuvių, korpuso latvių šaulių pulkus. Nepaprastai sunkiomis visuotinės suirutės, įsigalinčios bolševikų diktatūros 1917–1919 m. sąlygomis buvo įkurta didelė Lietuvių karių sąjunga, keturi pėstininkų batalionai: atskirasis lietuvių batalionas Vitebske, lietuvių atsargos batalionas Smolenske, atskirasis lietuvių batalionas Rovne, Vytauto Didžiojo lietuvių batalionas Sibire, vienas lietuvių dragūnų divizionas Valke, 226-oji lietuvių lauko ligoninė Ungėnuose ir keletas smulkių karinių dalinių. Tikėtasi, kad, sudarius atskirą visų kariuomenės ginklų rūšių diviziją ir ją apginklavus, pavyks grįžti į Lietuvą ir stoti ginti krašto nepriklausomybės. Tačiau bolševikai šiuos planus sužlugdė. 1918 m. sausio 29 d. II lietuvių karių suvažiavime jie privertė tautinius karinius junginius išsiskirstyti ir pakvietė lietuvius stoti į Raudonąją armiją. Lietuviai į ją nėjo. Po Bresto taikos (1918 m. kovo 3 d.) atsiradus galimybių jie ėmė grįžti į Lietuvą. Nors ir nebuvo lemta šiems kariniams daliniams organizuotai paržygiuoti į Tėvynę ir padėti išvyti jos priešus, ir pavieniui, ir grupėmis grįžę į Lietuvą kariai atidavė visas savo jėgas, įgytą patirtį ir taip prisidėjo prie jos nepriklausomybės įgyvendinimo. Jie tapo Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės branduoliu²³.

Jau 1918 m. pradžioje iš Rusijos į Lietuvą grįžo patriotiškai nusiteikę pirmieji karininkai Jurgis Kubilius, Kazys Škirpa, Vladas Nagevičius, Stasys Nastopka, Jonas Variakojis, Mykolas Velykis, Stasys Zaskevičius ir kiti. Jie išsyk visomis išgalėmis ėmė raginti Lietuvos Tarybą kuo greičiau imtis ginkluotųjų pajėgų kuriamojo darbo ir jai talkinti rengdami konkrečius Lietuvos kariuomenės ir milicijos kūrimo projektus jau 1918 m. pavasarį ir vasarą.

Be lietuvių ir kilusių iš Lietuvos kitų tautybių karininkų, į Lietuvos kariuomenę atėjo ir rusų emigrantų, pabėgusių nuo bolševikų valdžios. Retas kuris buvo

²³ Žr. plačiau: Ališauskas K., *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920*, p. 16–38; Lesčius V., *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, p. 18–59.

sovietinės Rusijos užverbuotas šnipas, kaip gen. Konstantinas Kleščinskis²⁴, daugelis sąžiningai dirbo Nepriklausomos Lietuvos valstybės kariuomenės kūrimo, jos mokymo ir krašto gynybos baruose. Iš tokių reikėtų paminėti gen. Leoną Radų-Zenkavičių. Jis laikė save kilusiu iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės. 1905 m. spalio 21 d. buvo perkeltas į 3-iojo korpuso štabą Vilniuje, iki 1912 m. ėjo korpuso štabo viršininko pareigas. Vėliau paaukštintas, tapęs į pulkininku, buvo paskirtas 27-osios pėstininkų divizijos štabo viršininku. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui kovojo su vokiečiais Rytprūsiuose, dalyvavo mūšiuose prie Stalupėnų ir Gumbinės. 1914 m. gruodžio 10 d. buvo paskirtas 109-ojo Kronštato pėstininkų pulko vadu. Nuo 1916 m. pradžios, būdamas 10-osios Sibiro šaulių divizijos štabo viršininkas, kovojo rumunų fronte. 1916 m. pakeltas į generolus majorus. 1917 m. rugsėjo 5–spalio 9 d. vadovavo 6-osios armijos štabui, 1917 m. rugsėjo 10 d. paskirtas 22-osios pėstininkų divizijos vadu. Po bolševikų perversmo Rusijoje 1918–1920 m. tarnavo Raudonosios armijos generalinio štabo Karo istorijos skyriuje. 1920 m. dirbo Lietuvos atstovybėje Maskvoje. 1921 m. grįžo į Lietuvą, mobilizuotas į jos kariuomenę, buvo paskirtas ypatingųjų reikalų generolu prie krašto apsaugos ministro. 1921 m. suteiktas generolo laipsnis, nuo 1922 iki 1928 m. – Aukštųjų karininkų kursų viršininkas, 1923 m. lapkritį paskirtas Lietuvos kariuomenės generalinio štabo viršininku. 1928 m. paties prašymu išleistas į generalinio štabo karininkų atsargą. 1944 m. nesėkmingai bandė pasitraukti į Vokietiją, slapstėsi Kaune²⁵.

1919 m. prireikus ginti Lietuvos nepriklausomybę nuo visų kaimynų pretenzijų į jos teritorinį vientisumą ir etnografines sienas, imta ieškoti lietuvių karininkų, Pirmajame pasauliniame kare tarnavusių Vokietijos kariuomenėje. Tačiau tokių buvo vienas kitas. Nedaug buvo lietuvių puskarininkų ir karininkų ir Antantės fronte. Tokios pokario aplinkybės vertė Lietuvos vyriausybę samdyti kitų kraštų karininkus. Lietuvos kariuomenėje tarnavo Vokietijos, Švedijos, JAV, Anglijos ir Latvijos karininkai. Jie buvo samdomi tikslingai, toms kariuomenės dalims, kuriose trūko patyrusių lietuvių karininkų. Aukštieji karininkai dirbo Generaliniame štabe, aviacijoje, artilerijos ir kavalerijos dalyse. Jie konsultavo Lietuvos kariuomenės ir vyriausybės vadovus kariuomenės struktūros, karinės drausmės klausimais, konkrečiai patarė, kaip reikia organizuoti kovą su bermontininkais Radviliškio fronte. Jų pastangomis Lietuvos karininkų rusų patyrimas buvo praturtintas Vakarų Europos mokyklų teorija ir praktika. Užsienio valstybių karininkai, tarnavę Lietuvos kariuomenėje sunkiais 1919–1920 m., padėjo jai sustiprėti, išspręsti nemažai organizacinių klausimų, be to, svetimšalių tarnyba turėjo labai didelę moralinę reikšmę Lietuvos kariams, nes šie karininkai

²⁴ Žr. plačiau: Anušauskas A., *Lietuvos slaptosios tarnybos, 1918–1940*, Vilnius: Mintis, 1993, p. 130–135.

²⁵ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2006, t. 6, p. 202–203.

tiesiogiai įkūnijo didžiųjų valstybių paramą²⁶.

Atsargos majoro Jono Melio nuomone, viena iš svarbiausių priežasčių, sutrukdžiusių greitai sukurti didelę Lietuvos kariuomenę, – tai, kad lietuvių tautos karinis pasirengimas tuo metu buvo prastesnis nei kaimynų latvių ir estų. Pirmiausia trūko lietuvių karininkų, norėjusių ir galėjusių telkti tautą ginkluoton kovon. Tie, kurie tradiciškai ir atitinkamai susiklosčius gyvenimo aplinkybėms ginklui buvo artimi, kritišku tautai metu iš bendro darbo pasitraukė. Dalis lietuvių tautos elito – sulenkėję bajorai, tradiciškai paveldėję ginklo teisę, – ne tik neprisidėjo prie Lietuvos kariuomenės kūrimo, bet, priešingai, atsuko jį prieš nepriklausomą Lietuvą. Kiti nuo pat Lietuvos nepriklausomybės pradžios, nors dar ir nebuvo įsivėlę į kovas prieš Lietuvą, nepriklausomybės idėjai nepritarė. Jie laukė, kada nurims „litvomaniškas siautulyš“ ir Lietuva vėl amžinai ryšiais susisaistys su Lenkija. Jie lūkuriavo, kol galėjo, o kai nebegalėjo, slapta arba atvirai perėjo į Lietuvos priešų pusę. Taigi bajorai beveik nepapildė karininkų gretų. Tik labai nedaug bajoriškos kilmės atstovų prisidėjo atkuriant Lietuvos valstybę, bet tie, kurie prisidėjo, dalyvavo jau ne kaip bajorai, o kaip paprasti Lietuvos piliečiai.

Ne itin uoliai Lietuvos kariuomenei kurtis padėjo ir miestiečiai. Iki Pirmojo pasaulinio karo didesnių Lietuvos miestų gyventojai daugiausia save vadino lenkais, o valdininkai dėl rusinimo politikos buvo arba rusai, arba kurios nors kitos kilmės, tik ne katalikai. Sulenkėję miestiečiai laikėsi tos pačios taktikos kaip ir bajorai, o buvę caro valdininkai su nostalgija ilgėjosi „senų gerų laikų“ ir tikėjosi, kad tiek bolševizmas, tiek lietuvių nepriklausomybė yra laikinas dalykas, kad Lietuva grįš į „matuškos Rusijos“ glėbį. Lietuvos kariuomenei, kovojančiai su „raudonąja hidra“, jie nei priešiško, nei pritarimo, nei entuziazmo nerodė. Nors Lietuvos kariuomenėje tokių buvo nemažai, tačiau svetimi lietuvių tautos aspiracijoms, dažnai dar ir nemokantys lietuvių kalbos, jie tinkamai padėti tautinei kariuomenei negalėjo.

Taigi lietuvių karininkijos branduolį Pirmojo pasaulinio karo metais sudarė į Rusijos karo mokyklas patekę ir jas dažniausiai praporščikais baigę minėti lietuviai studentai ir mokytojai, kurie daugiau ar mažiau dalyvavo kovose, įgijo karo meno praktikos ir, grįžę į Lietuvą, pakėlė kariuomenės kūrimo sunkumus²⁷.

Ne visi Rusijos kariuomenėje tarnavę lietuviai karininkai laiku grįžo į tėvynę. Parvyko tik tie, kurie buvo suinteresuoti, kad būtų sukurta Lietuvos kariuomenė: kai kurie jų ištrūko iš vokiečių nelaisvės, kiti – spruko nuo bolševikų teroro. Tačiau nemažai buvo ir tokių, kurie dėl įvairių priežasčių laiku nespėjo grįžti į

²⁶ Žr. plačiau: Ališauskas K., *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920*, p. 38–41; Surgailis G., „Draugiškų valstybių karininkai Lietuvos karinėje tarnyboje 1919–1920 metais“, *Karo archyvas*, 1992, t. 13, p. 187–204; Gaiagalaitė A., „Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1940 metais“, *Mokslas ir gyvenimas*, 2002, Nr. 9 (537), <http://ausis.gf.vu.lt/mg/>, 2012-08-24.

²⁷ Melys J., „Pirmoji karo mokyklos laida ir Lietuvos kariuomenės kūrimas“, *Kardas*, 1934, Nr. 22 (199), p. 451–453 (Jonas Melys – 1919-07-06 I laidos karūžas).

tėvynę: dalis jų tarnavo bolševikų kariuomenėje – caro armijoje išaugę lietuvių karininkai – Vytautas Putna, Jeronimas Uborevičius, Feliksas Baltušis-Žemaitis, Viktoras Penkaitis ir kiti, paveikti bolševikinės propagandos, įsiliejo į Raudonosios armijos eiles. Kai kurie jų tapo atvirais Lietuvos nepriklausomos valstybės kūrimo priešininkais, kovojančiais už prosovietinės, bolševikinės Vinco Mickevičiaus-Kapsuko vadovaujamos valdžios įtvirtinimą Lietuvoje 1918–1919 ir 1920–1921 m.²⁸, arba buvo tarnavę įvairiose carinės Rusijos Aleksandro Kolčako, Antono Denikino, Piotro Vrangelio ir kitų vadovaujamose kariuomenėse ir grįžo į Lietuvą tik 1921–1923 m.

Be to, ir tarp laiku grįžusių karininkų buvo tokių, kuriems Nepriklausomos Lietuvos idėja buvo svetima arba neįdomi. Daugelis iš jų nebemokėjo lietuvių kalbos, kai kuriems iš jų apskritai lietuvių tautos siekiai buvo nesuprantami. Tokie karininkai, žinoma, tuo metu negalėjo būti skiriami vadais.

KARO MOKYKLOS ĮKŪRIMAS

1918 m. vasario 16 d. atkūrus Lietuvos valstybę ir pradėjus kurti jos kariuomenę, ėmė stigti karininkų, ypač 1918 m. pabaigoje – ministrui pirmininkui Mykolui Sleževičiui ir krašto apsaugos ministrui Mykolui Velykiui gruodžio 29 d. keturiomis kalbomis (lietuvių, lenkų, gudų ir žydų) išleidus „Atsišaukimą į Lietuvos piliečius“, kuriame kvietė gyventojus gelbėti Lietuvą: stoti savanoriais į jos kariuomenę ir ginti nuo „Tarybų“ Rusijos invazijos.

1919 m. vasario 4 d. Kaune 2-asis pėstininkų pulkas turėjo apie 1200 savanorių, Alytuje dislokuotas 1-asis pėstininkų pulkas – apie 600, kitos kariuomenės dalys dar tik buvo pradėtos formuoti. Kartu su komendantūrų daliniais tada Lietuvos kariuomenę sudarė apie 5000 karių²⁹. Atsiliepdami į minėtą atsišaukimą, į kariuomenę iš viso įstojo 14 939 asmenys, tarp jų apie 600 moterų. Daugiausia savanorių atvyko iš kaimo, nes tuo metu dauguma miestų gyventojų buvo labai sulenkėję. Be tvirtų suaugusių vyrų, nemažai atvyko net 14–15 metų paauglių ir pagyvenusių, 40–50 metų, piliečių. Kariuomenės štabams ypač daug sunkumų kėlė jaunieji 13–15 metų savanoriai, kurie prašėsi priimami į savanorių kariuomenę. Kariuomenėje jauniausias savanoris buvo Vilniaus gimnazijos moksleivis Feliksas Niaura³⁰.

²⁸ Gaigalaitė A., „Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1940 metais“, *Mokslas ir gyvenimas*, 2002, Nr. 9 (537); <http://ausis.gf.vu.lt/mg/>, 2012-08-24.

²⁹ Surgailis G., „Kovos su bolševikais ir bermontininkais“, *Lietuvos istorijos skaitiniai kariams*, Vilnius: Šviesa, 1993, p. 172–173.

³⁰ P-nius, „Savanorių kūrėjų sąjungos dešimtmetis“, *Karys*, Kaunas, 1937, Nr. 4, p. 105; Uoginius K., „Nepriklausomybė ir savanoriai“, *Karys*, 1970, Niujorkas, Nr. 2 (1459), p. 37; Lesčius V., *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, p. 156.

1919 m. sausio 15 d. buvo paskelbta visų ginklų rūšių kariuomenėse tarnavusių karininkų, karo valdininkų ir puskarininkų iki 45 metų mobilizacija. Jie iki vasario 1 d. turėjo atvykti į kariuomenę – pasirinktinai į Kauną, Alytų ar Gardiną. Kiekvienam stojančiam į kariuomenę krašto apsaugos karininkui ir karo valdininkui buvo pažadėta skirti po 1500 markių įsikurti³¹. Tačiau jų atvyko nedaug. Užuoat sulaukus 800–1000, susirinko tik apie 400 karininkų. Pagrindinė priežastis – daugelis jau buvo įstoję savanoriais, be to, didesnė dalis Lietuvos teritorijos dar buvo bolševikų okupuota, o laisvoje dalyje irgi buvo neramu³². Todėl jauna Lietuvos kariuomenė kūrėsi įveikdama didžiulius materialinius sunkumus, ji palaikė tvarką krašto viduje ir kovojo su į jo gilumą besiverčiančiais bolševikais, lenkais ir bermontininkais.

Susidarius tokiai padėčiai, 1919 m. sausio pradžioje Krašto apsaugos ministerijos štabe kilo sumanymas Kaune steigti karo mokyklą³³. Lietuvos vyriausybė apie Karo mokyklos steigimą oficialiai pranešė 1919 m. sausio 15 d. „Lietuvos“ dienraštyje, skelbdama stojimo į šią mokyklą sąlygas. Skelbime rašoma, jog: 1. dėl sunkių aplinkybių Karo mokyklos kursas yra sutrumpintas; 2. į Karo mokyklą gali stoti visi sveiki, ne jaunesni kaip 17 m. vyrai; 3. į Karo mokyklą be egzaminų bus priimami tik baigę 4 gimnazijos arba realinės mokyklos klases, mokytojų seminariją, miesto mokyklą ar kitas mokyklas, kuriose išeinamas 4 klasių kursas; 4. norintieji stoti į Karo mokyklą turi registruotis Krašto apsaugos ministerijos raštinėje, užsirašiusieji bus tuojau priimti; 5. kiekvienas vyras, įstojęs į Karo mokyklą, gaus kareivio maitinimą ir visą kitą jam skirtą aprūpinimą; 6. Karo mokyklos kursas tęsis tris mėnesius; 7. Karo mokyklą baigusiems suteikiamas skyrininko vardas ir jie siunčiami į pulką atlikti praktikos; išbuvę tris mėnesius pulke ir išlaikę tam tikrus egzaminus, vyriausybei teikiant, gali gauti „karininko“ vardą.

Šį skelbimą pasirašė krašto apsaugos ministras karininkas M. Velykis³⁴.

Tai buvo pirmasis raštas, kuriame kalbama apie Karo mokyklą. Nors stojimo sąlygos ir buvo paskelbtos, pačios mokyklos tebuvo tik vardas. Šiame pranešime rašoma, kad mokykla organizuojama, o ne atidaroma. Reikėjo skubiai ką nors daryti, kad ji būtų galutinai įsteigta ir pradėtų dirbti. Mokyklos tikslas buvo rengti karininkus visoms kariuomenės rūšims, ugdyti karininką kaip specialistą ir vadą, gebantį puoselėti kariuomenėje tautiškumo dvasią.

1919 m. sausio 25 d. krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. 20 (1 str.) Karo mokyklos viršininku buvo paskirtas Jonas Galvydis-Bykauskas³⁵, jau patyręs

³¹ Lesčius V., *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, p. 157.

³² Ališauskas K., *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920*, t. 1, p. 88; Surgailis G., *Lietuvos kariuomenė 1918–1998*, Vilnius: LR krašto apsaugos ministerija, 1998, p. 9.

³³ Tvaronas P., „Karo mokykla 1919-20-21 m.“, *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 11.

³⁴ „Valdžios žinios. Karo mokykla“, *Lietuva*, 1919 m. sausio 15 d.

³⁵ „Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 20“ (pasirašė krašto apsaugos ministras Mykolas Velykis), Kaunas, 1919 m. sausio 25 d., *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (toliau – LCVA), f. 384, ap. 1, b. 3, l. 20.

karininkas, nes carinės Rusijos kariuomenėje vadovavo pulkui. Jo paskyrimo data ir yra tikroji Karo mokyklos įkūrimo diena.

Karininkui J. Galvydžiui-Bykauskui Pirmojo pasaulinio karo metu už narsą mūšiuose su vokiečiais buvo suteiktas pulkininko laipsnis, 1915 m. jis tapo pulko vadu. 1943 m. nekrologe Stasys Raštikis rašė: „Generolas Galvydis-Bykauskas buvo vienas pačių populiariausių senųjų Lietuvos kariuomenės karininkų.“ Plk. J. Galvydžio-Bykausko pavardė figūruoja istoriniame 1918 m. lapkričio 23 d. įsakyme „Apsaugos Ministerijai“ Nr. 1, išleistame Vilniuje. Tuomet šis senas, patyręs karininkas, neseniai grįžęs iš vokiečių nelaisvės ir įstojęs į besikuriančią Lietuvos kariuomenę, kaip tik ir buvo paskirtas „pirmojo pulko, steigiamo Alytuje“, vadu³⁶. Tai buvo autoritetingas karininkas, kurį aplinkiniai gerbė ir vertino. Jis mėgo sportą, buvo geras fechtuotojas kardais, gimnastas. Kaip vėliau savo atsiminimuose rašė Karo mokyklos pirmosios laidos auklėtinis mjr. Jonas Černius, karininkas J. Galvydis-Bykauskas savo aukštaitiška tarme dažnai sakydavęs: „Žmogus be tikėjimo, kara mokslą ir nemokąs šakti – tai ki-aula, ne žmogus. Jį tik už klyna ir pra langu.“³⁷

Tame pačiame įsakyme (1919 m. sausio 25 d., 8 str.) teigiama, kad karininkai, neatitinkantys reikalavimų, skiriami „prie Karo mokyklos“, kol įgis ten atitinkamų karybos žinių. Karo mokykloje jie kaip kareiviai aprūpinami materialiai. Iki Karo mokyklos atidarymo šie karininkai lieka savo dalyse ir gauna kareivio išlaikymą³⁸.

Karo mokyklos viršininkas (1919–1920, 1922–1926) gen. J. Galvydis-Bykauskas

³⁶ „Įsakymas Apsaugos Ministerijai Nr. 1“, Vilnius, 1918 m. lapkričio 23 d., [³⁷ Černius J., „Lietuvos karo mokyklos pirmoji laida“, *Karys*, Niujorkas, 1979, Nr. 1 \(1548\), p. 9; Statkus V., *Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1980 m.*, Chicago: Vydūno jaunimo fondas, 1986, p. 657.](http://www.epaveldas.lt/paieska?p_p_id=searchresultsportlet_WAR_searchresultsportlet10SNAPSHOT&q=įsakymas_kariuomenei&t=1&ALL=1, 2012-10-24; Jankauskas V., <i>Nepriklausomos Lietuvos generolai</i>, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1998, I dalis, p. 22.</p></div><div data-bbox=)

³⁸ „Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 20“, Kaunas, 1919 m. sausio 25 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 20.

1919 m. sausio 30 d. krašto apsaugos ministro M. Velykio įsakymu Nr. 22 (8 str.) Karo mokyklos viršininko padėjėju buvo paskirtas Literatūros komisijos, veikusios prie Krašto apsaugos ministerijos štabo, narys karininkas Pranas Tvaranavičius (Tvaronas)³⁹. Jam ir teko imtis organizacinio darbo, kadangi mokyklos viršininkas nuo sausio 21 d. buvo komandiruotas į Berlyną intendantūros reikalais iki vasario 25 d., o vadovauti Karo mokyklai pradėjo nuo vasario 27 d.⁴⁰ Šiuo krašto apsaugos ministro įsakymu P. Tvaronui buvo pavesta parengti mokymo programą, surasti patalpas, lektorius, parūpinti vadovėlių, mokomųjų knygų ir atlikti visus kitus su mokyklos steigimu susijusius darbus.

Savo atsiminimuose plk. P. Tvaronas rašo: „Kadangi 1916–1917 m. aš dirbau Čistopolyje praporščikų mokyklos kadro sąstate, tai sustatant karo Mokyklai programas, numatant dėstymo dalykus ir kas privalo būti dėstoma, bendram organizavime ir vidujiniam susitvarkyme, buvo prisilaikyta rusų karo mokyklos 4 mėnesių kurso. Pristatyta programa, matomai, buvo patvirtinta, nes papildymų arba bent kokių nurodymų iš štabo negauta.“⁴¹

Nuo čia ir prasidėjo tikrasis Karo mokyklos kūrimas. O minėti karininkai buvo pirmieji jos organizatoriai.

Vienas seniausių dokumentų, liudijančių, kaip buvo kuriama Karo mokykla, yra P. Tvarono 1919 m. vasario 6 d. raportas, kuriame pranešama apie mokyklai įkurdinti numatytą butą Hindenburgo (Donelaičio) g. 11, kurį laikinai buvo užėmusi Prekybos ir pramonės ministerija. Raporte prašoma paskubinti ministeriją šį butą užleisti mokyklai. Karo mokyklos raštinė (užimanti trijų kambarių ir prieškambario butą) vasario 10 d. įsikūrė Wiener Platz g. 27 (Nepriklausomybės aikštės ir Gedimino g. 25 kampas). Tą pačią dieną karininkas P. Tvaronas paprašė Krašto apsaugos ministerijos Rikiuotės skyriaus viršininko karininko Edvardo Adamkavičiaus atsiųsti 3 kareivius buto sutvarkyti. Bet kareivių negauta - leista samdyti darbininkus. Ir jau vasario 11 d. Karo mokykloje buvo atliktos pirmosios piniginės operacijos: sumokėta už minėto buto sutvarkymą, pirka raštinės reikmenų ir kt. Ypač intensyviai vyko Karo mokykloje buvo parengiamasis darbas.

Vasario 11-oji įsimintina dar ir dėl to, kad tą dieną buvo išsiųstas pirmasis raštas Krašto apsaugos ministerijos Rikiuotės skyriaus viršininkui E. Adamkavičiui:

„Pranešu, kad Karo Mokyklos raštinė laikinai įsteigta namuose prie kertės Liudendorfo g. Nr. 27 ir ir Wiener Platz. Meldžiu išduoti paliepiamą, kad Apsaugos Ministerijai įsakymų nuorašai, taip pat ir atskirų įgulos rikiuotės dalių po 1 egzempl. būtų siunčiami į Mokyklos raštinę.“

³⁹ „Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 22“, Kaunas, 1919 m. sausio 30 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 22.

⁴⁰ „Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 41“, Kaunas, 1919 m. kovo 2 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 4.

⁴¹ Tvaronas P., „Karo mokykla 1919-20-21 m.“, *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 12.

Pasirašė laikinai einantis Karo mokyklos viršininko pareigas jo padėjėjas karininkas P. Tvaronas ir laikinai einantis mokyklos adjutanto pareigas B. Jakutis⁴².

Vasario 12 d. kariuomenės štabo viršininkas karininkas Pranas Liatukas pranešė, kad Karo mokyklai skirtos patalpos jau parengtos. Tačiau dalis jų buvo dar užimtos. Čia buvo intendantūros sandėlis, o jį iškraustyti ilgokai užtruko. Dėl šios ir kitų priežasčių vėliau įvyko ir mokyklos atidarymas⁴³.

Pirmasis Karo mokyklos pastatas Gedimino ir Donelaičio gatvių sankryžoje Kaune

Vasario 14 d. prašoma Krašto apsaugos ministerijos Rikiuotės skyriaus viršininko į Karo mokyklą siųsti ministerijos Literatūros skyriaus leidinius ir statutus. Tą pačią dieną šio ministerijos skyriaus viršininkui pristatomas reikalingų priemonių ir vadovėlių topografijos pamokoms sąrašas, taip pat atsiųstas tvirtinti mokyklos karininkų ir mokinių uniformų projektas⁴⁴.

Norint greitai įsigyti trūkstamų daiktų, vasario 15 d. „Lietuvos“ dienraštyje skelbiama, kad „Karo Mokyklai tuojau reikalinga lovų, šienikų⁴⁵, virtuvės ir

⁴² *Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo mokykla. 1919–1939*. Redagavo ats. j. ltn. Zupka K., j. ltn. Tamulaitis V., Kaunas: P. L. P. Karo mokykla, 1939 (nenumeruota).

⁴³ Petrauskas K., „Karo mokyklos kūrimosi pradžia“, *Kardas*, 1929, Nr. 7, p. 107; *Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo mokykla. 1919–1939* (nenumeruota).

⁴⁴ Petrauskas K., „Karo mokyklos kūrimosi pradžia“, *Kardas*, 1929, Nr. 7, p. 107.

⁴⁵ „Šienikas“, „šienykas“ (dabar nevertotina svetimybė) – *čiužinys* (prikimštas šieno, šiaudų ir kt.)

praustuvės prietaisų, įvairių baldų. Su pasiūlymais galima kreiptis kasdien nuo 9–1 val., Ludendorfo gatvė Nr. 27, Mokyklos raštinėj į ūkio vedėją.“

Tą pačią dieną Švietimo ministerijos prašoma mokyklai paskolinti 4 juodas mokyklinės lentas, Žemės ūkio ir valstybės turtų ministerijos – išduoti 150 piramidžių šautuvams sustatyti ir katilą, o Kauno įgulos dirbtuvėse – pagaminti 6 praustuvus⁴⁶.

Vasario 20 d. buvo atlikta pirmoji didesnė pinigine operacija – nupirktą 150 virtuvės indų komplektą. Karo mokyklos raštinė tą dieną perkelta į kitą vietą – Hinderburgo gatvės Nr. 13 pirmąjį aukštą: čia ji ir buvo iki kariūnų antros laidos pradžios. Be to, ministerijos Rikiuotės skyriaus viršininkui buvo nusiųstas Karo mokyklai reikalingų ginklų ir šaudymo priemonių sąrašas, prašoma nurodyti, kur jų galima įsigyti, taip pat kad ministerijos Rikiuotės skyriaus viršininkas įsakytų kariuomenės dalių viršininkams iki vasario 26 d. 11 val. atsiųsti į mokyklos raštinę visų kandidatų prašymus ir dokumentus, o vasario 27 d. 10 val. – pačius kandidatus (kareivius). Visiems kandidatams nurodyta atvykti į Karo mokyklą, kad galutinai būtų priimti, vasario 28 d. 10 val.⁴⁷

Pažymėtina vasario 24 d., nes tada buvo išleistas pirmasis Karo mokyklos įsakymas. Jį pasirašė laikinai einantis Karo mokyklos viršininko pareigas karininkas P. Tvaronas⁴⁸.

Pirmiausia reikėjo rasti kvalifikuotų karininkų specialistų ir lektorių, kitų tarnautojų. P. Tvarono pirmajame įsakyme Karo mokyklai (vasario 24 d., 1 str.) sakoma, kad, nesant Karo mokyklos viršininko karininko J. Galvydžio-Bykausko, jis laikinai eina šias pareigas ir paveda (nuo vasario 4 d.) paskirtiems į mokyklą karininkams eiti: Boleslovui Jakučiui – adjutanto, Mykolui Daukniui – ūkio vedėjo ir laikinojo išdininko pareigas, mokytojui Faustui Kiršai – parengti lietuvių kalbos 24 paskaitų (pamokų) programą, raštininką Germaną Pliuškaitį (nuo vasario 10 d.) skiria į Ūkio skyrių vyr. raštininku, raštininką Kazį Petrauską (nuo vasario 14 d.) – Rikiuotės skyriaus vyr. raštininku, Danielių Klimčuką, Alfonsą Stasiulevičių ir Matą Jankauską – tarnais⁴⁹.

Ką tik įsteigtos Karo mokyklos vadovybė, lektoriai ir instruktoriai, pasak ats. gen. J. Galvydžio-Bykausko, ir džiaugėsi, ir liūdėjo. Džiaugėsi dėl to, kad istorija lėmė jiems būti pirmaisiais lietuviškos Karo mokyklos auklėtojais, liūdėjo, kad, užuot kovęsi dėl tėvų žemės laisvės, turės dirbti taikų mokymo ir auklėjimo darbą⁵⁰.

Vasario 26 d. Krašto apsaugos ministerijai tvirtinti buvo atsiųstas pirmasis

⁴⁶ Petrauskas K., „Karo mokyklos kūrimosi pradžia“, *Kardas*, 1929, Nr. 7, p. 107.

⁴⁷ *Ten pat*, p. 107.

⁴⁸ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 1“, Kaunas, 1919 m. vasario 24 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 1.

⁴⁹ *Ten pat*.

⁵⁰ *Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo mokykla. 1919–1939* (nenumuota).

mokinio valgiaraštis, kuriame nurodyta vienos dienos maisto davinio kaina – 15 markių ir 50 pfenigų. Jį patvirtino krašto apsaugos ministras karininkas M. Velykis ir kovo pradžioje atsiuntė Karo mokyklai.

Vasario 27 d. Krašto apsaugos ministerijos Intendantūros dalies karininko Kosto Barščeuskio prašoma Karo mokyklai išduoti apie 93,5 pūdo (pūdas – apie 16,4 kg) įvairių maisto produktų, taip pat įsakyti visų rikiuotės dalių viršininkams kuo greičiau siųsti kandidatų į Karo mokyklą dokumentus, nes iki tol tai buvo padariusios tik Kauno miesto komendanto žinioje esančios dalys.

Grįžęs iš komandiruotės karininkas J. Galvydis-Bykauskas nuo vasario 27 d. pradeda eiti Karo mokyklos viršininko pareigas⁵¹ ir vyr. instruktoriais paskiria karininkus inž. Stasį Dirmantą, Marijoną Jagučanską, Vladą Barkauską, Joną Sutką, Juozą Kaliną, o j. instruktoriais – karininkus Vladą Juozaitį, Erviną Gorną ir Kazį Musteikį⁵². Šiems instruktoriams ir buvo lemta rengti pirmuosius Nepriklausomos Lietuvos karininkus.

Savo atsiminimuose (1929 m.) gen. J. Galvydis-Bykauskas rašo:

„Žinia, kad esu paskirtas Karo mokyklos viršininku, gavau būdamas tarnybos reikalais Berlyne. Šita žinia buvo drauge linksma ir liūdna. Linksma todėl, kad man pirmajam teko garbė rengti Lietuvos karininkus; liūdna todėl, kad grynai kautynių karininkui, kuris jau nuo jaunų dienų svajojo apie kautynes už Tėvynę, atėjus laikui svajones realizuoti, teko jų atsisakyti ir imtis pasirėngimo darbo, taikaus darbo.

<...> Prieš pirmą Karo mokyklos kadra stovėjo uždavinys – sudaryti naują grynai lietuviško tipo karininką, pasisavinant šį tą sau iš kitų, o svarbiausia, atkuriant ryšius ir semiant iš žilos, garbingos lietuvių tautos senovės ir viską tariant prie dabarties gyvenimo aplinkybių. Kaip sėkmingai šitas uždavinys buvo atliekamas, gerai žino kariuomenė.“⁵³

Šią užduotį Karo mokyklos vadovybė stengėsi atlikti kuo greičiau, nes laiko buvo labai mažai.

Nuo kovo pradžios dėl didėjančio skaičiaus kandidatų, siunčiamų tuo metu iš rikiuotės dalių, ir artėjant jų priėmimo dienai, kuri buvo nukelta į kovo 7-ąją, ypač intensyviai vyko parengiamasis darbas: buvo tvarkomos ir valomos mokyklos patalpos, nupirkti lovų, audeklo baltiniams, maišų čiužiniams siūti, intendantūroje negautų maisto produktų, muilo, šiaudų, žibalo, lentų, spynų ir kitų daiktų, taip pat mokomųjų priemonių: vadovėlių, sąsiuvinėjų,

⁵¹ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 2“, Kaunas, 1919 m. vasario 27 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 1.

⁵² „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 1“, Kaunas, 1919 m. kovo 8 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 2; „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 15“, Kaunas, 1919 m. kovo 21 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 7; „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 14“, Kaunas, 1919 m. kovo 20 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 6; „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 18“, Kaunas, 1919 m. kovo 24 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 7; „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 27“, Kaunas, 1919 m. balandžio 27 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 10.

⁵³ Galvydis-Bykauskas J., „Karo mokyklos daigai“, *Karys*, 1929, Nr. 40, p. 666.

plunksnakočių, pieštukų. Pirmiausia įsigytas valstybės herbas Vytis ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo portretas.

Kovo 4 d. vokiečių komendantūrai pranešama, kad Karo mokykla užėmė visą namą Donelaičio g. 13. Kovo 6 d. dienraštyje „Lietuva“, valdžios žinių skyriuje, rašoma: „Mokslas Karo mokykloje prasidės š. m. kovo mėn. 8 d. Visi vyrai, įsirašę Karo mokyklon, su reikalingais dokumentais privalo atvykti kovo 7 d. 10 val. ryto Karo mokyklos raštinėn, Donelaičio g. Nr. 13. dėl paskyrimo Karo mokyklos mokiniais.“ Pasirašė Karo mokyklos adjutantas karininkas B. Jakutis⁵⁴.

Labai sunku buvo apsirūpinti knygomis, mokomosios priemonėmis ir ginklais. Dėl knygų kreiptasi į Generalinio štabo Literatūros skyrių. Kovo 1 d. iš kariuomenės štabo adjutanto buvo gauta 50 laikinųjų Drausmės, 130 Lauko tarnybos, 130 laikinųjų Kariškių santykių, 130 Įgulos statutų, 50 Pėstininkų rikiuotės terminų žodynų komplektų.

Vieną dieną besikrapštydamas vokiečių apleistame name, ant aukšto, mokyklos tarnas rado krūvą apdulkėjusių knygų. Koks buvo visų džiaugsmas, kai paaiškėjo, kad dauguma jų – Rusijos kariuomenės statutai. Tai buvo didelė parama jauniems, nepatyrusiems Karo mokyklos karininkams, būsimiems vadams, rikiuotės instruktoriams ir lektoriams⁵⁵. Kovo 7 d. į Karo mokyklą atvyko 120 kandidatų. Jiems buvo skirtas maitinimas⁵⁶.

PIRMIEJI KARO MOKYKLOS ŽINGSNIAI

Karo mokykla pradėjo darbą 1919 m. kovo 8 d. J. Galvydis-Bykauskas kovo 8 d. įsakė savo padėjėjui Karo mokyklos kuopos vadui karininkui P. Tvaronui ir adjutantui karininkui B. Jakučiui patikrinti kandidatų dokumentus ir juos atrinkti tam tikra tvarka: 1) baigusiujų aukštesniąsias ir vidurines mokyklas, 2) baigusiujų ne mažiau kaip 4 klasių gimnazijas arba atitinkančias joms pagal savo mokymo programas mokyklas; iš jų pirmiausia išskirti kareivių savanorių, buvusių fronte, dokumentus⁵⁷. Tą dieną iš intendatūros buvo gauta 150 viršutinių kelnių, 150 porų batų ir tiek pat autų, o kovo 15 d. – kepurių ir mundurų (iš pradžių baltiniai buvo siuvami mokykloje)⁵⁸.

Karo mokyklos pirmosios laidos auklėtinis dimisijos plk. dr. V. Vėbra prisimena:

⁵⁴ „Karo mokyklos pranešimas“, *Lietuva, visuomenės ir politikos dienraštis*, 1919 m. kovo 6 d.

⁵⁵ Balčiūnas J., „Pirmieji Karo mokyklos žygiai“, *Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, Nr. 45, p. 442.

⁵⁶ Petrauskas K., „Karo mokyklos kūrimosi pradžia“, *Kardas*, 1929, Nr. 7, p. 108; *Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo mokykla. 1919–1939* (nenumuota).

⁵⁷ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 3“, Kaunas, 1919 m. kovo 8 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 2.

⁵⁸ Petrauskas K., „Karo mokyklos kūrimosi pradžia“, *Kardas*, 1929, Nr. 7, p. 108.

„Fronte kovojančius savanorių dalinius 1919 m. vasario pradžioje pasiekė žinia, kad Kaune įsteigta Karo mokykla. Ši žinia dalinių vadų buvo laukiama ir džiaugsmingai sutikta, nes daliniuose labai trūko kadru. Dalinių vadai iš savo kareivių tarpo išrinko tuos, kurie, jų manymu, galėjo būti priimti į Karo mokyklą, ir siuntė juos į Kauną.

Mečislovui Kareivai, Leonui Račiūnui, Juozui Šipeliui ir man Panevėžio atskirojo bataliono vadas karininkas Variakojis įsakė tuoj pat vykti Kaunan ir prisistatyti Karo mokyklos viršininkui. Atvykus į Kauną paaiškėjo, kad Karo mokykla formaliai įsteigta, jos viršininku paskirtas karininkas Galvydis-Bykauskas, tačiau mokyklos patalpos dar neparuoštos, nesurinkti dėstytojai ir nesutelktos mokomosios priemonės.

Buvome apgyvendinti Kauno karo komendantūroje, kur radome keliolika jau anksčiau tuo pačiu tikslu atvykusių jaunuolių. Kasdien atvykdavo po keletą, kartais – keliolika naujų kandidatų. Miegojome ant šiaudų, valgėme žirnių sriubą ir visi nekantriai laukėme, kada būsime perkelti į Karo mokyklą. Rytais komendantūros mokomojo būrio puskarininkis išvesdavo atlikti gimnastikos ir rikiuotės pratimų, tačiau tikro karinio mokymo nebuvo.

Pagaliau, rodos, kovo 8 d. buvome perkelti į Karo mokyklai pritaikytas, naujai suremontuotas patalpas Donelaičio ir Gedimino gatvėse, netoli „Soboro“ (vėliau – Įgulos bažnyčios). Kandidatų į kariūnus prisirinko arti pusantro šimto. Ne visi jie buvo iš komendantūros, dalis atvyko tiesiai iš namų arba iš privačių butų Kaune, kur buvo apsistoję pas gimines arba pažįstamus. Prasidėjo apklausinėjimas ir sveikatos tikrinimas. Daugelis atkrita dėl sveikatos trūkumų ir įvairių kitų priežasčių: nepakankamo lietuvių kalbos mokėjimo, neaiškaus lojalumo tik ką atkurtai Lietuvos valstybei ir panašiai. Likome apie šimtas išrinktųjų, kurie ir tapome kariūnais. Pagal ūgį buvome suskirstyti į tris būrius. Į pirmą būrį pateko augaloti, į antrą – vidutiniai, o į trečią – žemiausio ūgio jaunuoliai. Aš patekau į šį trečią „neūžaugų“ būrį, kartu su Kepalu, Račiūnu, Statkum, Zubriu. Kiekvienam būriui iš kariūnų tarpo buvo parinktas būrininkas, o visiems trims būriams vidaus tvarkai palaikyti buvo paskirtas kariūnas viršila. Ši garbė teko kariūnui Šmulškščiui.⁵⁹

Lietuviškumas – kertinis Karo mokyklos akmuo. 1919 m. kariūnų, tada mokinių bei junkeriais vadinamų, *pasižadėjimas* šventai ir sąžiningai atlikti visas kario pareigas, ginti laisvę ir Tėvynę karo metu iki demobilizacijos jiems turėjo ypatingą reikšmę.

Karo mokyklos įkūrimas turėjo gilią idėjinę prasmę. Net nekalbant apie tai, kad tokios mokyklos poreikį lėmė gynybiniai lietuvių tautos interesai. Jau tada

⁵⁹ Vėbra V., „Karo mokyklos I-oji laida. Žiupsnelis prisiminimų iš Karo mokyklos pirmosios laidos (70-čio proga)“, *Karys*, 1989, Nr. 4 (1651), p. 152–153.

Karo mokyklos steigėjai suprato, kad lietuviškumas yra tautos kultūros pagrindas. Todėl lietuviškumu buvo persunktas ne tik pirmųjų, bet ir vėlesnių Karo mokyklos laidų mokymo ir auklėjimo turinys. Stojantys į pirmąsias laidas turėjo laikyti lietuvių kalbos stojamąjį egzaminą. Nuo jo galėjo būti atleidžiami tie, kurie aktyviai dalyvavo mūšiuose su Lietuvos priešais.

Taigi, nors kūrimosi pradžioje buvo įvairių nesklandumų ir trūkumų, Karo mokyklos karininkai, mokiniai ir tarnautojai ryžtingai, skatinami vienybės ir entuziazmo, lengvai visa tai nugalėjo, ir mokykla, sėkmingai pradėjusi pirmuosius mokslo metus, kasmet tobulėjo.

Pirmosios laidos karininkų rengimu tiesiogiai rūpinosi vyriausiasis kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas. Jis dažnai lankydavosi mokykloje, tikrindavo mokymo eigą ir karinį rengimą. Jam tai rūpėjo, nes buvo steigiamos naujos kariuomenės dalys, bolševikų puolimui atremti⁶⁰. Kovo 10 d. buvo paskirti būrių vadai – instruktoriai, paskelbta dienotvarkė, pirmosios savaitės pamokų tvarkaraštis ir patvirtintas 124 mokinių sąrašas⁶¹, o kovo 11 d. prasidėjo mokslas. Tuo metu Karo mokyklai buvo nupirktas trimitas, tautinė vėliava ir iškaba „Karo mokykla“. Dar kovo 10 d. iš vokiečių komendantūros buvo gauta keletas gimnastikos prietaisų: 3 skersiniai, kopėčios, lauko gimnastikos priemonių komplektas ir gimnastikos čiužinys. Kovo 18 d. iš artilerijos sandėlio atvežti 124 vokiški 98 mm šautuvai, 124 diržai ir 560 šovinių šautuvams; kovo 26 d. – šautuvų durtuvai. Kovo 18 d. Tiekimo skyrius skyrė du arklius produktams vežti. Nors ir sunkiai, kovo 20 d. iš artilerijos sandėlio gautas kulkosvaidis „Maksim“, 3 vokiški 98 mm šautuvai ir 300 šovinių, o kovo 24 d. įsigyti 4 šautuvai durtuvų kautynėms⁶². Kovo 25 d. mokykloje buvo įrengta krautuvėlė (pirmiausia nupirktą 400 papirosų ir 200 cigarečių)⁶³ ir kirpykla, kurioje mokiniams buvo leidžiama kirptis ir skutis ne dažniau kaip du kartus per savaitę: trečiadieniais – nuo 12³⁰ iki 14 val. – ir šeštadieniais – nuo 12³⁰ iki 19 val.; registravimo ir paslaugų atlyginimo tvarką kirpėjui mokyklos viršininkas pavedė nustatyti ūkio vedėjui⁶⁴.

Kovo 26 d. mokiniams pirmą kartą buvo išmokėta alga. Kiekvienas mokiny (jų tada buvo 121) už kovo mėnesį avansu gavo po 10 markių, o likusioji alga (50 markių per mėnesį) Tiekimo skyriaus išmokėta balandžio 20 d., nes valstybės išdas buvo beveik tuščias, o pirmenybė teikiama fronto dalims. Tad ne visada buvo patenkinami ir Karo mokyklos reikalavimai⁶⁵.

⁶⁰ Ališauskas K., *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920*, t. 1, p. 94.

⁶¹ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 4“, Kaunas, 1919 m. kovo 10 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 3.

⁶² *Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo mokykla. 1919–1939* (nenumeruota); Petrauskas K., „Karo mokyklos kūrimosi pradžia“, p. 108; Statkus V., *Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1980 m.*, p. 657.

⁶³ Petrauskas K., „Karo mokyklos kūrimosi pradžia“, *Kardas*, 1929, Nr. 7, p. 108.

⁶⁴ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 16“, Kaunas, 1919 m. kovo 12 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 7.

⁶⁵ Petrauskas K., „Karo mokyklos kūrimosi pradžia“, *Kardas*, 1929, Nr. 7, p. 108.

Analizuojant laikotarpį nuo Karo mokyklos įkūrimo iki balandžio 1 d. matyti, kad pinigų apyvarta buvo gana nemaža. Per tą laiką mokykla gavo daugiau kaip 96 tūkst. markių, o išleido per 80 tūkst. Dar liko apie 16 tūkst. markių. Iš to galima spręsti, kad, nepaisant įvairių kliūčių ir trukdymų visose aprūpinimo srityse, iki balandžio pradžios daugumą reikalingų priemonių Karo mokykla buvo pati įsigijusi. Iki balandžio pradžios Karo mokykla buvo aprūpinta ir reikalingais darbuotojais – karininkais⁶⁶.

Dar kovo 13 d. Karo mokyklos viršininkas įsakė gydytojui A. Petraičiui, nuo vasario 7 d. iš Kauno miesto komendantūros paskirtam čia dirbti, pasirūpinti, kad mokyklos ligoninėje būtų įrengtos 4–5 nuolatinės vietos ligoniams⁶⁷. Kitą dieną buvo paskelbtas 1919 m. sausio 30 d. krašto apsaugos ministro įsakymas Nr. 22. Jo 2 str. visiems kariams įsakoma neskleisti karinių žinių, neviešinti įsakymų, kurie neturi būti žinomi pašaliniais, nes visur yra valstybės priešų, šnipų. Taip pat nurodoma, kad šį įsakymą pažeidusieji bus traukiami baudžiamojon atsakomybėn, perduodami Armijos teismui ir baudžiami kaip Tėvynės išdavikai. Karo mokyklos karininkai buvo raginami atkreipti dėmesį į šio įsakymo svarbą, tikslus ir tinkamai jį išaiškinti mokiniams⁶⁸.

Karo mokyklos viršininkas J. Galvydis-Bykauskas kovo 17 d. pavedė laikinai eiti mokyklos mokiniams šias pareigas: viršilos – Stasiui Prapuoleniui, I būrio būrininko – Valteriui Junkeriui, I būrio pirmo skyriaus skyrininko – Edwardui Migevičiui, I būrio antro skyriaus skyrininko – Klemensui Aleknai, II būrio būrininko – Vincui Šmulksčiui, II būrio pirmo skyriaus skyrininko – Stasiui Čenkui, II būrio antro skyriaus skyrininko – Viktorui Oželiui, III būrio būrininko – Jonui Sinkevičiui, III būrio pirmo skyriaus skyrininko – Juozui Stankevičiui, III būrio antro skyriaus skyrininko – Antanui Augustaičiui⁶⁹.

Jau pirmosios dienos Karo mokykloje parodė, kad teks ne vien mokytis, bet ir ginklu ginti savo ir tautiečių saugumą. Tuo metu į Kauną buvo atvykusi JAV komisija, kuri tyrė gyventojų aprūpinimą maistu. Ji apsigyveno „Metropolio“ viešbutyje, kurį saugojo Lietuvos kariai. Kovo 18 d., sargyboje stovint kareiviui Pranui Eimučiui, kelios dešimtys demoralizuotų vokiečių kareivių bandė įsiveržti į viešbučio vidų. Kai P. Eimutis jiems pastojo kelią, vienas vokiečių kareivis pistoleto šūviais nušovė sargybinių. Mieste susidarė įtempta padėtis, pasklido gandai, kad vokiečiai puls Karo mokyklą. Kariūnams buvo išdalyta po 50 šovinių ir vienas būrys nuolat budėjo, prie įėjimo pastatytas vienintelis turimas kulkosvaidis. Bet pajutę, kad pasirengta priešintis, maištaujantys vokiečiai

⁶⁶ *Ten pat.*

⁶⁷ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 7“, Kaunas, 1919 m. kovo 13 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 4.

⁶⁸ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 8“, Kaunas, 1919 m. kovo 14 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 5.

⁶⁹ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 4“, Kaunas, 1919 m. kovo 11 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 6.

aprimo, karinė parengtis buvo atšaukta ir mokymas toliau vyko be sutrikimų⁷⁰.

Esant ypač sudėtingai situacijai (gaisro, priešo, jo šalininkų puolimo atveju ir t. t.), mokyklos viršininkas nuo kovo 27 d. kasdien skirdavo skyriaus dydžio budinčiąją dalį⁷¹. Ji tarnybos metu buvo pavaldi budinčiam karininkui ir, kilus pavojui, turėjo būti pasirengusi reaguoti. Todėl mokykloje dažnai budėdavo parengtas būrys. Jam tekdavo dalyvauti atliekant kratas, ieškant komunistinių organizacijų, naktį eiti sargybą prie įvairių valstybinių įstaigų, kai buvo gaunama informacijos, kad jas rengiasi pulti komunistuojantys vokiečių kareiviai – *spartakininkai*. Karo mokyklai teko dalyvauti ir reprezentaciniuose renginiuose: savanorio P. Eimučio laidotuvėse, pirmoje savanorių priesaikos Kauno Rotušės aikštėje ceremonijoje, pirmojo Respublikos Prezidento inauguracijos iškilmėse⁷².

1919 m. kovo 31 d. mokyklos viršininkas paskelbė krašto apsaugos ministro įsakymą, kuriame visų dalių viršininkams įsakoma supažindinti karininkus, karo valdininkus ir kareivius su karių pareiginiiais skirtumais, kad jie galėtų tinkamai vienas kitam atiduoti pagarbą. Nurodoma nevykdančius šio įsakymo sulaikyti, kiekvieno nusižengėlio pavardę ir tarnybos vietą pranešti dalies viršininkui. Karo mokyklos karininkams įsakoma laikytis nurodytos tvarkos, kad jie visur ir visada būtų pavyzdys kariams ir mokiniams⁷³.

1919 m. balandžio 1 d. įvyko iškilingas Karo mokyklos atidarymas. Salė buvo papuošta Lietuvos ir Antantės valstybių vėliavomis. Šventėje dalyvavo Valstybės Tarybos pirmininkas (Respublikos Prezidentas) A. Smetona, Valstybės Tarybos pirmininko pavaduotojas (viceprezidentas) S. Šilingas ir prezidiumo nariai: kun. J. Staugaitis, kun. J. Šaulys, ministrų kabineto pirmininko pavaduotojas A. Staugaitis, krašto apsaugos ministras karininkas A. Merkys, prancūzų karinės misijos atstovai, visų tuo metu Kaune dislokuotų kariuomenės dalių viršininkai ir kiti pareigūnai. Mokyklos patalpas pašventino Žemaičių vyskupas P. Karevičius. Visi kalbėjo apie Tėvynei gresiantį pavojų, tikėjosi, kad mokykla taps Tėvynės gynimo nuo priešų židiniu. Buvo kreipiamasi į išsirikiavusius jaunuolius, apeliuojama į jų jausmus, raginama Karo mokykloje įgyti tvirtybės ir nenugalimo ryžto⁷⁴.

Įdomus ir vertas dėmesio tos dienos Karo mokyklos viršininko J. Galvydžio-Bykausko įsakymas (Nr. 26), kuriuo buvo grindžiama mokyklos veikla jos gyvavimo metais:

„Šiandien 1919 m. balandžio mėn. 1 d. yra istorinė diena, nes Laikinosios

⁷⁰ Vėbra V., „Karo mokyklos I-oji laida. Žiupsnelis prisiminimų iš Karo mokyklos pirmosios laidos (70-čio proga)“, p. 154.

⁷¹ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 21“, Kaunas, 1919 m. kovo 27 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 8.

⁷² *Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo mokykla. 1919–1939 (nenumuruota)*.

⁷³ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 25“, Kaunas, 1919 m. kovo 31 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 9.

⁷⁴ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 27“, Kaunas, 1919 m. balandžio 2 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 10, 10 a.

Karo mokyklos šventinimo iškilmės. Sėdi iš kairės: ministro pirmininko pavaduotojas A. Stulginskis (ketvirtas), Valstybės Tarybos pirmininkas S. Šilingas, Respublikos Prezidentas A. Smetona, arkivysk. A. Karevičius, kun. kan. J. Staugaitis, kunigas K. Šaulys. Kaunas, 1919 m. balandžio 1 d.

Vyriausybės rūpesniu jau yra įsteigta ir šiandien pašventinama pirma visoje Lietuvoje Karo mokykla.

Besikuriant mūsų jaunai narsiai kariuomenei, Karo mokykla yra būtinas reikalas, nes tik iš jos išėję vyrai karininkai įneš mūsų kariuomenėn visa gera tai, ką duoda mokykla.

Pirmoji Lietuvos Karo mokykla stengsis išleisti jaunus karininkus grynai lietuvių dvasios, kuri yra atspindys mūsų garbingų karžygių senolių, ir mūsų Karo mokykla, įsikūrusi taip sunkiose apylostovose ir taip svarbiame momente, kada visas pasaulis nuo patrankų griausmo ėmė grimzti į suirutę, – toji Karo mokykla mūsų tautai bus pažiba, bus vairas, kuris pasistengs Lietuvą Tėvynę išvesti laimingon ateitin.

Karo mokykla yra įsteigta ne militarizmo principais, bet gyvu tautos reikalu apsiginti nuo priešininkų. O priešininkų yra daug, ir kiekvienas jų norėtų gražius Lietuvos plotus paveržti sau. Dėl to Karo mokyklos vyrams bus pareiga nenustojant drąsos būti sienų sargais, kad kuris nors priešininkas neįsilaužtų mūsų Tėvynės laisvės ardytų.

Tokiomis mintimis apvainikuota Karo mokykla švenčia balandžio 1 dieną, pirmą jos gyvenime šventę – pašventinimo dieną. Nuo šios dienos Karo mokykla įžengia tikran savo gyveniman; ir kas metai Karo mokykla turės švęsti savo šventę balandžio 1 dieną.“

Pasirašė Karo mokyklos viršininkas karininkas J. Galvydis-Bykauskas, Karo

mokyklos adjutantas kar. B. Jakutis⁷⁵.

Mokyklos viršininko padėjėjas P. Tvaronas pasakė griežtą, realistišką kalbą, įspėdamas, kad jų laukia vargas, kančios, net žiauri mirtis, ir pasiūlė abejojan-
tiems pasitraukti⁷⁶.

Pirmosios laidos absolventai išsiskyrė dar ir tuo, kad visi buvo savanoriai, dauguma – kariuomenės dalinių kareiviai. Kai kurie jau buvo dalyvavę Pirmajame pasauliniame kare ir kovėsi su bolševikais. Norinčius stoti į Karo mokyklą dalinių vadai nelengvai išleisdavo, nes šie kariai buvo reikalingi fronte. Todėl ne visi, užsirašę į mokyklą, tuoj pat ir atvyko: vieni patys nenorėjo palikti kautynių lauko, kitus atkalbėjo dalinių vadai, žadėdami daliniuose pakelti į karininkus, tačiau mažai kam šiuos pažadus ištesėjo. Vėliau neįstojusieji į pirmąją laidą stojo į antrąją ir trečiąją⁷⁷.

Ši laida buvo viena jauniausių. Dauguma Karo mokyklą baigė būdami 17–19-os, keli – vyresni, bet buvo baigusių ir 16-mečių, ir dar jaunesnių. Tai rodo labai aukštą pirmosios laidos auklėtinių moralinį lygį, nesavanaudiškumą, pasiaukojimą Tėvynei, tik šiek tiek pasimokius karo mokslų, stoti į lemiamą kovą su Lietuvos priešais⁷⁸.

Tačiau nei lėšų ir priemonių stoka, nei į kraštą besiveržiančių bolševikų pavojus nesutrukdė jauni Karo mokyklai atkakliai tęsti sunkiomis sąlygomis pradėtą darbą. Tiek dėl išsilavinimo, tiek dėl fizinio pasirėngimo pirmoji laida buvo labai tinkama įgyvendinti iškeltus uždavinius. Tačiau ji turėjo ir trūkumų: daugelis karių buvo grįžę iš Rusijos, o gyvenimas tarp bolševikų negalėjo nepalikti ženklo. Todėl ją ugdant reikėjo tam tikro atsargumo ir takto. Vis dėlto meilė Tėvynei ir karštas noras atkurti Lietuvos nepriklausomybę padėjo įveikti visus sunkumus.

„Pirmoji laida naudojo beveik vien tik rusų statutus ir vadovėlius, kurie buvo gerai suprantami ir pritaikomi, nebuvo jau taip blogi, kaip daug kam atrodė. Tiesa, jie buvo pasenę, bet tai neturėjo didelės reikšmės, nes ir Lietuvos priešai nebuvo aukštesnio lygio“, – savo atsiminimuose rašo gen. J. Galvydis-Bykauskas⁷⁹.

Mokyklos lektoriai, nelaukdami vadovybės nurodymų, dirbo, kūrė, vertė iš užsienio kalbų, stengėsi pritaikyti viską, kas būtų galėję praversti perteikiant pirmiesiems kariūnams reikalingiausias karybos žinias.

Turimais rusiškais vadovėliais daugiau naudojosi mokytojai. Jie, mokinių padedami, vertė į lietuvių kalbą atskirus jų skyrius arba ištisai. Taip, pvz., mokiniui K. Musteikiui (1939 m. brg. gen., krašto apsaugos ministras) vadovau-

⁷⁵ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 26“, Kaunas, 1919 m. balandžio 1 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 10.

⁷⁶ Statkus V., *Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m.*, p. 656.

⁷⁷ Melys J., „Pirmoji karo mokyklos laida ir Lietuvos kariuomenės kūrimas“, *Kardas*, 1934, Nr. 22 (199), p. 453.

⁷⁸ Šipelis J., „Penkiolikai metų praslinkus“, *Kardas*, 1934, Nr. 22 (199), p. 441.

⁷⁹ Galvydis-Bykauskas J., „Karo mokyklos daigai“, *Karys*, 1929, Nr. 40, p. 666.

jant, buvo išverstas „Rusų Maximo sistemos kulkosvaidis“ ir pradėta kurti sunkiųjų ginklų terminija. Kiekvienas mokinys vieninteliam gautame storame sąsiuvinyje pieštuku užsirašydavo viską, ką instruktorius aiškino.

Pirmosiose mokymo programose daugiausia dėmesio buvo skiriama taktikai, šaudybai. Ginklai laikyti svarbiausiu dalyku, todėl jiems studijuoti teko daugiausiai valandų. Į Karo mokyklą įstoję kandidatai buvo skirtingo išsilavinimo. Šalia studentų, dvasinės seminarijos auklėtinių, vyresniųjų klasių gimnazistų buvo net keturių klasių nebaigusių, pažadėjusių mokslo lygį patvirtinančius dokumentus pateikti vėliau. Esant tokiam kontingentui, į programą teko įtraukti ir bendrojo lavinimo dalykų: buvo mokoma lietuvių kalbos ir literatūros, Lietuvos geografijos ir istorijos (Tėvynės pažinimo), matematikos. Jau tada mokyklos vadovybė suprato ir įvertino kiekvieno kovotojo pasirengimo svarbą. Tai tapo viso mokymo pagrindu. Ir nors sunku buvo atsikratyti senosios linijinės taktikos, pernelyg sąžiningo lygiavimo net manevrinėje rikiuotėje, Nepriklausomybės kovų praktinė patirtis vertė mokyklos instruktorius pereiti prie naujos taktikos, ypač reikalaujančios prisitaikyti prie vietos sąlygų.

Pirmųjų laidų lauko pratybų arena – Žalioji kalnas, rikiuotės ir gimnastikos mokyta aikštė, kur dabar stovi Vytauto Didžiojo universiteto rūmai. Be kelių nakties pratybų ir upės forsavimo, kita pirmųjų laidų praktika vyko poligone, manevrai – Giedraičių, Širvintų ir Daugpilio lygumose ir aukštumose jau tikromis kautynių sąlygomis.

Pažymėtina, kad tiek pirmosios laidos karūžams (tuo metu pirmasis karininko laipsnis), tiek vėlesniųjų laidų karininkams kautynėse netrukus teko vadovauti net kuopai. Nors teorinių žinių Karo mokyklos absolventams ir trūko, dvasinėmis ir moralinėmis vertybėmis – drąsa, iniciatyva ir patriotizmu – jie lenkė daugumą senesniųjų pulko karininkų, kurių tuo metu buvo nemažai, t. y. nelietuviškai mąstančių ir dėl Lietuvos likimo nesijaudinančių pareigūnų. Pirmųjų laidų karininkai, kad ir trumpai mokėsi, išėjo iš mokyklos jau kitos – lietuviškos – dvasios. Taigi tautiniam ir patriotiniam auklėjimui buvo skiriama daug dėmesio, nors per trumpą laiką reikėjo išėiti plačią mokymo programą. Kautynių išvakarėse Karo mokyklos auklėtiniui nuolat buvo primenamas jo užduoties didingumas ir pareigos svarba. Todėl į programą buvo įtraukiami auklėjamojo ir moralinio turinio pokalbiai, juos vesdavo pats mokyklos viršininkas, kapelionas ir kuopų vadai.

Reikėtų pabrėžti, kad Karo mokyklos auklėtojų ir auklėtinių santykiai buvo itin nuoširdūs, o tai teigiamai veikė ir mokymo procesą. Mokiniai labai mėgo savo viršininką karininką J. Galvydį-Bykauską dėl tauraus, humaniško, riteriško ir kartu lietuviško būdo ir kiek galėdami palaikė vadovybės pastangas formuoti naujo, „grynai lietuviško“ tipo karininką, vertino tiek viršininko J. Galvydžio-Bykausko, tiek jo padėjėjo karininko P. Tvarono ypatingą drausmę

ir lietuviškumą kėlusius pamokymus⁸⁰.

Mokykloje griežtą drausmę palaikė, kariūnų ištvermę ir narsumą sėkmingai ugdė rikiuotės karininkai. Nuolatinių pavojų ir sunkumų grūdinami pirmieji Karo mokyklos auklėtiniai brendo aiškiai suvokdami didžiąją lietuvio kario pareigą – ginti po priespaudos šimtmečių atgimstančią Tėvynę. Drąsa, meilė gimtinei atsispindėjo pirmųjų Lietuvos kariūnų ne vien žodžiuose, bet ir darbuose, žygiuose. Jau tada Karo mokyklos vadovybė suprato ir įvertino kiekvieno kovotojo parengimo svarbą.

Tuo metu frontas su bolševikais nusistovėjo ties linija Jonava–Kaišiadorys, t. y. beveik prie Kauno, todėl Raudonoji armija labai greitai galėjo okupuoti visą Lietuvą. Keletas pulkų dar tik formavosi, o savanorių būriai buvo per silpni. Todėl pirmosios kariūnų laidos mokymo kursas buvo labai trumpas – vos 4 mėnesiai. Rengiant mokyklos programą, parenkant mokomuosius dalykus, organizuojant vidaus tvarką, buvo laikomasi Rusijos armijos praporščikų mokyklos 4 mėnesių kurso.

Gen. J. Galvydis-Bykauskas apie tai savo atsiminimuose rašo: „Ginklai, su kuriais buvo numatoma turėti reikalo, buvo: šautuvas, lengvas ir sunkus kulkosvaidžiai, rankinės ir šautuvų granatos, šarvuoti automobiliai ir traukiniai, lauko patranka, lengva lauko haubica, nedidelis aviacijos skaičius ir net tankai. Ir per trumpas laikas, ir kadro sudėtis, ir visos aplinkybės neleido nė svajoti apie parengimą prie labai komplikuočių, metodiškų dabartinės reguliarios kariuomenės ugnies kautynių. Teko pasitenkinti parengiant greičiau prie partizaniško pobūdžio veiksmų.“⁸¹

Lektoriai – įvairių sričių specialistai – kalbėjo lietuviškai (išskyrus keletą dalykų – kavalerijos kursą rusiškai dėstė totorius karininkas J. Kalino, o mankštą – gimnastiką – vedė prancūzų karinės misijos karininkai prancūziškai). Karo mokyklos viršininkas karininkas J. Galvydis-Bykauskas dėstė Lauko statutą, šaudymo teoriją ir visų rūšių ginklų rinktinių veiksmus lauke, jo padėjėjas ir kuopos vadas karininkas P. Tvaronas – taktiką, mokyklos adjutantas karininkas B. Jakutis – topografiją, karininkas M. Jagučianskas – fortifikaciją, karininkas inžinierius S. Dirmantas – artileriją ir inžineriją, gydytojas A. Petraitis – higieną, rašytojas F. Kirša – lietuvių kalbą (jis ypač rūpinosi, kad kariūnai gerai mokėtų bendrinę lietuvių kalbą, nevartotų barbarizmų ir svetimybų, garsėjo kaip reiklus ir geras lietuvių kalbos mokytojas), vyresnieji kuopos būrių instruktoriai (kiekvienas savo būryje) – Rikiuotės, Vidaus, Įgulos, Drausmės statutus, vedė šaudymo iš šautuvo ir revolverio mokymus. Pokalbiuose dalyvaudavo krašto ap-

⁸⁰ *Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo mokykla. 1919–1939 (nenumuota).*

⁸¹ Galvydis-Bykauskas J., „Karo mokyklos daigai“, *Karys*, 1929, Nr. 40, p. 666.

saugos viceministras, mokyklos viršininkas, karininkai ir kunigas⁸².

„Nuo pirmos Karo Mokyklos įkūrimo dienos per taktikos pamokas ir šiaip kiekviena proga aš laikiau savo pareiga kariūnams nurodyti, iš kur gresia Lietuvai didžiausias pavojus nustoti nepriklausomybės. Todėl nuo pirmos dienos perspėjau, kad laikas trumpas, ir juo didesnis pavojus, tuo privalo būti skaudesnė drausmė ir didesnis visų jėgų įtempimas. Sulig kilmės, kariūnai buvo maž visi lietuviai ir daugumoje nuvarginti karo ir jo pasėkų. Man buvo labai nemalonu, kad Karo mokykla pradžioje negreit galėjo suteikti jiems apmudiravimą ir kurį laiką reikėjo dėvėti savo sermėgas. Ir menkam medžiaginiam aprūpinimui esant, ūpas buvo pakilęs, nes visi jautė, kad užbaigus Karo mokyklą galės savarankiškai išbandyti savo jėgas, kuriant laisvą ir nepriklausomą Lietuvą. Tarpe I-os laidos kariūnų buvo žymės lietuvių konservatizmo, todėl jų sielos iš civilio į kari persilaužimas buvo gan sunkokas. Nors ir pildydavo visus reikalavimus, bet sieloje, matomai, nebuvo, kaip kaimo vaikų, suprstas drausmės reikalingumas ir tuose reikalavimuose žiūrėta kaip į jų žeminimą. Net buvo paduoti vieno kito kariūno kolektyvinio pobūdžio nepasitenkinimo drausme pareiškimai, bet priminus, kad Karo mokyklos gyvenimą kitaip tvarkyti nėra galima ir neįmanoma, savo pareiškimus atsiėmė. Nuo to laiko Karo mokykla įėjo į tinkamą ir reikalingą vagą, nes kariūnų pradėta persiimti karine dvasia ir suprasta, kad karininkas daug tinkamiau galės ginti savo tautą nuo kaimyno išnaudojimo tik tuomet, kai jis, siekdamas šviesos ir tiesos idealo, bus drausmingas ir bus Karo mokyklos suole įgavęs nors elementarines karines žinias. Šiaip į kariūnus nebuvo žiūrėta vien tik kaip į valdinius, kurių nuomonė šiuo ar tuo klausimu neturėtų jokios reikšmės. Išdirbant Karo mokyklos ženklų projektą, nustatant sveikinimosi formas – buvo pritraukti kariūnai ir su jais bendrai aptarta, kokia sveikinimosi forma Lietuvos kariams labiausiai tiktų. Ne tarnybos metu stengtis būti ne tik viršininkais, bet ir jų draugais. Rūpintasi išlaikyti Karo mokyklos vieningumą“, – atsiminimuose pabrėžė plk. P. Tvaronas⁸³.

Atsargos plk. dr. V. Vėbra savo atsiminimuose rašo:

„Karininko Galvydžio-Bykausko taktikos pamokos, pagrįstos didele Sibiro šaulių pulko vado kariška patirtim, buvo labai atidžiai klausomos. Kartais jos buvo pailiustruojamos durtuvų kautynių demonstravimu, kuris klausytojų keldavo susižavėjimą nebejauno žmogaus vikrumu ir jėga. Jo pernelyg tarmiška (Užpalių parapijos) kalba davė progos kariūnams sukurti daugelį anekdotų, kurie nekludė gerbti taurų, geros širdies viršininką. Kartą Žaliakalnyje, tvirtovės rajone, per lauko pratimus jis nulipo nuo arklio, metė arčiausiai stovėjusiam

⁸² „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 4“, Kaunas, 1919 m. kovo 10 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 3; Balčiūnas J., „Pirmieji Karo mokyklos žygiai“, p. 443; Paulauskas H., *Lietuvos kariuomenės brigados generolas ministras pirmininkas Jonas Černius*, Vilnius: Rosma, 2006, p. 16.

⁸³ Tvaronas P., „Karo mokykla 1919–20–21 m.“, *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 12–13.

puskarininkui pavadžius ir pasakė: „Palaikyk arklį.“ Pasitaikė, kad tai buvo sanitarijos puskarininkis, kurio uždavinys buvo suteikti pagalbą sužeistiesiems. Jis pavadžių nepaėmė ir atsistojęs „ramiai“, atiduodamas pagarbą, pareiškė, kad jis čia turįs kitas pareigas. Mokyklos viršininkas atsisuko, įžiūrėjo nepaklusnumą ir sušuko: „Sušaudyt takį! Areštuot!“ Mes, arčiausia stovėję kariūnai, padarėme rūsčias veidų išraiškas ir atstatę šautuvus (ant kurių pratimams buvo uždėti durtuvai) apsupome išsigandusį puskarininkį, iš anksto žinodami, kad nereiks į jį šaudyt. Viršininkas atsisuko į mus ir pasakė: „Palikt jį“, o puskarininkui pridėjo: „Tamsta atstovėsi vieną valandą „ramiai“, ale visiškai „ramiai“! Tuo incidentas ir baigėsi.“⁸⁴

Tinkamai parinkti lektoriai ir mokinių nuostatos prisidėjo prie to, kad mokymo procesas mokykloje vyko sparčiai ir buvo grindžiamas tautine dvasia. Mokiniai, brangindami viską, kas lietuviška, ir lektoriai, sumaniai ugdydami visiško pasiaukojimo Tėvynės labui siekius, sudarė sąlygas tinkamai parengti naują karininkų laidą. Visi mokėsi, specializavosi. Taip pamažu buvo įtvirtintas Karo mokyklos statusas ir auklėtinių teisės. Nuolat buvo rodoma iniciatyva, reiškiamas susirūpinimas pastebėjus, kad aukštesnės institucijos ne viską numatė. Štai kad ir patys pirmieji mokyklos dėsniai ir pagrindai, paskelbti „Vyriausybės žiniuose“ 1919 m. sausio 16 d.:

„1. Dabartiniu sunkių apyostovų metu Karo mokyklos kursas yra sutrumpintas.

2. Į Karo mokyklą gali stoti visi vyrai geros sveikatos ir ne jaunesni kaip 17 m. amžiaus.

3. Į Karo mokyklą be kvotimų bus priimami tik tie, kurie turi Mokyklos paliudymą ne mažiau 4 klasių gimnazijos, realinės mokyklos arba baigę mokytojų seminariją, miesto mokyklą ir kitas mokyklas, turinčias 4 klasių kursą.

4. Visi norintieji stoti Karo mokyklon privalo tuoj užsirašyti Apsaugos ministerijos raštinėje. Užsirašiusieji bus tuojau priimti.

5. Kiekvienas vyras, įstojęs į Karo mokyklą, gauna kareivio vardą ir visą kitą paskirtą jam (kareiviui) užlaikymą.

6. Karo mokyklos kursas tęsis tris mėnesius.

7. Kareiviai, baigę Karo mokyklą, gauna „skyrininkų“ vardą ir siunčiami į pulką papildyti mokslą praktika. Išbuvęs tris mėnesius pulke ir išlaikęs tam tikrus kvotimus, vyriausybei teikiant, gali gauti „karininko“ vardą.“

Pasirašė krašto apsaugos ministras karininkas M. Velykis⁸⁵.

Paskutinis punktas buvo silpniausias. Taip jį suformulavus, tiek Karo mokyklos padėtis, tiek jos kompetencija, tiek auklėtinių ateitis atrodė miglota. Mokyklos viršininkas dėl to parašė raportą ministrui ir paprašė patvirtinti siūlymą, kad

⁸⁴ Vėbra V., „Karo mokyklos I-oji laida. Žiupsnelis prisiminimų iš Karo mokyklos pirmosios laidos (70-čio proga)“, *Karys*, 1989, Nr. 4 (1651), p. 154–155.

⁸⁵ „Karo mokykla“, *Laikinosios vyriausybės žinios*, 1919 m. sausio 16 d.

mokymo kursas trukmę 4 mėnesius, o mokyklą baigę jaunuoliai gautų jaunesniojo karininko laipsnį ir būtų skiriami į dalis pagal savo specialybę arba ginklų rūšį.

Motyvai ir argumentai buvo šie: 1) Visame pasaulyje baigusiems karo mokyklas suteikiamas jaunesniojo karininko laipsnis, todėl, turėdami šį laipsnį, jie gali praktikuotis daug plačiau, negu būdami skyrininkai. 2) Jaunuoliai, įpratę mokykloje prie kitokio gyvenimo ir auklėti kaip tikri karininkai, turėtų vėl tapti kareiviais, bet tada mokyklos autoritetas, be abejo, karių ir visuomenės akyse sumažėtų. 3) Baigę mokyklą skyrininkais ir atlikę praktiką dalyse kaip kareiviai, jie įgytų darbo patirties siauroje srityje ir nepasiektų savo tikslo⁸⁶.

Karo mokyklos viršininkas taip pat ilgame ir argumentuotame raporte (1919 m. balandžio 7 d.) pateikė specialistų rengimo Karo mokykloje projektą. Visa tai susilaukė atgarsio ir jau 1919 m. liepos 17 d. Lietuvos kariuomenės įsakyme Nr. 114 buvo paskelbti daug platesni ir tikslesni „Pamatiniai Karo mokyklos dėsniai“⁸⁷.

Gyvenimas Karo mokykloje buvo nelengvas, drausmė – geležinė, visas dienos laikas griežtai suskirstytas:

6.00–6.30 val. – trimitas keltis, apsirengti, sutvarkyti lovas ir patalpas, po to – patikrinimas, pusvalandis mankštai – gimnastikai.

7.00 val. – pusryčiai: juoda miežių kava be cukraus, duonos riekė ir truputis marmelado (vėliau, mokantis trečiajai laidai, – miežių kava su cukrumi ir pienu, gabalas juodos duonos ir gabalėlis sviesto). Po pusryčių (nuo 8 iki 12 val.) – teorinės pamokos klasėje.

12.00 val. – pietūs: trumpa malda, duonos riekė, sriuba, kai kada gabalėlis mėsos. Sriuba dažniausiai iš papelijusių margųjų žirnių, kruopų arba kopūstų (vėliau, mokantis trečiajai laidai, – burokų, kopūstų arba įvairių kruopų sriuba, antrasis patiekalas – šiek tiek lašinių arba mėsos su miežine ar žirnių koše, o sekmadieniais – net saldus kompotas, kartais kisielius).

12.30–13.45 val. – laisvalaikis, pamokų ruoša ir šautuvų valymas.

13.45–18.00 val. – pratybos laukuose arba ant Vytauto kalno, atliekant manevrus, kasant apkasus arba vykdant įvairias kautynių užduotis, vėliau – topografinių nuotraukų darymas ir kt.

18.30 val. – grįžimas iš pratybų.

19.00 val. – vakarienė: sriuba, tik tirštesnė, arba košė ir netikra juoda kava (vėliau – skystoka, dažniausiai miežinių kruopų ar miltų baltinta pienu sriuba, kartais – bulvienė ir gabalas juodos duonos).

Maistas neblogas, palyginti su tuo, kuriuo kariai buvo maitinami fronte. Mokiniai, kurie turėjo pinigų, jo nusipirkdavo, kai kurie gaudavo iš namų (kaimo).

⁸⁶ Balčiūnas J., „Pirmieji Karo mokyklos žygiai“, *Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, Nr. 45, p. 441–443.

⁸⁷ „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 114“, Kaunas, 1919 m. liepos 17 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 127.

19.30–21.00 val. – pamokų ruošą ir vakarinis patikrinimas: įsakymo skaitymas, tarnybų skirstymas, malda ir himnas. Prieš patikrinimą turėdavo bausmę atlikti nubausti stovėti „valandą su šautuvu“.

22.00 val. – gesinamos šviesos – poilsis.

Iki 23.00 val. – norintys mokėsi klasėse⁸⁸.

Šeštadieniais po pietų mokiniai buvo mokomi dainų, etiketo ir šokių, nusižengę – turėjo stovėti su šautuvu ant peties ir nebuvo išleidžiami šventadieniais į miestą. Pastaroji bausmė buvo laikoma griežtesne.

1919 m. balandžio 17 d. Karo mokyklos viršininkas karininkas J. Galvydis-Bykauskas paskelbė krašto apsaugos ministro įsakymą (Nr. 65, 2 str.), draudžiantį kariams dalyvauti politinėje veikloje. Jame nurodyta, kad visiems kariškiams, kol jie tarnauja kariuomenėje, draudžiama: a) priklausyti politinėms partijoms, organizacijoms ir dalyvauti jų veikloje; b) kurti bet kokias politines organizacijas, rengti mitingus arba kitokius susirinkimus; c) be savo vadovybės leidimo dalyvauti civilių organizuojamuose mitinguose ir kituose renginiuose. Įstatymo pažeidėjus buvo numatyta bausti kaip valstybės nusikaltėlius – skiriant griežtas bausmes, pvz., sunkiųjų darbų kalėjimo⁸⁹.

Karo mokyklos I laidos kariūnai lauko pratybose Eiguliuose, prie Kauno. 1919 m.

⁸⁸ Trečios laidos dienotvarkė. „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 16“, Kaunas, 1920 m. sausio 16 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 3, l. 8; Šliogeris V., „Karo mokykla Kaune ir Vilniuje“, *Karys*, 1964, Nr. 8 (1405), p. 229–230; Statkus V., *Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m.*, p. 656–657.

⁸⁹ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 42“, Kaunas, 1919 m. balandžio 17 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 15.

Svarbus moralinis kariuomenės parengimo Tėvynės gynimo misijai aktas buvo karių priesaika. 1919 m. gegužės 11 d. Kaune, Rotušės aikštėje, įvyko pirmoji Lietuvos kariuomenės priesaikos ceremonija. Tą dieną čia prisiekė ir Karo mokyklos pirmosios laidos kariūnai⁹⁰. Karo mokyklos viršininkas karininkas J. Galvydis-Bykauskas 1919 m. gegužės 10 d. įsakyme mokyklai nurodė gegužės 11 d., sekmadienį, pamokų ir kitų užsiėmimų nerengti, nes, vykdant vyriausiojo kariuomenės vado gen. S. Žukausko 1919 m. gegužės 8 d. įsakymą Nr. 2, gegužės 11 d. įsakyta Kaune ir Panemunėje esančių karinių dalių rikiuotės ir ne rikiuotės kariams duoti priesaiką. 10 val. visoms dalims išsirikiuoti Rotušės aikštėje šia tvarka: a) pirmiausia – ėgulos įstaigų kariai, b) dešiniajame sparne – orkestras, c) Karo mokyklos, Karo aviacijos mokyklos ir visos pėstininkų rikiuotės dalys, d) artilerija, raiteliai, inžinerijos dalis, e) kairiajame sparne – visos ne rikiuotės dalys. Dalims būti visos sudėties, o viršininkams turėti visų karių sąrašus pagal jų tikyba (2 egz.). Vadovauti paradui skiriamas brigados viršininkas karininkas Stasys Nastopka. Karo mokyklos adjutantui karininkui B. Jakučiui įsakyta nurodyti karinėms dalims vietas, kurias jos turi užimti per paradą, visų kitų dalių kariams, esantiems fronte ir kitose vietose, – prisiekti savo dalyse⁹¹.

Ir štai gegužės 11 d. Kauno didžiojoje šventovėje – arkikatedroje bazilikoje, skambant varpams, iš maldininkų krūtinų išsiveržė džiaugsmingas: „Te Deum laudamus.“ Tūkstantinė minia su vyskupu P. Karevičiumi priešakyje, giedodama „Dievas mūsų gelbėtojas ir tvirtybė“, žygiavo Rotušės link, kur rikiavosi Kauno ėgulos savanorių pulkai ir kiti kariniai junginiai, pasiruošę kario priesaikai. Ėgulos viršininkas ir Karo mokyklos viršininkas karininkas J. Galvydis-Bykauskas, sukomandavęs: „RAMIAI!“, sutiko iškilmingą procesiją⁹². Į šventę atvyko Respublikos Prezidentas A. Smetona, Valstybės Tarybos pirmininkas S. Šilingas ir jos nariai, ministrų kabineto pirmininkas M. Sleževičius su ministrais, Anglijos, Prancūzijos, JAV ir Švedijos karinių misijų atstovai, vokiečiai karininkai. Aikštėje prie specialiai įrengto altoriaus pamaldas laikė Kauno ėgulos kapelionas kunigas B. Bumšas, o arkikatedroje – vyskupas P. Karevičius, kuris po to skaitė ir priesaikos tekstą. Po pamaldų vyko paradas, kuriam vadovavo gen. S. Žukauskas. Paradą priėmė Respublikos Prezidentas ir vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų vadas A. Smetona⁹³.

Po vyskupo P. Karevičiaus kalbos, karių priesaikos ir palaiminimo A. Smetona sakė:

„Šiandieną mūsų Tėvynė Lietuva laisva ir nepriklausoma. Niekas iš mūsų

⁹⁰ Buivydis J., „Penkiolika metų (iš atsiminimų)“, *Kardas*, 1934, Nr. 22 (199), p. 455–457; Baltutis V., „PLP karo mokyklos XXI laidos kariūno atsiminimai“, *Karys*, 1990, Nr. 4 (1660), p. 455–457.

⁹¹ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 62“, Kaunas, 1919 m. balandžio 17 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 21.

⁹² Dirkis P., „Gegužės 11 diena – prieš 40 metų“, *Karys*, 1959, Nr. 5 (1352), p. 130.

⁹³ Ališauskas K., *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920*, t. 1, p. 208.

tos laisvės ir nepriklausomybės neturi teisės atimti. Mes norime gyventi ir būti nepriklausomi. Tas svarbiausias mūsų uždavinys – apsaugoti savo krašto žemes nuo užsienio priešo, ir laikas atėjo, sukauptas visas jau turimas karines jėgas, kaip įmanoma greičiau pastoti kelią besibraunantiems priešams į krašto gilumą.“

Kariams jis palinkėjo sėkmingo žygio⁹⁴.

Lietuvos kariuomenės priesaika Rotušės aikštėje. Kaunas, 1919 m. gegužės 11 d.

LCVA, Fotodokumentų skyrius

Priesaikos tekstas (ministrų kabineto patvirtintas 1919 m. gegužės 4 d.):

„Aš N. N. prisiekiu Aukščiausiam Viešpačiui Dievui teisingai tarnauti Lietuvos kariuomenėje, būti ištikimu mūsų krašto Konstitucijai, klausyti savo vyresnybės, griežtai jos įsakymus pildyti ir šventai laikyti man įteiktą paslaptį. Prisiekiu nesigailėdamas savo sveikatos nei gyvasties ligi paskutiniam kraujo lašui ginti Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, o taip pat mūsų žmones ir visą mūsų žemę nuo kokių nors užsienių ar vidaus priešų užpuolimo ir nuo visų tų, kurie mūsų krašte kels riaušių, ardys žmonių darbą ir ramumą ar kitaip kaip skriaus žmones. Prisiekiu su priešu griežčiausiai kovoti, neidamas su juo į jokias pažintis, sutartis ar šiaip susižinojimą raštu ar žodžiu, visą gi tai, ką apie priešą sužinosiu ar išgirsiu, tuojau savo vyriausybei pranešti. Kad

⁹⁴ Dirkis P., „Gegužės 11 diena – prieš 40 metų“, *Karys*, 1959, Nr. 5 (1352), p. 130.

šià priesaikà darau tikra širdimi ir gryna sąžine, iškeliu rankà prie Viešpaties Dievo.“⁹⁵

Ši priesaika Kaune buvo svarbi ir reikšminga: tai buvo viešas masinis karių pasirodymas, dalyvaujant užsienio valstybių kariuomenių atstovams ir diplomatomams.

Po iškilmių prasidėjo darbas. Kà tik įkurtos Karo mokyklos reikšmė augo. Beveik savomis jėgomis atsistojusi ant kojų, Karo mokykla netrukus įgijo autoritetą. Jos veikla ir kompetencija buvo gerokai platesnė, nei numatytos pareigos ir tikslai. Greitai mokykla tapo stipriu ir patikimu Lietuvos kariuomenės ramsčiu: čia buvo rengiami, tobulinami ir atestuojami kariai. 1919 m. – jau atestuojami ne tik kariai, bet ir civiliai, siekiantys įgyti pirmąjį valdininko laipsnį. Egzaminai Karo mokykloje buvo rengiami du kartus per metus⁹⁶.

Tų pačių metų gruodžio 1 d. į Karo mokyklà atsiunčiami 34 Karo aviacijos mokyklos mokiniai baigti rikiuotės mokslų, 1920 m. kovo 1 d. – 15 karo medikų mokyti rikiuotės, kovo mėn. – visų dalinių praporščikai ir puskarininkiai, kad čia įgytų pirmąjį karininko laipsnį. Po mėnesio išleidžiami 46 puskarininkiai, kuriems vėliau turėjo būti suteiktas leitenanto laipsnis. 1922 m. rugsėjo 15 d. organizuojami egzaminai pirmajam karo valdininko laipsniui įgyti⁹⁷. 1924 m. liepos 1 d. vėl medikų kursai – rikiuotės mokymai. Taigi dar vykstant kovoms dėl nepriklausomybės iš Rusijos grįžę karininkai, į Lietuvos kariuomenę atėję savanoriais, ir mobilizuoti jaunuoliai imti rengti karininkais įvairiuose kursuose ir mokyklose jau pagal Vakarų Europos standartus.

To meto Karo mokyklos projektuose buvo numatyta tobulinti senesnius karininkus. Pirmąjį dokumentą šiuo klausimu jau randame mokyklos 1919 m. gegužės 13 d. bylose. Šie projektai buvo įgyvendinami 1920 m. rugpjūčio mėn. vykusiuose vadinamuosiuose plk. Aleksandro Uspenskio kursuose⁹⁸. 1921 m. įsteigiami nuolatiniai Aukštieji karininkų kursai, 1924 m. – Karo technikos kursai. 1926 m. jie prijungiami prie Aukštųjų karininkų kursų ir tampa karininkų mokymo ir tobulinimo centru. Rengiant tikrosios karo tarnybos karininkus susirūpinta ir atsargos karininkų rengimu. Tuo tikslu 1926 m. prie Karo mokyklos įsteigiama aspirantų tarnyba.

Iš pradžių mokykloje buvo tik viena kuopa, jos vadu ir kartu viršininko padėjėju tapo karininkas P. Tvaronas. Savo atsiminimuose jis rašo:

„Dėjau visas pastangas apginti kariūnus nuo lenkiškumo ir, pavyzdžiui, kuomet vienas kariūnas per pamokas išdrįso skaityti lenkiškà laikraštį, tai

⁹⁵ Natkevičius L., *Lietuvos kariuomenė*, New York, 1919, p. 60.

⁹⁶ Generalinio štabo Rikiuotės skyriaus 1919 m. lapkričio 22 d. aplinkraštis „Visiems kariuomenės dalių vadams, karo komendantams ir įvairių kariškų įstaigų viršininkams“, *LCVA*, f. 506, ap. 1, b. 12, l. 9; „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 278“, Kaunas, 1919 m. gruodžio 9 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 118.

⁹⁷ „Įsakymas kariuomenei Nr. 144“, Kaunas, 1922 m. liepos 4 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 46, l. 135.

⁹⁸ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 177“, Kaunas, 1920 m. birželio 25 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 3, l. 178.

norėdamas užkirsti kelią visam tam, kas yra lenkiška, pareikalavau šį kariūną pašalinti iš Karo Mokyklos. Matydamas, kad kreipimasis valdinio į viršininką žodžiu „ponas“ yra panašus į lenkų kalbą, nustačiau šiam tikslui žodį „tamsta“. Ši mano nuomonė ateityje buvo priimta visai kariuomenei ir užfiksuota Vidaus tarnybos statute (str. 25).

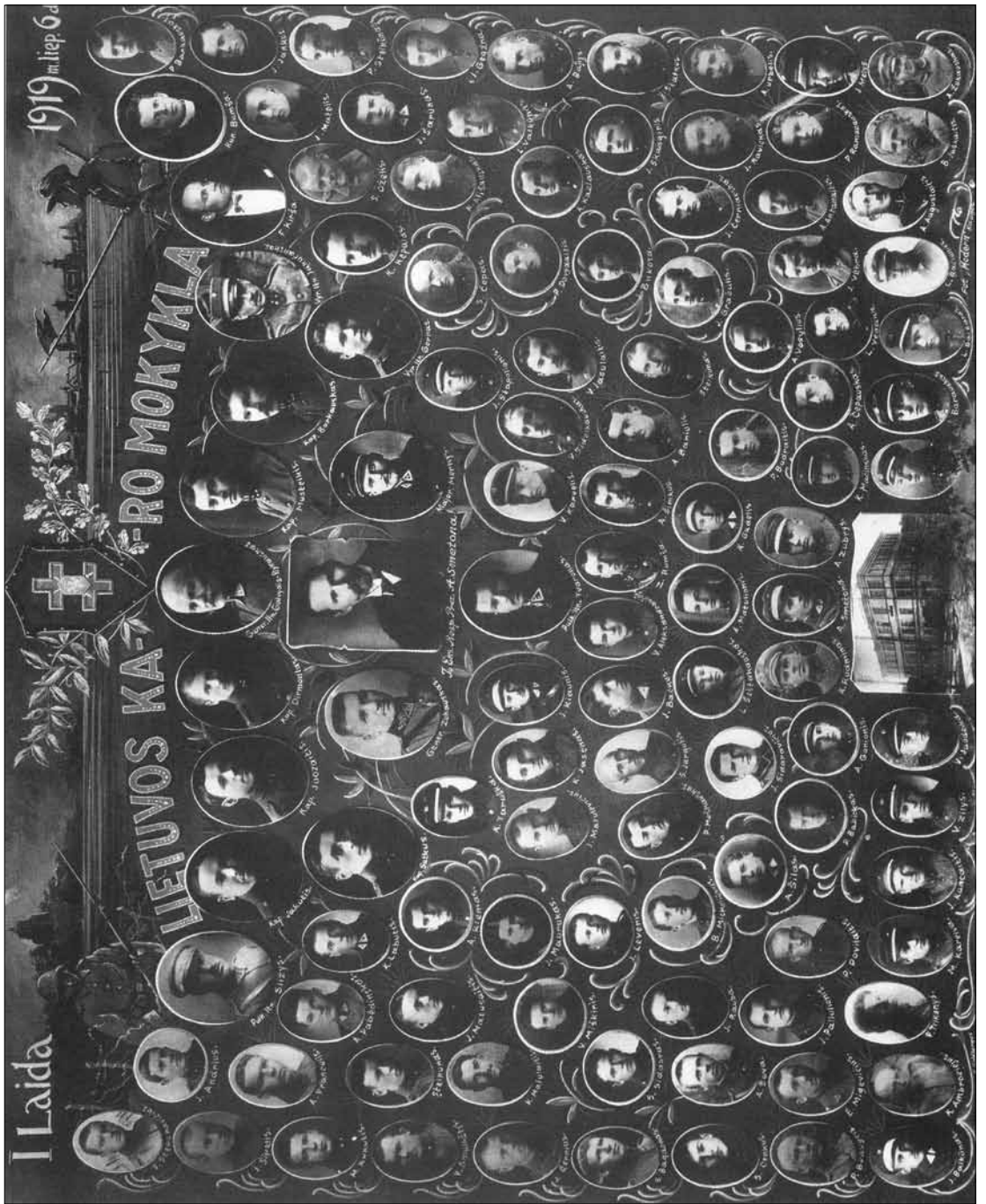
Norėdamas kariūnams suteikti daugiau karinių žinių, aš, kaip mokyklos viršininko padėjėjas, rūpinaus pritraukti mokyklon specialistus. Buvęs tuo metu štabo viršininkas plk. Velykis mano prašymą patenkino, bet kai kurie iš prisiųstų specialistų, pavyzdžiui, plk. Dzengelevskis, vieton dėstyti pavesto jam dalyko, viešai kariūnams niekino Lietuvą ir kaip įmanydamas įrodinėjo reikalingumą nustoti nepriklausomybės Lenkijos naudai. Toks dėstymas iššaukė kariūnų protestą, ir man buvo suteiktas nemažas moralinis malonumas. Aš pamačiau, kad 3 mėnesių laikotarpis kariūnų buvimo Karo mokykloje nepraėjo veltui. Jie jau ne tie jaunuoliai, kurie neatskirtų skleidžiamo melo nuo tiesos, bet yra sąmoningi, atskiriantieji lietuvių tautos reikalus nuo reikalų suvis svetimos mums valstybės, kuri tik ir svajoja Lietuvą pavergti. Aš padariau išvadą, kad Karo mokyklos gyvenimo sutvarkyme ir kariūnų auklėjime yra paimta labai teisinga kryptis ir dedamos panašios plk. Dzengelevskio pastangos kariūnų tarpe neranda jokio pritarimo. Jų noras kariūnų auklėjimą pakreipti kiton vagon jau buvo labai pavėluotas. Pažymėtinas faktas, kad Karo mokyklos organizavime, tvarkyme, mokyme nei štabo, nei kieno kito nebuvo duota bent kokių nurodymų. Tas vertė mokyklos kadra užsibrėžtam darbe pasitikėti tik savo jėgomis. Saugodamas kariūnus nuo svetimos įtakos, aš stengiausi, kad Karo mokyklos išleistieji leitenantai būtų autoritetingi, ir norėjau, kad numatyta užsiėmimų programa būtų pilnumoje išeita.⁹⁹

Karo mokyklos steigėjai suprato, kad lietuviškumas yra tautinės kultūros pagrindas. Todėl nuo pirmųjų dienų juo buvo remiamasi tiek mokant, tiek auklėjant. Apskritai viskas, kas sava, lietuviška, buvo puoselėjama ir branginama visą laiką, kol mokykla gyvavo.

1919 m. liepos 6 d. Lietuvos laikinosios vyriausybės įsakymu Nr. 106 89 mokiniams buvo suteiktas karūžo laipsnis, 7 mokiniams – puskarininkio (ir teisė gauti karininko laipsnį kariuomenės dalyse). Iš jų 42 buvo pėstininkai, 14 – kulkosvaidininkų, 21 – artileristas, 14 – raitelių, 5 – pionieriai. 28 mokiniai „nubyrėjo“ dėl sveikatos, drausmės ar būdo trūkumų. Įsakymą Lietuvos kariuomenei dėl pirmąją laidą baigusiu karininkų paskyrimo pasirašė Lietuvos Prezidentas A. Smetona, ministras pirmininkas M. Sleževičius, krašto apsaugos ministras A. Merkys, Generalinio štabo viršininkas M. Velykis¹⁰⁰.

⁹⁹ Tvaronas P., „Karo Mokykla 1919–20–21 m.“, *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 12–14.

¹⁰⁰ „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 106“, Kaunas, 1919 m. liepos 6 d. *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 117–118.

Karo mokyklos I laida. 1919 m. liepos 6 d.

Išleistuvės Karo mokykloje prasidėjo liepos 6 d., sekmadienį, 11 val. šv. Mišiomis, kurias laikė kanauninkas J. Šaulys. Mokyklos rūmai buvo papuošti Lietuvos tautinėmis ir Antantės valstybių vėliavomis. Po mišių kanauninkas J. Šaulys kalbėjo apie krikščionišką pareigą, kad jauniems karininkams mokslas mokykloje buvo ne tik sunkus, bet ir atsakingas darbas visuomenei. Pirmosios karininkų laidos išleistuvių iškilmėse dalyvavo Respublikos Prezidentas A. Smetona, Valstybės Tarybos pirmininkas S. Šilingas, krašto apsaugos ministras karininkas A. Merkys, kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas, Generalinio štabo viršininkas karininkas M. Velykis, prancūzų karinės misijos nariai su plk. C. Rebouliau (*C. Reboul*) priešakyje¹⁰¹, išvykstančių iš Kauno vokiečių generalinės komandos viršininkas gen. ltn. V. Eberhardtas (*V. Eberhardt*), amerikiečių atstovai ir kt. aukšti karininkai. Tai rodė, kad šios iškilmės labai svarbios. Visi aukštieji svečiai savo kalbose pabrėžė, kad yra patenkinti Karo mokyklos parengtais vadais¹⁰².

Karo mokyklos viršininko adjutantas karininkas Boleslovas Jakutis perskaitė išleidžiamų karininkų sąrašą. Prezidentas A. Smetona pasveikino jaunuosius karininkus, baigusius Karo mokyklą. Valstybės Tarybos pirmininkas S. Šilingas vyriausybės vardu pasveikino jaunuosius karininkus ir puskarininkius ir pažymėjo, kad jie bus pirmieji karininkai, kurie skleis kariuomenėje laisvės ir nepriklausomybės idealus. Krašto apsaugos ministras karininkas A. Merkys pabrėžė karininko tikslą – vadovauti griežtai, energingai, siekti drausmės, bet nepamiršti takto ir korektiškumo, nes nuo to gali priklausyti daugelio žmonių gyvybė. Nuo jų priklausanti Tėvynės gerovė. Tėvynė reikalauja vyti priešą.

Vyriausiasis kariuomenės vadas S. Žukauskas taip pat pasveikino jaunos karininkus ir paragino kuo greičiau išvyti priešus. Karo mokyklos viršininkas karininkas J. Galvydis-Bykauskas priminė senus laikus, kai mūsų tautos dvasią norėjo sunaikinti rusai, uždraudę spausdinti lietuviškas knygas:

„Bet Lietuva liko gyva. Per šį karą žuvo milijonai žmonių, bet tai davė progą žengti į naują gyvenimą. Ir nereikia užmiršti, kad mes iš visų pusių esame apsupti priešininkų. Jei neapsiginsim, tai žūsime. Sunku gerai gyventi, bet sunku ir gerai mirti. Mūsų tauta turi pasiaukoti žmonių laisvei apginti. Taigi pirmas linkėjimas yra nepakęsti materializmo bangos, kas žemina ir nustelbia žmonių. Antra, kad visa tauta ir karininkai kiltų į saulę ir žvaigždes, kas puošia žmogaus dvasią. Trečia, turime būti ištikimi sūnūs ir ginti Lietuvą, kaip tinka lietuviui kareiviui.“¹⁰³

¹⁰¹ Prancūzijos plk. *C. Reboulis* ir anglų misijos vadovas *R. Rowanas-Robinsonas* atliko tam tikrą mokomąjį darbą Lietuvos kariuomenėje. Jie surengė karininkams paskaitų kursą, supažindino su Vakarų Europos strategija ir taktika mūšio lauke. Inspektavo ir konsultavo kariuomenės dalinius. Sudarė atskirų kariuomenės rūšių karininkų ir kareivių rengimo programą. Į lietuvių kalbą imti versti Prancūzijos kariniai statutai (Gaigalaitė A., „Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1940 metais“, *Mokslas ir gyvenimas*, 2002, Nr. 9 (537), <http://ausis.gf.vu.lt/mg/>, 2012-08-24).

¹⁰² IMK, „Trumpa Karo mokyklos istorinė apžvalga“, *Karys*, 1939, Nr. 13, p. 409.

¹⁰³ Šipelis J., „Penkiolikai metų pralinkus“, *Kardas*, 1934, Nr. 22 (199), p. 443.

Tačiau šios šventės teigiamų atgarsių vos nesugadino pradėjęs bręsti skandalas, gresiantis net vyriausybės krize. Ministrų kabinete paaiškėjo, kad, kariuomenės vadui gen. S. Žukauskui reikalaujant greičiau organizuoti karininkų išleistuves, Karo mokyklos vadovybė iškilmių metu per neapsižiūrėjimą perskaitė savo pačios parengtą vyriausybei tvirtinti skirtą akto projektą dėl karininkų laipsnių suteikimo, kurio dar nebuvo pasirašę Respublikos Prezidentas A. Smetona ir ministras pirmininkas M. Sleževičius. Jiems ši dokumentą teko pasirašyti *post factum*.

Šis įvykis rodo, kad Lietuvos valstybės atkuriamojo laikotarpio aukšti pareigūnai atsakingai ir principingai ėjo patikėtas pareigas ir to paties reikalavo iš savo pavaldinių¹⁰⁴.

Pėstininkai P. Barkauskas, A. Matulionis, A. Pranculis buvo palikti Karo mokyklos vyresniųjų instruktorių pagalbininkais, P. Daukšys, J. Sidaravičius – paskirti į I, K. Ališauskas, P. Telksnys – II, J. Matelis – III pėstininkų pulką, A. Augustaitis, A. Goniondskis – į I, J. Léveris, M. Kivlevičius – II atsargos batalioną, B. Mickeliūnas – į Joniškėlio, P. Budreckas – Šiaulių, A. Pabedinskas – Panevėžio, A. Kazlauskas – Vilniaus, A. Šimkus – Marijampolės, P. Steikūnas – Ukmergės batalioną; J. Černius, V. Miškinis – į Kauno, A. Urbelis, J. Paliulionis – Ukmergės, J. Jankus, A. Klemas, J. Steikūnas, P. Ramanauskas – Suvalkų, L. Balzaras – Joniškėlio, K. Macinskas – Panevėžio, S. Čepas – Šiaulių, J. Maurukas – Šakių, J. Kunsaitis – Alytaus, P. Budvytis – Kuršėnų, J. Navickis – Telšių, Z. Rumša – Mažeikių, A. Baniulis – Utenos komendantūrą.

Kulkosvaidininkai S. Bagdonas, A. Čepauskas, V. Statkus buvo paskirti į I, J. Gražulis, M. Kareiva, K. Matulaitis – II, S. Sidabras – III pėstininkų pulką, V. Juodeika – į Joniškėlio, V. Karvelis – Šiaulių, K. Taruška – Panevėžio, L. Šestakauskas – Vilniaus, K. Jasėnas – Marijampolės, V. Aleksandravičius – Ukmergės, K. Rudminas – Kauno komendantūrą.

Artileristai A. Zubrys, K. Kepalas buvo palikti Karo mokyklos vyresniųjų artilerijos instruktorių pagalbininkais, P. Babickas, A. Banys, J. Barauskas, J. Bukota, V. Jasulaitis, S. Jurgutis, J. Matulevičius, P. Meškauskas, P. Povilaitis, J. Rauba, V. Sidzikauskas, J. Stapulionis, B. Steikūnas, D. Steponavičius, J. Šipelis, V. Šmulkštys, J. Vebras, L. Valkūnas, V. Zilys – paskirti į I artilerijos pulką.

Raitininkas J. Balkūnas buvo paliktas Karo mokyklos kavalerijos instruktoriaus pagalbininku, J. Bačkus, K. Gudelis, J. Kiaunis, K. Labutas, J. Makusevičius, L. Račiumas, J. Skaisgiris, A. Smetona, A. Šilauskas, L. Vedeckas, A. Vosylius, J. Vrubliauskas, A. Žukauskas – paskirti į I raitelių pulką. Pionieriai J. Andžejauskas, J. Černauskas, P. Dovydaitis, J. Cegžna, J. Melys – pasiūsti

¹⁰⁴ „Ištrauka iš ministrų kabineto posėdžio, įvykusio 1919 m. liepos mėn., protokolo“, LCVA, f. 923, ap. 1, b. 11, l. 31; Lesčius V., *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, p. 166.

inžinerijos dalies viršininko žinion, puskarininkiai pėstininkai K. Ambroziejus, S. Čenkus – į I, S. Oželis, A. Šova – II pėstininkų pulką, E. Migevičius – į Karo mokyklos komendantūros mokomąją komandą, A. Antanaitis – Panevėžio batalioną, B. Juškaitis – I husarų eskadroną prie Kauno komendantūros¹⁰⁵.

Šie puskarininkiai fronte pasirodė esą drąsūs, sumanūs kariai, todėl tie, kurie liko gyvi, buvo pakelti į karininkus. Tolesnėje karo tarnyboje jie buvo ne blogesni už savo kolegas, kurie Karo mokyklą paliko tapę karininkais.

„Grįžę į frontą karūžai buvo priimti įvairiai. Daliniuose, kuriems vadavo aukštesnio išsilavinimo patriotai lietuviai, jie buvo sutikti entuziastingai. Tie, kurie pateko į dalinius, vadovaujamus surusėjusių girtuoklių, atėjusių į kariuomenę tik dėl to, kad karas buvo jų amatas, jų pragyvenimo šaltinis, buvo sutikti šaltai, skeptiškai, su aiškiai parodytu nepasitikėjimu. Vėliau karo tarnyboje naujokai daugumą tokių jų nemėgusių viršininkų pralenkė. Iš pirmosios Karo mokyklos laidos karininkų 3 iškilo į generolus (Černius, Karvelis, Žilys), ir tai tik iki 1939 metų, nes 1940-aisiais mūsų valstybinis gyvenimas buvo nutrauktas. J. Černius neilgą laiką buvo Karo mokyklos viršininku, nuo 1935 iki 1939 metų – Vyriausiojo štabo viršininku, o 1939 metais sudarė vyriausybę, kurioje buvo ministras pirmininkas. Pasitraukęs iš ministro pirmininko pareigų, 1939 lapkričio mėn. buvo grąžintas į kariuomenę ir paskirtas pirmosios pėstininkų divizijos vadu. Nemažai Karo mokyklos pirmosios laidos karininkų išvarė gana gilią vagą mūsų valstybės nepriklausomo gyvenimo laikotarpiu ir po jo buvusių okupacijų metu. Kaip pavyzdžius čia galima paminėti generalinio štabo pulkininkus Jankauską, Šovą, Meškauską ir daugelį kitų“, – savo atsiminimuose rašo dim. plk. J. Vėbra¹⁰⁶.

1919 m. gruodžio 15 d. paskelbtame Valstybės Prezidento lapkričio 30 d. įsakyme Lietuvos kariuomenei (1 str.) nurodoma:

„Laikinosios Vyriausybės įsakymai“ š. m. liepos mėn. 6 dienos apie paaukštinimą atsakančiai baigusių karo mokyklą mokinių į „karužus“ ir š. m. rugpjūčio mėn. 16 dienos apie paaukštinimą kariškių į „karininkus“ šiuomi pakeičiama:

„Karūžams“ ir „karininkams“, išvardintiems minėtuose įsakymuose, vadintis „leitenantais“ nuo š. m. rugsėjo 13 dienos.“¹⁰⁷

Remiantis pakeistu ir papildytu Lietuvos kariuomenės laipsnių įstatymu, 1920 m. sausio 28 d. baigusiems pirmąją Karo mokyklos laidą 7 leitenantams vyresniškumas (stažas) nustatomas nuo 1919 m. sausio 25 d., o 81 – nuo 1919 m. liepos 6 d.¹⁰⁸

¹⁰⁵ „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 106“, Kaunas, 1919 m. liepos 6 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 117–118.

¹⁰⁶ Vėbra V., „Karo mokyklos I-oji laida. Žiupsnelis prisiminimų iš Karo mokyklos pirmosios laidos (70-čio proga)“, *Karys*, 1989, Nr. 4 (1651), p. 156.

¹⁰⁷ „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 205“, Kaunas, 1919 m. gruodžio 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 242.

¹⁰⁸ „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 236“, Kaunas, 1920 m. vasario 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 28.

Pirmoji laida lėmė tolesnį Karo mokyklos likimą, nes savo sąmoningumu, įgytomis žiniomis, drausmingumu išleisti karūžai nenusileido kitų valstybių karo metu atitinkamas mokyklas baigusiems karininkams. Labai geros nuomonės apie jaunuosius karūžus buvo Lietuvos vyriausybė, visuomenė ir nešališki karininkai¹⁰⁹.

Deja, dar ne visur buvo įsitvirtinusi lietuvybė: karininkai tarpusavyje ir net bendraudami su pavaldiniais dažnai kalbėdavo svetima kalba, vyravo svetimi papročiai. Tai kėlė visuomenės pasipiktinimą. Nors tuo metu, siekiant sulietuvinti kariuomenę, dėta daug pastangų, sunku buvo greitai pasiekti apčiuopiamų rezultatų. Be to, nebuvo ir laiko – reikėjo kovoti su Lietuvos priešais, todėl tai neatrodė aktualu. O pirmosios laidos karininkai svariai prisidėjo prie kariuomenės lietuvinimo.

Karo mokyklos pirmosios laidos karininkai labai sustiprino Lietuvos kariuomenę: padėjo ją kurti, ugdė vadovybės ir kareivių tautinę savimonę, stiprino suformuotus karinius dalinius, juos išplėtė ir taip „kompensavo“ kautynių nuostolius.

Ypač pakiliai pirmąją karininkų laidą sutiko Lietuvos visuomenė, iki tol neretai jausdavusi kartėlį, kad Lietuvos kariuomenėje taip mažai tarnauja lietuvių karininkų. Todėl šią laidą tautiškumo požiūriu vertino itin teigiamai – kaip didelį žingsnį pirmyn. Taigi visiškai natūralu, jog šiai laidai ir teko stiprinti kariuomenės ir visuomenės santykius.

Pirmosios laidos karininkus buvę Rusijos kariuomenės karininkai sutiko skirtingai: lietuviškos pakraipos – palankiai, kiti, neturintys aiškios tautinės orientacijos arba nelietuviai – gana kritiškai, o kartais net labai šaltai. Tačiau jie netrukus pelnytai įgijo gerą vardą ir greitai buvo skiriami į kuopų vadų, kartais – net į aukštesnes pareigas, ypač kautynių metu¹¹⁰.

1939 m., minint pirmosios Karo mokyklos laidos išleidimo dvidešimtmetį, ji buvo pavadinta Kūrėjų savanorių laida¹¹¹.

Pirmieji Karo mokyklą baigę Lietuvos karininkai 1919 m. liepos mėn. išvyko į frontą. Rugsėjo 24 d. krito pirmoji šios karininkų laidos auka – Jurgis Sidaravičius (žuvo bolševikų fronte), vėliau, lapkričio 22 d., ties Radviliškiu antroji – Serafinas Oželis (bermontininkų fronte), 1920 m. lenkų fronte žuvo karininkai Jonas Stapulionis, Pranas Telksnys, Kazys Matulaitis, 1923 m. lenkams įsibrovus į Lietuvos teritoriją – Aleksandras Urbelis.

Minint Karo mokyklos 15-ąsias metines Lietuvos Respublikos Prezidentas A. Smetona 1934 m. lapkričio 11 d. Karo mokykloje kalbėjo:

„Labai trūko anuomet lietuvių karininkų, taigi daug džiaugsmo buvo ne tik

¹⁰⁹ Tvaronas P., „Karo Mokykla 1919–20–21 m.“, *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 14.

¹¹⁰ Melys J., „Pirmoji Karo mokyklos laida ir Lietuvos kariuomenės kūrimas“, *Kardas*, 1934, Nr. 22 (199), p. 454.

¹¹¹ „Įsakymas kariuomenei Nr. 45“, Kaunas, 1939 m. liepos 6 d., *LCVA*, f. 384, b. 134, l. 9.

kariuomenės vadovybei, bet ir lietuvių visuomenei, kai Karo mokykla išleido pirmuosius savo auklėtinius, pamokiusi juos kelis mėnesius. Tuo žygiu buvo padėtas pamatas Lietuvoje karinei mokymo įstaigai. Prasidėjo nauja gadynė mūsų ginklo pajėgai: savieji mokytojai ruošia savuosius karinei vadovybei. Ir norint gerai įvertinti pirmosios karininkų laidos reikšmę, reikia atgaivinti savo atmintyje ano meto vaizdus. Juk vokiečiai dar tebebuvo Lietuvoje, tik mažas jos plotas tebuvo paimtas mūsų vyriausybės valdžion, aplinkui siautė netvarkos tvane visokie mūsų laisvės priešai. Lietuva nebuvo kitų kraštų pripažinta teisėta nepriklausoma valstybe, labai stigo ginklų, stigo ir kitų lėšų kariuomenei. Bet tvirta viltis stiprino mūsų jauną kariuomenę, gajį dvasia drąsino pirmąją karininkų laidą, ir nedaug pasimokę Karo mokykloje, jie kovose su priešais su kalaviju rankose tęsė ir pildė pradėtą mokslą. Svarbiausias uždavinys buvo tuomet išvyti priešas iš savo krašto ir apsaugoti jauną mūsų valdžią, sutvarkyti išvaduotos Lietuvos gyvenimas.

Bet šitame vieningame vadavimo paveiksle buvo ir asmeninių bruožų, karininkų asmens pergyvenimų, pilnų vargo ir skurdo, patirtų karo laukuose. Jie kiekvienas gali ir šiandien gėrėdamasis prisistatyti. Pirmieji Karo mokyklos viršininkai, jos pirmieji auklėtojai ir auklėtiniai yra pirmtakai mūsų karo pajėgos vadovų ateičiai. Dėl to pirmosios laidos sukaktis, šiandien minima kariškių tarpe, reikšminga yra visai Lietuvai. Gimnazijų ir kitokių mokyklų turime daug, o Karo mokykla tėra viena. Tai šviesos židinys, kurs šviečia mūsų krašto saugumo reikalams. Ir man ypatingai gera atsiminti, kad man teko anuomet būti pirmam Lietuvos ginklo pajėgų vyriausiam vadui, pirmam pakelti pirmąjį karininko laipsninį pirmąjį Karo mokyklos auklėtinį. Tas atsiminimas dar labiau sieja mane su pirmąją karininkų laidą. Man teko garbės būti kaip ir krikšto tėvu tos garbingos mūsų įstaigos.¹¹²

Buvęs Karo mokyklos viršininkas atsargos gen. J. Galvydis-Bykauskas savo kalboje užsiminė apie dvejopas karininkų gyvenimosios tradicijas:

„Viena jų yra tokia, kuri siekia naudoti, materialinių gėrybių, garbės, dėl to ten vyrauja karjerizmas, oportunistas, egoizmas ir kitokie -izmai. Tokia tradicija neturėtų įsigalėti mūsų gyvenime, mūsų dvasioj, nes kur materializmas ir savanaudiškumas, ten kariuomenė negali būti stipri. Mūsų gyvenime turėtų vyrauti riteriška, pasiaukojimo ir idealizmo tradicija. Tokia ji buvo pirmųjų Lietuvos karių darbuose ir siekiuose, tokia ir dabar mūsų kariuomenė, todėl ta kariuomenė stipri.“

Tuometis Karo mokyklos viršininkas gen. štabo plk. Kazys Musteikis palinkėjo sėkmės: vieniems – kaip viršininkams, kitiems – kaip auklėtiniams. Visų pirmosios laidos karininkų vardu kabėjo Generalinio štabo valdybos

¹¹² „Respublikos Prezidento kalba Karo mokykloje“, *Kardas*, 1934, Nr. 22 (199), p. 436–437.

viršininkas gen. štabo plk. ltn. Jonas Černius. Jis pasakė:

„Mūsų tarpe dabar turime žmonių įvairių profesijų ir užsiėmimų: profesorių, inžinierių, teisininkų, direktorių, agronomų, miškininkų, medikų, menininkų, filosofų, burmistrų, ūkininkų. Beveik visose gyvenimo srityse turime savo atstovų. Visus mus jungia vienas ir tas pats tikslas – dirbti Tėvynei.“

Iškilmių dalyvius pasveikino ir arkivyskupas Pranciškus Karevičius¹¹³.

Minint pirmosios laidos 15-os metų jubiliejų 1934 m. kariuomenėje tarnavo 42 šią laidą baigę karininkai: 12 – pulkininkų leitenantų, 19 (20) – majorų, 11 (13) – kapitonų, 41 – atsarginis. Per tą laiką 27 baigė aukštuosius karo ir civilinius mokslus: 6 – generalinio štabo akademijas, 6 – technikos (inžinierių), 4 – teisės, 7 – gamtos ir ekonomikos, 2 – istorijos ir filosofijos, 1 – medicinos, 1 – meno studijas. Iš atsarginių 28 tarnavo valstybės tarnyboje, 3 buvo prekybininkai, 1 – advokatas, 3 – ūkininkai, 6 – įvairaus verslo ir profesijų atstovai. Nepriklausomybės kovose žuvo 6, I rūšies Vyčio Kryžiaus ordinu apdovanoti 24, II rūšies – 4 karininkai, Savanorio kūrėjo medaliu – 92, kiti 4 pirmosios laidos karininkai, nors į kariuomenę įstojo savanoriais, dėl įvairių priežasčių teise būti apdovanoti Savanorio kūrėjo medaliu negalėjo pasinaudoti¹¹⁴.

KARIŪNŲ FRONTININKŲ LAIDOS

Išleidus pirmąją laidą, 1919 m. liepos 17 d. buvo paskelbti „Pamatiniai Karo mokyklos dėsniai“. Numatyta rengti karininkus visų rūšių kariuomenės padaliniams (pėstininkus, raitininkus, artileristus, kulkosvaidininkus, inžinierius ir t. t.). Į mokyklą turėjo būti priimami jaunuoliai, baigę ne mažiau kaip 4, o į specialiuosius skyrius (artilėrijos ir inžinerijos) – ne mažiau kaip 6 aukštesniosios mokyklos klases (jeigu norinčiųjų stoti į Karo mokyklą susirinktų daugiau, nei numatyta vietų, rengiamas konkursas). Mokslas turėjo trukti iki karo pabaigos – 4–6 mėn. Per 3 mėn. visi mokiniai privalėjo išeiti bendrą kursą, ketvirtą – pagal savo išsilavinimo lygį skirstomi į kariuomenės rūšis ir mokytis specialiųjų dalykų: inžinerijos skyriaus kariai ir artileristai – 3, raitininkai – 2, pėstininkai – 1 mėn. Specialiųjų dalykų pamokas Karo mokykloje turėjo vesti artilėrijos baterija, raitininkams tobulintis buvo skirta 20 arklių. Specialiųjų skyrių instruktoriais (artilėrijos, kavalerijos ir inžinerijos) būtų skiriami tiek teoriškai, tiek praktiškai gerai pasirengę karininkai, karininkai specialistai būtų pavaldūs mokyklos viršininkui arba jo padėjėjui ir iš jų gautų nurodymus.

¹¹³ „Baigiamoji šventė“, *Kardas*, 1934, Nr. 22 (199), p. 440.

¹¹⁴ Šipelis J., „Penkiolikai metų praslinkus“, *Kardas*, 1934, Nr. 22 (199), p. 444; M. Š., „Pirmoji Karo mokyklos laida“, *Kardas*, 1934, Nr. 14 (191), p. 271–273.

Į Karo mokyklą buvo numatyta priimti ne daugiau kaip 300 jaunuolių. Jie turėjo būti suskirstyti į 2 kuopas (po 150 žmonių), kiekviena kuopa – į 3 būrius (po 50 žmonių), būrys – į 3 skyrius. Karininkams, skaitantiems praktinių dalykų paskaitas, nurodyta papildomai mokėti krašto apsaugos ministro patvirtinta tvarka.

Karo mokykloje turėjo būti dėstomi šie dalykai: taktika, šaudymo teorija, šaudymo iš kulkosvaizdio, šautuvo ir revolverio mokymo kursas, topografija, fortifikacija, artilerija, kavalerija, inžinerija, Lietuvos karo istorija (ją siejant su bendrąja karo istorija), Lietuvos geografija, lietuvių, prancūzų kalbos, Rikiuotės, Vidaus, Lauko, Drausmės, Įgulos statutai, karinis administravimas ir karo teisė, pokalbiai, higiena, gimnastika. Karininkai, išdėstę savo dalyką, privalėjo skirti dieną mokinių žinioms patikrinti ir, radę prastai mokančių, pateikti pedagogų tarybai raportą dėl jų šalinimo iš Karo mokyklos. Pedagogų tarybos pirmininkas – mokyklos viršininko padėjėjas, nariai – kuopų vadai ir visi vyresnieji karininkai¹¹⁵.

Esant sudėtingai vidaus ir tarptautinei situacijai, Lietuvos Prezidentas ir vyriausybė 1919 m. birželio 7 d. patvirtino įsakymą Lietuvos kariuomenei, kuriame teigiama, kad už bolševikinę, priešvalstybinę ir priešišką valstybių naudai vykdomą agitaciją kariuomenėje, kurstančią nevykdyti vyriausybės įsakymų ar jai priešintis, nesilaikyti nustatytos tvarkos, rengti sukilimą prieš vyriausybę, steigti bolševikines ir kitas Lietuvai priešiškas organizacijas, susektas nusikaltę, nesvarbu, kareivis ar civilis, bus baudžiamas, pradedant 2 m. kalėjimo ir baigiant mirties bausme.

Įsakymą pasirašė Lietuvos Valstybės Prezidentas A. Smetona, ministras pirmininkas M. Sleževičius, krašto apsaugos ministras A. Merkys, ministrų kabineto reikalų vedėjas T. Petkevičius¹¹⁶. Šis įsakymas taip pat buvo paskelbtas ir Karo mokykloje.

1919 m. birželio 16 d. ministrų kabinetas leido kiekvienam Karo mokyklos mokiniui mokėti po 50 auksinų¹¹⁷ per mėnesį¹¹⁸. Nepaisant sunkumų, nuotaika buvo nepaprastai pakili, o ryžtas – tvirtas.

Baigusiems Karo mokyklą turėjo būti suteiktas pirmasis karininko (karūžo) laipsnis ir teisė nešioti valdžios patvirtintą mokyklos baigimo ženklelį. Šį ženklelį turėjo teisę nešioti ir karininkai, tarnaujantys Karo mokykloje.

Baigusieji Karo mokyklą gaudavo Lietuvos Valstybės Prezidento 1919 m. gegužės 2 d. patvirtintą pašalpą ir 1500 auksinų aprangai įsigyti¹¹⁹.

¹¹⁵ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 144“, Kaunas, 1919 m. liepos 31 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, 43–44.

¹¹⁶ „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 85“, Kaunas, 1919 m. birželio 7 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 91.

¹¹⁷ Auksino kursas 1919 m.: 2 auksinai = 1 litas, o 1920 m.: 6 auksinai = 1 litas.

¹¹⁸ „Lietuvos Respublikos Ministrų kabineto 1919 m. birželio 16 d. nutarimas“, *LCVA*, f. 926, ap. 1, b. 18, 46; Lesčius V., *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, p. 165.

¹¹⁹ „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 114“, „Pamatiniai Karo mokyklos dėsniai“, Kaunas, 1919 m. liepos 17 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 127.

Jau 1919 m. balandžio 2 d., remiantis krašto apsaugos ministro įsakymu, Karo mokykla ypač svarbių įvykių atveju turėjo teikti pagalbą Kauno miesto komendantui. 1919 m. rugpjūčio 28 d. naktį Karo mokykla dalyvavo likviduojant lenkų sukilimo (*Polska Organizacja Wojskowa* – P.O.W.) židinius ir laikė savo areštinėje visus svarbiausius sukilimo dalyvius – apie 18 žmonių, tiesa, iš jų vienam naktį pavyko pabėgti.

Nuo 1919 m. rugpjūčio 29 d. Karo mokyklos viršininkas ėjo ir Kauno įgulos viršininko pareigas. 1920 m. sausio 1 d. mokyklos karininkai sudarė III brigados štabo branduolį. Kartu su gen. ltn. J. Galvydžiu-Bykausku, kaip III brigados vadu, mokyklą paliko ir į šią brigadą paskirti karininkai: kpt. B. Jakutis, ltn. J. Pranculis, ltn. S. Barkauskas, valdininkas Grajauskas, raštininkas (vėliau – karo valdininkas) Pliuškaitis. 1920 m. vasario 22–23 d., vykstant bolševikų sukilimui Aukštojoje Panemunėje esančiose karinėse dalyse, Karo mokykla dalyvavo jo slopinime. 1920 m. liepą prasiveržus į Lietuvą lenkų divizijai, Karo mokyklą pasiekė įsakymas pasirengti ne vėliau kaip po pusės valandos, gavus atitinkamą įsakymą, išvykti į frontą ir pradėti kovoti¹²⁰.

Suprantama, pirmosios laidos karininkų nepakako. Planuojant plėsti mokinių kontingentą, 1919 m. birželio 22 d. kariuomenės vado gen. S. Žukausko ir Generalinio štabo viršininko karininko M. Velykio 1919 m. birželio 22 d. buvo patvirtinti Karo mokyklos etatai¹²¹ ir paskelbti liepos 17 d. įsakymu (Nr. 114) Lietuvos kariuomenei. Mokyklos personalą turėjo sudaryti: 21 karininkas (mokyklos viršininkas, jo padėjėjas, ūkio vedėjas, adjutantas, 2 kuopų vadai, 6 būrių vadai (vyr. instruktoriai), 6 jaunesnieji karininkai, 3 karininkai specialistai, 3 valdininkai (gydytojas, išdininkas, raštvedys), 2 kariai (raštininkas ir ūkvedys), 277 kareiviai (270 mokinių, 4 raštininkai, 1 trimitininkas), 40 ne rikiuotės darbuotojų (14 tarnų, 1 šeimininkė, 18 tarnaičių, 2 kurpiai, 2 siuvėjai, stalius, šaltkalvis), mokyklos reikmėms skirti 3 arkliai. Įsakymą pasirašė krašto apsaugos ministras karininkas A. Merkys ir Generalinio štabo viršininkas karininkas M. Velykis¹²².

1919 m. liepos mėn. į Karo mokyklą buvo pasiūsta apie 800 puskarininkų, kareivių, jau tarnavusių kariuomenėje, ir civilių, baigusią ne mažiau kaip 4 gimnazijos klases. Penkių gydytojų komisija priėmė tik apie 500. Kariuomenės vadovybė įsakė komisijai priimti ir vyrus, kurie nešioja akinius.

Gydytojų komisija iš viso atrinko 595 kandidatus, iš jų į mokyklos antrąją laidą buvo priimta 300 vyrų. Kandidatai buvo daugiausia iš kariuomenės dalinių. Antrąją laidą sudarė dvi kuopos po 150 žmonių. Pirmosios kuopos vadu buvo

¹²⁰ Balčiūnas J., „Pirmieji Karo mokyklos žygiai“, *Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, Nr. 45, p. 444.

¹²¹ „Vyriausiojo kariuomenės vado gen. S. Žukausko, Generalinio štabo viršininko M. Velykio 1919 m. birželio 22 d. patvirtinti Karo mokyklos etatai“, *LCVA*, f. 3, ap. 1, b. 6, l. 86.

¹²² „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 114“, „Karo mokyklos etatai“, Kaunas, 1919 m. liepos 17 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 127.

paskirtas karininkas J. Sutkus, antrosios – karininkas V. Jankauskas. Mokymo procesas, prasidėjęs 1919 m. liepos 31 d., buvo labai intensyvus – pamokos vykdavo net šeštadieniais ir sekmadieniais. Buvo parengtas ir išspausdintas Vidaus tarnybos statutas¹²³. Be tiesioginių pareigų, kariūnams teko eiti sargybą mieste, nes kariuomenės daliniams esant bolševikų, lenkų ir bermontininkų frontuose Karo mokykla tuo metu buvo stipriausia Kauno miesto apsauga.

Antrajai Karo mokyklos laidai mokytis buvo lengviau: ėjo pramintu keliu, neblėso entuziazmas ir kovinga nuotaika. Krašte ir Kaune dar siautėjo įvairūs antilietuviški gaivalai. Bermontininkų gaujos Šiaurės Lietuvoje, naikindamos ir plėšdamos nekaltus gyventojus, narsino kariūnus, besiveržiančius kuo greičiau į frontą. Didžiausios mokymo problemos – laiko ir mokomųjų priemonių trūkumas, nevienodas kariūnų išsilavinimas. Tačiau visi jie buvo pasiryžę ginti Lietuvos garbę ir teises.

Užsienio valstybių karinės misijos, ypač Prancūzijos ir D. Britanijos, atidžiai sekė Karo mokyklos veiklą. Prancūzų karinė misija (1919 m. sausio 15 d.) net buvo parengusi mokyklai programą. Tačiau mokyklos viršininkas karininkas J. Galvydis-Bykauskas pasinaudojo šios programos tik bendrojo lavinimo dalimi. Specialieji dalykai ir toliau buvo dėstomi pagal senąją, krašto sąlygas atitinkančią, programą. Misijos siūsdavo į Karo mokyklą ir instruktorių. Praktiniuose taktikos užsiėmimuose keletą kartų dalyvavo anglų plk. Rovanas-Robinsonas (*R. Rovan-Robinson*) ir gen. F. P. Krozieris (*F. P. Crozier*). Anglų susidomėjimas mokyklos gyvenimu silpnino prancūzų karo misijos įtaką. Antrosios laidos kariūnų atliekamas taktikos užduotis stebėjo ne tik užsienio valstybių karo atstovai, bet ir Lietuvos kariuomenės vadovybė¹²⁴.

1919 m. rugpjūčio 1 d. Karo mokyklos viršininkas karininkas J. Galvydis-Bykauskas paskelbė įsakymą Nr. 145 dėl jos karininkams privalomų laikytis taisyklių:

1. Visi karininkai Karo mokykloje privalo vienas į kitą kreiptis pagal užimamas pareigas (pvz., „*Tamsta ūkio vedėjau*“, „*Tamsta kuopos vade*“, „*Tamsta instruktoriau*“ ir t. t.), išskyrus tiesioginius viršininkus, į kuriuos kreipiamasi: „*Tamsta viršininke*“. (Pastaba. Karininkai, einantys ne bataliono vado pareigas, visi jaunesnieji karininkai gerbia komanda: „*Pagarba...*“)

2. Rikiuotėje ir visų užsiėmimų metu vyresnieji Karo mokyklos karininkai turi gerbti kuopos vadus, nors jie būtų ir netiesioginiai jų viršininkai komanduodami: „*Ramiai! Pagarba...*“ (Pastaba. Atėjus karininkams specialistams vesti pamokos, vyresnysis karininkas pagerbia lektorių komanduodamas: „*Ramiai! Pagarba...*“)

¹²³ Jurgėla P., „Karo mokyklos antroji laida“, *Karys*, 1980, Nr. 2 (1559), p. 55; Knezys S., „Lietuvos kariuomenės karo mokykla 1919–1940 metais“, *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, t. 2, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2002, p. 348.

¹²⁴ *Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo mokykla, 1919–1939 (nenumuruota)*.

3. Karininkams, Lietuvos kariuomenėje einantiems aukštesnes pareigas, bet nepriklausantiems Karo mokyklai ir neinantiems tiesioginių Karo mokyklos viršininko pareigų, pagarba komanduojuant neatiduodama. (Pastaba. Pagarbą komanduojuant būtinai reikia atiduoti Lietuvos Valstybės Prezidentui, ministrų kabineto pirmininkui, krašto apsaugos ministrui ir kariuomenės vyriausiajam vadui¹²⁵).

Karo mokyklos viršininkas karininkas J. Galvydis-Bykauskas 1919 m. spalio 31 d. paskelbė įsakymą Lietuvos kariuomenei Nr. 174, kuriame teigiama, kad linkęs į nusikaltimus visuomenės elementas stengiasi supirkinėti iš ne tokių susipratusių kareivių aprangą, avalynę ir kitus turimus valdinius daiktus. Įsakyme civiliams draudžiama koku nors būdu įsigyti iš kareivių bet kokių valdinių daiktų. Amerikietiškus drabužius ir avalynę nešiojo vien kariškiai, todėl siuvėjams ir kurpiams buvo draudžiama priimti iš kareivių drabužius ir avalynę persiūti, o dažykloms – juos perdažyti. Prireikus drabužiai ir avalynė galėjo būti persiūti tik dalinio viršininko leidimu.

Lietuvos komendantams ir milicijai griežtai įsakyta vykdyti šį įsakymą ir jį paskelbti savo apskrityse, o jam nusižengusius traukti atsakomybėn pagal *Ypatingą krašto pasaugos įstatymą*. Pagautus padavinėjant valdinius daiktus kareivius įsakyta suimti ir teisti pagal kariuomenės įstatymą už valstybės turto eikvojimą¹²⁶.

Dėl sudėtingos padėties fronte reikėjo paskubinti karininkų išleidimą. Ir štai 1919 m. gruodžio 16 d. rytą po pamaldų prie Įgulos bažnyčios buvo išrikiuoti visi Karo mokyklos auklėtiniai. Mokyklos viršininko adjutantas B. Jakutis¹²⁷ iškilmingai paskelbė Valstybės Prezidento A. Smetonos įsakymą Nr. 206, kuriuo antrosios laidos 200 absolventų buvo suteiktas leitenanto (pėstininkų specialybės) ir 24 – puskarininkio (pėstininkų specialybės) laipsnis ir teisė gauti karininko laipsnį savo daliniuose po dalinio vado atestacijos¹²⁸. Visi puskarininkiai greitai buvo paaukštinti – tapo karininkais. Šios laidos mokslas truko apie 4,5 mėn. Geriausiai baigusiam antrosios laidos absolventui leitenantui (I kuopos mokiniui) Pulgiui Lumbiui pedagogų tarybos sprendimu buvo įteiktas anglų gen. F. P. Krozierio šiam tikslui dovanotas kompasas¹²⁹.

Baigusieji Karo mokyklą buvo paskirstyti į dalinius: 4 palikti Karo mokyklos vyresniųjų instruktorių padėjėjais, 9 paskirti į elektrotechnikos batalioną, 4 –

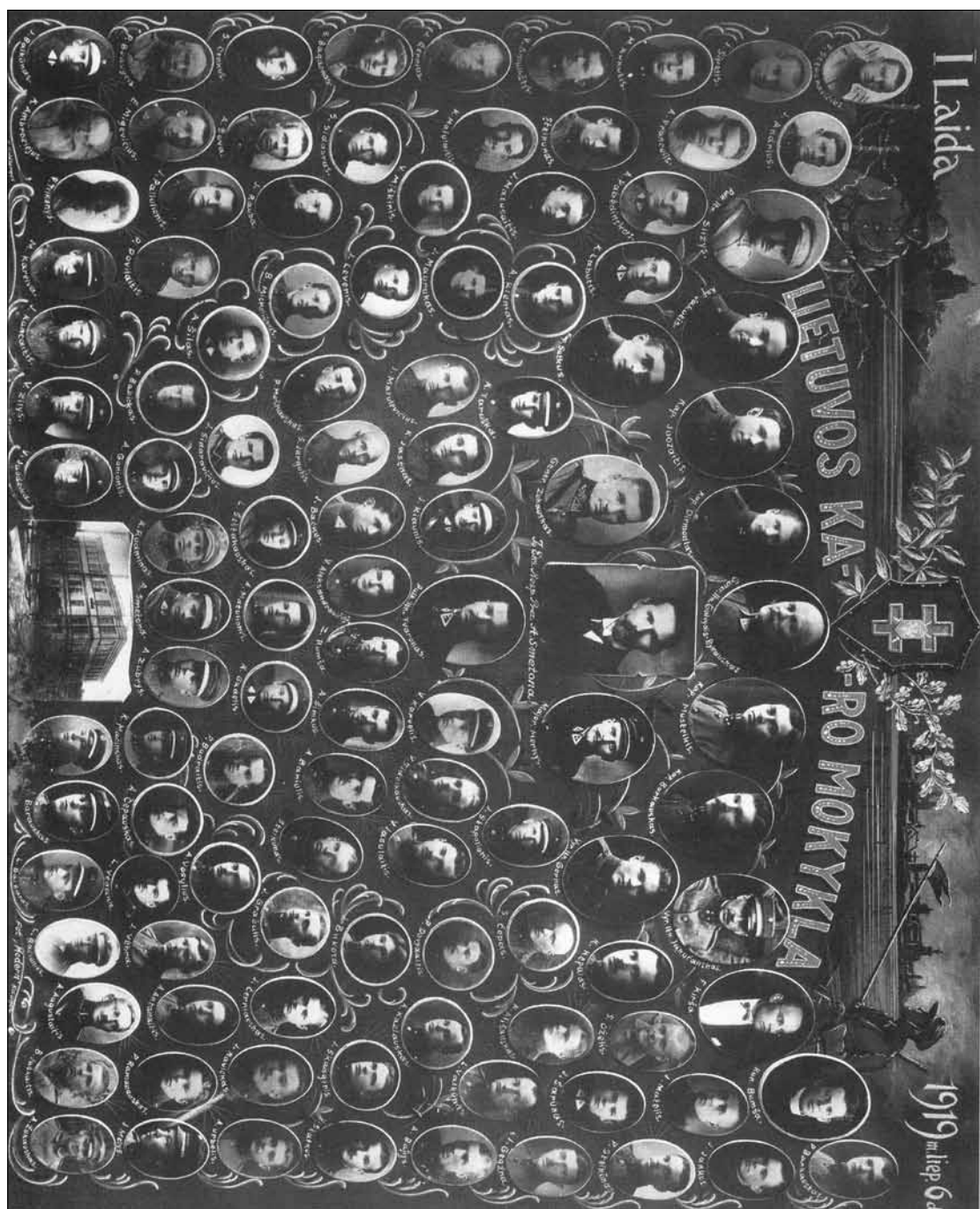
¹²⁵ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 145“, Kaunas, 1919 m. rugpjūčio 1 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 45.

¹²⁶ „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 174“, Kaunas, 1919 m. spalio 24 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 196.

¹²⁷ 1919 m. gruodžio 22 d. Karo mokyklos adjutantas kpt. B. Jakutis perdavė adjutanto pareigas vyr. ltn. Z. Tallevičiui: „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 281“, Kaunas, 1919 m. gruodžio 22 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 1, l. 130.

¹²⁸ „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 206“, Kaunas, 1919 m. gruodžio 16 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 244–245.

¹²⁹ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 241“, Kaunas, 1919 m. lapkričio 4 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 79; „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 289“, Kaunas, 1919 m. gruodžio 20 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 129.

Karo mokyklos II laida. 1919 m. gruodžio 16 d.

geležinkelių, 2 – automobilių kuopą, 2 – pionierių kuopą, 13 – į I artilerijos, 9 – I raitininkų, 7 – I, 13 – II, 16 – III, 13 – IV, 19 – V, 18 – VI, 19 – VII, 19 – VIII, 19 – IX pėstininkų pulką, 7 – į I, 7 – II atsargos batalioną; 2 (pėstininkai puskarininkiai) – į I artilerijos, I raitininkų, 2 – į I, 2 – II, 2 – III, 2 – IV, 2 – V, 3 – VI, 2 – VII, 3 – VIII, 3 – IX pėstininkų pulką. Įsakymą pasirašė Krašto apsaugos ministerijos valdytojas, einantis vyriausiojo kariuomenės vado pareigas, gen. ltn. P. Liatukas ir laikinai einantis Generalinio štabo viršininko pareigas gen. ltn. S. Nastopka¹³⁰.

Antroji laida taip pat greitai pateko į frontą. 10 šios laidos karininkų žuvo kovose su priešais: J. Kukleris (Žvikeliai, 1920 m. rugsėjo 22 d.), P. Saldukas (Beržininkai, 1920 m. rugsėjo 22 d.), J. Musteikis (Druskininkai, 1920 m. rugsėjo 22 d.), J. Kumpis (Varėna, 1920 m. spalio 10 d.), P. Styra (Chazbejevičiai, 1920 m. spalio 9 d.), J. Bausys (Sudeiva, 1920 m. spalio 16 d.), S. Andriulis (Rykantai, 1920 m. spalio 18 d.), Z. Tiška (Širvintos, 1920 m. rugsėjo 17 d.), A. Matulaitis (Bobriškiai, 1920 m. lapkričio 21 d.), V. Burokevičius (Bobriškiai, 1923 m. sausio 15 d.). Dauguma jų 1920 m. padėjo pasiekti garbingų laimėjimų ties Širvintomis ir Giedraičiais. Iš jų 4 apdovanoti Vyčio Kryžiumi. Iš viso 15 antrosios laidos absolventų buvo apdovanoti Vyčio Kryžiumi, 23 – Gedimino ordinu¹³¹.

Besiformuojančios Lietuvos karinės oro pajėgos labai stokojo kvalifikuotų specialistų. Tuo metu Lietuvos kariuomenė turėjo kelis Rusijos kariuomenėje tarnavusius lakūnus. Bet jie nemokėjo valdyti vokiškų lėktuvų. Todėl teko samdyti užsieniečius, daugiausia vokiečių pilotus, mechanikus, instruktorius. Kartu siekta kuo greičiau pradėti rengti savo aviatorius¹³². 1919 m. kovo 12 d. Kaune buvo įsteigta Karo aviacijos mokykla. Padedant instruktoriams iš užsienio buvo parengta 8–10 mėn. trukmės teorinių ir praktinių mokymų programa¹³³.

1919 m. gruodžio 1 d. dėl daugelio priežasčių (turėjo „pasitempti“ drausmės srityje, patobulinti rikiuotės igūdžius ir būti pakelti į karininkus) į Karo mokyklą atvyko mokslus baigiantys 34 Karo aviacijos mokyklos mokiniai¹³⁴. Kartu su Karo mokyklos antrąja laida (1919 m. gruodžio 16 d.) po 9,5 mėn. mokymo išleista ir vienintelė Karo aviacijos mokyklos laida – 23 aviatoriams (A. Gustaičiui, V. Raubai, J. Kumpiui, T. Šakmanui, Brazdžiūnui, K. Graužiniui, K. Kanaukai, J. Zaukai, A. Babiliui, R. Šidlauskui, L. Virbickui, V. Jablonskiui, J. Prancevičiui, V. Firontui, A. Vašnevskiui, A. Stašaičiui, J. Dobkevičiui, J. Elisonui,

¹³⁰ „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 206“, Kaunas, 1919 m. gruodžio 16 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 244–245.

¹³¹ „Karo mokyklos II laidos sukaktuvės“, *Karys*, 1929, Nr. 51/52, p. 840.

¹³² Puzinavičius B., „Karininkas – pedagogas ir vadas (pagal 1921–1940 m. Lietuvos karių spaudos publikacijas)“, *Karo archyvas*, 2006, t. 21, p. 72.

¹³³ Žr. plačiau: Lesčius V., *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, p. 385–391.

¹³⁴ Du Karo aviacijos mokyklos mokiniai už drausmės pažeidimus buvo pašalinti iš Karo mokyklos (kareiviais specialistais paskirti K. Lisauskas ir L. Šliužinskas), „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 281“, Kaunas, 1919 m. gruodžio 12 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 122.

Aviacijos mokyklos mokiniai prie lėktuvo angaro. Sėdi iš kairės: T. Šakmanas, A. Gustaitis, mokyklos viršininkas J. Laurinaitis, K. Brazdžionis, V. Ruseckas. Stovi iš kairės: V. Liškauskas, B. Sidaravičius, L. Virbickas, A. Babilius, L. Peseckas, J. Dobkevičius, neatpažintas, V. Šidlauskas, J. Pranckevičius, neatpažintas, V. Firantas, S. Tumas, K. Kanauka, S. Sabas, J. Šalkauskas, V. Elisonas, T. Sereika, H. Bezumavičius, K. Graužinis, A. Stašaitis, V. Jablonskis, V. Šenbergas, P. Brazdžiūnas, S. Stanaitis, J. Zauka. 1919 m. rudenį

S. Stanaičiui, B. Sidaravičiui, V. Švitriui, L. Peseckui, V. Ruseckui) buvo suteiktas inžinerijos leitenanto, 9 (V. Šenbergui, S. Tumui, K. Brazdžiūnui, T. Sereikai, S. Sabui, J. Šabanavičiui, J. Šalkauskui, H. Bezumavičiui, M. Vaicekaskui) – inžinerijos puskarininkio laipsniai, 2 (K. Lisauskas ir L. Šliužinskas) – galėjo eiti kareivio specialisto pareigas. Baigusieji Karo aviacijos mokyklą ir išleisti puskarininkiais ir kareiviais vėliau aviacijos dalyje greitai buvo pakelti į leitenantus¹³⁵. Išleidusi šią vienintelę laidą, Karo aviacijos mokykla 1919 m. gruodžio 18 d. buvo išformuota. Ją baigusieji sudarė aviacijos personalo, kuris tęsė Lietuvos aviacijos modernizavimą, branduolį. Karo aviacijos mokyklą išformavus, lakūnai ir žvalgai buvo rengiami kitais būdais. Iki 1936 m., kai buvo atkurta Karo aviacijos mokykla, oro pajėgų karininkus rengė Karo mokykla ir Vytauto Didžiojo karininkų kursų Aviacijos skyrius, kuriame jie išeidavo bendrąjį ir teorinį kursą, o skraidymo praktiką atlikdavo mokomojoje eskadrilėje.

1919 m. gruodžio 24 d. krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. 211 (8 str.) buvo nustatyta kasmet sausio 25 d. švęsti Karo mokyklos šventę¹³⁶.

¹³⁵ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 284“, Kaunas, 1919 m. gruodžio 15 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 125; „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 206“, Kaunas, 1919 m. gruodžio 16 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 245; *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, t. 2, p. 357; „Lietuvos aviacijos istorija 1919–1940“, <http://www.plienosparnai.lt/page.php?24>, 2012-09-16.

¹³⁶ „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 211“, Kaunas, 1919 m. gruodžio 24 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 251.

1920 m. sausio 1 d. pasikeitė Karo mokyklos vadovybė – gen. lttn. J. Galvydį-Bykauską paskyrus III brigados vadu, laikinai eiti mokyklos viršininko pareigas buvo paskirtas mjr. P. Tvaronas¹³⁷. Jis (vadovaujantis įsakymu kariuomenei Nr. 471, 2 str.), jau kaip pulkininkas leitenantas, turėjo šias pareigas pradėti eiti nuo kovo 1 d.¹³⁸ (Ėjo iki 1921 m. gruodžio 31 d.) P. Tvaronas pradėjo organizuoti trečiąją kariūnų frontininkų laidą. Tai buvo griežtas ir reiklus vadovas, geras taktikos žinovas. Trečiosios laidos absolventas plk. V. Šliogeris savo atsiminimuose rašo, kad mokyklos viršininkas karininkas P. Tvaronas buvo „žiaurus“ – drausmės baudas mokiniams skirdavo be pasigailėjimo ir už menkus nusizengimus¹³⁹. Viršininko padėjėju buvo paskirtas kpt. S. Dirmantas.

Trečioji Karo mokyklos laida – 152 mokiniai – pradėjo mokytis 1920 m. sausio 16 d., tačiau greitai apie trečdalis studijuojančiųjų „nubyrėjo“. Daugumą jų buvo moksleiviai, pradžios mokyklų mokytojai, savanoriais įstoję į kariuomenę, po keletą mėnesių, o kai kurie ir metus tarnavę kareiviais kariuomenės dalyse. Buvo ir keletas buvusių Rusijos kariuomenės puskarininkių, pvz., M. Paura, Karo mokykloje ėjęs kuopos viršilos pareigas. Dauguma buvo baigę 4 gimnazijos klases, tik keli – 5, 6 ar 7 klases, vienas kitas – išėjęs visą gimnazijos kursą. Tačiau visi jie turėjo bendrą tikslą – buvo pasiryžę kovoti dėl Lietuvos laisvės, išverti bet kokius sunkumus ir nepriteklius¹⁴⁰. Trečiajai laidai buvo nustatytas vienerių metų mokymo kursas.

Savo atsiminimuose plk. V. Šliogeris rašo:

„Kiek liko atmintyje, tai iš karto labai pritrenkė geležinė drausmė. Nors ir prieš tai buvau kareiviu, tačiau 2 pėst. pulke drausmė buvo labai švelni, pasakyčiau, „tėviška“. Karininkai, ypač su buvusiais gimnazistais – savanoriais, elgdavosi labai draugiškai ir švelniai, neprisimenu, kad būtų kurį nors nubaudę. Čia gi, Karo mokykloj, baudė už mažiausią dalyką. Tik pirmomis dienomis instruktoriai karininkai elgėsi kiek švelniau. Vėliau gi „valandos stovėti ramiai“ ir „neišėjimo į miestą“ savaitės pylėsi kaip iš dangaus perkūnai. <...> Kiek prisimenu, per 9 mėnesius Karo mokykloje buvau „surinkęs“ bene 80 valandų stovėti ramiai ir 3 mėnesius neišėjimo. O buvau laikomas vienu iš drausmingesnių ir tvarkingesnių kariūnų. Buvo kariūnų, kurie baigdami mokyklą turėjo surinkę virš 300 valandų stovėti ramiai ir arti metų neišėjimo į miestą. Viena laimė, kad ypatingomis progomis būdavo vykdoma „amnestija“ – bausmės atlikimą nuimdavo. Taip buvo 16 Vasario, Steigiamojo Seimo atidarymo proga ir dar porą kartų. Taigi, dalies tų valandų taip ir neteko atlikti.“¹⁴¹

¹³⁷ „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 217“, Kaunas, 1920 m. sausio 12 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 5.

¹³⁸ „Įsakymas kariuomenei Nr. 471“, Kaunas, 1920 m. lapkričio 3 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 320.

¹³⁹ Šliogeris V., „Karo mokykla Kaune ir Vilniuje“, *Karys*, 1964, Nr. 8 (1405), p. 227–236.

¹⁴⁰ *Ten pat*, p. 229.

¹⁴¹ *Ten pat*, p. 228.

Trečioji laida įsikūrė Kauno centre – Gedimino ir Donelaičio gatvių sankirtoje buvusiuose trijuose pastatuose. Karo mokyklos mokiniai gyveno erdviuose patalpose, bet gana ankštai – po 10 ir daugiau viename kambaryje. Baldai – tik geležinės lovos, kai kurios iškrypusios, su pora lentų, šiaudų čiužiniu ir šiaudine pagalve. „Tiesa, turėjome ir apatinę paklodę ir porą „skystų“ antklodžių, Be to, buvo bene keturiems kariūnams spintelė knygoms, sąsiuviniams ir smulkmenoms susidėti. Tačiau nei kėdžių atsisėsti, nei spintų rūbams nebuvo, taigi gyvenom „spartietiškai“. Prausyklų su tekančiu vandeniu irgi nebuvo, o tik loviai su „pipetėmis“. Nebuvo nei „dušų“ nusiprausti. Kartą į savaitę, šeštadieniais po pietų, kariūnus vesdavo į „Nemuno“ pirtį išsimaudyti. Valgymui buvo bendras valgomasis, didoka salė, joje iš lentų sukalti stalai be jokių uždangalų ir lentiniai suolai.“¹⁴²

Kiekvienam būriui (iš viso buvo trys) mokyti skirtoje klasėje stovėjo paprasti lentiniai stalai, suolai ir rašomoji lenta lektoriui. Nebuvo nei sporto salės, nei tam skirtos aikštės. Lauko ir rikiuotės pratyboms, gimnastikai ir fortifikacijos darbams naudota aikštė prieš mokyklą, kurioje vėliau buvo pastatyta Vytauto Didžiojo universiteto biblioteka. Tačiau dažniausiai šios pratybos vyko ąžuolyne, Žaliajame kalne, kur tada dar nebuvo nei parko, nei Sporto stadiono, tik karvių ir ožkų ganykla. Šaudymo pratybos vykdavo senojoje rusų šaudykloje prie Kalnicos kaimo ir VI forto¹⁴³.

Tuo metu kai kurios valstybės pripažino Lietuvą *de jure*. Programa buvo gerokai išplėsta (ir pats mokymas truko apie 11 mėnesių), taigi ramesnėmis aplinkybėmis prasidėjo darbas. Tų pačių metų kovo 7 d. įsakymu kariuomenei Nr. 261 (13 str.) buvo patvirtinti nauji „Pamatiniai Karo mokyklos dėsniai“.

1920 m. pradžioje (pirmoje pusėje) Karo mokykloje dėstė 11 karininkų: mokyklos viršininkas plk. lt. P. Tvaronas – pėstininkų taktiką, viršininko padėjėjas kpt. S. Dirmantas – artilerijos kursą, topografiją, fortifikaciją, specialiai artileristams – rusiško 76,2 mm pabūklo techninę dalį, vyr. instruktorius plk. J. Kalino – kavalerijos dalykus, adjutantas vyr. lt. Z. Talevičius – techniką, karinę teisę ir administraciją, ūkio vedėjas vyr. lt. V. Jankauskas – fortifikaciją, vyr. instruktorius kpt. V. Barkauskas – statutus, kuopos vadas kpt. V. Juozaitis – šaudymo teoriją, Rikiuotės statutą, vyr. instruktorius lt. J. Bačkus – statutus, vyr. instruktorius vyr. lt. J. Atstupėnas – kulkosvaidžio kursą ir statutus, ats. karininkas lt. K. Kepalas – lietuvių kalbą, Lietuvos istoriją, siedamas ją su Lietuvos geografija, gyd. plk. lt. P. Stančius – higieną. Prancūzų kalbą (kpt. *Cohendet*) ir fizinių lavinimą kurį laiką dėstė prancūzų misijos karininkai. Jie išmokė mokinius prancūziškų dainų, pvz., „La Madelaine“. Vėliau už fizinių

¹⁴² *Ten pat.*

¹⁴³ *Ten pat.*

lavinimą buvo atsakingi mokyklos būrių vadai ir jų padėjėjai¹⁴⁴. Lektoriais dirbo beveik visi Karo mokyklos karininkai, išskyrus ūkio dalyje tarnaujančius. Daugelio specialijų dalykų – artilerijos, inžinerijos ir kavalerijos – dėstyti buvo kviečiami ir neetatiniai lektoriai iš kitų kariuomenės dalių (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Karo mokyklos lektorių pamokų, skaitomų bendro skyriaus trečios laidos mokiniams, skaičius (pedagoginis krūvis) 1920 m. spalio mėn.¹⁴⁵

Dalykas	Lektoriai	Pamokos val.		Praktika, užsiėmimai po 4 val.
		Būriuose	Bendrai visai kuopai	
Taktika	plk. ltn. P. Tvaronas	171	13	41
Topografija	kpt. S. Dirmantas	114	3	20
Fortifikacija	kpt. V. Jankauskas	105	1	12
Šaudymo teorija	kpt. V. Juozaitis	84	–	11
Kulkosvaidis	kpt. K. Musteikis	39	–	–
Kulkosvaidis	vyr. ltn. J. Astupėnas	72	–	11
Artilerija	kpt. S. Dirmantas	63	3	–
Kavalerija	plk. J. Kalino	9	7	–
Techninis skyrius	vyr. ltn. Z. Talevičius	60	–	5
Karinis administravimas	vyr. ltn. Z. Talevičius	18	2	–
Karinė teisė	vyr. ltn. Z. Talevičius	21	1	–
Lietuvių kalba	ltn. K. Kepalas	96	2	–
Lietuvos geografija ir istorija	ltn. K. Kepalas	9	20	–
Higiena	gyd. Jankevičius	–	5	–
Prancūzų kalba	kpt. Cohendet	90	–	–
Pokalbiai	plk. ltn. P. Tvaronas	3	–	–
Pokalbiai	kpt. S. Dirmantas	3	–	–
Pokalbiai	kpt. V. Juozaitis	–	5	–
Pokalbiai	kpt. K. Musteikis	–	5	–
Pokalbiai	vyr. ltn. J. Astupėnas	3	–	–
Pokalbiai	ltn. J. Bačkus	7	–	–
Pokalbiai	kun. kapel. Palubinskis	–	12	–
Pokalbiai	kpt. V. Barkauskas	9	–	–
	Iš viso	976	79	100

¹⁴⁴ „Karininkų, dėstančių Karo mokykloje, sąrašas. L. e. Karo mokyklos viršininko pareigas plk. ltn. P. Tvarono raštas krašto apsaugos ministrui“, 1920 m. liepos 8 d., *LCVA*, f. 384, ap. 2, b. 104, l. 35–36; „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 16“, Kaunas, 1920 m. sausio 16 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 3, l. 8; Šliogeris V., „Karo mokykla Kaune ir Vilniuje“, *Karys*, 1964, Nr. 8 (1405), p. 229.

¹⁴⁵ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 292, Karo mokyklos lektorių pamokų, skaitomų bendro skyriaus trečios laidos mokiniams, skaičius (pedagoginis krūvis) 1920 m. spalio mėn.“ Kaunas, 1920 m. spalio 22 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 3, l. 300.

Nuo to laiko Karo mokykla tapo tiesiogiai pavaldi Generalinio štabo viršininkui. Jos tikslas ir toliau liko nepakitęs – rengti karininkus visoms kariuomenės rūšims – pėstininkų, kulkosvaidininkų, artileristų, raitelių ir technikos dalims. Karininkų stygiaus daliniuose taip, kaip 1919 m., nebuvo jūn-tama, todėl trečiosios laidos mokymo laikas buvo pailgintas iki vienu metų. Į Karo mokyklą buvo priimami mokiniai, turintys ne žemesnę kaip 4 klasių aukštesniosios mokyklos išsilavinimą ir ne jaunesni kaip 17 m. Jeigu norinčiųjų stoti į Karo mokyklą atsirastų daugiau, negu yra vietų, būtų organizuojami stojamieji egzaminai.

Per pirmuosius 4 mėnesius reikėjo išeiti bendrąjį mokymo kursą; 5-ą ir 6-ą mėn. baigusieji specialias mokyklas ar ne mažiau kaip 6 bendrojo lavinimo mokyklos klases, taip pat tarnavę artilerijos, inžinerijos ir raitelių dalyse mokiniai prireikus skirstomi į specialius skyrius ir atlieka praktiką. Pėstininkai ir kulkosvaidininkai tobulinasi savo dalyse. Specialiųjų dalykų pratyboms rengti Karo mokyklai buvo skirtas artilerijos būrys ir reikiamas skaičius arklių. Be iki tol dėstyty dalykų, dar mokyta Lietuvos geografijos, higienos ir gimnastikos. Mokyklos vadovybė, kuopų ir būrių vadai ir dėstytojai sudarė Karo mokyklos pedagogų tarybą. Ji posėdžiaudavo vieną kartą per mėnesį. Tarybos nutarimus tvirtino vyriausiasis kariuomenės vadas, Generalinio štabo viršininkui tarpininkaujant.

Kiekvienas karininkas, išdėstęs savo mokomąjį dalyką, ne vėliau kaip per mėnesį privalėjo įvertinti visų mokinių žinias laikydamasis 5 balų vertinimo sistemos ir apie prastai mokančius pranešti pedagogų tarybai. Ji įspėdavo arba šalindavo iš mokyklos nepažangiuosius. Baigus dėstyti mokomąjį dalyką, mokinių žinios dar kartą buvo tikrinamos ir rašomas galutinis pažymys – išvedamas vidurkis: įvertinti ne mažiau kaip 4 balais – baigia mokyklą „I rūšies gabumais“, ne mažiau kaip 3 balais – „II rūšies gabumais“, o įvertinti mažiau nei 3 balais – išleidžiami puskarininkiais¹⁴⁶.

Įsakymo kariuomenei Nr. 261 (13 str.) 13 punktas („Pamatiniai Karo mokyklos dėsniai“) 1920 m. spalio 4 d. įsakymu (Nr. 450, 24 str.) buvo pakeistas taip: lektoriai, dėstantys Karo mokykloje: 1) taktiką, 2) šaudymo teoriją, 3) topografiją, 4) fortifikaciją, 5) artileriją, 6) kulkosvaidžio kursą, 7) kavaleriją, 8) techniką, 9) karinę administraciją ir teisę, 10) lietuvių kalbą, 11) Lietuvos geografiją ir istoriją, 12) higieną, 13) prancūzų kalbą, 14) vedantys pokalbius, gauna papildomą atlyginimą. Remtasi šiais nurodymais: a) bendram kursui dėstantiems mokėti (tiek pat, kiek rengiant pirmąją ir antrąją laidas) 15 auksinų už 50 min. pamoką kiekviename būryje; b) už Lietuvos geografijos ir istorijos, higienos ir pokalbių 50 min. pamoką – 30 auksinų; c) už statutų (Rikiuotės,

¹⁴⁶ „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 261 (13 str.)“, Kaunas, 1920 m. kovo 7 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 61.

Vidaus, Lauko, Drausmės ir Įgulos; šautuvo, revolverio ir granatų kursą) viso kurso dėstymą kiekviename būryje – 1200 auksinų; d) už gimnastikos vedimą viso kurso metu kiekviename būryje instruktoriui – 700 auksinų; e) už praktinių užsiėmimų: 1) taktikos, 2) topografijos, 3) fortifikacijos, 4) technikos skyriaus, 5) kulkosvaidžio, 6) šaudymo teorijos bendram kursui 4 val. praktinę pamoką – 50 auksinų; f) *a* ir *c* punktai taikomi ir komandiruotiems į Karo mokyklą karo medikams, puskarininkiams, kurie rengė egzaminus; g) užmokesčio norma už specialiųjų kursų (raitelių, kulkosvaidžio, inžinerijos, pėstininkų) 50 min. pamoką – 25 auksinai; h) už praktines pamokas specialistams, išvardintiems *g* punkte, mokama po 15 auksinų (valanda); i) pinigai išmokami pristačius reikalavimą (nustatyta pinigų reikalavimams tvarka) ir remiantis Karo mokyklos viršininko įsakymu, kuriame nurodytas kiekvieno lektoriaus vestų pamokų skaičius¹⁴⁷.

Trečiosios laidos, palyginti su pirmąja, aprūpinimo ir gyvenimo sąlygos buvo labai panašios, išskyrus aprangą ir kiek geresnį maistą. Apranga buvo nauja, gauta iš amerikiečių kariuomenės, tik milinės buvo kiek trumpokos, todėl aukštaūgių vyrų keliai žiemą kartais šaldavo. Ypač geri buvo amerikietiški pusbačiai. Vokiečių gamybos baltinius keisdavo kas savaitę, patiems plauti nereikėjo – išskalbdavo skalbykloje. Kojinių nebuvo, vietoje jų – autai, jei kas turėjo nuosavas, galėjo dėvėti. Apskritai kariūnai žiemai nebuvo pasirengę: neturėjo nei megztinių, nei kailinių, nei pirštinių, nei nosinių, kepurės – lietuviškos. Kuprinės, šovinynai, diržai su užrašu „Gott mit uns“ ir šalmai – vokiški. Po kelių mėnesių kuprinės pakeistos į angliškas, truputį lengvesnes, tačiau nei gražesnes, nei praktiškesnes. Asmeniniai ginklai – irgi vokiečių šautuvai. Ypač dažnai buvo tikrinama, kaip jie valomi.

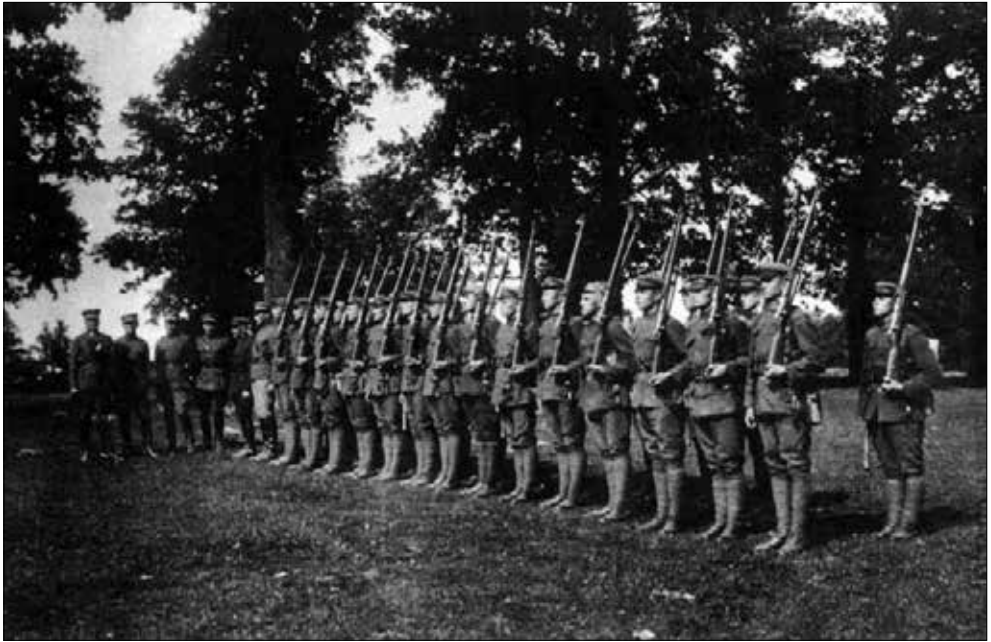
Vis dar esant grėsmingai vidaus ir užsienio situacijai, mokykloje buvo laikoma apie 16 sunkiųjų kulkosvaidžių, nemažai šaudmenų ir rankinių granatų. Net sekmadienį jos mokiniai į bažnyčią eidavo su šautuvais. Šie buvo sustatomi lauke gubomis ir paliekami sargybiniams prižiūrėti, tiesa, be šovinių šovinyuose, nors kai kuriais atvejais ir jų būdavo duodama.

Po pamaldų mokiniai su dainomis žygiuodavo Laisvės alėja iki Prezidento gatvės ir atgal į Karo mokyklą.

„Kiekvienam mūsų buvo malonu, kad, pvz., sekmadienį, einant Laisvės Alėja iš bažnyčios, Karo mokyklą lydi didelė minia jaunuomenės, tautiečių ar ne tautiečių, ir merginos, kartais ir ne lietuviškai, o lenkiškai, mus pagiria, kad „ladny chlopcy ladnie spievaju“ (gražūs vyrai gražiai dainuoja). Mat tuomet, 1920 m., Kauno miestelėnai daug kur šnekėjo lenkiškai, o ne lietuviškai. <...> Tai buvo lyg ir savos, gražios kariuomenės demonstracija Kauno dalinai sulenkėjusiems gyventojams.“

¹⁴⁷ „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 450 (str. 450)“, Vilnius, 1920 m. spalio 4 d., <http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/LNB0151DC45>, 2012-10-25.

Trečioji laida garsėjo savo dainininkais. Joje mokėsi ir vėliau tapę žymiais Lietuvos operos solistais A. Kučingis ir V. Ivanauskas. A. Kučingis dažniausiai užvesdavo dainą. Jis mokė Karo mokyklos mokinius dainuoti. Kadangi tam laiko nebuvo, „repeticijos“ (dainavimo pamokos) vykdavo laisvalaikiu – prieš vakarinį patikrinimą arba po jo. Nors ir pavargę, į šias pamokas kariūnai rinkdavosi gana noriai. Tai buvo garbės reikalas.

III laidos kariūnų su visa ekipuote rikiuotė. 1920 m.

J. Vaičėnio nuotrauka

„Grįžus iš bažnyčios, po pietų, kariūnai, kurie būdavo nenubausti ir priedo dar išlaikydavo pasisveikinimo – pagarbos atidavimo – bei kojos mušimo egzaminus, gavę leidžiamuosius raštelius, eidavo į miestą pažįstamų aplankyti ar šiaip sau į kiną ar kitur. Mieste kariūnai elgėsi labai drausmingai ir kukliai. Būdavo retenybė, jei kuris iš miesto grįždavo kiek išgėręs. Mat drausmė buvo geležinė, o, be to, kariūnai mažai teturėjo pinigų.“¹⁴⁸

1920 m. vasario 21–23 d. vykstant Kauno Aukštosios Panemunės ir Šančių kai kurių kariuomenės įgulos dalių maištui, Karo mokykla (kartais vienas būrys miegodavo apsirengęs ir su šautuvais prie šono, o per maištą net keletą naktų iš viso praleido be miego) buvo pagrindinė jėga, kuria karinė vadovybė galėjo remtis. Jį slopinant, gegužės 15 d. miesto (vėliau – Valstybės) teatro patalpose

¹⁴⁸ Šliogeris V., „Karo mokykla Kaune ir Vilniuje“, *Karys*, 1964, Nr. 8 (1405), p. 230–231.

atidarant Steigiamąjį Seimą, Karo mokyklos mokiniai jo viduje ir lauke ėjo sargybą. 1920 m. liepos mėn. lenkams pralaužus frontą ir prasiveržus į Lietuvos gilumą lenkų kavalerijos divizijai, Karo mokykla gavo įsakymą pasirengti, kad galėtų išvykti į frontą kovoti¹⁴⁹.

1920 m. lapkričio 27 d. Karo mokykloje tarnavo 19 karininkų: plk. ltn. P. Tvaronas – Karo mokyklos viršininkas, mjr. A. Svyłas – II kuopos vadas, kpt. S. Dirmantas – mokyklos viršininko pavaduotojas, kpt. V. Juozaitis – I kuopos vadas, kpt. V. Jankauskas – ūkio vedėjas, kpt. P. Gladutis – vyresnysis karininkas, kpt. S. Rekašius – vyresnysis karininkas, vyr. ltn. J. Astupėnas – vyresnysis karininkas, vyr. ltn. P. Saladžius – vyresnysis karininkas, vyr. ltn. Z. Talevičius – vyresnysis karininkas, vyr. ltn. V. Zadeika – vyresnysis karininkas, ltn. I. Slabšys – adjutantas, ltn. P. Oleka – jaunesnysis karininkas ir išdinininkas, ltn. M. Paura – jaunesnysis karininkas, ltn. V. Skibarka – jaunesnysis karininkas, ltn. J. Tapulionis – jaunesnysis karininkas, ltn. F. Neveravičius – jaunesnysis karininkas, ltn. A. Vainbergas – jaunesnysis karininkas, ltn. A. Švažas – jaunesnysis karininkas¹⁵⁰.

KARO MOKYKLA VILNIUJE

Vykstant Lenkijos ir Lietuvos karinei ir diplomatinei konfrontacijai 1919–1920 m., 1920 m. liepos 12 d. Maskvoje buvo pasirašyta Lietuvos ir Sovietų Rusijos taikos sutartis. Rusija besąlygiškai pripažino Lietuvos valstybę su sostine Vilniumi, išpareigojo gerbti jos neutralumą, atsisakė visiems laikams teisių į Lietuvos teritoriją. Pasirašiusi taikos sutartį su Rusija, Lietuva galėjo atsidurti šios valstybės politinės įtakos lauke. Bet ji netapo Sovietų Rusijos sąjungininke prieš Lenkiją. Lietuvos–Lenkijos karas vyko tuo pačiu metu kaip ir nesibaigęs Lenkijos–Rusijos karas.

1920 m. vasarą Raudonosios armijos spaudimas vertė Lenkiją atsižvelgti į Lietuvos ir Tautų Sąjungos interesus. Anglijos spaudžiama, ji liepos 10 d. sutiko Vilnių gražinti Lietuvai ir pasitraukti už Kerzono linijos. Vilniaus likimą turėjo spręsti regiono šalių konferencija su Antante. Bet kol lenkai jėga trukdė lietuviams žygiuoti į Vilnių, į jį liepos 14 d. įsiveržė Raudonoji armija, o lietuvių daliniai įžengė tik liepos 15-ąją. Vis dėlto pavyko pasiekti, kad Rusijos pajėgos trauktųsi iš Vilniaus. Rugsėjo 27 d. miestas buvo perimtas. Į sostinę pradėjo keltis Lietuvos valdžios įstaigos¹⁵¹.

¹⁴⁹ Šliogeris V., „Karo mokykla Kaune ir Vilniuje“, *Karys*, 1964, Nr. 8 (1405), p. 231; Statkus V., *Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1980 m.*, p. 659.

¹⁵⁰ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 328“, Kaunas, 1920 m. lapkričio 27 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 3, l. 340.

¹⁵¹ Kiaupa Z., *Lietuvos valstybės istorija*, Vilnius: UAB „Baltos lankos“, 2004, p. 213.

Karo mokyklos personalas ir mokiniai nerimavo ir reiškė norą kuo greičiau vykti į sostinę. Rugsėjo 25 d. jie traukiniu atvyko į Vilnių¹⁵² ir Lietuvos kariuomenės priešakyje su orkestru ir dainomis nužygiavo per miestą į savo patalpas, buvusios carinės karo mokyklos pastatą (dabar Čiurlionio g.), neįaukų ir labai apleistą, nes Pirmojo pasaulinio karo metu ir okupacijos sąlygomis čia buvo įkurta karo ligoninė. Daug buvo išleista lėšų, sugaišta laiko šias patalpas remontuojant. Galų gale šiaip taip jos buvo sutvarkytos.

1920 m. šiuose rūmuose Vilniuje, M. K. Čiurlionio g. 23/27, buvo įsikūrusi Karo mokykla

Trečioji Karo mokyklos laida nebuvo didelė, bet ją sudarė tvirtos dvasios, tinkamos išvaizdos jaunuoliai, o sostinės gyventojams tai darė labai gerą įspūdį. Kasdien po vakarienės jie dainuodami rikiuote su šautuvais žygiuodavo pagrindinėmis Vilniaus gatvėmis.

„Dar šiandien gerai prisimenu, kaip mokykla parado maršu ėjo per Vilnių skyrių voroje su padidintais atstumais (kad atrodytų didesnė) su kariniu orkestru priešakyje. Kiek prisimenu, didesnę žygio per miestą dalį mokykla su užsidegimu labai gražiai dainavo. Tuomet iš Vilniaus merginų sulaukėm tokio komplimento: „Psia krew – litwiny, ale ladnie spevaju“ („šuns kraujas – lietuviai, bet gražiai dainuoja“). Tą komplimentą aš pats girdėjau.“

¹⁵² Tik atvykęs (rugsėjo 25 d.) į Vilnių (geležinkelio stotį) laikinai einantis Karo mokyklos viršininko pareigas plk. lttn. P. Tvaronas pasirašė įsakymą Karo mokyklai Nr. 268; paskutinis įsakymas (Nr. 282) Karo mokyklai pasirašytas Vilniuje spalio 9 d., o Kaune – jau spalio 13 d. (Nr. 283), *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 3, l. 276, 290.

„Atžygiavę į savo patalpas, visi labai nudžiugom. Palyginti su Kauno patalpomis, šios buvo „karališkos“ patalpos. Gausios miegamos salės, amerikietiškos lovos su spyruokliais ir tikrais matracais bei pagalvėmis, kiekvienam spintelė daiktams susidėti ir taburetė atsistėti, greta miegamųjų puikios prausyklos su „dušais“ ir šiltu–šaltu vandeniu. Gyvenimas tose patalpose buvo daug malonesnis. Mokykloje buvo ir didžiulė salė iškilmėms, deja, kuria neteko pasinaudoti, buvo didokos klasės ir, atskirai, valgyklos salė. Rikiuotei bei kūno mankštai čia pat rajone buvo didelė aikštė. Taip pat mokyklos rajone buvo gerai įrengta šaudykla pėstininkų ginklais šaudyti. Vienas dalykas buvo kiek blogesnis, mat, gavom kiek blogiau kaip Kaune valgyti, ypač pradžioje, nes tiekimas nebuvo pilnai sutvarkytas.“¹⁵³

Karo mokyklai esant Vilniuje intensyviai vyko darbas. Mokymosi procesas ir dienotvarkė buvo maždaug tokia pat kaip ir Kaune. Tačiau dienotvarkėje buvo vienas papildomas „dalykas“ – kasdien po vakarienės apie 7 val. Karo mokykla buvo vedama „pasivaikščioti“ po Vilniaus centrą iki 8.30 val. vakaro. „Žygiuodavome rikiuotėje su šautuvais ir šoviniais šovinynuose Vilniaus svarbesnėmis gatvėmis dainuodami. Iš tikrųjų tai būdavo ne pasivaikščiojimas, bet mūsų kariuomenės buvimo Vilniuje ir jos geros išvaizdos demonstravimas Vilniaus lenkams.“¹⁵⁴

Spalio 7 d. Lietuvos ir Lenkijos vyriausybėms pasirašius Suvalkų sutartį, tikėtasi, kad Karo mokykla visam laikui liks Vilniuje. Tačiau spalio 8 d. lenkų kariuomenės grupuotė, vadovaujama gen. Liucjano Želigovskio, tariamai nepaklususi Varšuvai, iš pietų puolė Vilnių. Lietuva nespėjo permesti kariuomenės į Vilnių ir spalio 9 d. į miestą įžengė L. Želigovskio kariai. Lietuvos vyriausybė pasitraukė į Kauną, o L. Želigovskis paskelbė įkurią Vidurio Lietuvos valstybę su sostine Vilniumi¹⁵⁵. Todėl ir Karo mokykla buvo priversta grįžti į Kauną.

Karo mokyklos viršininkas karininkas P. Tvaronas savo atsiminimuose rašo: „Nuvykęs štaban sužinojau, kad visos įstaigos skubiai kraustosi Kaunan, kad Lenkijos raiteliai jau kažkur perkirto geležinkelį Vilnius–Kaunas. Štabas jokių nurodymų bei uždavinių Karo mokyklai nedavė. Jis skubiai evakavosi. Karo mokykla savo jėgomis, apie 90 kariūnų, be suderinto veikimo su kitomis atsitraukiančiomis dalimis, sėkmingai priešintis Lenkijos puolimui negalėjo. Vis laukta pasirodymo Vilniuje atsitraukiančiųjų dalių bei jų koncentravimosi tam ar kitam punkte, bet veltui. Spalių 8 dieną daviau gurguolei parėdymą paimti kiek galima daugiau Mokyklos turto, nes evakuotis gelžkelio buvo jau negalima ir, nurodęs gurguolės viršininkui maršrutą, įsakiau trauktis Kaunan. Pati Karo mokykla dar pasiliko vietoje. Informacinių žinių, kur yra priešas, iš

¹⁵³ Šliogeris V., „Karo mokykla Kaune ir Vilniuje“, *Karys*, 1964, Nr. 8 (1405), p. 231–232.

¹⁵⁴ *Ten pat*, p. 232.

¹⁵⁵ Kiaupa Z., *Lietuvos valstybės istorija*, p. 214.

Plk. Pranas Tvaronas (1920–1921 m.)

kur jis laukiamas, kur mūsų dalys ir visų kitų apystovių, reikalingų kovos lauke, man niekas neteikė ir jų nebuvo gauta. Mano paties buvo duotas mokyklai šios ar tos užduotys apsaugojant tiltus, statant sargybas ir kita. Spalių mėnesio 9 d. iš ryto sužinota, kad numatytas Landvaravo kelias mums trauktis – lenkų užimtas. Kariūnų buvo reiškiamas noras stoti kovon su besiartinančiu priešu vieniems, be kitų dalių. Man reikėjo priimti sprendimą. Palikti Karo mokyklą Vilniuje ir ją pražudyti be štabo įsakymo aš nenorėjau. Susidėjusiomis aplinkybėmis, mano asmeniniu nusistatymu, įtraukti į kovą III laidos kariūnus, kuriems iki išleidimo liko nedaug laiko, nenorėta; be to, Karo mokykla nebuvo aprūpinta reikalingomis kautynėms kovos priemonėmis. Aš nusprendžiau trauktis iš Vilniaus, nes kitos išeities nebuvo. Iš kariūnų nuliūdusių veidų buvo matyti jų didelis nusivylimas. Kadangi mūsų atsitraukiančių dalių vis nepasirodyta, 11 valandą Karo mokykla, užtraukdama „Mes Lietuvos jaunuomenė, susirinkus kariuomenėn...“ ir tuomi norėdama vietiniams gyventojams parodyti, kad nenusiminta ir greitai laiku vėl tikimasi būti Vilniuje, apleido savo sostinę Vilnių ir keliu Maišiogala–Musnikai–Čiobiškis–Kaišiadorys parvyko Kaunan.¹⁵⁶

Ketvirtą žygio dieną mokykla pasiekė Kaišiadoris, o iš ten traukiniu spalio 13 d. atvyko į Kauną.

Nuo 1920 m. rugsėjo 1 d. Karo mokyklos etatų sąrašas buvo gerokai išplėstas – padidėjo karininkų, puskarininkų ir laisvai samdomų tarnautojų skaičius¹⁵⁷.

Siekiant Lenkijai neleisti toliau veržtis ir skubiai papildyti veikiančiąją kariuomenę, spalio 17 d. Respublikos Prezidento įsakymu Lietuvos kariuome-

¹⁵⁶ Tvaronas P., „Karo mokykla 1919–20–21“, *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 17–18.

¹⁵⁷ Lesčius V., *Lietuvos kariuomenė 19158–1920*, p. 168.

nei Nr. 456 75 trečiosios laidos mokiniams buvo suteiktas pėstininkų leitenanto laipsnis, o 7 išleisti puskarininkiais su teise įgyti karininko laipsnį savo dalyse. Tačiau, atsižvelgdamas į nepaprastas to meto aplinkybes, šiems puskarininkiams išleidimo dieną einantis Respublikos Prezidento pareigas Steigiamojo Seimo pirmininkas A. Stulginskis suteikė leitenanto laipsnį¹⁵⁸.

Karininkų uniformoms pasiūti nebuvo laiko, todėl kiekvienam išleidžiamajam buvo duota po 6 m vilnonės medžiagos reikiamiems drabužiams ir milinei, odos – batams pasisiūti ir pinigų - pašalpa laipsnio suteikimo proga. Kiekvienam buvo palikti kariūno pusbačiai ir išeiniai rūbai, ant kurių dar suspėta prisiūti ginklų rūšių trikampių ženklus. Į juos išleidžiamieji įsisegė pačių pirktas žvaigžduotes. Iš pašalpos jie patys nusipirko ir karininkų kepures, diržus, o artileristai ir kavaleristai – pentinus. Kiekvienam buvo išduota po pistoletą „Retolaza“.

Išleistuvės buvo labai kuklios – pamaldos Kauno Įgulos bažnyčioje, laipsnio suteikimo akto skaitymas, paradinis žygiavimas pro vyriausybę ir išleistuvių pietūs. Jokios kardų įteikimo ceremonijos nebuvo (kardų tada karininkai, išskyrus kavaleristus, neturėjo). Iškilminguose pietuose dalyvavo Respublikos Prezidentas A. Stulginskis, keli ministrai ir karinė vadovybė bei keli vyresnieji Kauno įgulos karininkai. Pietūs buvo pagerinti, bet gana kuklūs. Pobūvio nerengta. Jaunieji karininkai tuoj po pietų gavo šešias dienas atostogų, kelionės dokumentus ir paskyrimo įsakymą jau spalio 24 d. prisistatyti į savo dalis¹⁵⁹.

Dauguma jaunų leitenantų, vos baigę mokyklą, išvyko į frontą ir dalyvavo kovose su lenkais ties Širvintomis, Giedraičiais ir kitose Lietuvos vietose. Žūtbutinių kovų su Lietuvos priešais metu Karo mokykla, įveikusi nemažai sunkumų, išleido 3 laidas – 434 karininkus (taip pat ir 32 aviatorius). Tai buvo didelė parama Lietuvos kariuomenei.

KARO MOKYKLA TAIKOS METAIS

Ketvirtoji Karo mokyklos laida skubiai pradėta rinkti Vilniuje 1920 m. rudenį. Dar tebesimokant trečiajai laikai šie kandidatai dirbo kai kuriuos ūkio darbus ir ėjo sargybą. Iš sostinės mokyklai traukiantis į Kauną, kartu su trečiaja laida vyko ir kandidatai. Jie buvo labai įvairaus išsilavinimo – greta gimnazijos mokytojo stovėjo jo mokiny, greta studento – vos porą klasių baigęs kareivis – ir amžiaus – nuo Pirmojo pasaulinio karo veterano, sulaukusio 30 m., iki 17 m. gimnazisto.

¹⁵⁸ „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 456“, Kaunas, 1920 m. spalio 17 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 301.

¹⁵⁹ Šliogeris V., „Karo mokykla Kaune ir Vilniuje“, *Karys*, 1964, Nr. 8 (1405), p. 235–236.

Karo mokyklos kūrimosi pradžia buvo labai sunki. Daug inventoriaus liko Vilniuje (išskyrus tai, ką žmonės galėjo susikrauti į savo kuprines), todėl pirmosiomis dienomis visko trūko. Mokyklos patalpose nebuvo nei šviesos, nei prausyklių, nei kitų buitinių patogumų. Vėl reikėjo iš naujo kurtis. Tuo metu sudaryti sąlygas mokyklai dirbti ypač stengėsi jos viršininkas plk. P. Tvaronas¹⁶⁰.

1920 m. liepos 19 d. krašto apsaugos ministras ir laikinai einantis vyriausiojo kariuomenės vado pareigas plk. ltn. Konstantinas Žukas ir Generalinio štabo viršininkas gen. ltn. Maksimas Katchė, siekdami suvienodinti karininkų mandagumo taisykles, pasirašė įsakymą Nr. 383, kuriame nurodyta karininkams mandagiai bendrauti ir reikšti vienas kitam pagarbą. Tai turį atitikti lietuvių kalbos taisykles ir dvasią. Žodį „ponas“ draudžiama vartoti, kadangi istoriškai jis reiškia tą patį, ką ir rusų kalbos „barin“, taigi yra netinkamas vartoti kariuomenėje. Žmonės sako: „kunige“, „mokytoja“, „Dieve“, „tėve“ ir t. t., manydami, kad šie

Karo mokyklos kariūnas Soteris Marcinkus su amerikietiška uniforma. Kaunas, 1920 m.
J. Vaičėnio nuotrauka

¹⁶⁰ Žr. plačiau: Mašiotas J., „Karo mokyklos IV, kapitono Stepono Dariaus, laida. 60 metų“, *Karys*, 1982, Nr. 1 (1578), p. 15–18; Mašiotas J., „Karo mokyklos IV, kapitono Stepono Dariaus, laida. 60 metų“, *Karys*, 1982, Nr. 2 (1579), p. 57–60.

kreipiniai jau savaime garbingi ir garbę daro tam, į ką kreipiamasi. Žodžiai „kapitone“, „leitenante“, „viršila“, „generole“, „ministeri“ ir t. t. kariuomenėje taip pat tariami pagarbiai, todėl kreipiantis jų visiškai pakanka. „Mano viršininke“, „mano kapitone“, „mano leitenante“, „mano generole“ ir t. t. – dar didesnės pagarbos išraiška (kaip „mano Dieve“, „mano tėve“, „mano kunigėli“). „Tamsta“ arba „Jūs“ vartoti tik jų tiesiogine prasme, kaip rusų kalba „vy“ sakant „Vy kapitane“ („Tamsta kapitone“), yra šių dienų nesąmonė, kaip „Ponas kapitone“ („Barin kapitane“) – istorinė nesąmonė. Todėl reikia laikytis šių mandagumo taisyklių:

1. Kreiptis į jaunesnius arba lygius sau laipsniu karininkus žodžiais: „pulkininke“, „leitenante“, „kapitone“ ir t. t.

2. Kreipiantis raštu nurodyti: „kapitonui Jonavičiui“, „leitenantui Songinui“ ir t. t.

3. Kalbant arba raštu kreipiantis atitinkamai vartoti: „Tamsta“, „Jūs“, bet ne „Tamsta kapitone“, „Tamsta ministre“ ir t. t.

Šis įsakymas galiojo visiems kariškiams¹⁶¹.

Lietuvos krašto apsaugos ministerija ir karinė vadovybė ypatingą dėmesį skyrė kavalerijai. Antai 1921 m. vasario 7 d. įsakyme kariuomenei Nr. 31 krašto apsaugos ministras ir laikinai einantis vyriausiojo kariuomenės vado pareigas plk. ltn. K. Žukas, armijos vadas gen. S. Žukauskas ir Generalinio štabo viršininkas plk. K. Klesčinskis įsakė 1-osios raitelių divizijos vadui organizuoti jodinėjimo pratybas ir mokymą Karo mokyklos mokiniams, būsimiems raiteliams. Jodinėjama turėjo būti du kartus per savaitę mokomosios komandos arkliais. Tuo tikslu mokiniams reikėjo atvykti į pulko maniežą ant Žaliojo kalno. Dėl jodinėjimo laiko nurodyta tartis su Karo mokyklos viršininku¹⁶².

Kovo 21 d. šis įsakymas buvo papildytas: įsakyta tris kartus per savaitę Karo mokyklos mokiniams, skiriamiems raiteliais, rikiuotės pratybas vesti laikantis raitelių statuto tvarkos: jodinėjimas, arklių mankštinimas, kirtimas kardu ir t. t. Tomis dienomis mokiniai neprivalėjo dalyvauti pamokose mokykloje¹⁶³.

Ketvirtoji laida mokslo metus pradėjo 1920 m. lapkričio 15 d. Į ją buvo priimti 348 kandidatai iš 527 ir paskirstyti į 2 kuopas, kurių kiekvieną sudarė 3 būriai po 174 mokinius¹⁶⁴. Mažėjant išorės pavojui, daugiau dėmesio buvo skiriama mokymo procesui ir kartu didėjo reikalavimai karininkų rengimo kokybei (žr. 2 lentelę). Atsižvelgiant į kariuomenės poreikius buvo pakoreguoti mokymo planai, padaugėjo specialybių, tada vadintų ginklo rūšimis, rengiami ir aviacijos specialistai.

¹⁶¹ „Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 383“, Kaunas, 1920 m. liepos 19 d., <http://www.epaveldas.lt/object/record-Description/LNB/LNB0151DC45>, 2012-10-13.

¹⁶² „Įsakymas kariuomenei Nr. 31“, Kaunas, 1921 m. vasario 7 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 39.

¹⁶³ „Įsakymas kariuomenei Nr. 59“, Kaunas, 1921 m. kovo 21 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 66.

¹⁶⁴ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 316“, Kaunas, 1920 m. lapkričio 15 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 3, l. 324–326.

**Karo mokyklos 1921 m. birželio 6–gruodžio 15 d. pedagoginio darbo,
dirbant su ketvirta laida, ataskaita¹⁶⁵**

Eil. nr.	Dalykas	Darbo krūvis val.	Teorija val.	Pratybos val.		Pėstininkai val.		Pastabos
				1 kartas per dieną	po 4 val. per dieną	Teorija	Praktika po 4 val. per dieną	
1.	Vidaus tarnybos statusas	20	10	–	–	5	–	
2.	Drausmės statusas	12	3	–	–	5	–	
3.	Rikiuotės statusas	30	6*	–	20	10*	–	*klasėse+1 dieną
4.	Igulos statutai	12	4	–	3	6	23*	*klasėse+1 dieną
5.	Ginklų pažinimas	18	4	–	–	6	–	
6.	Lauko statutai	30	8	–	5	10	–	
7.	Taktika	72	47	35*	17	10	–	*20 bend. 15 pėst.
8.	Topografija	36	12	10	15	5	–	
9.	Fortifikacija	30	9	10	6	5	–	
10.	Kulkosvaidis	32	6	–	–	20	24	
11.	Šaudymo teorija	26	6	–	–	5	–	
12.	Artilerija	20	17	2	2	–	–	
13.	Kavalerija	12	8	–	2	–	–	
14.	Ryšių skyrius	12	4	–	–	–	6	
15.	Karinė administracija	16	16	–	4	–	–	
16.	Karinė teisė	10	10	–	2	–	–	

¹⁶⁵ „Karo mokyklos 1921 m. birželio 6–gruodžio 15 d. pedagoginio darbo, dirbant su ketvirta laida, ataskaita.“
Ištrauka iš Pedagoginės tarybos akto Nr. 18, LCV4, f. 929, ap. 6, b. 31, l. 25.

17.	Lietuvių klubas	32	13	–	–	–	–	
18.	Lietuvos geografija	10	3	–	–	–	–	
19.	Lietuvos istorija	20	20	–	–	–	–	
20.	Higiena	20	10	–	–	–	–	
21.	Pokalbiai su karininkais	20	10	–	–	–	–	
22.	Pokalbiai su kapelionu	–	10	–	–	–	–	
23.	Šaudymas iš šautuvo	–	–	5	–	–	*	*2 kartus per dieną
24.	Šaudymas iš kulkosvaidžio	–	–	4	–	–	*	*2 kartus per dieną
25.	Šaudymas iš revolverio	–	–	–	4	–	–	
26.	Granatų mėtymas	–	–	–	–	–	–	*kiekvienas po 3
27.	Gimnastika	–	–	–	–	–	10*	lauke kar. gim.
28.	Instruktažas	20	20	–	–	–	20*	su naujokais
29.	Taikomoji taktika	14	14	–	–	–	–	
	Iš viso:	524	270	66	80	87	83	

Reikia paminėti vieną įvykį, kuris turėjo didelę reikšmę Lietuvai ir Karo mokyklai: 1921 m. ketvirtosios laidos kariūnai dalyvavo Palangos ir kitų Žemaitijos vietų gražinimo iškilmėse¹⁶⁶.

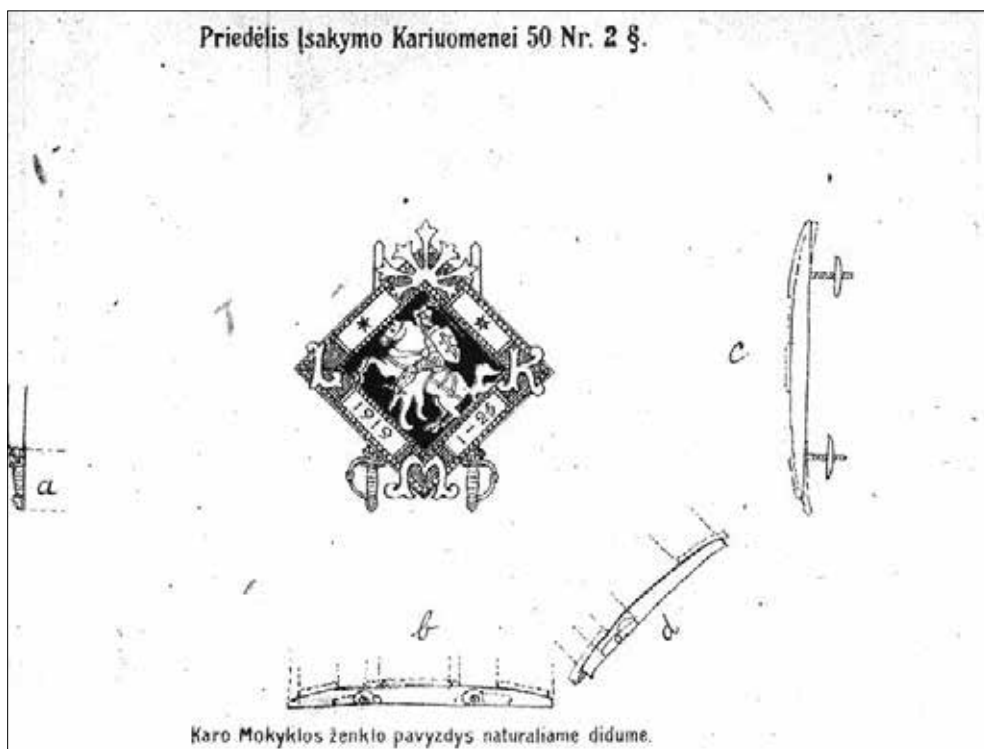
1921 m. kovo 8 d. buvo patvirtintas dailininko Antano Žmuidzinavičiaus¹⁶⁷ sukurtas Karo mokyklos ženklas, kurį turėjo teisę nešioti jos absolventai ir karininkai. Iš sidabro išlietas ženklas buvo tvirtinamas kairėje pusėje, virš Rusijos karo mokyklų baigimo ir civilinių įstaigų ženklų¹⁶⁸. Dailininkui A. Žmuidzinavičiui už kūrybinį darbą buvo sumokėta 500 auksinų¹⁶⁹.

¹⁶⁶ Tvaronas P., „Karo mokykla 1919–20–21“, *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 19.

¹⁶⁷ Dailininkas A. Žmuidzinavičius pirmaisiais Lietuvos nepriklausomybės metais buvo aktyvus tautinės simbolikos ir heraldikos kūrėjas, kūrė kariuomenės, Šaulių sąjungos ir kitų organizacijų uniformas. 1929–1934 m. – Šaulių sąjungos pirmininkas. Dirbo ir kitose organizacijose. 1929–1931–1934 m. – šaulių žurnalo „Trimitas“ atsakingasis redaktorius. 1934 m. išrinktas Kauno miesto tarybos nariu. (Žr. plačiau: Vaičėnionis J., *Lietuvos karių uniformos ir lengvieji ginklai XX amžiuje*, Vilnius: Baltos lankos, 2004, p. 47.)

¹⁶⁸ „Įsakymas kariuomenei Nr. 50“, Kaunas, 1921 m. kovo 8 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 55–56.

¹⁶⁹ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 76“, Kaunas, 1921 m. kovo 17 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 8, l. 116.

Įsakymo kariuomenei Nr. 50 2 str. priedas. Kaunas, 1921 m. kovo 8 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 55–57

1921 m. rugsėjo 21 d. krašto apsaugos ministro J. Šimkaus įsakyme kariuomenei skelbiama, kad Karo mokyklos mokiniams alga skiriama kaip kareiviams: eiliniams – 120, etatiniams jaunesniesiems puskarininkiams – 150, vyresniesiems puskarininkiams – 180, viršiloms – 200 auksinų¹⁷⁰.

Ten pat teigiama, kad mokant šaudyti iš šautuvo, kulkosvaizdžio ir mėtyti rankines granatas viso kurso metu kiekvienam Karo mokyklos mokiniui skiriama po 100 šautuvinių kovinių šovinių, 25 revolverio šovinius ir 3 rankines granatas¹⁷¹.

Respublikos Prezidento įsakymu Nr. 292 1921 m. gruodžio 18 d. buvo išleista ketvirtoji laida. Ją baigė 209 karininkai, tarp jų ir aviacijos specialybės¹⁷². Jie negalėjo būti paskirti į įstaigas, štabus ar kitas administracines vietas, kol pagal specialybę neištarnavo rikiuotėje ne mažiau kaip vienus metus.

¹⁷⁰ Auksinas – pereinamasis Lietuvos Respublikos laikinasis popierinis pinigas, naudotas 1919–1922 m., jį pakeitė litas. Lietuvos vyriausybė 1919 m. vasario 26 d. *auksino* pavadinimu įteisino per Pirmąjį pasaulinį karą Lietuvos teritorijoje kursavusius vokiečių okupacinės valdžios pinigus – ostmarkes. Ostmarkės 1/100 dalis buvo pavadinta skatiku. Auksinas apyvartoje buvo iki 1922 m. spalio 2 d., iki lito įvedimo. Vėliau auksinai 3 mėn. į litus buvo keičiami mažėjančiu santykiu: iš pradžių – 175, metų pabaigoje – 850 auksinų už 1 litą.

¹⁷¹ „Įsakymas kariuomenei Nr. 25“, Kaunas, 1921 m. rugsėjo 21 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 42, l. 36.

¹⁷² „Įsakymas kariuomenei Nr. 292“, Kaunas, 1921 m. gruodžio 20 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 331–335; Petrauskas K., „IV-os laidos karininkas, Ketvirtosios karininkų laidos 10 metų sukaktuvės“, *Kardas*, 1931, kovas, Nr. 3 (23), p. 36.

Tarp baigusiųjų buvo ir JAV lietuvis Steponas Darius. Po jo didvyriško skrydžio per Atlantą ši laida 1936 m. buvo pavadinta kapitono Stepono Dariaus vardu. Tai buvo paskutinė jaunos Lietuvos kariuomenės Nepriklausomybės karo metų karininkų laida, rengta pagal karo meto karininkų rengimo programą.

Karo mokyklos IV laidos karininkai. Pirmoje eilėje trečias iš kairės – mokyklos viršininkas mjr. Pranas Tvaronas. 1921 m.

Nereikėtų stebėtis, kad pirmųjų, kaip ir kitų, laidų karininkai ne tik sėkmingai tarnavo kariuomenėje, bet ir išėję į atsargą gaudavo aukštas pareigas valstybės tarnyboje. Kruopšti buvo ne tik dėstytojų, bet ir būsimų kariūnų atranka. Teko daug ir įtemptai mokytis. Drausmė buvo griežta, prisimindami daug kas ją vadino geležine. Rikiuotėje reikalauta kaip reikiant „mušti koją“. Retas kuris iš kariūnų nebuvo baustas. Aukšti buvo ir fizinio parengtumo reikalavimai. Nenuostabu, kad daug kariūnų „nubyrėdavo“.

Taikos meto gyvenimo reikalavimai buvo kiti. Išleidžiami karininkai turėjo būti parengti ne partizaninio karo veiksmams ir nesiunčiami tuoj pat į frontą, kaip būdavo Nepriklausomybės kovų metu, o mokomi moderniuju, Pirmojo pasaulinio karo pabaigoje patikrintų, karybos dėsnių, ruošiami ateities karui, taip pat visapusiškai lietuvių inteligento, kultūringo, europietiško karininko gyvenimui. Tam reikėjo ilgesnio mokymo kurso. Karo mokyklos tikslas buvo pagal karo mokslo, auklėjimo ir rikiuotės reikalavimus rengti visų kariuomenės rūšių

karininkus. Todėl 1921 m. buvo įsteigti jaunesnysis ir vyresnysis kariūnų kursai.

Karo mokykloje, siekiant patobulinti mokymo procesą ir sustiprinti drausmę, krašto apsaugos ministras J. Šimkus ir laikinai einantis Generalinio štabo viršininko pareigas gen. lttn. M. Katchė 1921 m. gegužės 13 d. pasirašė įsakymą Nr. 113, kuriuo „*Karo mokyklos pagrindiniai dėsniai*“ (įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 161, 13 str.) buvo papildyti: 1) Be esamų mokomųjų dalykų, įtraukiami dar du: taikomoji taktika ir instruktorių skyrius. 2) Sudaroma Mokymo taryba: pirmininkas – mokyklos viršininkas, nariai – mokymo reikalų vedėjas, jo padėjėjas, visi lektoriai, bataliono ir kuopų vadai, karo gydytojas.

Mokymo tarybos pareigos ir teisės: a) rinktis kiekvieną kartą prireikus, bet ne rečiau kaip kartą per mėnesį; b) svarstyti ir spręsti visus mokymo klausimus; c) svarstyti ir tvirtinti mokymo planą; d) tikrinti mokymo planus, vertinti žinias; e) spręsti dėl mokinių išleidimo pagal pažangumą; f) spręsti, ar mokiniai tinkami tęsti kursą dėl drausmės pažeidimų arba negabumo.

Mokymo tarybos sprendimus tvirtino Karo mokyklos viršininkas¹⁷³.

Penktoji laida susirinko 1921 m. lapkričio 12 d. Priimti 143 kandidatai, iš jų 46 dėl sveikatos ir lietuvių kalbos nemokėjimo buvo išbraukti iš kandidatų studijuoti Karo mokykloje sąrašo¹⁷⁴. Tai buvo vienintelė laida, sudaryta ne iš savanorių, o iš inteligentų, paskelbus dalinę jų mobilizaciją. Tada susirinko keli šimtai įvairų bendrąjį išsilavinimą įgijusių asmenų. Todėl 1921 m. spalio 3 d. įsakyme kariuomenei Nr. 228 nurodyta: inteligentus, tinkamus tarnybai, įtraukti į Karo mokyklos sąrašus kandidatais; su tinkamais ne rikiuotės tarnybai išeiti 2 savaitių rikiuotės mokymą ir skirti į padalinius pagal Mobilizacijos skyriaus nurodymus. Nepatekę į Karo mokyklą kandidatai buvo perduodami Mobilizacijos skyriaus viršininko žinion¹⁷⁵.

Pradedant penktąją laidą, mokymo programa buvo išplėsta iki 2 metų, daugiau dėmesio skiriama karybai, taip pat bendrojo lavinimo dalykams (žr. 3, 4 lenteles).

¹⁷³ „Įsakymas kariuomenei Nr. 113“, Kaunas, 1921 m. gegužės 13 d. *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 118.

¹⁷⁴ „Įsakymas Karo mokyklai Nr. 303“, Kaunas, 1921 m. lapkričio 1 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, l. B. 8, l. 407, 422.

¹⁷⁵ „Įsakymas kariuomenei Nr. 228“, Kaunas, spalio 3 d., <http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/LNB0151DC45,2012-10-18>.

**Karo mokyklos vyresniojo kurso (bendrojo skyriaus) 1922–1923 m.
mokslo planas¹⁷⁶**

Eil. nr.	Dalykas	Val. kiekvieną savaitę rudens semestrą	Val. kiekvieną savaitę pavasario semestrą	Lektoriai	Pastabos
1.	Taktika ir karo technika	3+3	3+3		
2.	Šaudymo mokslas Kulkosvaidis	1 1	1 –		
3.	Karo istorija	2	2		
4.	Karo topografija	1	–		
5.	Artilerija	2	–		
6.	Fortifikacija	1	2		
7.	Matematika: geometrija, algebra	4	4		
8.	Karinė administracija	–	1		
9.	Karinių įstaigų studijos	1/2	–		
10.	Karinė pedagogika ir instruktavimas	–	1		
11.	Karinė teisė ir karo teismų organizavimas	1/2	–		
12.	Karinė sanitarija	–	1		
13.	Tėvynės pažinimas	1	1		
14.	Lietuvių literatūra	1	2		
15.	Politikos ir ekonomikos mokslo žinios	1	1		
16.	Statutai (Lauko tarnybos)	1	1		
17.	Užsienio kalbos (vokiečių, anglų, prancūzų)			3	po pietų
18.	Higiena ir fizinis lavinimas	1	–		
	Iš viso per savaitę	24	24		

¹⁷⁶ „Ištrauka iš Karo mokyklos Mokslo tarybos posėdžio, įvykusio 1922 m. liepos 13 d., protokolo Nr. 27: „1) Priimti sekantį mokslo planą 1922–1923 metams“, LCV4, f. 1451, ap. 2, s. 12. l. 230.

**Karo mokyklos jaunesniojo kurso (bendrojo skyriaus) 1922–1923 m.
mokslo planas¹⁷⁷**

Eil. nr.	Dalykas	Val. kiekvieną savaitę rudens semestrą	Val. kiekvieną savaitę pavasario semestrą	Lektoriai	Pastabos
1.	Taktika ir karo technika	2+2	2+2+1		
2.	Karo topografija Kulkosvaidis	2 2	2 2		
3.	Artillerija	1	1		
4.	Šaudymo mokslas	1	2		
5.	Fortifikacija	1	2		
6.	Matematika: aritmetika, algebra, geometrija	4	4		
7.	Tėvynės pažinimas	1	1		
8.	Lietuvių kalba	2	2		
9.	Higiena	1	–		
10.	Statutai: Ginklai Drausmė Vidaus tarnybos statutas Įgulos statutas Lauko statutas	1 1 1 1 –	1/2 – 1/2 – 2		
11.	Užsienio kalbos (vokiečių, anglų, prancūzų)			3	po pietų
12.	Tikyba	1	–		
	Iš viso per savaitę	24	24		

Karo mokyklos Mokslo tarybos posėdyje, įvykusiame 1922 m. liepos 13 d., buvo patvirtinta tokia dienotvarkė: iš ryto 4 val. skirti teorinėms pamokoms, 30 min. – fiziniam lavinimui; po priešpiečių – 2–3 val. rikiuotei, po pietų – užsienio kalbų ir šokių pamokoms, 1 val. – sportui, 2 val. – mokymuisi (šeštadienį – iki priešpiečių). Karo mokyklos įsakymą pasirašė jos viršininkas gen. lttn. J. Galvydis-Bykauskas¹⁷⁸.

¹⁷⁷ *Ten pat*, l. 231.

¹⁷⁸ *Ten pat*, l. 131.

Ši Karo mokyklos veiklos laikotarpį labai prasmingai apibendrina antrasis jos viršininkas plk. P. Tvaronas¹⁷⁹ savo atsisveikinimo kalboje 1921 m. gruodžio mėn.:

„Arti 3 metų buvo lemta man dirbti karo mokykloje. Tas laikas yra šviesus, garbingas mano gyvenime. Tokios garbės, kaip vadovauti Lietuvos jaunimo branduoliui, pasiryžusiam aktyviai kovoti už laisvą, nepriklausomą šalį, retai kam tenka įgyti. Mūsų protėviai, kaimynų užpuldinėjami, naikinami ugnimi ir kardu, neišliko laisvi, darydami pastangų išsivaduoti iš verguvės, pav., XIX amžiuje, suprato reikalingumą turėti karo mokyklą. Tai mūsų protėvių svajotai karo mokyklai tenka vadovauti man lygiai 2 metus. Sekdamas savo protėvių mintį dėl svarbumo karo mokyklos valstybiniame tautos gyvenime, dėju visas pastangas, auklėdamas jaunimą karo srityje, idant kova su įvairiais išoriniais grobikais būtų lengvesnė ir būtinai laimėta. Tokį tiktai šventą tikslą turėdamas prieš save, dirbau, kiek sugebėjau ir galėjau pajėgti. Dabar, pažvelgęs į karo mokyklos darbą, turiu ramią sąžinę, tikėdamas, kad ateityje šiuo atžvilgiu tauta nedarys man priekaištų dėl apsileidimo. Rusai, lenkai, bermontininkai jau susipažino su geležine karo mokyklos auklėtinių valia, sugebėjimu tą valią ir žinias įkvėpti valdiniais, narsumu. Mano linkėjimai, kad priešų norai sugriauti tą karo mokyklą, kaip visos kariuomenės auklėjimo lopšį, neišsipildytų.“¹⁸⁰

Plk. P. Tvaronui vadovaujant Karo mokykloje buvo parengtos ir išleistos 3-ioji ir 4-oji jaunųjų karininkų laidos – 291 karininkas.

1922 m. sausio 1 d. Karo mokyklos viršininku vėl buvo paskirtas gen. ltn. J. Galvydis-Bykauskas¹⁸¹. Iki tol mokyklos auklėtiniai, kaip jau minėta, oficialiai buvo vadinami mokiniais, o kasdienėje kalboje – junkeriais (vok. *Junker*). Gen. ltn. J. Galvydziui-Bykauskui įsakius rasti lietuvišką „junkerio“ pakaitą, Vaclovas Biržiška pasitelkė filologą prof. Kazį Būgą, o šis pasiūlė „kariūną“¹⁸². Šis pava-

¹⁷⁹ Karo mokyklos viršininkas plk. ltn. P. Tvaronas nuo 1921 m. gruodžio 18 d. buvo atleistas iš šių pareigų ir paskirtas eiti 6-ojo pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margirio pulko vado pareigas: „Įsakymas kariuomenei Nr. 299“, *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, b. 34, l. 340; „Įsakymas kariuomenei Nr. 101“, Kaunas, 1922 m. balandžio 25 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b35, b. 46, l. 94.

¹⁸⁰ Balčiūnas J., „Pirmieji Karo mokyklos žygiai“, *Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, Nr. 45, p. 445.

¹⁸¹ Nuo 1922 m. sausio 1 d. Karo mokyklos viršininkas pavaldus krašto apsaugos ministrui (operatyvinėje srityje – kariuomenės vadui). Karo mokslo skyriaus viršininkui pavedama prižiūrėti, tikrinti Karo mokyklą, jai vadovauti mokymo klausimais, taip pat suteikiama teisė teikti nurodymus Karo mokyklos viršininkui krašto apsaugos ministro vardu.

Karo mokyklos viršininkas gen. ltn. J. Galvydis-Bykauskas, kaip buvęs divizijos vadas, naudojo divizijos vado teisėmis. Žr.: „Įsakymas kariuomenei Nr. 13“, Kaunas, 1922 m. sausio 19 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 46, l. 14–15; „Įsakymas kariuomenei Nr. 101“, Kaunas, 1922 m. balandžio 25 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b35, b. 46, l. 94.

¹⁸² „Pradėjus kurti Lietuvos kariuomenę, viena iš opiausių problemų tapo lietuviybės klausimas. Jį teko spręsti kasdien. Tai, kad kariuomenėje vyravo rusų kalba, buvo tuo metu ne tiek svarbu, nes šiai problemai įveikti reikėjo laiko ir, žinoma, nuolatinių pastangų. Sunkumų atsirado ir dėl lietuviškų terminų, nes daugelio karybos dalykų lietuviškų pavadinimų tada dar nebuvo.

Dabar mums įprastas gražus ir skambus žodis „kariūnas“ gimė tuo metu, kai Karo mokykloje mokėsi pirmųjų laidų karininkai. Iš pradžių jie buvo vadinami mokiniais, bet ir tai tik oficialiai, o kasdienėje kalboje junkeriais. Pavadinimas „kariūnas“ atsirado kiek vėliau ir jo atsiradimo istorija labai įdomi.

Pasak plk. Vaclovo Biržiškos, kuris vienu metu dirbo Karo mokyklos karo istorijos ir Lietuvos geografijos dėstytoju, tai įvyko tokiomis aplinkybėmis.

dinimas visiems labai patiko. 1920 m. gegužės 5 d. krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. 108 jį buvo nurodyta vartoti¹⁸³.

Karo mokyklai taikos metu iškilo uždavinys – išugdyti naują Lietuvos karininkų kartą, kuri būtų mokoma modernių karybos dėsnių atsizvelgiant į Pirmojo pasaulinio karo metu sukauptą karybos patirtį, kuri leistų tinkamai parengti jaunuosius karininkus ateities iššūkiams¹⁸⁴.

1922 m. rugsėjo 1 d. buvo paskelbti Steigiamojo Seimo birželio 27 d. patvirtinti *Karo mokyklos įstatai*, kuriuose nurodoma, kad Karo mokyklos uždavinys – ruošti visų kariuomenės rūšių karininkus, mokant karo mokslo, rikiuotės pratybų ir auklėjant (1 str.). Karo mokykloje turi veikti du skyriai: bendrasis ir specialusis (2 str.); mokslas trunka dvejus metus (3 str.). (Pastaba. Karo metu prie mokyklos prireikus organizuojami 2–6 mėn. karininkų kursai.) Į Karo mokyklą priimami asmenys, kuriems iki stojimo rugpjūčio 15 d. suėjo ne mažiau kaip 17 m. ir kurie yra baigę visą aukštesniosios mokyklos kursą. Laikinai, krašto apsaugos ministrui leidus, gali būti priimami ir žemesnio

<...> Iš pradžių V. Biržiška „gavo pipirų“ už tai, kad Lietuvos geografijos pamokose pasakojo klausytojams apie kažkokią Lietuvoje buvusią „ledų gadynę“, apie kurią net Šventajame Rašte nieko nesakoma.

V. Biržiška paaiškino, kad Šventajame Rašte ir Lietuvos vardas neminimas, tad nenuostabu, jog nieko nepasakyta ir apie buvusią „ledų gadynę“ (ledynmetį – red.), ir dėl viso pikto paminėjo visose Lietuvos gimnazijose naudojamą savo brolio Mykolo parašytą Lietuvos geografijos vadovėlį, kuriame taip pat šis laikotarpis minimas.

Toks atsakymas Karo mokyklos viršininko vis dėlto nepatenkino, bet jis tuojau peršoko prie kito klausimo, dėl kurio ir buvo iškvietas lektorių. Pasirodo, jis esąs nepatenkintas tuo, kad visi Karo mokyklos klausytojai iki šiol vadinami rusų iš vokiečių pasiskolintu „junkerių“ vardu:

– *Aš įsakau tamistai, kapitone, surasti „junkeriui“ lietuvišką pakaitalą.*

„Kad tu surūgtum!“ – pagalvojo kapitonas. Jis dar mėgino aiškinti, kad nesąs joks kalbininkas ir kad tam reikalui yra specialiai karinė terminologijos komisija, kuri ir galėtų geriausiai atlikti šią užduotį.

– *Aš tamistai įsakau. Jei savaitės bėgyje tamsta man nepristatysi raportu su tinkamu vardu, tai už aną ledų gadynę gausi daboklės.*

Nieko nepadarysi.

– *Klausau*, – atsakė kapitonas ir tuojau išbėgo iš viršininko kabineto, kad jis dar ko nors nesugalvotų.

Kitą dieną, dar keletą valandų prieš pamoką, Biržiška nuskubėjo į Švietimo ministerijos knygų leidimo komisiją, kuriai tuomet vadovavo prof. Krėvė-Mickevičius, ir paprašė jo pagalbos. Bet niekas iš ten esančių nesugalvojo jokio tinkamo žodžio. Kapitono laimei, tuo metu užėjo jo senas, dar iš Petrapilio universiteto laikų, draugas prof. K. Būga.

– *Senas prieteliau, gelbėk mane nuo daboklės.*

Papasakojęs jam, koks duotas uždavinys, Būga neskubėdamas pradėjo su šaknimi „kar-“ sudarinėti įvairius žodžius, kurie skyrėsi nuo jau vartojamų „kario“, „kareivio“, „karininko“ ir kitų. Biržiška buvo nustebintas lietuvių kalbos turtingumo, nes net nesitikię, kad iš tos pačios šaknies – pridėjus kitą priesagą ar sujungus su kitu giminingu žodžiu – galima sudaryti tiek įvairiausių terminų. Pagaliau tarp žodžių Būgai išsprūdo „kariūnas“.

– *Stok!*

Tuojau kapitonas pamėgino sukomanduoti:

– *Kariū-ū-nai! Tinka. Ačiū, kad mane išgelbėjai nuo daboklės.*

Nuskubėjęs į Karo mokyklą, tuojau pateikė Galvydžiui-Bykauskui raportą, siūlydamas „junkerių“ pavadinti „kariūnais“.

Mokyklos viršininkui pavadinimas irgi patiko, ir po poros dienų jau visi skaitė Krašto apsaugos ministerijos įsakymą – pavadinimą „junkerių“ pakeisti žodžiu „kariūnas“. Taip du karininkai netyčia tapo savotiškais kariūnų krikštateviais, jų krikšto tėvas yra kalbininkas prof. Kazimieras Būga.“ Žr.: Knezys S., „Kaip gimė „kariūnas“, *Kariūnas*, 2006, Nr. 2 (89), p. 33.

¹⁸³ „Įsakymas kariuomenei Nr. 108“, Kaunas, 1922 m. gegužės 5 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 46, l. 102; Knezys S., „Kaip gimė „kariūnas“, *Kariūnas*, 2006, Nr. 2 (89), p. 33.

¹⁸⁴ Jakštys G., „Lietuvos karininkų rengimo ypatumai Baltijos regiono karo mokyklų raidos kontekste 1919–1940 m.“, žr.: *Globalizacijos iššūkiai ugdymo procesui: visuomenė ir kariuomenė*, p. 181.

išsilavinimo asmenys, bet baigę ne mažiau kaip keturias aukštosios mokyklos klases. Baigusieji aukštąją mokyklą turi teisę stoti į vyresnįjį Karo mokyklos kursą tik išlaikę dėstomų jaunesniajam kursui dalykų egzaminus (4 str.). Karo mokykla yra pavaldi Krašto apsaugos ministerijai (5 str.).

Mokymasis ir praktika trunka 10 mėn. per metus. Kiti 2 mėn. skiriami atostogoms (6 str.). Karo mokykloje dėstomi šie mokomieji dalykai: a) bendrajame skyriuje – taktika ir karo technika, šaudymo mokslas, karo istorija, karo topografija, artilerija, fortifikacija, karo matematika, karo administracija, karo pedagogika ir instruktazas, teisė ir karo teismų organizacija, karo sanitarija ir higiena, Tėvynės pažinimas, lietuvių kalba ir literatūra, politika ir ekonomika, visos karo tarnybai ruošiamos ginkluotės rūšys, užsienio kalbos – anglų, prancūzų, vokiečių (viena iš jų privaloma), tikyba (etika), fizinis lavinimas; b) specialiajame skyriuje – artileristams reikalingi dalykai: matematika, mechanika, chemija, fizika, logistika ir rikiuotė, artilerijos teorija, artilerijos taktika, artilerijos braižyba; inžinerijos specialistams būtini dalykai: matematika, mechanika, fizika, chemija, statyba, elektrotechnika, karinis susisiekimas, telegrafas ir telefonas, specialioji braižyba, minos ir sprogstamieji užtaisai (7 str.).

Gerai mokyklą baigę mokiniai per vienus metus įgyja aukštesnį karininko laipsnį (8 str.). Kariuomenės puskarininkiai, kurie turi ne mažiau kaip 6 klasių aukštesniosios mokyklos išsilavinimą ir yra išstarnavę kariuomenėje ne mažiau kaip vienus metus, siekdami įgyti karininko laipsnį, gali laikyti egzaminus iš viso Karo mokyklos teorijos ir praktikos kurso. Vyresniškumą įgyja nuo dienos, kai gauna karininko laipsnį, jei yra eję karininko pareigas, aukštesnį laipsnį įgyja nuo pareigų ėjimo dienos (9 str.).

Karo mokyklos viršininkas vadovauja mokinių mokymo ir auklėjimo procesui. Jis pirmininkauja mokyklos Mokslo ir Drausmės taryboms (10 str.). Karo mokyklos viršininko padėjėjas ir pavaduotojas yra mokyklos inspektorius (11 str.). Karo mokyklos mokytojai yra etatiniai ir neetatiniai. Etatiniai mokytojai privalo turėti per savaitę ne mažiau kaip 12 val. nemokamų pamokų (12 str.).

Mokslo tarybą sudaro: mokyklos viršininkas, mokyklos inspektorius, bataliono vadas, mokytojai, mokyklos gydytojas ir kuopų vadai. Mokslo taryboje svarstomi mokslo, rikiuotės ir statutų klausimai (13 str.). Drausmės tarybą sudaro: mokyklos viršininkas, mokyklos inspektorius, bataliono vadas, kuopų ir būrių vadai. Drausmės taryba svarsto mokinių doros ir elgesio klausimus, kelia mokinius į kariuomenės puskarininkius, kariūnus-puskarininkius ir viršilas, svarsto Karo mokyklos mokinių drausmės pažeidimus ir juos baudžia (14 str.). Šiam įsakymui vykdyti Krašto apsaugos ministerija rengia instrukcijas (15 str.).

Karo mokyklos įstatus pasirašė laikinai einantis Respublikos Prezidento pareigas Steigiamojo Seimo pirmininkas A. Stulginskis, ministras pirminin-

kas E. Galvanauskas, krašto apsaugos ministras B. Sližys ir Generalinio štabo viršininkas M. Katchė¹⁸⁵.

1922 m. gruodžio 6 d. Karo mokykla iš Kauno buvo iškelta į Aukštosios Panemunės kareivines, o 1923 m. gruodžio 24 d. perkelta į atskiras patalpas Panemunėje, kur veikė iki 1940 m. rugsėjo vidurio. 1922 m. gruodžio 14 d. krašto apsaugos ministras mjr. B. Sližys ir laikinai einantis Generalinio štabo viršininko pareigas mjr. J. Gričius pasirašė įsakymą kariuomenei, kuriame nurodoma, kad karininkams, pakankamai gerai nemokantiems lietuvių kalbos, nebus teikiami aukštesni laipsniai¹⁸⁶.

Respublikos Prezidento įsakymu Nr. 90 penktoji laida buvo išleista 1923 m. spalio 15 d. Ją baigė 79 karininkai – pėstininkai, artileristai, kavaleristai, inžinerijos ir aviacijos specialistai, o buvo priimta apie 150 kandidatų¹⁸⁷.

Penktosios laidos auklėtinis atsargos kpt. S. Baniulis prisimena įdomų atsitikimą:

„Prieš pat išleidimą šios laidos kariūnas R. dėl kokių tai priežasčių (rodos, dėl nedrausmingumo ir nepažangumo) buvo pašalintas iš Karo mokyklos. Laukė dokumentų išvykti namo. Išleistuvių išvakarėse, pavakare, jis išėjo į miestą su kariūno uniforma. Šančiuose, automobiliu pravažiuodamas, kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas sulaikė R. dėl nepasisveikinimo. R. pasisakė esąs vyr. kurso, reiškia, išleidžiamo kurso, kariūnas.

Vėlai vakare Karo mokykloje buvo gauta iš Vyriausiojo štabo telefonograma, kad V laidos išleidimas sulaikomas. Tokia žinia pritrenkė ne tik išleidžiamus kariūnus, bet ir mokyklos vadovybę; nebuvo aišku, kuriam laikui išleidimas sulaikomas, ir tik po dienos ar dviejų paaiškėjo – vienai savaitei.“¹⁸⁸

Į Karo mokyklos penktosios laidos 15 metų sukakties iškilmes 1938 m. spalio mėn. atvyko einantis krašto apsaugos ministro pareigas kariuomenės vadas brg. gen. S. Raštikis, Kariuomenės štabo viršininkas brg. gen. J. Černius, buvęs Karo mokyklos viršininkas atsargos gen. J. Galvydis-Bykauskas, tuometis mokyklos viršininkas brg. gen. K. Musteikis, atsargos brg. gen. S. Dirmantas, brg. gen. K. Navakas, Krašto apsaugos II skyriaus viršininkas generalinio štabo plk. K. Dulksnys, kiti kviešti svečiai ir penktosios laidos karininkai. Pobūvio metu brg. gen. S. Raštikis sakė:

„Gerbiamieji kolegos! Pirmiausia sveikinu mūsų Karo mokyklos penktosios laidos ponus karininkus, šiandien susirinkusius po 15 metų vėl į vieną vietą mirusių savo draugų pagerbti, kariūno laikų laimingų dienų atsiminti,

¹⁸⁵ „Įsakymas kariuomenei Nr. 188“, Kaunas, 1922 m. rugsėjo 1 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 188–189.

¹⁸⁶ „Įsakymas kariuomenei Nr. 278“, Kaunas, 1922 m. gruodžio 14 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 46, l. 260.

¹⁸⁷ „Įsakymas kariuomenei Nr. 194“, Kaunas, 1923 m. spalio 26 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 246–249; Statkus V., Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1980 m., p. 661–662; *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, t. 2, p. 364–366.

¹⁸⁸ Baniulis S., „Karo mokyklos V laidai 60 metų“, *Karys*, 1984, Nr. 3 (1600), p. 138.

savo senų atsiminimų atgaivinti, pabendrauti, atiduoti tinkamą dvasinę duoklę aukštiesiems tautos idealams ir, tarpusavio draugiškumo ir vienybės saitus sustiprinus, vėl išsiskirstyti prie savo kasdieninių darbų ir rūpesčių. Sveikinu, džiaugiuos gan dideliu suvažiavusių skaičiumi ir linkiu Tamstoms tikrai pasiekti visų tų tikslų, kurie šito suvažiavimo sumanytojų, rengėjų ir visų dalyvių buvo užsibrėžti.“

Toliau kalbėdamas apie to meto tarptautinę padėtį, brg. gen. S. Raštikis pabrėžė, kad šiais neramiais laikais ypač svarbu vadams ir viršininkams išlaikyti pusiausvyrą, nenukrypti į kraštutinumus. Reikia vadovautis ne karštais jausmais, o šaltu protu. Kartais visuomenėje pasigirsta minčių apie kariuomenę arba apskritai apie valstybės gynimo reikalus: vieni siūlo sukarinti visą valstybę, kiti, priešingai, sako, kad mažųjų valstybių kariuomenės, kad ir kokios geros būtų, dabar jau neturi jokios reikšmės.

Krašto apsaugos ministras pabrėžė, kad tik kariai gali geriausiai suprasti kariuomenės reikalus, todėl kultūrinių, moralinių, ekonominių ir fizinių ginklų glaudus derinys, siejamas su realia užsienio ir vidaus politika, yra mažųjų valstybių pagrindas. Kiekvienas per didelis nukrypimas į vieną ar kitą pusę susilpnintų šį saugumo pagrindą ir būtų žalingas valstybei, todėl yra nepriimtinas ir nepageidautinas.

Jis teigė: „Mūsų tautinė ir pilietinė pareiga su neatsargiomis tendencijomis kovoti ir skelbti realius valstybės saugumo faktorius. Šis reikalas vienodai turi rūpėti visiems kariams, jis svarbus ir aktualus.“

Nuoširdų žodį tarė buvęs Karo mokyklos viršininkas atsargos gen. J. Galvydis-Bykauskas. Jis paragino penktosios laidos karininkus dar labiau atsidėjus dirbti, nes iš karininko nuolat reikalaujama vis daugiau žinių ir įgūdžių¹⁸⁹.

Plk. lt. K. Žukas paskaitoje Aukštuosiuose karininkų kursuose sakė, kad Karo mokyklos tikslas – įvesti atskirą kareivių auklėjimo kursą, nes jaunas karininkas dažnai net ir nežino, kad jo pareiga ne tik mokyti, bet, svarbiausia, ir auklėti. Dalių vadai į tai turi atkreipti dėmesį, ypač kai į dalį atvyksta nauji karininkai. Auklėjimo klausimais dalyse turi būti rengiami karininkų susirinkimai, kur ar pats vadas, ar vienas vyresniųjų karininkų turi duoti jauniems karininkams tam tikrų nurodymų. Karininkas, kaip auklėtojas, turi: 1) nusipelninti savo pavaldinių pagarbą, pasitikėjimą ir meilę, 2) būti kareiviams pavyzdys, 3) būti teisingas, 4) doras ir 5) keldamas reikalavimus, pastovus.¹⁹⁰

Lietuvos valstybės kūrėjai siekė sujungti visas lietuvių gyvenamas žemes. Į nepriklausomos Lietuvos sudėtį turėjo įeiti ne tik Rusijos valdžioje buvusi Didžioji

¹⁸⁹ „Šis tas apie V-ją P.L.P. Karo mokyklos karininkų laidą“, *Kardas*, 1938, Nr. 21 (299), p. 479–479; A.J., „P.L.P. Karo mokyklos V-osios laidos 15 m. sukaktis“, *Kardas*, 1938, Nr. 21 (299), p. 486–487.

¹⁹⁰ Žukas K., „Kariuomenės auklėjimo bruožai. (Lekcijos, skaitytos Aukštuosiuose karininkų kursuose)“, *Mūsų žinynas*, 1922, t. 3, Nr. 8, p. 303.

Lietuva, bet ir daug amžių vokiečių valdoma Mažoji Lietuva. Remiantis Versalio taikos sutarties 99 straipsniu, Klaipėdos kraštas buvo atskirtas nuo Vokietijos ir Antantės valstybių vardu perduotas administruoti Prancūzijai, kol galutinai paaiškės Lietuvos valstybės ateitis. Taigi Klaipėdos kraštą Antantės vardu ėmė administruoti Prancūzija, jam atstovavo ir užsienyje. Vasario 17 d. buvo sudarytas naujas krašto administracinis organas – direktorija.

„Antantės valstybės, ypač Prancūzija, nepajėgdamos priversti Lietuvos jungtis prie Lenkijos, ir politiniai Klaipėdos vokiečių sluoksniai ėmė propaguoti alternatyvą Lietuvai – „laisvojo miesto“ (Freistadt) sukūrimo idėją, ji susilaukė dėmesio ir Tautų Sąjungos struktūrose. Šiems tikslams tarnavo okupantų sudarytos direktorijos, ypač paskutinioji, vadovaujama V. Steputaičio (1921.VIII.6-1923.I.9). Vokietija, bijodama Prancūzijos ir Lenkijos išgalėjimo Klaipėdos krašte, nuo 1921 m. pabaigos neoficialiai ėmė pritarti Lietuvos reikalavimams sujungti Klaipėdos kraštą su Lietuva. Todėl Lietuvos vyriausybė nutarė improvizuoti krašte sukilimą ir taip jį prisijungti. 1922 m. gruodžio 22 d. iš Prūsų lietuvių tautos tarybos narių buvo sudarytas Vyriausiasis Mažosios Lietuvos gelbėjimo komitetas sukilimui oficialiai vadovauti ir klaipėdiečių savanorių būriams telkti. Kiti pasirengimo darbai vyko Lietuvoje, iš savanorių Lietuvos karių ir sukarintos šaulių organizacijos narių suburtas Jono Polovinsko-Budrio vadovaujamas apie 1350 vyrų būrys¹⁹¹, iš jų apie 300 klaipėdiečių. 1923 m. sausio 10 d. būrys įžengė į Klaipėdos kraštą ir sausio 15 d. susišaudęs su prancūzais užėmė Klaipėdą. Mažosios Lietuvos gelbėjimo komiteto skyrių suvažiavimas sausio 19 d. paskelbė, kad Klaipėdos kraštas jungiasi prie Lietuvos valstybės autonomijos teisėmis, sausio 24 d. Lietuvos Seimas tai patvirtino.“¹⁹²

1923 m. sausio 9–19 d. vaduojant Klaipėdą taip pat dalyvavo ir dvi Karo mokyklos kuopos (150 kariūnų): pirmosios – 81, antrosios – 69 kariūnai. Jiems vadovavo kapitonai J. Astupėnas, A. Kynas, E. Noreika, vyresnysis leitenantas K. Navakas, leitenantai M. Paura, F. Neveravičius, J. Tapolionis, J. Jankauskas, A. Matulionis, V. Skibarka¹⁹³.

Karo mokyklos auklėtinis (antrosios kuopos kariūnas), Klaipėdos krašto vaduotojas, Vincas Tamošiūnas štai ką apie tai pasakoja:

„1923 m. sausio 7 d. ankstyvą rytą Karo mokyklos 6-tos laidos budėtojas:

¹⁹¹ Spaudoje pateikiami ir kitokie duomenys: pvz., „Ypatingo paskyrimo“ rinktinę, suformuotą užimti Klaipėdai, sudarė 1078 asmenys: 41 karininkas, 582 kareiviai ir 455 Šaulių sąjungos nariai. Operacijos metu šis skaičius kito. Bendras įvairiu laiku dalyvavusiųjų skaičius – 1753 (žr.: „Klaipėdos sukilimas“, http://lt.wikipedia.org/wiki/Klaip%C4%97dos_sukilimas, 2013-01-23). Šiek tiek kitokius duomenis pateikia V. Šerelis. Rinktinę sudarė 1079 asmenys: 40 karininkų, 584 kareiviai, 455 šauliai, jai priklausė 63 arkliai, 21 kulkosvaidis, 1 komutatorius, 17 telefono aparatų, 54 km kabelio, 3 automobiliai ir 4 motociklai (žr.: Šerelis V., „Atgal į Lietuvą!“, *Kariūnas*, 2012, Nr. 4 (115), p. 31).

¹⁹² Kiaupa Z., *Lietuvos valstybės istorija*, p. 218.

¹⁹³ „Karo mokyklos viršininko gen. ltn. J. Galvydžio-Bykausko liudijimas (1925-04-01)“, *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 14, l. 20–23.

„Kuopa, kelk, pilnoj aprangoj su šautuvais, apsirengę milinėmis išsirikiuoja prieš kareivines!“ Majoras Svilas prabyla: „Vyrų, išvykstančių ilgesniam laikui, karinėm pratybom. Kviečiu tik savanorius, nenorintieji pasilieka kareivinėse. Savanoriai, norintieji vykti į žygį, 15 žingsnių į priekį žengte marš!“

Neišėjo į priekį tik keletas. Mokyklos budėtojas surikiavęs nuvedė į valgyklą pusryčių ir čia pat mergaitės į duonmaišius įdėjo kiekvienam po keletą sumuštinių. Karininkai pasiėmė savo būrių kariūnus. Iš sandėlio gavome šovinių ir kiekvienas po granatą.

Rikiuotėje žygiuojame į Šančius. Netoli geležinkelio stoties pasukome į dešinę ir čia pat radome prekinis vagonus. Kiekvienas karininkas savo kariūnus susodino į vagonus ir įspėjo nedainuoti ir garsiai nekalbėti. Traukinys pajudėjo ir netrukus pasiekė Kaišiadoris. Tuojuo ėmėm spėlioti, ar į Vilnių važiuojam. Nuotaika gera. Atsidaro vagono durys ir paduoda ryšulius: Tamošiūnui, Mamėnui, Puodžiūnui ir kitiems. Įsakė nusirengti karinius ir apsivilkti iš ryšulių civilius rūbus. Vėl spėliojama, kad vykstan į Vilnių.

Įspėjo, važiuojant per Latviją, visiškai nekalbėti. Visi supratom: važiuojam į Klaipėdą vaduoti. Oras drėgnas, lynoja. Traukinys sustoja lauke, skubiai išlipame ir greitomis vietinis vadovas veda per laukus; nusiavę batus perbrendam upokšnį. Mes jau Klaipėdos žemėj. Apsistojam Kriukengene lietuvių vieniemy. Priėmė mus kaip mylimiausius svečius. Man su keturiais vyrais paveda ant kalnelio prie plento užimti sargybą. Nereikėjo ilgai laukti. Nuo Klaipėdos pamatėm atvažiuojančią mašiną. Užsimaskavom abiejose kelio pusėse. Vokiečių žandarmerijos penkiems vyrams pravažiavus, šokom iš griovio ir įsakę „Rankas aukštyn!“ suėmėm.

Pas ūkininką įjogo ryšininkas karininkas Labutis. Klaipėda apsupta. Nakvynė buvo labai jauki. Man anksti pakilus, šeimininkas rodo lyg tai ugniakurą ir sako: „Tu, sūnau, greit nueik, paskerdė kiaulį, gausi kiek paneši, o mūsų moterys pavaldydis ne vieną kartą; alkani nebūsit.“

Prie Klaipėdos ir upės tiltas, kelio sargo trobelė. Mane paskyrė sargybos viršininku, žiūrėti, kad prancūzai nepereitų tilto.

Pirmas simpatiškas svetys sargyboje Erdmonas Simonaitis. Rankose balta marškonė ir kotas. Priišome, ir jis viduriu plento nužygiavo, aukštai iškėlęs baltą vėliavą, prie tilto. Grįžo po valandos, nesutaręs su prancūzais. Gal trečią dieną vėl pakartojo tą patį žygį. Rodos, tai buvo sausio 13 diena. Irgi be pasekmių. Mūsų vadų karinis sugebėjimas, karinė taktika davė rezultatų. 1923 m. sausio 15 d. Klaipėda Lietuvos valdžioje. Garbinga kario mirtimi žuvo kuopos kpt. Eduardas Noreika.¹⁹⁴

¹⁹⁴ Tamošiūnas V. „Karo mokykla – Klaipėda. Klaipėdos sukilimą prisimenant“, *Karys*, 1987, Nr. 1 (1628), p. 38–39.

Vykstant karo veiksmams žuvo dvylika lietuvių: keturi šauliai, aštuoni kariai, du prancūzai ir vienas vokiečių žandaras¹⁹⁵.

„Antantės valstybės jautriai reagavo į sukilimą ir Lietuvos struktūrų dalyvavimą jame. Į Klaipėdos uostą įplaukė anglų ir prancūzų karo laivai, pasirodė ir lenkų laivas. Ambasadorių konferencijos komisarai Klaipėdoje pareikalavo išvesti iš krašto Lietuvos karius, steigti tautiškai mišrias krašto valdymo struktūras. Lietuva pakluso, ir Ambasadorių konferencija 1923 m. vasario 16 d. Klaipėdos krašto suvereno teises perdavė Lietuvai. Metus Klaipėdos klausimas svarstytas Tautų Sąjungos struktūrose, ginčytasi dėl krašto autonomijos apimties ir dėl Klaipėdos uosto statuso. Ypač aktyvi buvo Lenkija, siekusi kontroliuoti Klaipėdos uostą ir internacionalizuoti Nemuną. Nuo Lenkijos buvo apsiginta, bet Lietuvai teko sutikti su plačia krašto autonomija ir priešintis traktuotei, esą Klaipėda yra kompensacija už Vilnių.“¹⁹⁶

Labai mažai informacijos rasta apie šeštąją laidą. Žinoma tik tai, kad ji Respublikos Prezidento įsakymu Nr. 156a buvo išleista 1924 m. rugsėjo 28 d. Ją baigė 48 pėstininkų, artilerijos, kavalerijos ir inžinerijos specialybių karininkai, iš jų buvo paskirti: du – į I, vienas – į II, vienas – į III, trys – į IV, du – į V, keturi – į VI, vienas – į VII, penki – į VIII, penki – į IX pėstininkų pulką, vienas – į I, keturi – į II, du – į III, keturi – į IV artilerijos pulką, keturi – į II ulonų, penki – I husarų pulką, po vieną – į inžinerinį pulką, autobatalioną, elektrotechnikos batalioną¹⁹⁷.

1923 m. liepos 12 d. krašto apsaugos ministras mjr. B. Sližys ir laikinai einantis Generalinio štabo viršininko pareigas plk. lt. J. Gričius pasirašė įsakymą, kuriame nurodyta, kad kariūnų mokymosi Karo mokykloje laikas įskaitomas į bendrą jų tarnybos, o ne tikrosios karo tarnybos laiką, išskyrus tuos atvejus, kai kariūnas iš Karo mokyklos paleidžiamas dėl prastos sveikatos. Kariūnams, įstojuosiems ne iš kariuomenės dalinių į Karo mokyklą, tarnybos pradžia skaičiuojama nuo pirmos antrojo mėnesio įstojimo dienos. Už Karo mokykloje įgytą išsilavinimą kariūnams, išstojuosiems iš jos, atitarnauti nereikia¹⁹⁸.

1923 m. pasikeitė Karo mokyklos pavaldumas. Pokyčių atsirado susidūrus su rimta problema: Karo mokykla ir Aukštieji karininkų kursai ugdydami savo auklėtiniams taikė skirtingus mokymo ir naujos karo doktrinos diegimo būdus, dėl to daliniuose kildavo daug neaiškumų – nors ir baigę dvi giminin-gas mokymo įstaigas, jie dažnai nesuprasdavo vieni kitų. Tai pastebėjęs kursų viršininkas gen. L. Radas-Zenkavičius (tuo metu paskirtas Generalinio štabo

¹⁹⁵ „Sukilimas atvėrė vartus į Baltiją“, *Lietuvos rytas*, 2013 m. sausio 15.

¹⁹⁶ Kiaupa Z., *Lietuvos valstybės istorija*, p. 218–219.

¹⁹⁷ *Lietuvos kariuomenės karininkai 19180–1953*, t. 2, p. 366–367.

¹⁹⁸ „Įsakymas kariuomenei Nr. 130“, Kaunas, 1923 m. liepos 12 d., <http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/LNB0151DC45>, 2012-11-20.

viršininku ir kartu paliktas eiti ir Aukštųjų karininkų kursų viršininko pareigų griežtai pareikalavo, kad šie nesklandumai būtų pašalinti. 1923 m. lapkričio 13 d. krašto apsaugos ministro B. Sližio ir Generalinio štabo viršininko gen. L. Radaus-Zenkevičiaus įsakyme nurodoma, kad „Karo mokykla visais atžvilgiais priklauso Aukštųjų Karininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Vytauto kursų viršininkui“¹⁹⁹. Remiantis šiuo įsakymu, kursų viršininkui pavesta visa Karo mokyklos mokymo kontrolė ir priežiūra, kad būtų suderintos Karo mokyklos ir Aukštųjų karininkų kursų mokymo programos, suvienodinti abiejų mokymo įstaigų dėstymo metodai ir pašalinti prieštaravimai. Tokia padėtis buvo daugiau kaip dvejus metus, t. y. kol minėta problema buvo išspręsta. Tada Karo mokykla vėl savarankiškai tęsė savo veiklą²⁰⁰.

Karo mokyklos viršininkas gen. lt. J. Galvydis-Bykauskas 1924 m. sausio 21 d. pareiškime Aukštųjų karininkų kursų viršininkui gen. L. Radui-Zenkavičiui rašė, kad Steigiamojo Seimo priimtuose „Karo mokyklos įstatuose“ (1922 m. birželio 27 d.) neatsižvelgta į realią situaciją, todėl kai kurie jų punktai yra neįgyvendinami.

Įstatuose numatyta, kad į Karo mokyklą bus priimta pakankamai kandidatų, baigusių visą aukštesniosios mokyklos kursą ir net studijas universitete. Gyvenimas parodė, kad stojančių į Karo mokyklą jaunuolių išsilavinimas (mokslo cenzas) yra gana žemas; paskutinio priėmimo į mokyklą patirtis liudija, kad, remiantis minėtais įstatais, galima buvo priimti tik 3 kandidatus, o visi kiti buvo žemo išsilavinimo ir priimti su krašto apsaugos ministro leidimu.

Mokykloje yra įvairaus išsilavinimo vyresniojo kurso kariūnų: baigusių 4–5 klases – 95 proc., 6–8 klases – 5 proc., jaunesniojo kurso: baigusių 4–5 klases – 92 proc., 6–8 klases – 7,8 proc.

Manant, kad į mokyklą atvyks kandidatai, baigę 8 klases, pagal jų išsilavinimą buvo sudaryta ir mokymo programa, bet dėl kai kurių kariūnų elementarių žinių stokos sudėtingesni dalykai net nebuvo dėstomi, pvz., politika ir ekonomika.

Gen. lt. J. Galvydžio-Bykausko rašte pabrėžta, kad priimami 4–5 klases baigę kariūnai yra neišprusę, neišauklėti, neapsiskaitę ir apskritai nei fiziškai, nei protiškaite nesubrendę, prastais pažymiais baigę gimnazijos kursą, todėl negali mokytis specialiųjų karo mokslo dalykų, jiems reikia kartoti keturis aritmetikos veiksmus, mokytis geometrijos ir algebros, fizikos, gamtos mokslų, trigonometrijos, istorijos, geografijos ir tikybos pagrindų.

Numatyti įstatuose specialūs Inžinerijos ir Artilerijos skyriai negali būti įsteigti: su kariūnų penktąja laida dėl išsilavinimo stokos nebuvo išleista nė vieno inžinerijos leitenanto. Mokantis šeštajai ir septintajai laidoms, nors artilerijos ir inžinerijos karininkų labai trūksta, minėti skyriai net nepradėjo veikti.

¹⁹⁹ „Įsakymas kariuomenei Nr. 205“, Kaunas, 1923 m. lapkričio 13 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 260.

²⁰⁰ Štencelis B., „Aukštieji karininkų D.L.K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, Nr. 45, p. 392–393.

Sumažėjus kariūnų skaičiui ir nesant Karo mokykloje pakankamai aptarnaujančiojo personalo ir kareivių, atliekančių ūkio darbus, kariūnai dažnai kas dvi tris dienas skiriami į tarnybą, eina sargybą, patruliuoja, dirba pagalbinus darbus. Todėl išryškėjo neigiami padariniai: kariūnai nemiegoję, pavargę, nuolat praleidinėja pamokas ir pratybas, o trūkstant vadovėlių, visa tai atsiliepia jų mokslui.

Kariūnams sėkmingai mokytis sunku, nes kai kurie dalykai dėstomi rusų kalba, kuri daugeliui jų visiškai arba beveik nesuprantama.

Tokiomis aplinkybėmis Karo mokyklos kursą išeiti per dvejus metus kariūnai prastai pasirošę, kadangi yra apkrauti įvairiais darbais, pvz., neturi laiko nei laikraščio, nei knygos paskaityti, o tapę leitenantais jaučia, kad yra nepakankamai išsilavinę, nepasitiki savimi, visa tai netinkamai veikia jų charakterį, apskritai daro neigiamą įtaką nedidelės Lietuvos kariuomenės karininkų rengimui.

Pabrėžta, kad Aukštieji karininkų kursai gimnazijų ir Karo mokyklos spragų negali užpildyti, nes nei matematika, nei lietuvių kalba ten nedėstomos.

Sunkumų kyla ir dėl to, kad vienoje klasėje turi mokytis ir vos 4 klases baigę mokiniai, ir studentai.

Nedidelis kandidatų skaičius ir jų menkas išsilavinimas iš dalies priklauso nuo neaiškių: a) pareigų ir teisių, kurias Karo mokykla suteikia savo auklėtiniams, b) karininkų tarnybos sąlygų (atsargos karininkų klausimas): stojantieji nežino, kas jų laukia, abejoja, ar bus etatinių vietų, ir t. t.

Remdamasis išsakyta nuomone, gen. ltn. J. Galvydis-Bykauskas paprašė Aukštųjų karininkų kursų viršininką gen. L. Radų-Zenkavičių tarpininkauti peržiūrint „Karo mokyklos įstatus“ ir pertvarkyti juos taip: 1) baigę 4 aukštesniosios mokyklos klases jaunuoliai Karo mokykloje mokosi 4 metus: maždaug per 2 metus išeina gimnazijos kursą, per kitus 2 – specialųjį Karo mokyklos kursą; 2) baigę 5–6 aukštesniosios mokyklos klases Karo mokykloje mokosi 3 metus: maždaug per 1,5 metų išeina Karo mokyklos kursą, per kitus 1,5 metų – specialųjį Karo mokyklos kursą; 3) baigę 7–8 klases išeina specialųjį karinį kursą per 2 metus; 4) baigusiems Karo mokyklą (ir, jei reikia, tarnavusiems kariuomenėje) suteikiamos aukštesniosios mokyklos baigimo teisės; 5) sunorminti karininkų tarnybos eiga²⁰¹.

Lietuvos karinė vadovybė atsiliepė į šį Karo mokyklos viršininko pareiškimą, ir jo kelti klausimai vienaip ar kitaip buvo išspręsti.

Pažymėtina, kad tuo metu Karo mokykloje karininkų rengimas nebuvo tinkamai organizuotas. Dar buvo taikomi pasenę metodai, laikomasi prieškarinės mokymo krypties, o Pirmojo pasaulinio karo patirtis mažai nagrinėjama. Nebu-

²⁰¹ „Karo mokyklos viršininko gen. ltn. J. Galvydžio-Bykausko pareiškimas Aukštųjų karininkų kursų viršininkui gen. L. Radui-Zenkavičiui“, Kaunas, Lietuvos Respublika, Karo mokyklos Mokymo dalis, 1924 m. sausio 21 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 75, l. 286.

Karo mokyklos viršininkas
plk. ltn. Pranas Kaunas
(1926–1928 m.)

vo sudaromi mokymo planai, iš kurių būtų aiški mokslo kryptis, klasifikacija, kurie liudytų tam tikrą pažangą. Viskas rėmėsi lektorių išradingumu. Nebuvo matyti, koks yra Karo mokyklos tikslas. Mokymo procesui vadovavo ne Mokymo dalis (skyrus), o ne visai tinkamai parinkti lektoriai. Mokymo dalis tik derino paskaitas, jų laiką ir rūpinosi lektorių atlyginimais. Kariūnai intelektualiai buvo menkai išsilavinę, pvz., kartojo vidurinės mokyklos aritmetikos kursą.

Tai privertė Karo mokyklos vadovybę susirūpinti esama padėtimi. Karo mokyklos viršininkas gen. ltn. J. Galvydis-Bykauskas 1924 m. kovo 1 d. į mokyklos inspektoriaus pareigas paskyrė plk. ltn. P. Kauną (kuris kartu ėjo ir mokyklos viršininko padėjėjo pareigas) ir suteikė jam visišką laisvę – leido savo nuožiūra tvarkyti mokymo reikalus, pritardavo jo siūlymams.

„Aš supratau, kad Karo mokykloje darbas bus sudėtingas, komplikotas. Šiam darbui nebuvau pasirengęs, bet noras dirbti viską nugalėjo. Aš taip pat žinojau, kad parengimas nebuvo tinkamoj aukštumoje pastatytas. Dar vyravo mūsų Karo mokykloje pasenę metodai ir prieškarinė mokymo kryptis. Be abejo, tai visa darbo ateitis teikė man susirūpinimo, bet vienkart ir rimtumo, darbo apgalvojimo, savo naujoje tarnybos vietoje atsakomybės prieš tautą ir prieš mūsų kariuomenę“, – atsiminimuose rašo plk. ltn. P. Kaunas.

Jam teko susipažinti su visomis Karo mokyklos problemomis. Mokyklos personalas P. Kauną sutiko atsargiai, nes jis buvo labai reiklus. Po kurio laiko požiūris pasikeitė, kai pamatė, kad jo reikalavimai pagrįsti ir kad pats griežtai laikosi hierarchijos, nustatytos tvarkos, nieko kitų akyse nežemindamas, visur ir visada gerbdamas visų viršininkų autoritetą: „Toku būdu baimės sąjūdis atslūgo ir pradėjome bendrą mūsų kariuomenei naudingą darbą.“

Susipažinęs su Karo mokyklos gyvenimu, P. Kaunas pradėjo eiti pareigas, perimtas iš mokyklos inspektoriaus padėjėjo mjr. Augusto Kyno, kadangi jų perimti iš buvusio Mokymo dalies inspektoriaus nepavyko²⁰².

Jam kilo du klausimai: ko nori pasiekti Karo mokykla ir ką daryti, kai kariūnų toks prastas išsilavinimas? Trūko kariūnų, turinčių aukštesnį išsilavinimą, dėl to negalima buvo plėsti Karo mokyklos programos: mokant artilerijos, topografijos, šaudybos ir kitų dalykų, reikėjo, kad mokiniai būtų išėję matematikos kursą pagal gimnazijos programą. O jie buvo baigę tik 4 klases ir tam nepasirengę. Todėl, plečiant Karo mokyklos programą, reikėjo atsižvelgti į kariūnų išsilavinimą, taip pat nuspręsti, ko siekia mokykla, ir įgyvendinti tai mokymo plane, be to, žinoti, kokia bus auditorija. Dėl prasto kariūnų išsilavinimo net pereiti prie sutrumpintos Karo mokyklos programos nebuvo galimybių. Karo mokyklos viršininkui gen. ltn. J. Galvydžiui-Bykauskui tarpininkaujant krašto apsaugos ministras plk. Teodoras Daukantas leido įsteigti parengiamąjį kursą. Parengiamajame kurse buvo numatyta išeiti 6 gimnazijos klasių bendrųjų dalykų programą. Tada specialiuose kursuose dar liktų matematika ir fizika²⁰³.

1924 m. įsteigiamas parengiamasis kursas baigusiems 4–6 gimnazijos klases. Nebaigusiems gimnazijos, mokslas Karo mokykloje truko 3 metus. Vietoj dviejų kuopų buvo suformuotos trys, atitinkančios tris kursus: vyresnįjį, jaunesnįjį ir parengiamąjį (žr. 5, 6 lenteles). Baigę 6 klases ir daugiau buvo priimami į jaunesnįjį kursą. Parengiamajame kurse, be statutų (Vidaus tarnybos, Drausmės, Įgulos) ir kai kurių karo mokslo disciplinų (kulkosvaidžio, ginklų), buvo dėstomi bendrojo lavinimo dalykai (aritmetika, geometrija, algebra, fizika ir chemija, visuotinė istorija, Tėvynės pažinimas, lietuvių, vokiečių, prancūzų kalbos, gimnastika, tikyba)²⁰⁴ – iš pradžių 6, vėliau 8 klasių kursas. Gimnazijų abiturientai buvo priimami tiesiai į jaunesnįjį kursą, kuriame buvo dėstoma: tikyba, taktika, taikomoji taktika, topografija, artilerija, fortifikacija, šaudymo mokymas ir šaudymo statusas, lietuvių kalba ir literatūra, Tėvynės pažinimas, fizika ir chemija, algebra, geometrija, trigonometrija, higiena, kulkosvaidis, Įgulos, Lauko, Vidaus tarnybos, Drausmės statutai, gimnastika, vokiečių ir prancūzų kalbos²⁰⁵, vyresniajame kurse – tikyba, taktika ir karo technika, taikomoji taktika, karo istorija, topografija, fortifikacija, artilerija, karo administracija, karo teisė, karo pedagogika, šaudymo mokymas, Lauko tarnybos statusas, lietuvių literatūra, Tėvynės pažinimas, algebra, geometrija, trigonometrija, visuotinė istorija, minosvaidis, hipologija, vokiečių ir prancūzų kalbos, gimnastika²⁰⁶ (žr. 5, 6 lenteles).

²⁰² „Atsiminimai iš Karo mokyklos darbuotės“ (plk. ltn. P. Kauno atsiminimai, 1929 m. vasario 5 d., Biržai), *Ka-riūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 31–32.

²⁰³ *Ten pat*, p. 33.

²⁰⁴ „Karo mokyklos 1924–1925 m. mokslo planas ruošiamajam (parengiamajam) kursui“, *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 11, l. 78.

²⁰⁵ „Karo mokyklos 1924–1925 m. mokslo planas jaunesniajam kursui“, *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 11, l. 77.

²⁰⁶ „Karo mokyklos 1924–1925 m. mokslo planas vyresniajam kursui“, *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 11, l. 76.

**Karo mokyklos vyresniojo ir jaunesniojo kursų pedagoginio darbo
1926–1927 m. m. (25 1/2 savaitės, 153 dienos, 765 val.) planas²⁰⁷**

Eil. nr.	Dalykas	Vyr. kurso val.	Egzaminai	Jaun. kurso val.	Egzaminai	Iš viso egzaminų	Pastabos
1.	Tikyba	12	1	12	1	–	konsultacijos
2.	Taktika	138	6	87	1	7	
3.	Taktikos užduotys	102	–	48	–	–	
4.	Karo istorija	50	1	–	–	1	
5.	Topografija	38	1	44	1	2	
6.	Fortifikacija	25	1	40	1	2	
7.	Keliai ir tiltai	25	1	–	1	2	
8.	Artilerija	38	1	50	1	2	
9.	Karinė administracija	25	1	–	–	1	
10.	Karinė teisė	31	1	–	–	1	
11.	Karinė pedagogika	25	1	–	–	1	konsultacijos
12.	Kulkosvaidis	50	1	76	1	2	
13.	Transmisija	82	1	30	1	2	konsultacijos
14.	Minosvaidis, bombosvaidis, liepsnosvaidis	30	1	30	1	2	
15.	Šaudymo mokslas	–	–	25	1	1	
16.	Karinė higiena	25	1	18	1	2	konsultacijos
17.	Hipologija	25	1	–	–	1	konsultacijos
18.	Šaudymo statutas	–	–	18	1	1	
19.	Lauko tarnybos statutas	–	–	28	1	1	
20.	Įgulos statutas	–	–	18	1	1	

²⁰⁷ „Karo mokyklos vyresniojo ir jaunesniojo kursų pedagoginio darbo 1926–1927 m. m. (25 1/2 savaitės) planas“, LCVA, f. 929, ap. 6. b. 89, l. 619.

21.	Vidaus tarnybos statusas	–	–	29	1	1	
22.	Drausmės statusas	–	–	24	1	1	
23.	Ginklai	–	1	12	1	2	
24.	Lietuvių kalba ir literatūra	43	1	37	1	2	
25.	Tėvynės pažinimas	–	–	25	1	1	
26.	Algebra	25	1	–	–	1	
27.	Trigonometrija	12	1	25	1	2	
28.	Fizika	25	1	50	1	2	
29.	Kosmografija	–	–	25	1	1	
30.	Fizinis lavinimas	150	–	150	–	–	
31.	Užsienio kalbos	–	–	100	–	–	
	Iš viso:	978	25	1001	22	47	

6 lentelė

Karo mokyklos parengiamojo kurso 1926–1927 m. m. pedagoginio kurso planas (32 savaitės – 192 dienos, 96 val.)²⁰⁸

Eil. nr.	Dalykas	Valandos	Egzaminai	Pastabos
1.	Tikyba	30	1	rašto darbas
2.	Lietuvių kalba ir literatūra	153	1	
3.	Tėvynės pažinimas	83	1	
4.	Algebra	120	1	
5.	Trigonometrija	75	1	
6.	Fizika	140	1	
7.	Chemija	35	1	
8.	Visuotinė istorija	70	1	
9.	Psichologija ir logika	51	1	
10.	Gamtos mokslas ir higiena	50	1	

²⁰⁸ „Karo mokyklos parengiamojo kurso 1926–1927 m. m. pedagoginio kurso planas (32 savaitės – 192 dienos, 96 val.)“, *LCV4*, f. 929, ap. 6. b. 89, l. 620.

11.	Kosmografija	28	1	
12.	Braižyba	30	–	konsultacijos
13.	Vidaus tarnybos statutas	18	–	konsultacijos
14.	Drausmės statutas	20	–	konsultacijos
15.	Įgulos statutas	14	–	konsultacijos
16.	Ginklai	18	–	konsultacijos
17.	Užsienio kalbos: vokiečių, prancūzų	60 60	– –	
18.	Fizinis lavinimas	180	–	
	Iš viso:	1235	11	

Reikėjo atlikti svarbiausią darbą – parengti mokymo planą, nes jis nustato dėstomų dalykų kryptį, apimtį ir užtikrina Karo mokyklos mokymo pastovumą. Iš mokymo plano kiekvienas lektorius galėjo sužinoti, mokymo tikslus, kokie reikalavimai jam keliami, ką jis per tam tikrą laiką turi pasiekti.

Mokymo planą reikėjo kurti labai atsargiai – medžiagos, taip pat ir tokio darbo patirties neturėta. Pažymėtina, kad Lietuvos Karo mokykla neturėjo analogiškų užsienio valstybių karo mokyklų mokymo planų – jie buvo gauti tik 1927 m. Pirmasis planas nebuvo vykęs, kaip savo atsiminimuose rašo plk. lt. P. Kaunas, jis pats nevysiškai orientavosi „visose mokslo šakose“, be to, nerimauti vertė „silpnas kariūnų mokslo cenzas“. Reikėjo daug ką derinti, pavyzdžiui, laiką, kad nenukentėtų kai kurie dalykai, ir kartu stebėti, kad nebūtų išleistas mažai karybos žinių įgijęs karininkas. Kita vertus, reikėjo stengtis, kad išėjęs į gyvenimą karininkas būtų išsilavinęs, apsišvietęs, kad bendrieji dalykai padėtų jam geriau suprasti karybos dalykus²⁰⁹.

Pirmajame mokymo plane tiek jaunesniajame, tiek vyresniajame kurse kai kurios disciplinos kartojosi, bet nebuvo karo istorijos, karo geografijos ir kitų reikalingų dalykų, nes jiems dėstyti nerasta lektorių: tuo metu buvo labai mažai generalinio štabo karininkų, o ir tie patys užsiėmė. Ilgainiui ši problema buvo išspręsta²¹⁰.

Mokymo planai kasmet tobulėjo ir jau 1927–1928 m. juose atsispindėjo pagrindiniai Karo mokyklos veiklos principai. Iš specialiųjų kursų programos buvo pašalinti bendrieji ir įtraukti visi reikalingi kariniai dalykai. Labai aktualus buvo lektorių klausimas: stengtasi, kad kiekvienas lektorius būtų patyręs dėstomo dalyko specialistas. Todėl į mokyklą lektoriais dirbti buvo kviečiami

²⁰⁹ „Atsiminimai iš Karo Mokyklos darbuotės“ (plk. lt. P. Kauno atsiminimai, 1929 m. vasario 5 d.), *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 34.

²¹⁰ *Ten pat*, p. 35.

generalinio štabo karininkai, kvalifikuoti specialistai, kurie ir turėjo dėstyti svarbiausius mokomuosius dalykus. Jų pareiga buvo plėsti kariūnų akiratį. Dėl Karo mokykloje dirbančių generalinio štabo karininkų lektorių personalas atrodė solidesnis, atsakingesnis. Tokiu būdu per trejus intensyvaus darbo metus Karo mokykla persitvarkė ir savo programa prilygo užsienio karo mokykloms. Nuo 1926 m. Karo mokykloje pradėdami rengti atsargos karininkai, steigiama aspirantų tarnyba.

Lietuvos kariuomenėje labai trūkstant karininkų, baigusių generalinio štabo akademijas, buvo itin sunku rasti tinkamų, kvalifikuotų dėstytojų. Karininkų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, problema pamažu buvo sprendžiama Lietuvos kariuomenėje gausėjant karininkų, baigusių Vakarų Europos valstybių generalinio štabo akademijas, įvairaus profilio aukštąsias karo mokyklas.

Iki 1932 m. Lietuvoje nebuvo karinės aukštojo mokslo institucijos, todėl pasitobulinti arba įgyti retesnių karinių specialybių atrinkti karininkai nuo 1921 m. buvo siunčiami į Prancūzijos, Vokietijos, Italijos, Belgijos, Anglijos, Austrijos, Čekoslovakijos karo akademijas, intendantų, karo technikos, jūrų, kavalerijos mokyklas studijuoti aeronautikos, karo inžinerijos, radiotechnikos, elektrotechnikos, medicinos, veterinarijos, chemijos, mechanikos, meteorologijos, fizinio lavinimo ir kitų mokslų. Visi generalinio štabo karininkai buvo baigę šių valstybių aukštąsias karo mokyklas. Be to, beveik kasmet keli karininkai atlikti stažuotės buvo siunčiamai į užsienio valstybių kariuomenes. Be siunčiamų į užsienį, Krašto apsaugos ministerija turėjo stipendininkų ir Vytauto Didžiojo universitete. Čia buvo rengiami inžinieriai, gydytojai, mechanikai, teisininkai, chemikai, veterinarai.

Karininkai, baigę užsienio valstybių aukštąsias karines mokymo įstaigas, Lietuvos Karo mokykloje, Aukštuosiuose karininkų kursuose, Karo technikos karininkų kursuose ir Aukštojoje karo mokykloje ne tik perteikė ten įgytas akademines žinias, bet ir įdiegė daug naujovių, kurios iš esmės nulėmė Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo, jų kvalifikacijos tobulinimo sistemos (1919–1940 m.) tolesnę raidą pagal Vakarų Europos karo mokyklų modelį.

Studijos užsienio karo mokyklose kėlė nemažai problemų. Kiekvienoje šalyje karo mokslas buvo plėtojamas atsižvelgiant į tos šalies specifines sąlygas, skyrėsi kariuomenių organizacinė struktūra, ginkluotė ir aprūpinimas. Reikia pabrėžti, kad nebuvo aklaai kopijuojama kuri nors viena Vakarų Europos karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos tobulinimo sistema, buvo stengiamasi perimti ir įdiegti viską, kas geriausia ir labiausiai atitiko Lietuvos sąlygas. Tokiu būdu pamažu susiformavo savita Lietuvos karininkų rengimo ir tobulinimo mokykla, apimanti Rusijos imperijos ir Vakarų Europos karininkų rengimo elementus. Kadangi nė vienos užsienio šalies generalinio štabo karininkai nesudarė absoliučios daugumos, visi buvo priversti taikytis prie kolegų, o tai natūraliai skatino nuomonių

plurializmą, konstruktyvias diskusijas, siekiant geriausio rezultato. Lietuvos, Latvijos ir Estijos karo mokyklų kūrimosi laikotarpiu daugiausiai buvo naudojama Rusijos imperijos karo mokyklose populiarī literatūra ir taikomi jų mokymo metodai, o vėliau, ypač Lietuvos Karo mokykloje, aiškiai pastebima, kaip gerėja kokybė, taikomos įvairios naujovės tobulinant karininkų rengimą ir jų kvalifikacijos kėlimo sistemą²¹¹.

Be to, toks mokslas brangiai kainavo, todėl kariuomenės vadovybė jau 1932 m. galutinai atsisakė karininkus mokyti vien užsienio aukštosiose karo mokyklose ir akademijose. Tačiau ir įsteigus savo aukštąją karo mokyklą – Generalinio štabo skyrių – ryšiai su užsienio mokyklomis nenutrūko. Kaip ir iki tol, į užsienį buvo siunčiami karininkai, tik jau baigę Generalinio štabo kursus. Tai neleido nutolti nuo naujų karo idėjų, techninių išradimų ir pan., kita vertus, tokiu būdu buvo rengiami lektoriai Generalinio štabo kursams²¹².

Kad mokomieji dalykai nesikartotų, tartasi su lektoriais: vienas lektorius turėjo išdėstyti savo dalyką iš esmės, o kiti – tik bendrai tam tikras temas paliesti. Taip buvo sutaupyta nemažai brangaus laiko.

Karo mokyklos mokomųjų priemonių sandėlyje buvo laikomos reikalingos knygos ir vienas kitas pabūklas. Tuo metu nei mokymui pritaikytų kabinetų, nei mokomųjų priemonių nebuvo. Kreiptasi į mokyklos vadovybę – ji iš principo su pastabomis sutiko, tik pareiškė, kad tiems dalykams pinigų nėra.

„Aš šiuo atveju buvau įkyrus ir kovą laimėjau. Pritariant vadovybei, atsirado pinigų. Prasidėjo darbas. Bet nuo ko pradėti? Buvo manyta, kad kandidatų abiturientų pakankamo skaičiaus dar ilgai nebus. Mūsų gimnazijos priemonėmis irgi neturtingos. Norėta parengti kandidatus į specialius kursus savo sienose. Nors tai brangus užsimojimas, bet karo mokyklai labai sveikas. Kariūnas ilgiau prabuvęs karo mokykloje tampa drausmingesnis ir stipresnis kūno atžvilgiu“, – savo atsiminimuose rašo plk. lt. P. Kaunas²¹³. Jo dėka buvo įrengti fizikos, chemijos, transmisijos, schemų ir ginklų kabinetai.

Kariūnų drausmė buvo Karo mokyklos karininkų, kurie atidžiai sekė jų tarnybinį ir privatų gyvenimą, visur ir visada rodė gerą pavyzdį ir per pokalbius nešykštėjo vertingų patarimų, nuopelnas.

Atsižvelgiant į tai, kad moksleivių ugdymui gimnazijose nebuvo skiriama

²¹¹ Jakštys G., „Lietuvos karininkų rengimo ypatumai Baltijos regiono karo mokyklų raidos kontekste 1919–1940 m.“, žr.: *Globalizacijos iššūkiai ugdymo procesui: visuomenė ir kariuomenė*, p. 182.

²¹² Žigaras F., „Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos tobulinimo sistema (1919–1940 m.)“, žr.: Ažubalis A., Kazlauskaitė-Markelienė R., Petrauskaitė A., Puzinavičius B., Žigaras F., *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940 m.)*, p. 142; Jakštys G., „Lietuvos karininkų rengimo ypatumai Baltijos regiono karo mokyklų raidos kontekste 1919–1940 m.“, žr.: *Globalizacijos iššūkiai ugdymo procesui: visuomenė ir kariuomenė*, p. 182.

²¹³ „Atsiminimai iš Karo Mokyklos darbuotės“ (plk. lt. P. Kauno atsiminimai, 1929 m. vasario 5 d.), *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 36.

pakankamai dėmesio (pastebėta, kad kai kurie ką tik įstoję kandidatai labai nekultūringai elgiasi), Karo mokyklos administracijai reikėjo šiuo klausimu itin susirūpinti: dar kartą apžiūrėti patalpas, ar jos tinkamos ugdomajai veiklai, kariūnų gyvenimą sutvarkyti taip, kad jie noriai pasiduootų auklėjami.

Pirmiausia buvo atkreiptas dėmesys į kariūnų miegamuosius, pvz., reikėjo spintelių, kuriose kariūnai galėtų tvarkingai laikyti savo daiktus, tačiau dėl skurdaus finansavimo šiuo klausimu mažai kas buvo padaryta. Stengiantis sukurti jaukią atmosferą, jie buvo tvarkomi savo lėšomis.

Kariūnų klasės buvo labiau panašios į kluonus. Didelėmis pastangomis gaus lėšų pavyko įrengti jaukesnes mokomąsias patalpas. Ypač norėta sutvarkyti aktų salę, nes jos anksčiau nebuvo. Aktų salė, papuošta didžiųjų kunigaikščių, prezidentų, Karo mokyklos auklėtinių, jos viršininkų portretais, karininkų, žuvusių kautynių lauke, atminimo marmurine lenta, kariūnų laidų sąrašais ir vinjetėmis, tapo mokyklos šventove. Čia vyko iškilmingos ceremonijos ir priėmimai. Tai buvo ir kariūnų susikaupimo vieta. Iškilminga šios salės aplinka turėjo juos įkvėpti pasiaukojamai tarnauti Tėvynės labui.

Stengtasi sutvarkyti ir kariūnų klubą, tačiau ne viskas sekėsi - daug kas liko tik projektai. Apskritai kariūnų auklėjimas vyko kasdien, nuolat. Jie buvo mokomi tinkamai elgtis prie pietų stalo. Teorines etiketo paskaitas skaitė plk. ltn. P. Kaudas. Naudingiausias gero tono pamokos buvo vieši kariūnų rengiami vakarėliai. Čia jie galėjo susipažinti su kita civilinio gyvenimo puse, turėjo progą parodyti, kaip geba elgtis su moterimis, pamatyti savo trūkumus, nes, nemokėdami tinkamai bendrauti, rizikavo likti izoliuoti, nesulaukti pasisekimo. Tai veikė kariūnų ambicijas, todėl jie buvo pasirengę mokytis gerų manierų, gražių papročių. Karininkai stebėjo kariūnų nuotaikas, nusižengimus ir tuoj pat įspėdavo, patarėdavo, kaip ištaisyti klaidas.

Dažnai kelta alkoholio problema – ar leisti kariūnų bufete vartoti alkoholinius gėrimus? Vis dėlto nuomonė „leisti“ nugalėjo. Kariūnai, kurie norėjo juos vartoti, galėjo tai daryti auklėtojų akivaizdoje. Tik tokiu būdu buvo galima pažinti kiekvieno kariūno silpnybes. Čia nusigerti auklėtiniai negalėjo, o jeigu taip atsitikdavo, su jais būdavo nuoširdžiai pasikalbama. Dėl to dažniausiai būdavo kalti pašaliniai karininkai, kurie versdavo kariūnus gerti. Šie, norėdami pasirodyti „tikri vyrai“, jų klausydavo ir padaugindavo. Tačiau, patyrę daugybę nemalonumų, vėliau pasitaisydavo ir ne taip lengvai būdavo sugundomi.

Kariūnus auklėjant didelę reikšmę turėjo lankymasis Karininkų ramovėje, kur jie stebėdavo aukštus pareigūnus, jų elgesį, pajusdavo bendrą susitikimo nuotaiką. Už tai Karo mokykla buvo dėkinga Karininkų ramovės Seniūnų tarybai ir jos pirmininkui gen. Vladui Nagiui-Nagevičiui. Svarbu buvo ir tai, kaip kariūnai leidžia savo laisvalaikį, ypač šventadieniais ir vasarą - atostogų metu. Visur ir visada kariūnų elgesys buvo stebimas. Kad būtų aktyvesni,

nenuobodžiautų, per vakarėlius ir pobūvius neramstytų sienų, kariūnai sekma-dieniais buvo mokomi šokti (privalomai), tam tikslui kviečiami specialistai.

Tuo metu bibliotekoje buvo gausu beletristikos, deja, karinės literatūros – mažoka. Ši problema vėliau buvo išspręsta. Susiklostė geri santykiai su Aukštaisiais karininkų kursais, kurie nuolat teikė mokyklai paramą, naudingų patarimų²¹⁴.

Visuomeninė, politinė ir ekonominė situacija Lietuvoje 1919–1920 m. (taip pat ir vėliau) buvo sunki. Kaip sakė plk. P. Tvaronas, „sulig kilmės kariūnai buvo maž visi lietuviai ir daugumoje nuvarginti karo ir jo pasekmių“. Taip pat jis pažymėjo, kad „jų sielos iš civilio į karį persilaužimas buvo gana sunkokas. Nors ir pildydavo visus keliamus reikalavimus, bet sieloje, matyt, nebuvo, kaip kaimo vaikų, suprastas drausmės reikalingumas ir tuose reikalavimuose žiūrėta, kaip į jų žeminimą“²¹⁵.

Tokiomis ypatingomis aplinkybėmis auklėjimo procese didžiulę reikšmę turėjo vadų ir pedagogų autoritetas: „Kiekvienos mokyklos vertė pareina nuo jos mokytojų vertės, nuo mokytojų sugebėjimo teikti savo mokiniams reikalingų žinių, nuo jų sugebėjimo tinkamai savo mokinius auklėti, tobulinti jų būdą, charakterį ir pasaulžvalgą.“²¹⁶

Tai puikiai suprato pirmieji Karo mokyklos viršininkai. Tiek gen. J. Galvydis-Bykauskas, tiek plk. P. Tvaronas, tiek plk. ltn. P. Kaunas rūpinosi pedagogų atranka, stengėsi, kad jie būtų savo dalyko žinovai, turintys įvairiopus patirties karininkai, tėvynės patriotai ir lietuviškumo propaguotojai²¹⁷.

1924 m. rugpjūčio 28 d. krašto apsaugos ministro plk. T. Daukanto įsakyme Nr. 90 teigiama, kad Karo mokyklos karininkai instruktoriai turi tarnauti mokykloje ne ilgiau kaip trejus metus. Išskirtiniais atvejais, mokyklos viršininkui tarpininkaujant, ypač reikalingas karininkas instruktorius galėjo būti paliktas mokykloje tarnauti dar trejus metus. Karo mokykloje nesikeičia, nuolat tarnauja, mokyklos viršininkas, inspektorius ir etatiniai lektoriai²¹⁸. Spalio 10 d. krašto apsaugos ministro įsakyme Nr. 103 pateikiamos taisyklės į Karo mokyklą stojantiems ir jos nebaigusiems kariūnams: 1) Į Karo mokyklą priimami nevedę jaunuoliai, atitinkantys Karo mokyklos įstatų 4 str. (1922 m. rugsėjo 1 d. įsakymas kariuomenei Nr. 188), ne jaunesni kaip 17 m. 2) Nepilnamečiai, norintys įstoti į Karo mokyklą, be kitų reikalingų dokumentų, turi pristatyti tėvų arba globėjų notaro patvirtintą sutikimą. 3) Norintieji stoti į Karo mokyklą iš kariuomenės šauktinių naujokų arba atsargos rezervo turi pateikti atliktos

²¹⁴ *Ten pat*, p. 38–40.

²¹⁵ *Ten pat*, p. 12–13.

²¹⁶ Šleinyns A., „Viršininko autoriteto reikšmė kariuomenės auklėjime“, *Kardas*, 1932, Nr. 1 (33), p. 30.

²¹⁷ Petrauskaitė A., „Karinių etinis auklėjimas prieškarinio Lietuvoje“, žr.: Ažubalis A., Kazlauskaitė-Markelienė R., Petrauskaitė A., Puzinavičius B., Žigaras E., *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940 m.)*, p. 272.

²¹⁸ „Krašto apsaugos ministro įsakymas Nr. 90“, Kaunas, 1924 m. rugpjūčio 28 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 187.

karo prievolės liudijimą. 4) Karo mokyklos viršininkas apie kiekvieną įstojusį į mokyklą turi pranešti apskrities šauktinių (naujokų) priėmimo komisijai, o apie įstojusius iš šauktinių (naujokų) ar atsargos rezervo – atitinkamo mobilizacijos rajono viršininkui. 5) Tokį pat pranešimą (kaip 4 p.) Karo mokyklos viršininkas teikia ir paleidęs iš mokyklos kurį nors kariūną, nebaigusį kurso. 6) Paleidžiami iš Karo mokyklos kariūnai, dėl kokių nors priežasčių nebaigę mokslo, vyksta: a) nešaukiamą amžiaus – į savo gyvenamąją vietą, b) šaukiamą amžiaus ir neatlikę karo prievolės – į savo apskrities šauktinių (naujokų) ėmimo komisiją nustatyti karo tarnybos prievolės, c) įstojusieji iš šauktinių (naujokų) ar atsargos rezervo – į savo gyvenamąją vietą, d) dėl ligos: visai paleisti – šio įsakymo 3 str. nustatyta tvarka; iš šauktinių (naujokų) ar rezervo – šio įsakymo 4 str. nustatyta tvarka²¹⁹.

1923 m. spalio 26 d. Karo mokyklos viršininko įsakymu į septintosios laidos jaunesnįjį kursą buvo priimti 108 kariūnai. Po apmokymo jie liepos 6 d. prisiekė. Remiantis Respublikos Prezidento aktu Nr. 155, 1925 m. rugsėjo 7 d. buvo išleisti 53 pėstininkų, artilerijos, kavalerijos ir inžinerijos leitenantai.

Karo mokykla. Higienos egzaminas. Aukštoji Panemunė, 1925 m.

²¹⁹ „Krašto apsaugos ministro įsakymas Nr. 103“, Kaunas, 1924 m. spalio 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 217–218.

Išleistuvių iškilmės prasidėjo šv. Mišiomis ką tik suremontuotoje mokyklos salėje, kurioje turėjo vykti karininkų priesaikos ceremonija. Į mokyklą įstoję kariūnai taip pat prisiekė. Po pamaldų aikštėje buvo perskaitytas pakėlimo į karininkus aktas. Karo mokykloje gimė labai gražios, visam gyvenimui įsimenamos tradicijos, kurių ir vėliau laikytasi suteikiant karininko laipsnį.

Jaunuosius karininkus Respublikos Prezidento vardu pasveikino krašto apsaugos ministras plk. T. Daukantas. Prezidentas A. Stulginskis, negalėjęs dalyvauti iškilmėse, ministrui atsiuntė sveikinimo telegramą:

„Prašau perduoti ponams išleidžiamiesiems karininkams mano nuoširdų pasveikinimą ir palinkėti jiems puikaus pasisekimo vadovaujant Tėvynės gynėjų eilėms.

Nepaprastai džiaugiuos, matydamas įstojant į mūsų šalies apsaugą naujas energingas pajėgas, ir reiškiu tvirtos vilties, jog ponai jaunieji karininkai, eidami atsakomas pareigas, tikrai išters tuose giliuose pasiryžimuose, kuriuos išneša iš Karo mokyklos.“

Jaunuosius karininkus Respublikos Prezidento vardu pasveikino krašto apsaugos ministras plk. T. Daukantas ir atliko kardų įteikimo ritualą sakydamas: „Be reikalo nepakelk, be garbės nenuleisk!“ Po to kiekvieną pasveikino spausdamas ranką. Įteikti ginklai čia pat buvo pašventinti.

Plk. T. Daukantas kalbėjo, kad Karo mokykla suteikė kariūnams pagrindus, kuriuos jie turės sutvirtinti pulkuose.

„Mums labai svarbi yra mūsų istorija. Joje rasit liūdnujų lapų, klaidų, bet taip pat daug gražių žygių ir darbų. Mes ne vieną kartą savo nepriklausomybę praradom, bet jau antrą kartą ją prarasti – mirtis! Klysta žmogus, kuris dirba, bet turi jis pasitaisyti, susiprasti; klysta ir tauta, bet, kartą paklydusi, jau klaidų nebepakartoja! Tautos pakartoja klaidą – jos egzistavimui galas!“

Baigdamas kalbą ministras išreiškė viltį, kad kitos kariūnų laidos švęs savo išleistuves Vilniuje. Išleidžiamus karininkus taip pat pasveikino kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas, Karo mokyklos viršininkas gen. lt. J. Galvydis-Bykauskas.

Antrojo pulko kapelionas kunigas P. Kryžanauskas pabrėžė priesaikos reikšmę. Mokyklos viršininkas plačiau kalbėjo apie jos svarbą ir dar kartą priminė, kokie ateityje turi būti jaunųjų karininkų uždaviniai, siekiai ir tikslas.

Iškilmingų pietų metu (tai buvo ir 6-oji metinė mokyklos šventė) Seimo vicepirmininkas prelatas J. Staugaitis pažymėjo, kad pagrindinis ir svarbiausias karininkų uždavinys – tapti gerais mokytojais, sodžių bernelius, kurie turės išeiti jaunojo kareivio mokyklą, auklėti kaip sąmoningus piliečius, patriotus. Baigdamas palinkėjo sėkmingai išvaduoti visą Lietuvos žemę.

Krašto apsaugos viceministras mjr. J. Papečkys ragino nepamiršti trijų svarbiausių dorybių, kurių pirmoji – kovos dvasia, nes karininkas visada turi

būti drąsus, žvalus, nieko nebijantis, sąžiningas; antroji – karinė drausmė, kuri yra aiški kaip aksioma ir be kurios negalima net galvoti apie karinę organizaciją; trečioji – karininko garbė. „Visi ir kiekvienas žmogus turi savo ambicijų, įsitikimų, idėjų, tuo labiau visa tai privaloma kariui. Jisai niekad neturi dar-tyti nė vieno mažiausio žingsnio, kuris suterštų jo, kario, garbę. Kas apsivelka mundurą, jau savaime pasiima tas dorybes kaip prievolę.“

Aukštųjų karininkų kursų viršininkas gen. L. Radus-Zenkavičius prie minėtų dorybių priskyrė dar vieną – karininko autoritetą.

Prancūzijos atstovas Padovanis (*Padovani*) pažymėjo, kad jis nuo 1919 m. ne pirmą kartą dalyvauja tokiose iškilmėse ir jaučia nepaprastai didžią dvasią. Jis palinkėjo, kad tokia dvasia ir toliau vyrautų. Čekoslovakijos Respublikos atsto-vas prof. Galia pabrėžė drausmės reikšmę kariuomenėje, teigdamas, kad be jos negyvuoja nė viena kariuomenė. Drausmė priverčia atsakyti daugelio dalykų.

Kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas palinkėjo Karo mokyklos viršininkui toliau rengti dorus, darbučius karininkus. Gen. V. Nagevičius, sveikindamas Karininkų ramovės vardu, priminė, kad kariuomenėje jaunieji karininkai ugdytų solidarumą, nežemintų vienas kito, pabrėžė, kaip svarbu karininkui mokėti su-gyventi su savo pavaldiniais. Tai parodė Rusijos bolševikų revoliucija, kai geri karininkai daug ką išgelbėjo vien savo autoritetu. Plk. V. Glovackis kalbėjo kaip seniausias Lietuvos kariuomenės karys, ragino niekada nepamiršti pirmosios laidos kariūnų idealų ir nenusiraminti, kol Lietuvos vėliava neplevėsuos Ge-dimino pilyje²²⁰. Tuo pasibaigė laipsnių suteikimo jauniesiems karininkams ceremonija (nuo 1937 m. priesaikos ceremonijos pradėtos rengti prie Vytauto Didžiojo paminklo Panemunėje).

Septintosios laidos absolventas atsargos kpt. Stasys Jurevičius (S. Juras) pateikia labai įdomių ir vertingų atsiminimų:

„Subrendęs ir įsigijęs atitinkamą paruošimą, 1923 m. rudenį padaviau prašymą, pridėdamas reikalingus dokumentus, Lietuvos Karo mokyklos viršininko vardu, prašydamas priimti į mokyklą. Neužilgo gavau raštą, kuriame buvo pranešama, jog mano prašymas patenkintas, ir nurodomas laikas ir vieta, kur privalau atvykti sveikatos patikrinimui ir kitų formalumų atlikimui.

Nurodytu metu nuvykęs į Karo mokyklą jau radau daugiau kaip 100 jaunuolių, kurių daugelis buvo ūkininkų sūnūs, atvykę tuo pat tikslu. Sekančią dieną prasidėjo sveikatos nuodugnus tikrinimas, kaip mokyklos patalpose, taip pat ir siunčiant į Karo ligoninę. Man buvo duoti keli klausimai ir pranešta, kad tikrinimo daviniai rodo mano silpną klausą, kas yra kliūtis priėmimo sąlygoms. Po šio pranešimo mano pavardė buvo vėl iššaukta ir aš atsistojau mokyklos viršininko (gen. ltn. J. Galvydžio-Bykausko – *F. Ž.*) prieky. Anas, man sudaręs

²²⁰ Balčiūnas J., „Karo Mokyklos šventės“, *Kardas*, 1925, Nr. 17, p. 6.

Karo mokyklos VII laidos jaunesnieji leitenantai kavaleristai. 1925 m.

J. Vaičėnio nuotrauka

gilų įspūdį kaip asmuo, kuriam pavestos tokios atsakingos pareigos, metęs į mane žvilgsnį nuo galvos iki kojų, pareiškė: „Čartas²²¹ žino (tai buvo dažnas jo posakis), gražus vyras, truputį negirdėjimo trūkumas nebus didi kliūtis. Priimti. Galite eiti.“ Ir va, teko pajusti mamytės sūneliui, lepūnėliui, jog pasibaigė gerosios dienos.

Pirmieji žingsniai į savarankišką gyvenimą pareikalau daug ryžto, paklusnumo viršininkams, bet tas nekėlė baimės. Priimtieji buvome įrašyti į mokyklos kariūnų sąrašą – jaunesnį, rodos, kursą, rodos, 108 asmenys. Gavome karinę uniformą, lovos paklojimą, mokslo priemones ir šautuvą. Padalino, ūgio atžvilgiu, į 3 būrius. Mokykloje teko išbūti dvejus metus.

<...> Turėjęs gilaus karinio patyrimo, tėviškas ir pavyzdingas mokyklos viršininkas buvo kariūnų labai gerbiamas asmuo. Ne tiek jis kreipė dėmesį į kariūno išorinę išvaizdą bei apsirengimą, kiek į kariūno moralę. Jis pats buvo patyręs mūšiuose ir stengėsi kariūnams perduoti, kad du trečdaliai pasiekimų ir laimėjimų pareina nuo dvasinių savybių ir tik vienas trečdalis nuo medžiaginių. Kartą kariūnai, patruliuodami mokyklos rajone, panorė nusiskinti agurkų karininkų šeimų darželyje ir už šį veiksma buvo pašalinti iš mokyklos.“²²²

Kitas tos pačios laidos absolventas atsargos lt. Vladas Keiba prisimena:

²²¹ Rus. *чёрт* – „čartas“ (velnias).

²²² Juras S. „Lietuvos Karo mokyklos VII laidos aukstinio jubiliejaus (50 metų) sukaktį minint“, *Karys*, 1975, Nr. 7 (1514), p. 242–243.

„1923 m. vasarą radau laikraštyje skelbimą, kad rudenį bus priimami asmenys į Karo mokyklą. Skelbime trūko smulkmenų, tačiau sprendimą padariau, kad verta stoti į Karo mokyklą, gauti daugiau mokslo ir turėti tarnybą. 1923 m. rugpjūčio 6 d. parašiau laišką Karo mokyklai, klausdamas stojimo sąlygų. Karo mokyklos adjutantas 1923 m. rugpjūčio 18 d. raštu Nr. 516 man atsakė:

„Norėdamas Tamsta pastoti mokyklon, privalote paduoti prašymą mokyklos viršininko vardu iki š. m. rugsėjo 20 d. pridedant šiuos dokumentus: išeito mokslo pažymėjimą, metriką ir ištikimybės liudijimą, išduotą apskrities viršininko. Mokyklon priimami asmenys, ne jaunesni 17 m. amžiaus ir turintieji mokslo liudijimą nuo keturių klasių ir aukščiau. Šiais metais Krašto apsaugos ministeriui sutikus bus priimami mokyklon, kaipo išimtis, asmenys, turintieji 4 kl. mokslo pažymėjimą, kuriems numatomi kvotimai iš lietuvių kalbos ir matematikos. Apie laiką kvotimų ir dieną atvykimo bus pranešta atskirai (pas. adjutantas leitenantas Skibarka).

Pasiunčiau prašymą su dokumentais ir laukiau pranešimo. 1923 m. spalio 4 d. Karo mokyklos adjutantas prisiuntė pranešimą Nr. 725 sekančio turinio:

„Šiuo pranešu, kad kvotimai ir priėmimas Karo mokyklon prasidės š. m. spalio mėn. 23 dieną, kurią dieną 9 val. ryto Tamsta, kaipo padavęs prašymą, privalai atvykti į mokyklos rūmus Aukštojoje Panemunėje (geležinkelio stotis, Kaunas, siaurojo geležinkelio stotis, A. Panemunė). Apsirūpinti maistu dviem dienoms (pas. adjutantas leitenantas Skibarka).“

Tokius pranešimus turėjo gauti visi asmenys, padavusieji prašymus stoti į Karo mokyklą. Nurodytą dieną susirinko iš visų Lietuvos kampų daugiau kaip šimtas jaunuolių. Buvo iškabinti sąrašai, kuriems reikia laikyti kvotimus. Ir vieną, ir kitą dieną sąrašuose neradau savo pavardės. Manau, dėl sveikatos gydytojas mane išbraukė, todėl ir jokių kvotimų nereikia laikyti. Tuo buvo ir daugiau susirūpinusių. Ketvirtą dieną iškabino pilną priimtųjų sąrašą, kurį visi puolėme skaityti. Randu ir save priimtųjų sąraše, o taip pat ir dauguma tokių, kurie nelaiškė jokių kvotimų. Nepatekusių į sąrašą likimas – važiuoti namo, o jei šaukimo metu – tai stoti į kariuomenę. Vėliau, tą patį dieną, išrikiavus visus priimtuosius buvo perskaitytas Karo mokyklai įsakymas. Tarnybos lape taip parašyta: „Priimtas Karo mokyklon ir įtrauktas į I-sios kuopos jaunesniojo kurso kariūnų sąrašą nuo 1923 m. spalio mėn. 26 d. Karo mok. įsak. 303 Nr. 6 §“. Per tą patį įsakymą buvo praveisti visi priimtieji. Gerai prisimenu, kad pagal priimtųjų sąrašą į Karo mokyklą 1923 m. spalio 26 d. buvo priimta 108 kariūnai.

Dabar prasidėjo kariškas gyvenimas su 5 litų eilinio kario alga mėnesiui, geras maistas ir kariška drausmė. Apie drausmę daug girdėjau iš V laidos kariūnų, nes vasarą buvau atvažiavęs į Karo mokyklą susitikti su gimnazijos draugais

kariūnais, kurie, tada Karo mokyklos viršininku esant plk. Tvaronui, pripasakojo man tokių baisenybių, kad abejočiau, ar stoti Karo mokyklon. Mums susirinkus radome naują mokyklos viršininką generolą-leitenantą Joną Galvydį-Bykauską, prie kurio pasikeitė ir drausmė. Nežinau, ar jis nubaudęs bent vieną kariūną „valanda po šautuvu“. Kai supykdamo, pasakydamo savo nusistatymą, kad „be kara maksla ir tikėjima žmogus – kiaula“. Ir to užtekdavo.

Karo mokyklos gyvenimas buvo įdomus ir įvairus: priešpiet iki 12 val. – pamokos klasėse, o popiet – rikiuotė ir kitoki laiko užsiėmimai. Po atitinkamo apmokymo, „naujokų apmokymo“, buvome 1924 m. liepos 6 d. prisaikdinti (Karo mok. įsak. Nr. 192, 5 §).²²³

Kandidatai į devintą laidą pradėjo rinktis 1924 m. rugsėjo 30 d. Kandidatų egzaminai ir sveikatos patikrinimas truko 5 dienas. Devintos laidos auklėtinis kpt. Osvaldas Žadvydas aprašė anekdotišką atsitikimą, susijusį su šios laidos kandidatų priėmimu:

„Kodėl buvo iš dviejų kartų skelbta stojančių į ruošiamąjį kursą pavardės, buvo daug vėliau sužinota. Priėmimo komisijoje kilo klausimas, kiek kariūnų priimti į ruošiamąjį kursą. Buvo atsiklausta gen. ltn. Jono Galvydžio-Bykausko, Karo mokyklos viršininko. Generolas atsakęs, kad reikia sudaryti pilną kapą. Komisija atrinko 60 kandidatų, kurių pavardes kpt. Kynas ir paskelbė. Po to nuvyko pas generolą, įteikė priimtųjų sąrašą ir paklausė, kas daryti su nepriimtais? Gen. ltn. J. Galvydis-Bykauskas, pamatęs tik 60 pavardžių sąrašą, nustebęs ir pasakęs:

– Čia tik būrys, aš sakiau sudaryti kapą, pilną kapą! Tuoju sudaryti, o kitus paleisti!

Toji klaida buvo atitaisyta. Komisija, mat, klaidingai suprato. Vietoj kuopos, kurią generolas tarmiškai ištarė, pamanė kapą esant skaičiumi, t. y. 60.²²⁴

Šis nesusipratimas kilo dėl generolo aukštaitiškos tarmės, kuria „kuopa“²²⁵ skamba kaip „kapa“.

1924 m. spalio 15 d. Karo mokyklos viršininko įsakymu Nr. 286 parengiamasis kursas buvo paskirtas į antrą kuopą, kurios pirmąjį būrį sudarė aštuntoji laida.

Tuo metu Karo mokyklos rajonas dar nebuvo visiškai sutvarkytas. Devintosios laidos kariūnai padėjo tai padaryti, apsodinti medeliais ir kt.

²²³ Keiba V., „Lietuvos Karo mokyklos laikų prisiminimai“, *Karys*, 1975, Nr. 7 (1514), p. 245.

²²⁴ Žadvydas O., „Lietuvos Karo mokyklos IX laidos 40 m. sukaktis“, *Karys*, 1968, Nr. 2 (1468), p. 10.

²²⁵ Kuopa (angl. *company*, rus. *rota*) – pagrindinis taktinis padalinys daugelio šalių kariuomenėse, paprastai 100–200 kareivių, vadovaujamas kapitono (ar vyresniojo leitenanto). Kuopą paprastai sudaro 3–4 būriai, o būrį – 3–4 skyriai. Būna pėstininkų, šaulių, tankų, minosvaidžių, radiotechninės, pionierių, automobilių, jūrų pėstininkų, štabo ir kt. kuopos. Kuopos paprastai būna sudedamosios batalionų ir pulkų dalys arba atskiri daliniai. Artilerijos daliniuose kuopas atitinka baterijos, kavalerijos daliniuose – eskadronai. Kuopos atsirado XV a. pab.–XVI a. pr. Vakarų Europos samdomose kariuomenėse.

Parengiamasis kursas buvo perkeltas į jaunesnį kursą 1925 m. rugpjūčio 20 d. Tuo metu nemažai kariūnų jau buvo nubyrėję dėl nemokėjimo prisitaikyti prie drausmės reikalavimų, sveikatos ir kitų priežasčių. Tą vasarą devintoji laida praleido Varėnos poligone.

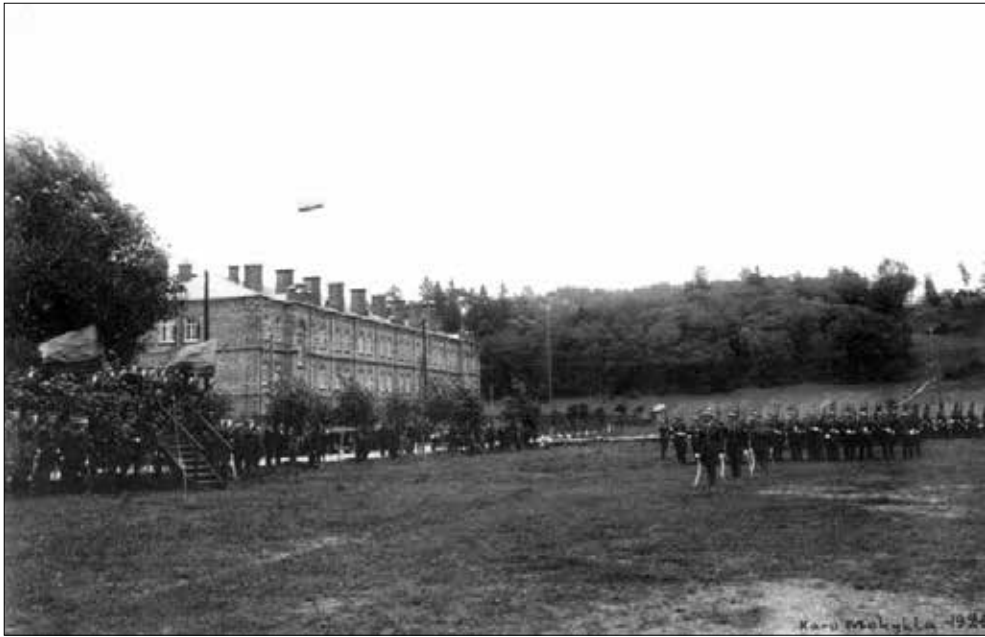
1924 m. spalio mėn. į Karo mokyklą įstojo 19 kandidatų, jau turinčių brandos atestatus. Prie jų grupės prijungė 12 kariūnų, vienus metus studijavusių parengiamajame kurse. Šis 31 kariūno būrys karybos dalykų mokytis buvo prijungtas prie devintosios laidos. Devintoji laida sudarė nustatytos sudėties kuopą, aštuntosios laidos kariūnai – šios jungtinės kuopos I būrį.

Respublikos Prezidento aktu Nr. 399 aštuntoji laida buvo išleista 1926 m. rugsėjo 7 d. Ją baigė 21 leitenantas: 13 pėstininkų, 5 artilerijos ir 3 inžinerijos karininkai²²⁶. Dėl įvairių priežasčių 10 kariūnų nubyrėjo. Tai buvo mažiausia per visą Karo mokyklos istoriją išleista laida. Nuo tada, kai buvo įkurta Karo mokykla, ją jau buvo baigę 844 karininkai (iš jų 38 karininko laipsnis buvo suteiktas dalyse pagal dalies vado atestaciją), tarp jų – 32 aviatoriai.

Karo mokyklos VIII laidos karininkų priesaika. Aukštoji Panemunė, 1926 m. rugsėjo 9 d.

²²⁶ *Lietuvos karininkai 1918–1953*, 2 t., p. 369.

Iškilmės Karo mokyklos kieme. Kaunas, 1926 m.

Karo mokyklos kariūnai manevruose. 1926 m.

Sudėtingą VIII laidos istoriją aprašė absolventas Verneris Lagenpušas:

I

„1924 metų rugsėjo mėn. dvylikai kariūnų pasaulis nebuvo tvarkoje. Išbuvus Karo Mokykloje, drauge su kitais, vienus metus, jiems buvo pranešta, kad Mokyklos vadovybė nutarė juos, tarnybos labui, palikti Mokykloje dar vieniems metams, kad pakartotų kai kuriuos dalykus. Taigi, jų numatytas tikslas – po dvejų metų Mokykloje iš jos išeiti karininkais – neišsipildė. Bet tai dėl to didelės bėdos nebūta, nes normalus karo tarnybos laikas buvo pėstininkuose 2 metai, o artilerijoje ir specialiose dalyse net 3 metai. Vadinasi, be dvejų metų žmogus nuo tos tarnybos išsisukti negali. Tik skirtumas tas, kad po dvejų metų Mokykloje išeini į gyvenimą su tam tikra specialybe, kuri ir neblogai apmokama, nors užtat iš tavęs reikalaujama, bent per pirmus 2-3 metus, apie 15 tarnybos valandų į parą! Po dvejų tarnybos metų pulke kareiviu išeini pro tas pačias duris, pro kurias buvai įėjęs. Šitą nedidelį būrį sudarė: Augustauskas Vytautas, Biknaitis Vincas, Butkus Kazys, Gričiūnas Juozas, Morkūnas Ignas, Morkūnas Kazys, Pupkevičius, Plaušinitis Albinas, Ramoškis Jonas, Skurauskas Petras, Statkevičius Vincas, Sunelaitis.

Jie visi spalio mėn. 1924 m. buvo paskirti į naujai sudarytą kariūnų kuopą ir kartu su kitais į Mokyklą įstojusiais kariūnais sudarė būsimosios 8-tos laidos branduolį.

Keturi šių antramečių: Pupkevičius, Sunelaitis, Morkūnas Kazys ir Plaušinitis, kai jų tarnybos laikas buvo arti dvejų metų, nutarė likusį laiką paaukoti asmens laimės aukurui ir iš Mokyklos išeiti. Tai buvo jų teisė, nes į Mokyklą jie buvo įstoję savo noru, savo noru jie galėjo ir išeiti, tuo labiau kad jų išstarnautas laikas buvo bemaž toks pat, kaip kad ir pėstininkų pulke būtų buvęs.

II

1924 metų rugsėjo mėn. Karo Mokyklos vadovybei pasaulis irgi buvo ne visai tvarkoje. Iš priimtų 1923 metais į Mokyklą 108 vyrų, kurie turėjo sudaryti 1925 metų 7-tą laidą, beliko tik pusė! Daugiau kaip 50 vyrų per vienus metus iš Mokyklos ar tai patys išstojo, ar tai buvo paprašyti ją apleisti. Čia kažkas buvo netvarkoje: ar atranka buvo netikslinga, ar normalus mokslas buvo per sunkus, ar, pagaliau, Mokyklos personalas buvo per griežtas. 1923 m., be abiturientų,

buvo priimta ir 4-ias gimnazijos klases baigę. Jiems ta pačia mašinėle plaukus kirpo ir tą patį mokslą dėstė. O tai, matomai, ne kiekvienai galvai tiko.

Beieškant teisybės, vadovybė nutarė 1924 metais naujokus į Mokyklą imti kita tvarka: vieton dviejų kuopų dabar turėti tris. Tas reiškė, kad reikės turėti tris kursus: vyresnį, jaunesnį ir ruošiamąjį. Į vyresnį kursą pateko visi kariūnai iš 1923 metų, į jaunesnį – visi antramečiai ir nauji su brandos atestatu, į ruošiamąjį – visi, kas nebuvo baigę gimnazijos. Kad ruošiamam kursui trečius metus kiek pasaldinus, buvo pažadėta kiekvienam baigiančiam išduoti pažymėjimą, tolygų brandos atestatui, kas vėliau ir buvo išpildyta.

Čia aš minėsiu tik tuos, kurie įstojo į jaunesnį kursą, o jų pasirodė gana mažai. Po sveikatos patikrinimo ir gana lengvų kvotimų tas skaičius dar kiek sumažėjo. Šiandien galiu pasakyti, kad jaunuolių noras stoti į Karo Mokyklą tais laikais buvo nelabai audringas, matomai, sąlygos kitur buvo bent neblogesnės, o gal ir geresnės gyvenimo arenoje išplaukti aukštyn.

III

1924 m. rugsėjo ir spalio mėn. dienomis nedideliame būriui jaunuolių, įstojusių į jaunesnį kursą, pasaulis buvo tvarkoje. Jie buvo pripažinti sveiki, o jų žinios – pakankamos. Štai tos 19 pavardžių: Buika Julius, Januškevičius Algirdas, Jaruševičius Petras, Juknevičius Kazys, Kazlauskas Alfonsas, Kiršinas Kazys, Krestnikovas, Lagenpušas Jonas, Lagenpušas Verneris, Maksimaitis Matas, Mickeliūnas Vincas, Sekleckas Kostas, Stackis Zigmąs, Šnaras, Trejus Mikas, Tamulevičius Pranas, Užemeckas Bronius, Vylis Ignas, Žiaurys Vladas. Prie jų prisidėjo dar 12 antramečių iš 1923 metų, taip kad iš viso susidarė mažas būrys, kuris per dvejus metus turėjo sudaryti būsimąją 8-tą laidą.

Pirmus metus tas būrys visus pratimus atliko ruošiamosios kuopos sudėtyje, tik teorines pamokas turėjo atskiras, o būrio viršininkais buvo kariūnai iš vyresniojo kurso. 1925 m., kai iš jaunesniojo kurso pasidarė vyresnysis, tas būrys per patikrinimą beskaičiavo tik iki 21! Iš antramečių iš Mokyklos išėjo keturi, o iš naujų – šeši, būtent: Januškevičius, Juknevičius, Krestnikovas, Maksimaitis, Šnaras ir Trejus. Jie nutarė savo laimės kitur ieškoti. Vadinas, ir praėjusių metų atranka turėjo klaidų. Tų klaidų, regis, tenka ieškoti pas pačius kariūnus, nes jie nuėjo ne tuo keliu, kuris tiktų jiems patiems. Metus išbūti kariūnu nėra tas pats, kaip išbūti 2 metus kareiviu. Kareivis išmoksta vartoti tą ar kitą ginklą, būsimasis karininkas turi išmokti, be savo specialybės žinių, žymiai daugiau, būtent, būti ir viršininku, tačiau būti ir žmogum. O čia tai ir yra pagunda nustoti pusiausvyros – ar būti daugiau viršininku, ar daugiau žmogum. Tas, kuris

iš tų kombinacijų parinks sau labiau tinkamą, tas ir bus patenkintas savimi, o kitų gerbiamas. O tai vėl priklauso nuo kiekvieno žmogaus būdo ir jo gabumų.

Iš tų per metus išėjusių vyrų, gal tik du ar trys negalėjo eiti kojon su dėstoma programa.

Kiti gi pasirinko Karo Mokyklą tik dėl to, kad vis vien reikėjo būti kariuomenėje dvejus metus, regis, jau geriau čia, nei kad pulke. Tarp kitko, tie dveji metai karinės prievolės prašosi aptarimo. Dveji metai žmogaus gyvenime sudaro apie 5% jo našumo (tarp 20–60 metų jo amžiaus). Be ginčų – kariuomenė reikalinga. Bet dveji metai yra nemažai! Ne vienam ir ne dviem, o daugeliui tie dveji metai gali iš pagrindų pakeisti visą žmogaus gyvenimą ir, prie to, ne visada geron pusėn. Mūsų laidoje būta tokio vyro: Mikas, baigęs gimnaziją, mokąs anglų, prancūzų, vokiečių ir rusų kalbas žodžiu ir raštu, turtingų tėvų vaikas, bet kiek išlaidus, netiko griežtai tarnybai. Jo svajonė: karininkas, adjutantas, akademija, karo atašė, o tikrovė: kariūnas, raštininkas aviacijoje, pamėgimas narkotikų, atsargos kareivis, pas tėvą fabrikėlyje ir pagaliau savižudybė. Jam vieta buvo kitur, kur reikėjo žinoti kalbas, bet kur tu dėsi tuos dvejus metus, be kurių nesi žmogus? Čia vilkas buvo sotus, jam pakliuvo riebi avis!

Kaip ten bebūtų, 1925 metų spalio mėn. pasaulis 21 kariūnui buvo tvarkoje. Jie nestovinėjo duryse ir nevertė jaunesniojo kurso kariūnus prašyti juos praleisti. Jie surimtėjo – čia trečdalis kolegų išėjimas iš rikiuotės turėjo, be abejo, nemažos įtakos. Ir jie įtempė dar daugiau jėgų laimingai užbaigti likusius metus. Per šiuos paskutinius metus ypač sutvirtėjo draugiški jausmai tarp visų vyrų. Šie metai praėjo be nuostolių.

IV

1926 metų rugsėjo mėnuo. Iš mėlyno dangaus saulė apšviečia 8-tos laidos kariūnus. Rugsėjo mėnesio 7-ta diena yra paskutinė, kurią jie praleidžia Karo Mokyklos rūmuose, ir pirmutinė, žengiant į naują gyvenimą. Jiems pasaulis yra tvarkoje.“

„Niekad nebūta tokios neskaitlingos laidos. Karininkų trūkumas kariuomenėje nedaug tepagerėjo. Jau paviršutinis apskaičiavimas tai gali patvirtinti: jei visoje kariuomenėje 1924 m. buvo apie 1.200 karininkų, tai iki kapitono laipsnio jų skaičius neviršijo 600. Iš jų į atsargą išeidavo apie 30 kasmet, vadinasi, laida iš 21 karininko buvo per maža, jau nekalbant, kad tokia maža laida nėra ir finansiniai produktinga.

Iš mūsų 21 vyro į dalis išėjo: 5 – į artileriją, 3 – į inž. dalis ir likę – į pėstininkus. Jau po kelių metų tas vaizdas žymiai pasikeitė, beveik kiekvienas baigė tą ar kitą

Karo mokyklos kariūnai su vasarinėmis uniformomis vasaros stovykloje. 1926 m.

J. Vaičėnio nuotrauka

specialybės kursą ir perėjo į kitą ginklų rūšį. Iki 1939 m. keli karininkai išėjo iš rikiuotės – vienas dėl šeimyninių nesklaidumų, vienas mirė, keli tapo aukomis 1934 metų įvykių. Likę ėjo savo pareigas ramiai ir rimtai, taip kaip jie buvo baigę savo laidą. Niekas nekilo į padanges, bet niekas nekrito ir į prarają.

Su Lietuvos kariuomenės likvidavimu vieni išėjo į atsargą, kai kuriuos išvežė į Sibirą. Daliai laimė nusišypsojo ir jie išsigelbėjo. Bent trys žuvo partizanais <...>²²⁷

1926 m. spalio 1 d. gen. ltn. J. Galvydžiui-Bykauskui buvo suteiktas generolo laipsnis²²⁸. Tą pačią dieną jis Karo mokyklos viršininko pareigas perdavė naujam viršininkui plk. ltn. P. Kaunui²²⁹ ir išėjo į atsargą. Karo mokyklai vadovaujant gen. J. Galvydžiui-Bykauskui buvo parengtos ir išleistos 1-oji, 2-oji, 5-oji, 6-oji, 7-oji ir 8-oji karininkų laidos – 521 karininkas, iš jų 31 karininko laipsnis buvo suteiktas dalyse pagal dalies vado atestaciją.

²²⁷ Lagenpušas V., „Pusei šimtmečio praėjus“, *Karys*, 1976, Nr. 7 (1524), p. 266–269.

²²⁸ „Krašto apsaugos ministro įsakymas Nr. 79“, Kaunas, 1926 m. rugpjūčio 28 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 73, l. 112 (gen. J. Galvydis-Bykauskas 1940 m. rugsėjo 21 d. NKVD buvo suimtas, 1941 m. per Birželio sukilimą iš kalėjimo išvaduotas, 1943 m. mirė).

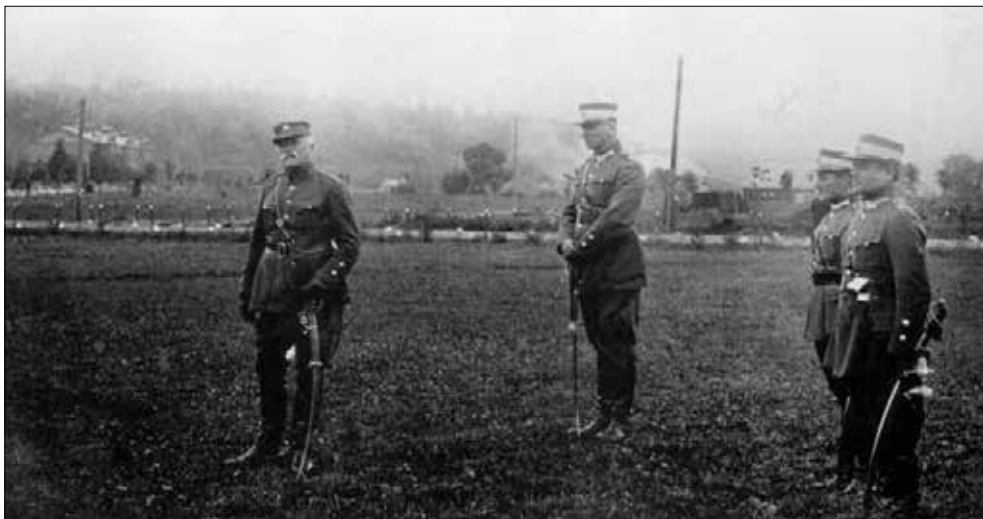
²²⁹ Karo mokyklos inspektorius plk. ltn. P. Kaunas 1926 m. rugsėjo 11 d. buvo paskirtas laikinai eiti mokyklos viršininko pareigas, kartu einant ir tiesiogines pareigas, o spalio 1 d. – jos viršininku. Žr.: „Krašto apsaugos ministro įsakymas Nr. 83“, Kaunas, 1926 m. rugsėjo 11 d., <http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/LNB0151DC45,2012-10-16> (plk. ltn. P. Kaunas (1891–1954) 1940 m. liepos 26 d. NKVD buvo suimtas, 1941 m. per Birželio sukilimą iš kalėjimo išvaduotas, 1944 m. pasitraukė į Vakarų).

IŠVADOS

Apibendrinant galima pasakyti, kad gen. J. Galvydis-Bykauskas kartu su visu Karo mokyklos kolektyvu atliko labai svarbų darbą organizuodamas ir nuolat tobulindamas mokyklos veiklą, rengdamas pirmuosius laisvos Lietuvos karininkus.

Karo mokykla kasmet tobulėjo, tačiau vis dar nebuvo pasiekusi užsienio valstybių karo mokyklų lygio. Baigę mokyklą jauni karininkai, atvykę į dalinius, pastebėdavo rengimo spragų. Siekiant jas užpildyti, kildavo literatūros klausimas, nes tai buvo susiję su užsienio kalbų mokėjimu.

Pirmosios išleistos tinkamai parengtų karininkų laidos – svarus indėlis kuriant ir didinant nepriklausomos Lietuvos kariuomenę, ugdant jos vadovybės ir karių tautinę dvasią. Šie karininkai sustiprino suformuotus dalinius, juos išplėtė į didesnius vienetus, padėjo sumažinti kautynių nuostolius. Greitai jie pritapo savo daliniuose. Jaunesnieji karininkai, būdami tos pačios kartos kaip ir jiems pavaldūs kariai, galėjo greičiau perprasti savo pavaldinių psichologiją ir tinkamai jiems vadovauti. Išmanyti karių psichologiją, mokėti juos paveikti tais ypač sunkiais laikais buvo labai svarbu, nes kariuomenę sudarė jauni žmonės, dažnai nė dienos negyvenę kareivinėse, todėl apie karinę drausmę turintys savotišką, gana miglotą, supratimą.

Karo mokyklos viršininkas gen. Jonas Galvydis-Bykauskas atsisveikina su mokykla. Aukštoji Panemunė, 1926 m. spalio 1 d.

VDKM nuotrauka

GENERAL JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS AND FIRST CLASSES OF THE MILITARY SCHOOL

ASSOC. PROF. DR. FELIKSAS ŽIGARAS

SUMMARY

The traditions of the Lithuanian officer training go back to the 18th century, the times of the Grand Duchy of Lithuania when the first military schools were established. The very first one was established by Dukes Jeronimas Florijonas and Mykolas Kazimieras Radvila in their private territory. The lands owned by the dukes in Nesvyžius and Biržai had a well-prepared army of several thousand of men, thus they needed a school.

General J. Galvydis-Bykauskas together with the personnel of the Military School made a great contribution to the school by organizing and continuously improving the training of the first officers of Independent Lithuania.

Although the Military School had been improving year by year, still it did not reach the level of foreign military schools. Newly commissioned officers spotted training gaps at the start of their service in units. To fill these gaps the issue of training materials had to be covered as they were in foreign languages.

The first classes of properly prepared officers were a significant contribution to the development and increase of the armed forces of Independent Lithuania and cultivation of national spirit of the school command and servicemen. Officers strengthened units and expanded them thus decreasing losses in battlefields. Junior officers quickly acclimatized with units as they were of the similar age as their subordinate servicemen and thus they could faster perceive the psychology of their subordinates and take proper command of them. It was crucial to understand servicemen' psychology and be aware of the ways to influence them in those especially tough times as the armed forces were composed of youth who usually had no experience of life in barracks and had poor understanding of military discipline.

IŠVADOS

VDKM nuotraukos

* * *

1918 m. vasario 16 d. atkūrus Lietuvos valstybę ir pradėjus burti jos kariuomenę, ėmė trūkti karininkų, ypač 1918 m. pabaigoje pakvietus į kariuomenę stoti savanorius. Susidarius tokiai padėčiai buvo nuspręsta Kaune skubiai steigti karo mokyklą. Lietuvos vyriausybė apie Karo mokyklos steigimą oficialiai paskelbė 1919 m. sausio 15 d. Sausio 25 d. Karo mokyklos viršininku buvo paskirtas karininkas Jonas Galvydis-Bykauskas.

Į mokyklą susirinko 124 mokiniai, vėliau pavadinti kariūnais. Visi atvykusieji buvo savanoriai. Dauguma jų – kariuomenės dalinių kareiviai. Kai kurie jau buvo dalyvavę Pirmajame pasauliniame kare ir kovęsi su bolševikais.

Mokykla pradėjo darbą 1919 m. kovo 8 d., o po 3 dienų prasidėjo mokslai. 1919 m. balandžio 1 d. įvyko iškilmingas Karo mokyklos atidarymas. Pirmosios kariūnų laidos mokymo kursas buvo labai trumpas – vos 4 mėnesiai.

1919 m. liepos 6 d. buvo išleista pirmoji karininkų laida – 89 „karūžai“ (vėliau, atkūrus Lietuvos kariuomenėje karininkų laipsnius, jiems buvo suteikti leitenantų laipsniai) ir 7 puskarininkiai, turintys teisę gauti karininko laipsnį kariuomenės daliniuose. Baigę Karo mokyklą, pirmieji Lietuvos karininkai 1919 m. liepos mėn. išvyko į frontą.

Papildytus pirmosios laidos karininkais dalinius buvo galima pertvarkyti. Ypač pakiliai pirmuosius karininkus sutiko Lietuvos visuomenė.

Išleidus pirmąją karininkų laidą, 1919 m. liepos 17 d. buvo paskelbti kertiniai Karo mokyklos nuostatai (pavadinti „dėsniais“). Čia buvo numatyta rengti karininkus visoms kariuomenės rūšims.

Į antrąją laidą stoji net 368 jaunuoliai, daugiausia savanoriai ir grįžę iš fronto kareiviai. Buvo priimta 300. Mokslas prasidėjo 1919 m. liepos 31 d. Be mokslų, kariūnams teko eiti sargybą Kauno mieste, nes kariuomenės daliniams esant bolševikų, lenkų ir bermontininkų frontuose Karo mokykla tuo metu buvo stipriausias Kauno mieste dislokuotas karinis dalinys.

Antroji laida išleista gruodžio 16 d. – 200 pėstininkų leitenantų ir 24 pėstininkai puskarininkiai, turintys teisę gauti karininko laipsnį savo daliniuose po dalinio vado atestacijos.

1919 m. gruodžio 24 d. krašto apsaugos ministro įsakymu buvo nustatyta kiekvienų metų sausio 25 d. švęsti Karo mokyklos šventę.

Trečioji laida buvo surinkta ir pradėjo mokytis 1920 m. sausio 16 d. Karininkų stygiaus daliniuose nebebuvo taip juntama, kaip 1919 m., todėl, siekiant parengti labiau kvalifikuotus karininkus, trečiosios laidos mokymo programa numatyta kiek platesnė – 8–10 mėnesių. Tų pačių metų kovo 7 d. buvo patvirtinti nauji pagrindiniai „Karo mokyklos dėsniai“.

Nuo to laiko Karo mokykla tampa tiesiogiai pavaldi Generalinio štabo viršininkui. Jos tikslas ir toliau buvo rengti karininkus visoms kariuomenės ginklų rūšims. Mokymosi laikas pailgintas iki vienerių metų. 1920 m. spalio 17 d. mokyklą baigė trečioji laida – 75 leitenantai ir 7 puskarininkiai, turintys teisę įgyti karininko laipsnį savo daliniuose. Dauguma jaunų leitenantų, vos išėję iš mokyklos, išvyko tiesiai į frontą ir dalyvavo kovose su L. Želigovskio kariuomene.

Žūtbutinių kovų su Lietuvos priešais metu Karo mokykla, įveikdama nemažus sunkumus, išleido 3 laidas – 434 karininkus (taip pat ir 32 aviatorius). Tai buvo didelė parama Lietuvos kariuomenei. 1921 m. gruodžio 18 d. buvo išleista ketvirtoji laida.

Pasibaigus kovoms dėl Nepriklausomybės, karininkų rengimo kokybei buvo galima skirti kur kas daugiau dėmesio, todėl jau 1921 m. mokymo programa išplėsta iki 2, o nuo 1935 m. – iki 3 metų. Į Karo mokyklą buvo priimami 18–25 metų jaunuoliai. Mokykloje gimsta tradicija – suteikdamas karininko laipsnį Lietuvos Respublikos Prezidentas paliečia kardu kariūno petį ir taria žodžius: „Be reikalo nepakelk, be garbės nenuleisk!“

1929 m. Karo mokykla pavadinama Pirmojo Lietuvos Prezidento vardu. Tais metais Respublikos Prezidentas Antanas Smetona įteikė mokyklai vėliavą. Nuo 1932 m. čia pradėdamas leisti žurnalas „Kariūnas“. Jo tikslas – ugdyti kilnius, energingus, tikrai vyriškus, suvokiančius savo pareigas ir garbę karius.

Nuo 1926 m. pradėdami rengti atsargos karininkai, steigama aspirantų tarnyba. Mokslas truko 12, vėliau – 15 mėnesių. Atsargos karininkų atranka ir rengimas vyko pagal griežtus reikalavimus. Kandidatai, 18–29 metų vyrai, privalėjo būti baigę vidurinį mokslą. Baigusiems mokslą suteikdavo jaunesniojo leitenanto laipsnį ir išleisdavo į atsargą. Atsargos karininkai buvo šaukiami į pakartotinius mokymus, po kurių galėjo būti suteiktas aukštesnis laipsnis – iki kapitono imtinai. Iki 1940 m. išleista 15 aspirantų laidų.

Iki 1940 m. Karo mokykla parengė 21 karininkų laidą. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, mokykla 1940 m. rudenį buvo perkelta į Vilnių ir ten išformuota. Daug kariūnų ir dėstytojų buvo suimti, kiti išleisti į atsargą. Taip buvo sužlugdyta jau spėjusi sutvirtėti Lietuvos karininkų rengimo sistema.

SUMMARY

After the restoration of Lithuanian statehood on 16 February 1918, the country set out to form its national Armed Forces and immediately encountered officer deficit. The situation reached its critical point at the end of the year when the mass volunteer conscription was declared.

Thus, already on 15 January 1919 the Government of Lithuania officially announced establishing a Military School in Kaunas, with officer Jonas Galvydis-Bykauskas as the Commandant from 25 January 1919.

The first class involved 124 students, later called cadets. Besides, all 124 were volunteers, mostly from the Army units, having fought in WWI or against the Bolsheviks. The School opened on 8 March 1919, the lectures following in three days. The School's solemn opening was held on 1 April 1919. The first study programme was designed only for four months.

On 6 July 1919 the School saw the first flow of graduates, mainly 89 officers (Lith Sg. Karužas), who were commissioned the first rank of lieutenant after the reinstatement of military ranks in the Armed Forces of Lithuania after the restoration of Independence in 1990. On the same 6 July 1919 seven non-commissioned officers graduated from the School, each having the right to earn the officer rank in the Army units afterwards. The same month the first Lithuanian officers left for the front.

Reinforced by the newly-arrived officers, the Lithuanian Armed Forces underwent a military unit reform. Besides, the new Lithuanian officers were particularly welcomed by the Lithuanian public.

On 17 July 1919 the School set its Regulations, The Laws, to train officers for all types of the Armed Forces. The second class included 300 entrants out of 368 applicants, again mostly volunteers or soldiers returning from the front. The studies began on 31 July 1919. Beside studies, cadets had to be on guard duty in the city of Kaunas where they presented the strongest military unit. It was so because the Regular Army units of Lithuania were holding the front line against the Bolsheviks, Polish, and Bermonts at the time.

The second class graduated on 16 December 1919: 200 infantry lieutenants and 24 infantry non-commissioned officers with the right to be promoted to officers already in the Army units, prior to that receiving an effectiveness report from the commander of the unit.

Following the Order of 24 December 1919 by the Minister of National Defence of the Republic of Lithuania, the Military School's Day was set for January 25 to be celebrated annually.

The third class began studies on 16 January 1920 when officer deficit was already a matter of the past. Thus, the studies were prolonged from four to about eight up to ten months. On March 7 1920 the School approved its new Regulations, The Rules of the Military School.

From the same March 7 1920 the Military School was directly managed by the Chief of General Staff. The School continued to train officers for all types of the Armed Forces. The studies were extended to twelve months.

On 17 October 1920 the third class graduated from the School, mainly 75 lieutenants. Also, 7 non-commissioned officers holding the right to become officers in the Army units. Most of the lieutenants immediately left for the front line to fight against the Želigowski Army.

To summarise, during the Lithuanian struggles against its enemies the School prepared even three classes of graduates, total of 434 officers, also 32 aviators. This was a great contribution to the Armed Forces of Lithuania. And on 18 December 1921 the fourth class graduated as well.

When the struggles for Independence ceased, the studies within the School were extended to twenty-four months (already in 1921); then, to thirty-six months (1935). The entrants aged 18-25. The School also introduced a new tradition, The Commissioning Ceremony, which is maintained till now. During the ceremony the President of the Republic of Lithuania touches upon the cadet's shoulder with a sword, affirming, "You shall not draw the sword without a cause nor shall you sheathe it without honour".

In 1929 the Military School was named after Antanas Smetona, the First President of Lithuania. The same year the said President granted the School its Flag. In 1932 the School began publishing its magazine *Kariūnas* (The Cadet) to foster honourable, energetic, manly, and duty-conscious soldiers.

In 1926 the School began training reserve officers, also setting a due 'aspirant' service (French "aspirant" meaning 'junior lieutenant'). The training would last for twelve, later, fifteen months, the selection and training being strictly controlled, providing that the applicants, aged 18-29, had a secondary education. Graduates would be commissioned the first rank of lieutenant and released into the reserve. Later they could undertake extra qualificational training to obtain a higher rank, captain the highest.

By 1940 there were 15 "aspirant" classes. By the same 1940 the total of 21 officer classes also graduated from the School. In autumn 1940, when the Soviet Union occupied Lithuania, the School was transferred from Kaunas to Vilnius, where it was disbanded. Some cadets and instructors were arrested, others were transferred to the reserve, which prevented the strengthened Lithuanian officer training system from further development, completely destroying it.

PRIEDAI

Liudymas.

Šiuo tvirtinu, kad atsargos generolas J o n a s
GALVYDIS-BYKAUSEKAS, sūnus Kosto _____ kiles iš Utenos apskrities,
Užpalių valsčiaus, Degėsių vienkiemio _____, tikrai yra
Lietuvos kariuomenės kūrėjas-savanoris, įstojęs į jos eiles
1918 metų lapkričio _____ mėnesio 23 dieną.

Pasiremdamas Ministerių Kabineto patvirtintomis
Lietuvos kariuomenės kūrėjų-savanorių taisyklėmis (Vyriausy-
bės Taisyklė 268 M) apdovanoju atsargos generolą J o n a s
GALVYDĮ-BYKAUSEKĄ _____ kūrėjų-savanorių medaliu.

Kaunas, 1928 m. lapkričio _____ mėn. _____ d.

1374 No _____

Profesorius
Ministeris Pirmininkas ir
L. a. Miesto Apsaugos Ministeris p.

Gen. štabo pulkininkas
Vyriausiojo Štabo Vėšūninkas

Lietuvos centrinis valstybės archyvas

2 930 ap. 26 a. 48 t. 22

Liudijimas Nr. 16992
Iš Danutės Masiulytės-Šaltmerienės asmeninio archyvo

23 24

Karo Mokyklos Generolui.Leit. Galvydžiui - Bi-
kauskui.

DOVANŲ LAPAS.

26 m. gegužės mėn. d.

Nr. 7116...

K A U N A S .

Lietuvos centrinis valstybės archyvas
K 950 m. 26 p. 48 v. 24

Dovanų lapas Nr. 7116 (1926 05 31)
LCVA

4.2.3

*Korpuso apy. Nr.
120-84 1928 m. 10*

Liudymas.

Suo tvirtinu, kad atsargos generolas J o n a s
 GALVYDIS-BYKAUSKAS, sūnus Kosto *hėlės iš Utenos apskrities,*
 Užpalių valsčiaus, Degėsių vienkiemio *, tikrai yra*
Lietuvos kariuomenės kūrėjas-savanoris, įstojęs į jos eiles
1928 metų lapkričio mėnesio 23 dieną.

Pasiremdamas Ministerių Kabineto patvirtintomis
 Lietuvos kariuomenės kūrėjų-savanorių taisyklėmis (Vyriausybės
 1928 m. Tarn. 268 Nr.) apdovanoju atsargos generolą J o n a s
 GALVYDĮ-BYKAUSKĄ *kūrėjų-savanorių medaliu.*

Klaudas, 1928 m. lapkričio mėn. d.

1374 *Nr*

Profesorius
 Ministeris Pirmininkas ir
 L. c. *Arasto Apseugos Ministeris p.*

Gen. Štabo pulkininkas
 Vyriausiojo Štabo Pirmininkas

Lietuvos centrinis valstybės archyvas
 F. 430 ap. 26 n. 48 v. 22

Ats. gen. Jono Galvydžio-Bykausko apdovanojimo Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu liudijimas Nr. 1374, išduotas 1928 m. lapkričio 1 d.
 LCVA

1919

Ž I N I O S

46

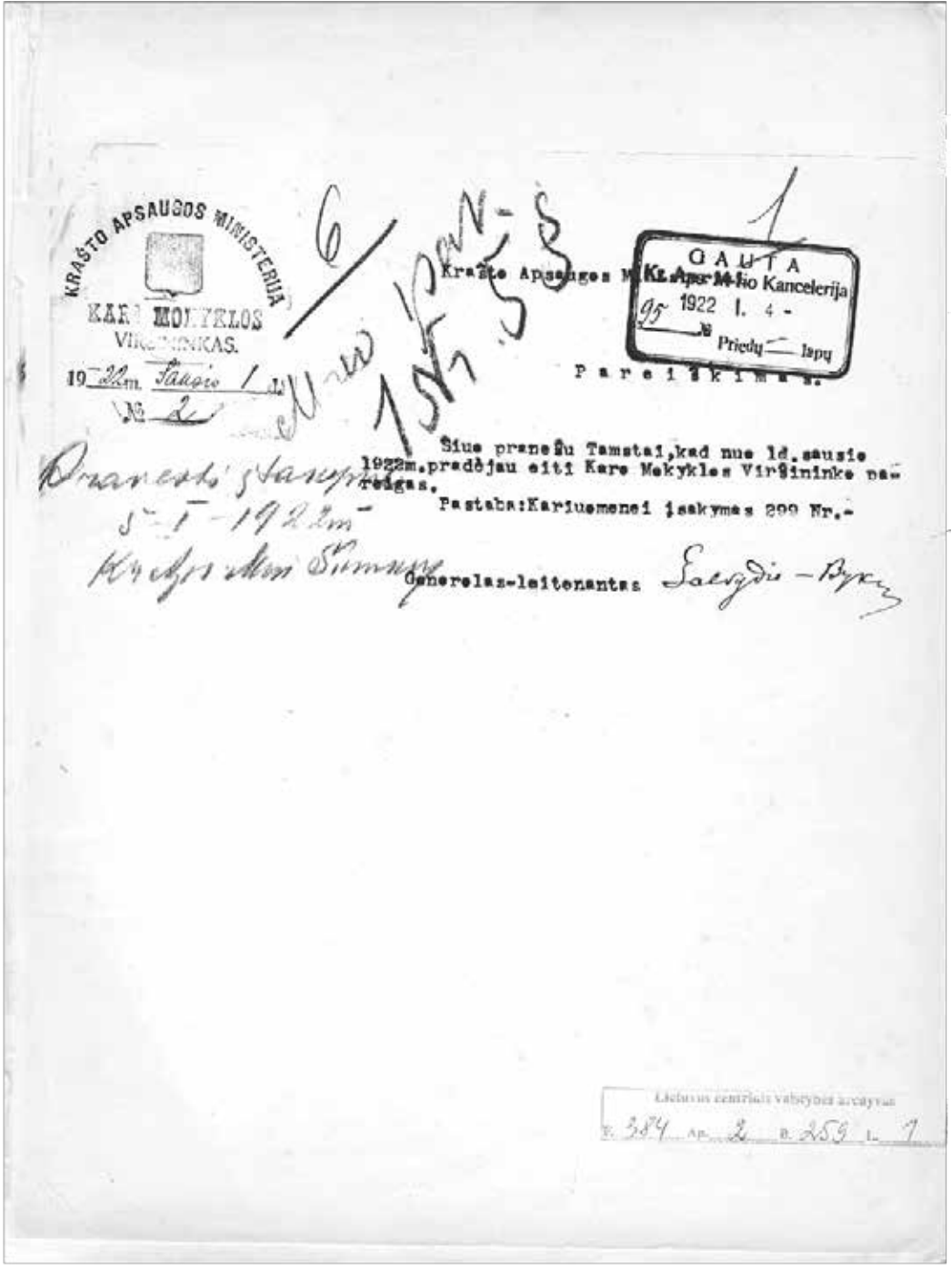
apie

Jona Galvydi - Bykauskas

įstojusį į Lietuvos kariuomenę 10. Lapkričio 1918 m.

1	Pavardė, vardas ir tėvo vardas	Galvydis - Bykauskas, Jonas, tėvo dov- an Kauskas
2	Kada ir kur gimęs	Kauno rėdis, Ukėms apskrityje, valstiečių Mū- paliai, Degetiai, 1864 m. Spalio 39.
3	Tikyba	Katolikos.
4	a) Kokius mokslus ėjęs ir kada	Bendrą 1884 m. Šiuojuose Mokykloje, Liding, vi- ščiū, jau 1886 m. Lata vidurinė Karišką 1886. Kova Petropilyje Mokykloje, ir 1902 m. Oficinę Mokyklą, Oranienauke
	b) Kokias svetimas kalbas žino raštu	Rusų, Lata ir maia Vorietis
5	Kokiose įstaigose arba kariškose da- lyse tarnavęs, kokias pareigas ėjęs ir kada	Civilėse Pagelbinėse Šiuojuose Kariškose 87 pėstininkų pulke ir 18 Sibiro Saulis (18 pulke) pulke: jaunesnysis oficeris Vėdija pulke Sibiru, valstiečių oficeris pėstininkų maitinimo komisijos 87 p. pėstininkų, Sibiru Kicopus, Katalikos ir pulke žale 1915 m.
6	Dalyvavimas karuose	a) Laikotarpiai ir šalys nuo pradžios Kova 1914 m. iki pabaigos 1916 m., Leningoje ir Kurlandijoje. b) Sužeidimai 1914 m. ties miestu Lode
7	Kariškosios dova- nos.	a) Ordenai Rusų: Medžiaga 4 m. za Sibiru ammuis, Anon 3 m. Leningoje, Černomors 3-2 m., European opom b) Kada ir kokie gyti tarnybos laipsniai 1915 m. an europiniam pulke 68 m. 1914 2 m. ammuis 2 m. Sibiru Mokykloje 2 1914
8	Šeimynis padėjimas (jei vedęs, įvardyti šeimynos narius ir nurodyti jų amžių)	Vėdys, žmona 46 metų
9	Kokie dokumentai arba asmuo liūdią minėtas žinias.	Kas nuo 1887 p. pulke ir 18 Sibiro pulke
10	Artimausio giminės adresas.	Degetiai, Valstiečių Mūpaliai
11	Tarnybos ėjimas Lie- tuvos armijoje nuo įs- tojimo dienos.	Vėdijauke Intendanturas, Sibiru 18 pėstininkų pulke, Leningoje dėl vėdijauke intendantu- ros, o potami Vėdijauke Kova Mokykloje. Vėdijauke Kova Mokykloje, Sibiru - By- kauskas, Galvydis - By-

Lietuvos kariuomenės tarnybos lapas
230 ap. 26 n. 48 v. 26

Jono Galvydžio-Bykausko pareiškimas Nr. 2 (1922 01 01)
LCVA

8
433

Ponai MINISTERIUI PIRMININKUI

P a k l a u s i m a s .

Sryty Ilnkštos - Kalkunai tarp vietos gyventojų nėra daugumos nei Lietuvių, nei Latvių, vienok sulig tikybynių ypatybių vietos gyventojai artimesniši Lietuviams. Šita aplinkybė, o taip - gi faktas, kad minime srytis paliecoms nuo rusų - bolševikų krauju Lietuvos karavių, reikalauja, kad iki galutinio išrišimo klausimo kolin arbitražo srytis Ilnkštos + Kalkunai būtų valdoma Lietuviais.

Latviai išnandavo išvedimą mūsų karinomonės iš Ilnkštos ir romdames taisyms, kurios išeina iš pamatų rusų pašalinimo į administratyvės vienatos ir kurie nieko bendro su dabartiniais obligais tvėrimo valstybių notari, minėtą srytį užems, prielankus mums elementus pašalino, ^{be}pastate išrišimą ginčiojams klausimo savo naudai ir mūsų didesiai ne naudai.

Kas kaltininkas išvedimo paskutynių mūsų batalionų iš sryties Ilnkštos - Kalkunai ir ar patrauktas jis atsakomybėn už kollekingus Valstybei darbus ?

(pasirašo)

Steigiamojo Seimo Narys

GALVYDIS - BYKAUSKAS.

24 Vasario 1921 m.

m. K a u n a s .

Originalui atstatinti.

J. Jankauskas
Steigiamojo Seimo
Raštinės Sekretoris

Užrašytas konstitucijos valstybės straipsnis

№ 923 ap. 1 a 185 433

RESpublika
L. M.
NO JGULOS
šininkas.

1922 m.
368
laikas.

Urai šlytai

9

Krašto Apsaugos Ministeriui

Pareiškimas.

AST

*L. Galydzio
13.11.1922*

*Pai šlytai rank
14.11.22 Kap. Galydzis*

Išakyma Karšiuomenai ž.m. 209Nr 28 mano, kaip o
Jugulos Viršiniuko, veiksmu, vyr. ltn. Ne v r o n i o
vyloje, pavadinti neteisėtu kišimasi į Karšiuomenas Teis-
mo Prokuratūros kompetencijai, ir neleisti bei nepa-
statyti ikainavimų Prokuratūros veiksmu.

Tokia nuomonė neautiškai su reikalavimais vei-
kiausių įstatų ir statutų. Jugulos Viršiniukas, pildy-
damas reikalavimus 91str. 21gul. statuto privalo tik-
rinti sąrgybas ir kaip paskėme tikrinamo prižiūrėti
areštuoty užlaikymą, klausyti jų skundas ir reikšti
apie jais savo nuomonę. Skunda vyr. ltn. Ne v r o n i o
buvo paremta 473irs74str. XXIVkn. K. B. st., kurie reika-
lauja, kad priemonė perkirtimui būdo pasišalinimo nuo
terdymo ir teismo ataktų sunkumui nusizengimo ir
galimybai pabėgti. Areštas vyr. leit. Ne v r o n i o,
kaipo sunkiausias priemonė negalėjo būti pateisinta
nei galimybė pabėgti nei sunkumai nusizengimo, nes Teis-
mo jis autestas tik 4 mėn. tvirtovės.

Arešte vyr. ltn. Ne v r o n i o aš pastebėjau bendrą
mūsų Prokuratūros tendencija elgties labai griežtai ir
žiūriai su visais, kurie turėdami reikalą su bolše-
vikais-terroristais ir laikindamies nuomonės, kad tero-
ras gali būti numalšintas tik teroru, taikindami tero-
ro priemones pasiskiaimui anarchijos, nusidėjo prieš
įstatymus. Iškitos pusės, man žinomi faktai, kad ame-
nys, jau priimti Vilniuj Lietuvos taraystėn, okupavus
Lietuvą, rusam-bolševikam, pašilik okupuotose vietose,
taravę pas bolševikus, ir per tai dalyvavę jų ginkluo-
tam užpuolime ant mūsų Tėvynės, ne tik nebuvo patreuk-
ti Teismam, o gavo, pvv. vyr. leit. G u r e c k a s, aukš-
tesnes vietas. Tokiai vienšoniškam gynimas Valstybės,
pastebėtas bylą vyr. leit. Ne v r o n i o, ir privedė
man prie išreiškimo savo nuomonės apie jo areštą kai-
poprieštaravimą reikalavimam 474str. K. B. st.

Apert to, išriškimas priemonės perkirtimui būdu
pasišalinimo nuo Teismo nesudaro išimtinio Prokuratū-
ros kompetencijos, o jos išriškime dalyvauja rikiuo-
tės viršiniukai ir kilančios ginčios sulig to paties
K. B. st. galutinai išviša Teismas, todėl prašau vir-
šiniukų kasdien manęs įsągum atmaimyti.

Jugulos Viršiniukas
Generolas-leitentas *Galydzis - Byzys*

Lietuvos centrali valstybės archyvas
F. 384 Ap. 3 B. 111 L. 257

Jono Galvydzio-Bykausko pareiškimas krašto apsaugos ministru (1922 11 13)
LCVA

1912 NR.

P o n u i

MINISTERIUI P I R M I N I K U I.

Byla Nr.....

Paleistas iš kariuomenės 1926 m. spalio mėn. 1 dieną pėstininkų karininkų atsargon Karo Mokyklos viršininkas generolas GALVYDIS-BYKAUSKAS yra padavęs už išstarnautą laiką pensijai gauti prašymą.

Einant Karių pensijų įstatymo § 15-ju /Vyr. Žin. Nr 201 eil. 1352/ ir taisyklėmis šiam įstatymui vykdyti § 31-ju /Vyr. Žin. 213 nr eil. 1412/, nustatant jam pensijos didumą pagrindu turėtų būti paimtas jo vidutinis atlyginimas, gautas paskutiniaisiais 12 mėnesiais už laipeni ir pareigų ėjimą.

Ligi 1924 metų sausio mėn. 1 dienos Karo Mokyklos viršininko vieta, atlyginimo atžvilgiu, einant Steigiamojo Seimo priimtų etatų /1921 m. lapkričio mėn. 18 d./ pastaba, buvo prilyginta divizijos vado vietai, tuo atveju, jeigu ją užims toks asmuo, kuris ankačiais naudojosi divizijos vado arba aukštesnėmis teisėmis. Generolas Galvydis-Bykauskas prieš tos vietos užėmimą buvo kariuomenės vadu, Steigiamojo Seimo nariu ir II-os divizijos vadu.

1924 ir 1925 metais veikė visoje kariuomenėje Ministerių Kabineto patvirtinti taikos meto etatai, kurie per Seimą nebuvo prašę. Tuose etatuose Karo Mokyklos viršininko teisės buvo prilygintos bri-

Ministerių Kabineto
1926 m. 11 / 30

Lietuvos centrinis valstybės archyvas
923 m. 1 v. 479 L. 60

Jono Galvydžio-Bykausko raštas ministrui pirmininkui (1926 11 30)
LCVA

60 ap

gados vado teisėms. Del generolo Galvydžio-Bykauskos atlyginimo buvo Karo Mokyklos užvestas su Valstybės Kontrole susirašinėjimas ir pastaroji buvo davusi sutikimą generolui Galvydžiui-Bykauskui mokėti algą, kaipo divizijos vadui, t.y. einant Steigiamojo Seimo etatų pastaba, matomai tais motyvais, kad 1924 ir 1925 metais veikusieji taikos metu etatai nebuvo Seime patvirtinti.

Nuo 1926 metų sausio mėn. 1 dienos pradėjo veikti jau Seimo patvirtinti taikos metu etatai, kuriais Karo Mokyklos viršininkas prilygintas brigados vadui.

Jeigu generolas Galvydis-Bykauskas būtų pasiliuosavęs 1926 metų sausio mėnesyje, tai jo pensijos dydis turėtų būti nustatytas iš divizijos vado atlyginimo. Bet apie jo pasiliuosavimą tuo metu visai nekilo ir kalbos, ypač del to, kad tuo metu Karo Mokykloje šio intensyvus aspirantų ir kariuomenės apmokymas. Generolas Galvydis-Bykauskas pasiliuosavo tik 1928 m. spalio mėn. 1 dieną, išbuvęs 9 mėnesius brigados vado vietoje.

Mėnesinės pensijos, kaip divizijos vadas, jis gautų 645 litus, o, kaip brigados vadas, - 611 litų

Atsižvelgdamas į tai, kad:

1/ atsargos generolas Galvydis-Bykauskas Lietuvos kariuomenėje faktinai tarnavo 7 metus 10 mėn. 8 dienas;

2/ bendras jo išsitarnavimo laikas pensijai gauti - 44 metai 3 mėnesiai 1 diena;

Užrašai kabineto vadybos skyriaus
423 - 7 - 472 1.66 p

61

3/ 1920 metais ėjo vyriausiojo kariuomenės vado pareigas;

4/ tarnavo kariuomenėje nuo pirmos jos įsikūrimo dienos, tariant nuo 1918 metų lapkričio mėn. 23 dienos; ir buvo paskirtas pirmuoju atgimusioje Lietuvoje pulko vadu;

5/ už uoliai ir sąžiningai kelerių metų tarnybą yra apdovanotas Vyties Kryžiumi II-os rūšies 1-jo laipsnio,

prašau Tamstos, Pone Pirmininke, įnešti šią klausimą svarstyti į Ministerių Kabinetai ir nutarti, kad atsargos generolui Galvydžiui-Bykauskui būtų leista paskirti pensija už ištarnautą laiką ne iš brigados vado, bet iš divizijos vado atlyginimo.

Priedas: byla iš 22 lapų.

W. P. J. v.
Pulkininkas leitenantas
Krašto Apsaugos Ministeris

Pulkininkas leitenantas *J. J. v.*
Generalio Štabo Valdybos viršininkas

Lietuvos kariuomenės valdybos archyvas
925 no 1 p 479 l. 61

Jono Galvydžio-Bykausko raštas ministrui pirmininkui (1926 11 30)
LCVA

F. 1451 no. 1 65. 286 30

Aukštųjų Karininkų Kursų VIRŠININKŲ

Pareiškinys.

Karo mokykla
A

929/m. Laisvės m. 21a
2. No

Steigiamojo Seimo priimtieji "Karo Mokyklos įstatatai", kaip pasirodė, nemumant gyvenimo ir kai kurie jų punktai tapo neįvykdomi. Taip:

I. Įstatatai numato, kad Karo Mokyklon bus pakankamai kandidatų, išėjusių pilną aukštesniosios Mokyklos kursą, dargi baigusią mokslą Universitete.

Gyvenimas gi parodė, kad stojančių Karo Mokyklon jaunikiškių mokalo cenzura eina vis žemyn ir laike paskutinioje priėmimo Karo Mokykla, einant tais įstatais, galėjo priimti tik tris kandidatus; visai gi kiti buvo peržeme moksle cenzū ir tapo priimti tik Krašto Apsaugos Ministeriui leidus.

Šiuo laiku Mokykloje yra kariūnų vyresniojo kurso: baigusią 4-5 klases 95%, baig. 6-8 kl. 5% jaunesniojo " " " " 92% " " " " 7,8% Reikškia kariuomenė ir tauta gauna karininkus, kurie mokinosi neįgimmasijoje 8 kl. Karo mokykloje 2m. - 10 metų bet " " " " 4 " " " " 2m. - 6 mat. reikškia, nedidžia mokytis keturių metų.

II. Spėjant, kad atola kandidatai 8-14 klasių buvo prie jų išsilavinimo pritaikinti ir dėstomieji dalykai; bet praktikoje kai kurie jų, dėl stokos elementarių žinių ir laike dar nei kartą nebuvo dėstomi; pav. dalykas "Fizika ir ūkio Mokslo žinios".

III. Priimamieji 4-5 kl. kariūnai yra taip tam- sūs, neišauklėti, neapsiškaitę, ir bendrai taip nesubranda kama ir protu, taip yra blogai išėję gimnazijos 4-8-14 klasių kursą, kad negalint eiti specialaus Karo mokslo dalykus, pricipina jiems kartoti keturius aritmetikos veikamus, eiti pradžia geometrijos bei algebras; pagrindines žinias fizikos, guntos mokulų, trigonometrijos, istorijos, geografijos ir tikybos pasilikta jiems nežinomas.

IV. Numatytieji įstatais specialus Inžinerijos ir Artillerijos skyriai negali būti įvykdomi: iš V laidos į inžinerijos dalyv dėl stokos tinkamo mokslo kariūnų nebuvo išleistas nei vienas leitenantas. Šioje šeštoje ir septintoje laidoje nežūrint artilleristų ir inžinerijos karininkų trukumo, viršminėti skyriai net nepradėjo veikti.

V. Sumažėjęs kariūnų skaičius ir nesant K. Mokykloje pakankamo skaičiaus tarnų ar kareivių ūkio reikalams, kariūnai kas dvi, tris dienas dažnai eina sargyben, tarnybon, patruliuoti dargi ūkio darbus. Pasiekus tai yra nedidžiajė, nuvargę, nuolat praleidžia pamokas ir užsiemimas, kas prie vadovelių stokos neįgimamai atsiliepis į jų mokslą.

VI. Reikmingą mokymąsi, apėunkina rusų kalba, kuria yra dėstomi kai kurie dalykai ir kuria žymiam kariūnų skaičiui visai ar mažai yra suprantama.

VII. Einant prie tekių aplinkybių K. Mokyklon kursą per dvejus metus, silpnai prisirenęs kariūnai tiek yra apkrauti darbu, kad neturi laiko nei laikraščio nei knygos pasiskaityti ir išėjus leitenantais jaučia kad yra ne visai pakankamai išėję mokslą ir pasirenęs, nepasitiki savimi; tas neįgimamai atsiliepis į jų būdą ir mda; neskaitytingos kariuomenės kadą paruošimą.

VIII. Aukštieji Karininkų Kursai šių gimnazijų ir Karo Mokyklos aprašų ir negali papildyti, nes nei matematika nei lietuvių kalba tenai neįmami.

Bylin
1905. XII. 21.

103

6. 286.

Le
ady
Au
AP

IX. Mėkalą apsunkina ir tą aplinkybę, kad viešose mokyklose turi sėdėti ir vos tik 4 kl. baigęs ir studijavęs 24

X. Nežymus kandidatų skaičius ir jų menkumas dalies pareina: a/ tuo neišskirti teisų ir prievolių, kurias duoda K. M. Mokyklą savo auklėtiniams ir b/ neišskirtos sąlygos karininkų tarnybos /atsargos karininkų klausimas /: todėl K. M. nežino kas jį laukia, jeigu ar bus etatinių vakansijų, " t. p.

Remiantis viršišdestytu prašau Tamstos tarpininkavimo peržiūrėti K. M. įstatus ir pertvarkyti šiuo principu:

v A/ 1/ išėję 4 aukšt. m. kl. K. M. mokėjasi 4 metus: maždaug per 2 metus išeina gimnazijos kursą ir likusius 2 metus specialų K. M. kursą.

2/ išėję 5-6 aukšt. m. kl., K. M. mokėjasi 3 metus: maždaug per 1 1/2 metų baigia gimnazijos kursą ir likusius 1 1/2 metų specialų K. M. kursą.

3/ išėję 7 ir 8 klases-eina normaliai specialų kursą per 2 metus.

v B/ Baigusiems K. M. /ir jei reikia atitarnavusiems karininkams/ duodamos teisės baigimo Aukštesniosios Mokyklos.

v C/ Sunermti karininkų tarnybos eigą.

Karo Mokyklos Viršininkas
Generolas-leitanantas

Karo Mokyklos Inspektorius
Majoras

1451 ap. 2 b. 14 20-23

(H)

~~997~~

LITVOS RESPUBLIKA

Labai atsiprašau D

1925. Balandis 1d.
100^u

L I Ū D Y M A S.

Šino liūdi jama, kad visi šie asmenys sulig
pridedamo sąrašo dalyvavo Klaipėdos atvadavime
mė 1923 m. Sausio 9 d. iki Sausio 19 d., ką para-
šais ir valstybine antspanda tvirtinama.

Priedas: sąrašas.

p. Gen.leit. Galvydas-Bygnas
Karo Mokyklės Viršininkas

Vyr.leit. Janas
L.e. Adjutanto p.

21

S A R A Š A S T

1/ Kap. ASTUPENAS Jurgis.	6/ Leit. NEVERAVIČIUS Fabijonas.
2/ „ KYNAS Augustas.	7/ „ TAPULIONIS Jonas.
3/ „ NOREIKO Eduardas.	8/ „ JANEKUSKAS Juozas.
4/ vyr. l. NAVAKAS Kazys.	9/ „ MATULIONIS Algirdas.
5/ Leit. PAURA Martynas.	10/ „ SKIBARKA Viktoras.

Gen.leit. *Galvydis - Bykauskas*
Karo Mokyklos Viršininkas

Vyr.leit. *Jonas*
L.e. Adjutanto p.

Gen. ltn. Jono Galvydžio-Bykausko liudijimas, kad sąrašė nurodyti kariūnai dalyvavo Klaipėdos išvadavime (1925 04 01)

LCVA

S A R A Š A S.

271

I-aa knopa.

1/	DZEVEČKA Adomas.	42/	MILTAKIS Karilnas.
2/	ANDRIUKAITIS Aleksas.	43/	MILISVICIUS Vitalius.
3/	ADOMAITIS Jonas.	44/	MAZEELIS Darys.
4/	ANDRIUKAITIS Jonas.	45/	NAMIKAS Juozas.
5/	BARDIAUSKAS Vladas.	46/	NAGLIUS Juozas.
6/	CELEDINAS Kostas.	47/	PAULIAUSKAS Kazys.
7/	DAILYDE Antanas.	48/	SAKALIAUSKAS Petras.
8/	EIDIMTAS Jeronimas.	49/	SABALIAUSKAS Ričardas.
9/	ENDZIULAITIS Vacys.	50/	SALIKAS Bronius.
10/	GRMBENAS Petras.	51/	STARANEVICIUS Antanas.
11/	GERGELIS Kalikstas.	52/	STIVIDAS Jonas.
12/	GRIGALIUNAS Petras.	53/	SABONAITIS Juozas.
13/	JAKUCIUNAS Nikodimas.	54/	ŠAKENAS Juozas.
14/	JONAITIS Antanas.	55/	VEDEIKA Antanas.
15/	KERŠYS Julius.	56/	VYGINTAS Kazys.
16/	KUDIRKA Vincas.	57/	ZAGORSKAS Stepas.
17/	KOTELE Leonas.	58/	ZILINSKAS Jonas.
18/	KARNACKAS Justas.	59/	SALČIUS Andrius.
19/	JENVELIS Vincas.	60/	BANIULIS Stasys.
20/	MALLA Kazys.	61/	IBUDELIS Ipolitas.
21/	MIGEVICIUS Nikodimas.	62/	ČEREPAVICIUS Eug.
22/	PAULAVICIUS Sergejus.	63/	ČESNA Vladas.
23/	SVIČIULIS Antanas.	64/	DIDŽIAPETRIUS Juozas.
24/	ŠNIOKAITIS Pranas.	65/	JURELE Jonas.
25/	SULCAS Bronius.	66/	JASIČIUS Ignas.
26/	ŠESTOKAS Antanas.	67/	KAIRIUNAS Bronius.
27/	VAIVADA Bronius.	68/	KASPERAVICIUS Pranas.
28/	VINKSNELIS Povilas.	69/	KUZIČIČIUS Klemas.
29/	ZEBRAUSKAS Pranas.	70/	KUODIS Pranas.
30/	ZVIKONAS Antanas.	71/	KANSKORONSKIS Jonas.
31/	ZYGAS Adolfas.	72/	LIUTKUS Juozas.
32/	BALRISIS Antanas.	73/	MANELIS Juozas.
33/	BELDEKAS Povilas.	74/	PROSOVICIUS Andrius.
34/	BALBERIS Juozas.	75/	SAKALIAUSKAS Juozas.
35/	DAMIJONAITIS Antanas.	76/	ŠTEINYS Vincas.
36/	Georgs Jonas.	77/	SIPAILA Jonas.
37/	CHOTEKVICIUS Jonas.	78/	VEGERIS Ernestas.
38/	KIMBIKA Jonas.	79/	VEGBLE Juozas.
39/	KIMPAITIS Stepas.	80/	ZIURKAS Vladas.
40/	KUTEA Antanas.	81/	GLINSKIS Mikas.
41/	LIAUKUS Stasys.		

II-ra knopa.

82/	LASTAUSKAS Adomas.	99/	MOCKIUS Ernestas.
83/	BALSIKA Valisas.	100/	TAMOSIUNAS Vincas.
84/	MALDUTIS Kazys.	101/	DAMIJONAITIS Jonas.
85/	ZAVADSKAS Benediktas.	102/	PETKUS Juozas.
86/	GINTAUTAS Juozas.	103/	BARTUŠKA Vincas.
87/	MEMENAS Juozas.	104/	ARNASTAUSKAI Vincas.
88/	ŠČEPAVICIUS Jonas.	105/	MATUSEVICIUS Jonas.
89/	GENYS Andrius.	106/	PODZIUNAS Petras.
90/	KRIAUCIUNIS Mikas.	107/	ROZENTALIS Aleksas.
91/	STANISLAVS Sergejus.	108/	TIRULIS Paulius.
92/	PIORAVICIUS Vladas.	109/	ŠMOLICIUS Jonas.
93/	PAULIUKONIS Alfonsas.	110/	STRAVIČIUS Juozas.
94/	DREJERIS Artūras.	111/	ČERBULENAS Jonas.
95/	ZUKAUSKAS Adolfas.	112/	LIUGA Jonas.
96/	CORSKIS Vladas.	113/	JANUSONIS Mikas.
97/	POZEMECKAS Vladas.	114/	UZAS Antanas.
98/	SOKOLOVAI Mikalojus.	115/	TALPTEI Aleksas.

116/	ČEPUTIS Klemas.	134/	GUSTAS Juozas.
117/	KOMENTAVIČIUS Juozas.	135/	ŠLIKA Antanas.
118/	BLOCHAS Moizėišius.	136/	PUPEVIČIUS Kazys.
119/	DANTE Albinas.	137/	POVILAITIS Kąjėtonas.
120/	DZIKAS Pranas.	138/	VIREKIČIUS Pranas.
121/	ŠLAUČIŪNAS Juozas.	139/	HUDYS Mikas.
122/	WOMERIS Ernestas.	140/	CHALECKAS Suleimanas.
123/	HESAS Jurgis.	141/	BURDEIKA Vylius.
124/	BUSEVIČIUS Antanas.	142/	JUKNEVIČIUS Edvardas.
125/	KOVOLIS Mikas.	143/	NEMKOVAS Aleksandras.
126/	BLAUSTEINAS Jonas.	144/	JONAVIČIUS Petras.
127/	STRAZDAS Stasys.	145/	BALIŪNAS Juozas.
128/	ZAVADSKAS Jonas.	146/	VALIUSAITIS Jonas.
129/	PEIGĖLIS Kostas.	147/	STAŠELIS Vincas.
130/	MANSIMAVIČIUS Antanas.	148/	PRECKAS Stasys.
131/	KELMAUSKAS Balys.	149/	LELENAS Povilas.
132/	HUDZITAS Alojzas.	150/	SENIUNAS Leonas.
133/	KAIRYS Povilas.		

Gen.leit. *Gulbysdis - Bykauris*
Karo Mokyklos Viršininkas

Vyr.leit. *Josta*
L.e. Adjutanto p.

monis šio akto.

Por. ir. 144 Majoras JUOZAITIS Komisijos pirmininkas ir asistentas.
Leit. DABULNVIČIUS ir leit. PAPULIONIS.

Mokymo dalys.

2 §.

Karo Mokyklos lektorai ir karininkai por. 1/2 laisvą mėn. turė-
jo sekantį valandų skaičių:

Sl. Nr.	Laipsnis.	Pavardė.	Spec. secret.	Spec. prat.	Bendr. teor.	Bendr. prat.	Pastaba.
1.	Gen. leit.	GALVYDIS-PYKUSKAS	36				
2.	Majoras	KAUNAS	60				
3.	Pulk. leit.	VYŠNIAUSKAS		97			18 1/2 apsk. 66 val.
4.	Pulkininkas	BUKAS	6				
5.	Pulk. leit.	JANAVIČIUS	33				
6.	"	BETCHERIS	10				
7.	Majoras	GIŠTINIS	21	4			
8.	"	JUOZAITIS	12				
9.	"	BOJUNIS	26				
10.	"	KEKŠIUS	5		4		
11.	Kapitonas	TRIMCILUNAS	12				
12.	"	AKTAS		23	26	0	18 1/2 apsk. 2 spec. prat. 18 bendr. ir 7 bendr. t.
13.	"	KYKAS			55		18 1/2 apsk. 34 val.
14.	"	BUKŠTA	11		2		18 1/2 apsk. 52 bendr. t. v.
15.	"	TALEVIČIUS	12	8	7		
16.	"	KACIUNAS-KAZIUNAS	12	3		2	
17.	" gyd.	PETRAŠIŠ	10				
18.	Kapitonas	ARNAITIS			6		
19.	Yr. leit.	BAČIUNAS			00		18 1/2 apsk. 69 val.
20.	gydyt.	SEMAITIS					
21.	Yr. leit.	PANEDINSKAS	4	4	2		
22.	"	PARULIS	4		1.27		
23.	"	KARVELIS	2	7	1.27		
24.	"	PAPULIONIS		2			
25.	"	DABULNVIČIUS			2		
26.	pil.	ŠIMKUNVIČIUS			56		
27.	"	MARCHAND			7		
28.	"	ŠEDVILA			6		
29.	piliotė.	Fraikienė			6		
30.	piliotis.	MUNGKISTREIS		4			

3 §.

Gaminateji laikraščiai ir periodiniai leidiniai išskirstomi

šiaip:

Pavadinimas.	Bendr. skaiš. khr.	Biblio- toka.	Skai- tykla	Tešur. knab.	Karoiv. komanda	Karininkų klubi.
Lietuva	5	1	2	3	1	-
Karys 1.	15	4	4	2	4	1
Trimitas	10	1	4	2	2	1
Darbininkas	4	1	2		1	-
Liet. Žinios	2	1	1		-	-
Tėvynės sąjunga	1	1			-	-
Ucininkas	1	1			-	-
Sąjūda	1	1			-	-

1924 m. 10. 02

KARO MOKYKLOS
lektorių sąrašas.

81

1	<u>Taktika:</u>	Gener.-leit.	UALVYDIŠ-BYKAUSKAS
		Pulkininkas	BETCHERIS
		Majoras	KAUBAS
		"	GRIGANAVIČIUS
		"	OBIRULAITIS
2	<u>Politikoji taktika:</u>	Pulkininkas	BETCHERIS
		Majoras	KAUNAS
		"	GIJSTAITIS
		"	JUOSAITIS
		Vyr. leit.	POBEDINSKAS
		"	KARYSLIS
3	<u>Karo istorija:</u>	Majoras	GRIGANAVIČIUS
4	<u>Topografija:</u>	Kapitonas	KRIKŠCIUNAS
5	<u>Fortifikacija:</u>	Kapitonas	SUKSTA
6	<u>Artilerija:</u>	Pulkininkas	JONAVIČIUS
7	<u>Karo administracija:</u>	Majoras	REKASIUS
8	<u>Karo teisė:</u>	Majoras	BOBELIS
9	<u>Šaudymo mokymas:</u>	Majoras	JUOSAITIS
10	<u>Karo pedagogika:</u>	Pulkininkas	SUKAS
11	<u>Lietuvių literatūra bei tarybų sąrašai:</u>	Majoras	REKASIUS ir
		Vyr. leit.	BALČIUNAS
12	<u>Matematika:</u>	Pulk. leit.	VYŠNIAUSKAS
		Majoras	ZAKSKEVIČIUS
		Kapitonas	SUKSTA
13	<u>Visuotinė istorija:</u>	Kapitonas	KYBAS
14	<u>Kultūrosvaidis:</u>	Vyr. leit.	POBEDINSKAS
15	<u>Etimologija:</u>	Kapitonas	AUSTAS
16	<u>Epologija:</u>	Gyd. veterinar.	ZEMAITIS
17	<u>Vokiečių kalba:</u>	Kapitonas	KYBAS
		"	AUSTAS
	18. Prancūzų kalba	"	MARCHAND
	19. Bismarckio kelt.	"	TAPULIONIS
	20. Prūsų kapt.	"	ABRAITIS

81

M. L. 81

M. L. 81

Karo mokyklos lektorių ir karininkų, jų dėstomų mokomųjų dalykų sąrašas. 1924 m. spalio 2 d.
Kaunas LCVA

KARO MOKYKLOS.
1924-25m. mokslo planas.

76

Vyresniajam kursui.

	Rudens pūm.	Pavas.pūm.	Pastaba.
Fizyka	I	I	
Taktika bei karo technika	4	6	
Stratēģiskie taktika	4	4	
Karo istorija	2	2	
Topografija	2	I	
Fortifikācija	I	I	
Artillerija	2	2	
Karo administrācija	I	I	
Karo tēģis	I	2	
Karo pedagogika	-	I	
aud. mok. ir lauko teru. stat.	I		145-11
Lietuvu literatūra	2	2	
Artilerijas pazināšana	I	I	
Algebra	2	I	
Geometrija	2	I	
Trigonometrija	I	I	
Matem. istorija	I	I	
Ļaņsvaidis	2	I	
Topologija	-	I	
Polkiešu kalba	3	3	} pavakarais.
Francušu ..	3	3	
Ģimnastika	6	6	6 } bendrā valodu skaidrojuma beigās.

Pastaba: Kas diena numatyta šiem kursui po 5 teoretinās valodas.

Karo Mokyklos Inspektoriaus
Majorus *[Signature]*

and
ist
sti
a:

Karo mokyklos 1924-1925 m. mokslo planas vyresniajam kursui
LCVA

77

KARO MOKYKLOS.
1924-25m. mokslo planas.

Jaunesniajam kursui.

	Rudens pusr.	Pavas.pusr.	Pastaba.
Matematika	1	1	
Taktika	4	5	
Strateginiai taktika	-	4	
Topografija	2	2	
Artillerija	1	2	
Fortifikacija	1	1	
Šaud.mok. ir statutas	2	2	
Lietuvių kalba ir literatūra	2	2	
Levyinės pažinimas	1	1	
Fizika ir chemija	1	1	
Algebra	2	2	
Geometrija	2	1	
Trigonometrija	1	2	
Logika	1	1	
Kulkosvaidis	2	2	
Įgulos statutas	2	X -	
Šauko tarn. statutas	1	1	
Vidaus tarn. statutas	3	-	
drausmės statutas	1	-	
Simpatika	6	6	6 bendrų valandų savaitinėms
Vokiečių kalba	3	3	} Povakarėis.
Prancūzų kalba	3	3	

Pastaba: Kas dieną numatyta šiems kursui po 5 teoretinės valandos.

Karo Mokyklos Inspektorius
Majoras *[Signature]*

KARO MOKYKLOS.
1924-25m. mokslo planas.

(+) 48

Ruošiamajam kursui.

	Rudens pum.	Pavas. pum.	Pastaba.
Tikyba	I	I	
Lietuvių kalba	4	4	
Aritmetika	2	-	
Geometrija	4	4	
Algebra	3	3	
Fizika ir chemija	3	3	
Visuotinė istorija	-	2	
Tevynės pažinimas	2	2	
Vidaus t.ard. stat.	2	I	
Draugės statutas	I	I	
Įgulės statutas	I	I	
Šinklėi	I	I	
Tulkosveidis	-	I	
Vokiečių kalba	3	3	} vakarais
Prancūzų „	3	3	
Simpatika	6	6	} bendrą valandų skaičių, neišina.

Pastaba: Kas diena numatyta šiam kursui po 4 teoretinės valandos.

Karo Mokyklos Inspektorius
Majoras *[Signature]*

Karo mokyklos 1924–1925 m. mokslo planas ruošiamajam kursui
LCVA

GENEROLO JONO GALVYDŽIO- BYKAUSKO GYVENIMO IR VEIKLOS CHRONOLOGINIS APRAŠAS

1864 m. gruodžio 15 d. gimė Utenos apskrities Užpalių valsčiuje, Degėsių kaime.

1884 m. baigė vidurinę miškininkų mokyklą Sankt Peterburge, dirbo girininko padėjėju Novgorode, vėliau – Senojoje Rusoje.

1885 m. savanoriu įstojo atlikti karo prievolės į Rusijos imperijos kariuomenę, 86-ąjį pėstininkų pulką, iš jo po keleto savaičių pasiūstas mokytis į Peterburgo junkerių mokyklą.

1886 m. baigė Peterburgo junkerių mokyklą, už pavyzdingą mokymąsi apdovanotas Dmitrijaus A. Miliutino premija.

1886 m., suteikęs pirmąjį karininko laipsnį, paskirtas į 87-ąjį pėstininkų pulką.

1904–1905 m. dalyvavo Rusijos–Japonijos kare.

1905 m. paskirtas kuopos vadu.

1909 m., baigus Orenburgo karo mokykloje kursą, suteiktas kapitono laipsnis.

1911 m. pradžioje paskirtas tarnauti į 18-ąjį šaulių Sibiro pulką.

1914 m. prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, su 18-uoju šaulių Sibiro pulku perkeltas į Rusijos–Vokietijos frontą.

1914 m. rudenį už narsą mūšiuose su vokiečiais ties Varšuva pakeltas į pulkininkus.

1915 m. lapkričio mėn. paskirtas pulko vadu.

1916 m. rusų ir vokiečių kautynėse Lenkijoje prie Lodzės sužeistas, pateko į vokiečių nelaisvę.

1918 m. po Spalio perversmo Rusijoje prasidėjus suirutei, Rusijos kariuomenės belaisviai, kilę iš Vokietijos užimtų teritorijų, buvo paleisti atostogų.

1918 m. pradžioje iš vokiečių nelaisvės parvyksta namo atostogų.

1918 m. lapkričio 10 d. savanoriu įstojo į Lietuvos kariuomenę.

1918 m. lapkričio 23 d. paskirtas formuojamo 1-ojo pėstininkų pulko vadu.

1918 m. gruodžio 30 d. paskirtas Vilniaus miesto ir apskrities kariuomenės dalinių vadu, pavedus ginti Vilniaus miestą ir Rytų Lietuvą.

- 1919 m. sausio 25 d.** paskirtas Lietuvos karo mokyklos viršininku.
- 1919 m. liepos 6 d.** išleido pirmąją Lietuvos karininkų laidą.
- 1919 m. rugpjūčio 29 d.**, be tiesioginių pareigų, paskirtas eiti Kauno įgulos viršininko pareigas (ėjo iki 1920 m. sausio 1 d.).
- 1919 m. spalio 18 d.** suteiktas generolo leitenanto laipsnis.
- 1919 m. gruodžio 31 d.** paskirtas III brigados (vėliau reorganizuotos į diviziją) vadu.
- 1920 m. vasario 7 d.** faktiškai pradėjo vadovauti Daugpilio grupės kariuomenės daliniams.
- 1920 m. balandžio 15 d.** Utenos VI rinkimų apygardoje išrinktas Steigiamojo Seimo nariu.
- 1920 m. nuo balandžio 21 d. iki liepos 7 d.** laikinai paskirtas Lietuvos kariuomenės vadu.
- 1920 m. nuo liepos 7 d. iki 1922 m. gruodžio 18 d.** – Steigiamojo Seimo atstovas, priklausė Lietuvos ūkininkų sąjungos frakcijai, kuri įėjo į Lietuvos krikščionių demokratų partijos bloką, išrinktas Krašto apsaugos komisijos pirmininku.
- 1920 m. spalio 23 d.**, pablogėjus padėčiai lenkų fronte, paskirtas laikinai eiti II divizijos vado pareigas.
- 1921 m. vasario 1 d.**, pagerėjus situacijai, iš II divizijos vado pareigų atleistas, vėl įsitraukė į Steigiamojo Seimo darbą.
- 1922 m. sausio 1 d.** antrą kartą paskirtas Karo mokyklos viršininku.
- 1922 m. sausio 1 d.**, be tiesioginių pareigų, paskirtas eiti Kauno įgulos viršininko pareigas (ėjo iki 1923 m. rugsėjo 1 d.).
- 1926 m. birželio mėn.** apdovanotas Vyčio Kryžiaus II rūšies 1-ojo laipsnio ordinu.
- 1926 m. rugpjūčio 28 d.**, pablogėjus sveikatai, paties prašymu išleistas į atsargą.
- 1926 m. rugpjūčio 28 d.** suteiktas generolo laipsnis.
- 1928 m.** apdovanotas Lietuvos Nepriklausomybės 10-mečio medaliu.
- 1928 m. lapkričio 1 d.** apdovanotas Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu.
- 1928 m.** apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 2-ojo laipsnio ordinu.
- 1928 m. lapkričio 22 d.** Lietuvos Prezidento aktu Nr. 693 jam leista dėvėti karininko uniformą.
- 1929 m.** apdovanotas Latvijos išsivadavimo karo 10-mečio medaliu.
- 1936 m.** išleido knygą „Lietuva pasaulėžiūrų kovoje“ (pasirašė slapyvardžiu – Pasaulietis)
- 1936 m. gruodžio 31 d.** išleistas į dimisiją.

1939 m. parašė knygą „Marksizmas pavojuje: istoriški keliai ir kryžkelės“ (1940 m. liepos 7 d. marionetinio vidaus reikalų ministro nutarimu ji buvo konfiskuota).

1940 m. liepos 4 d. okupuotoje Lietuvoje veikiančių NKVD darbuotojų suimtas, tačiau rimtesnės medžiagos neradus, paleistas, tik įtrauktas į sovietų valdžiai nelojalių asmenų sąrašą.

1941 m. birželio 12 d. antrą kartą NKVD darbuotojų suimtas.

1941 m. birželio 21 d. pasirašytas nurodymas dėl jo įkalinimo tardymo laikotarpiu.

1941 m. birželio 22 d. prasidėjus Sovietų Sąjungos ir Vokietijos karui, iš kalėjimo išvaduotas.

1941–1943 m., nepaisydamas garbaus amžiaus ir silpstančios sveikatos, aktyviai prisidėjo šelpiant ir gelbstint žydus nacių okupacijos metu.

1943 m. liepos 16 d., būdamas 79 m., 8.30 val. mirė Kauno Savitarpinės pagalbos ligoninėje. Palaidotas Kauno r., Raudondvario kapinėse.

1990 m. rugpjūčio 2 d. kaip neteisėtai suimtas, neradus veiksmuose nusi kaltimo sudėties, reabilituotas.

‘Sudarė Gintautas Jakštys

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

A

Abraitis, Jonas (kpt.) 232, 233
Abraitis, Vincas (kapelionas) 233
Acukas, Jonas 108
Adamkavičius, Edvardas 116
Adomaitienė, Irena 2, 41, 89, 94, 99
Adomaitis, Jonas 230
Alekna, Klemensas 123
Aleksandravičius, Vladas 139
Ališauskas, Kazys 10, 20, 26, 30, 31, 64, 66, 109, 110, 112, 114, 122, 133, 139
Alonderis, Arūnas 2, 42, 45, 47, 48, 51, 62, 257
Ambroziejus, Kazys 140
Andriukaitis, Jonas 230
Andriusaitis, Antanas 230
Andriulis, Stasys 149
Andriūnas, Antanas 38
Andžejauskas, Juozas 139
Aničas, Jonas 23, 25, 27, 64, 106
Antanaitis, Alfonsas 140
Anušauskas, Arvydas 111
Arnastauskas, Vincas 230
Asevičius-Acukas, Jonas 107
Atstupėnas, Jurgis 152, 153, 157, 176, 229
Augustaitis, Antanas 123, 139
Augustovskis, Viktoras (Vytautas) 108, 198
Austas, Karolis 232, 233

B

Babickas, Povilas 139
Babilius, Antanas 149, 150
Bagdonas, Stasys 139
Balberis, Juozas 230
Balčiūnas, Juozas (vyr. ltn.) 232, 233
Balčiūnas, Juozas 13, 74, 89, 120, 131, 145, 171, 192

Baleika, Valizas 230
Baleišis, Juozas 230
Baliūnas, Juozas 231
Baltušauskas, Zenonas 107
Baltušis-Žemaitis, Feliksas 113
Baltutis, Vytautas 133
Banevičius, A. 109
Baniulis, Alfonsas 139
Baniulis, Stasys 174, 230
Banys, Aloyzas 139
Barauskas, S. 145
Bardauskas, Vladas 230
Barkauskas, Pranas 66, 139
Barkauskas, Vladas 119, 152, 153
Bartuška, Vincas 230
Barščeuskis, Kostas 119
Basanavičius, Jonas 109
Bausys, Juozas 149
Beleckas, Povilas 230
Berkis, Krišjanis 107
Betcheris (plk. ltn.) 232, 233
Bezumavičius, Henrikas 150
Biknaitis, Vincas 198
Bilinas 28
Biržys, Petras 66
Biržiška, Vaclovas 66, 82, 83, 96, 171, 172
Biveinis Jonas 28
Bizokas, Pranas 107
Blaušteinas, Jonas 231
Blažys, Juozas 108
Blockas, Moižiešins 231
Bobelis Jurgis 3, 233
Bohelis (mjr.) 232
Bratikas, Laimis 66
Brazdžionis, Kazys 150
Brazdžiūnas, Povilas 149, 150
Bručkus, Viktoras 108
Bubelis, Ipolitas 230
Budreckas, Pranas 139
Budvytis, Pranas 139

Budzitas, Aloyzas 231
Buika, Julius 199
Buivydis, J. 66, 76, 89, 133
Bumša, Bronius 133
Burauskaitė, Teresė Birutė 65
Burdeika, Vilius 231
Burokas, Romualdas 66
Burokevičius, Viktoras 149
Būga, Kazimieras 82, 83, 171, 172
Busevičius, Antanas 231
Butkevičius, Liudas 1, 28, 107
Butkevičius, Sergejus 107
Butkus, Kazys 198

C

Cegžna, J. 139
Cieškauskaitė-Kybartienė, Michailina Felicija 53
Chaleckas, Suleimanas 231
Chotkevičius, Jonas 230
Cohendet

Č

Čaplikas, Julius 8, 21, 23, 66, 107, 108
Čartoriskis, Adomas Kazimieras 104
Čeledinas, Kostas 230
Čenkus, Stasys 123, 140
Čepas, Stasys 139
Čepauskas, Albinas 139
Čeputis, Klemas 231
Čerbulėnas, Jonas 230
Černauskas, Jonas 139
Čerepavičius, Eugenijus 230
Černiauskas, Pranas 24
Černius, Jonas 115, 129, 140, 43, 174
Černius, Juozas 66, 77, 81, 89
Čėsna, Vladas 230
Čiarniauskas 28
Čiukšys, Kazys 28

D

- Dabulevičius Karolis (ltn.) 232
Dailidė, Antanas 230
Dagys, Aleksandras 44, 62, 63
Dambitis, Robertas 107
Damijonaitis, Antanas 230
Damijonaitis, Jonas 230
Dankersas, Oskaras 107
Dantė, Albinas 231
Darius, Steponas 162, 167
Daujotas, J. 104
Daukantas, Teodoras 109, 182, 189, 191
Dauknys, Mykolas 118
Daukšys, Petras 139
Denikinas, Antanas 113
Didžiapetris, Juozas 230
Dijokas, Kęstutis 13, 14, 16, 75
Dirkis, Povilas 133, 134
Dirmantas, Stasys 49, 119, 128, 151, 152, 153, 157, 174
Dobkevičius, Jurgis 149, 150
Donelaitis, Kristijonas 10
Dovboras-Musnickis, J. 110
Dovydaitis, Pijus 139
Drejeris, Artūras 230
Dulksnys, Kostas 174
Dundulis, Povilas 24
Dzengelevskis 136
Dzikas, Pranas 231
Dževečka, Adomas 231

E

- Eberhardtas, V. 138
Eidimtas, Jeronimas 230
Eimutis, Pranas 123, 124
Elisonas, J. 149
Elisonas, Vilius 150
Endziulaitis, Vacys 230

F

Falkenhainas, E. 20
Firantas, Viktoras 149, 150

G

Gaigalaitė, Aldona 106, 112, 113, 138
Galvanauskas, E. 174
Galvydienė-Bykauskienė, Paulina 35
Galvydienė-Karazijienė, Genė 72, 88
Galvydis, Aloyzas 43, 63
Galvydis, Evaldas 43, 63
Galvydis-Bykauskas, Kostas (Konstantinas) 50, 52
Gavelis, Antanas 21
Gedvila, Bronius 232
Genys, Andrius 28, 230
Gergelis, Kalikatas 230
Gerulaitis, Zenonas 28, 233
Giedraitis, Balys 108
Giedrys, Viktoras 107
Gintautas, Juozas 230
Gira, Liudas 19
Girčys, Juozas 79 86
Girštautas Vladas (mjr.) 233
Girštmatas (mjr.) 232
Gladutis, Pranas 28, 157
Glinskis, Mikas 230
Goniondskis, Aba 139
Gopperis, Karlis 107
Gornas, Ervinas 119
Gorskis, Vladas 230
Grajauskas, Bronius 145
Graužinis, Kazys 149, 150
Griauzdė, Klemensas 84
Gricius, Jonas 174, 178
Gričiūnas, Juozas 198
Grigaliūnas, Petras 230
Grigaliūnas-Glovackis, Vincas 19, 66, 107, 192
Griganavičius, Vaclovas (mjr.) 233
Grinius, Kazys 72, 88
Grinkevičius, Petras 107

Gudelis, Kazys 139
Gumbėnas, Petras 230
Guoge, Jonas 230
Gurevičius, A. 49, 64
Gustaitis, Antanas 149, 150
Gustas, Juozas 231
Gužas, Petras 10, 19

H

Hesas, Jurgis 231

I

Išlinskas, Jonas 107
Ingelevičius, Vladas 108, 109
Ivanauskas, Vladas 156

J

Jablonskis, Vytautas 149, 150
Jackevičius, Juozas 11
Jackevičius, Pranas 107
Jagučianskas, Marijonas 119, 128
Jakštys, Gintautas 2, 62, 71, 90, 105, 172, 187, 239
Jakučiūnas, Nikodimas 230
Jakutis, Boleslovas 117, 118, 120, 126, 128, 133, 138, 145, 147
Jankauskas, Juozas 140, 176, 229
Jankauskas, Matas 118
Jankauskas, Vidmantas 22, 23, 24, 26, 30, 64, 72, 89, 146, 152, 153, 157
Jankevičius, Domas 153
Jankus, Jonas 139
Janulaitienė, Nijolė 64, 72, 89
Janulionis, Linas 22, 24
Januškevičius, Algirdas 199
Janušonis, Mikas 230
Jaruševičius, Petras 199
Jasėnas, Kazys 139
Jasinskis, Jokūbas 104
Jasiūnas, Ignas 230
Jasulaitis, Vytautas 64, 139
Jonaitis, Antanas 230
Jonaitytė, Ovidija 63

Jonavičius, Petras 231, 232, 233
Juknevičius, Edvardas 231
Juknevičius, Kazys 199
Junkeris, Valteris 123
Juodeika Vladas 139
Juozaitis, Vladas 119, 152, 153, 157, 232, 233
Juozapaitis, Konstantinas 26
Jurėlė, Jonas 230
Jurevičius (Juras), Stasys 75, 81, 82, 89, 192, 193
Jūra, Klemensas 49
Jurgėla, P. 146
Jurgutis, Stasys 139
Juškaitis, Benediktas 140

K

Kairys, Povilas 231
Kalinas, Juozas 152, 153
Kampaitis, Stepas 230
Kanauka, Konstantinas 149, 150
Kanskoronskis, Jonas 230
Kareiva, Mečislovas 121
Karnackas, Justas 230
Karvelis, Vincas 232, 233
Katelė, Leonas 230
Katchė, Maksimas 162, 168, 174
Kazitėnas-Kaziutis (kpt.) 232
Kazlauskas, Alfonsas 199
Kepalas 121
Keršys, Julius 230
Kiaupa, Zigmas 157, 159, 176, 178
Kiršinas, Kazys 199
Kybartaitė-Galvydienė-Bykauskienė, Paulina 52, 54, 55, 56
Kybartienė-Masiulienė, Aurelija Valerija 53, 54, 56
Kybartas, Ignas 52
Kynas, Augustas 176, 182, 195, 229, 232, 233
Klimauskas, Balys 231
Klimčiukas, Danielius 118
Komentavičius, Juozas 231
Kondratovičius, Konstantinas 20, 33
Kovolis, Mikas 231

Krestnikovas 199
Kriaučionis, Mikas 230
Krikščiūnas, Jonas 232, 233
Kryžanauskas, Povilas 191
Krozieris, F. P. 146, 147
Kubilius, Jurgis 10, 19, 33, 107, 110
Kučingis, Antanas 156
Kukliaris, Jonas 49
Kumpis, Juozas 149
Kuodis, Pranas 230
Kuzmickas, Klemas 230

L

Labutas, K. 139
Ladiga, Kazys 23, 24, 26, 27, 28, 30, 31, 107
Laidoneris, Johanas 107
Lagenpušas, Verneris 199
Landsbergis, Vytautas 21, 22
Laukaitis, Domas 62
Laurinaitis, Jonas 150
Lastauskas, Adomas 230
Lelėnas, Povilas 231
Lenvelis, Vincas 230
Lesčius, Vytautas 21, 24, 72, 89, 109, 110, 113, 114, 144, 149, 160
Lėveris, Juozas 139
Liatukaitė-Černienė, Vanda 63
Liatukas, Pranas 107, 108, 117, 149
Liaukus, Stasys 230
Liekis, Algimantas 2 64
Liškauskas, Vladas
Liuga, Jonas 230
Liutkus, Juozas 230
Lulaksas 107
Lumbis, Pulgis 147

M

Macinskas, K. 139
Mačiulis, Jonas 94, 95
Maila, Kazys 230
Maksimaitis, Matas 199

Maksimavičius, Antanas 231
Makusevičius, Juozas 139
Maldutis, Kazys 230
Mamėnas 177
Manėlis, Juozas 230
Marcevičienė, Marija 49, 64
Marcinkus, Soteris 162
Marchand 232, 233
Masiulis, Aleksandras 43, 53, 57
Masiulis, Ignas 53
Masiulis, Jurgis 53
Masiulis, Karolis 57
Masiulis, Mykolas 53
Masiulis, Motiejus 52
Masiulis, Stanislovas 53, 55, 57
Masiulis, Tadas 53
Masiulytė, Aurelija 53
Masiulytė, Elena 43, 44, 45, 49, 50, 53, 54, 55, 56, 57
Masiulytė, Grasilda 50, 52
Masiulytė, Kristina 50, 53, 62, 63
Masiulytė, Marija 53
Masiulytė, Liudvika 53
Masiulytė, Ona 53, 57
Masiulytė, Paulina 53
Masiulytė-Grybauskienė, Elena Janina 44, 51
Masiulytė-Šaltmerienė, Danutė 35, 41, 50, 53, 52, 62, 63, 66, 213
Mašiotas, Justinas 162
Matelis, Jonas 139
Matulaitis, Antanas 149
Matulaitis, Kazys 139, 141
Matulevičius, Juozas 139
Matulionis, Algirdas 139, 176, 229
Matulionis, Balys 109
Matusevičius, Jonas 230
Maurukas, Juozas 139
Maželis, Balys 230
Maželis, Vladas 2, 79, 86
Melys, Jonas 112, 126, 139, 141
Memėnas, Juozas 230
Merkys, Antanas 136, 138, 144

Meškauskas, Povilas 139,140
Michailovičius 108
Mickeliūnas, Bronius 139
Mickeliūnas, Vincas 199
Mickevičius-Kapsukas, Vincas 113
Mickevičius-Krėvė, Vincas 82, 172
Migevičius, Edvardas 123, 140
Migevičius, Nikodimas 230
Mikuckis, Jonas 108
Miliievičius, Vitalius 230
Miliutinas, Dmitrijus A. 237
Miltakis, Enrikas 230
Miškinis, Vincas 139
Mockus, Zigmās 64, 66
Mockus, Ernestas 230
Morkūnas, Ignas 198
Morkūnas, Kazys 198
Muravjovas, Michailas 105
Musteikis, Ignas 21, 23, 24, 26, 27, 30, 108
Musteikis, Juozas 149
Musteikis, Kazys 108, 119, 126, 142, 153, 174

N

Nagius-Nagevičius, Vladas 108, 109, 110, 188, 192
Naglius, Juozas 230
Namajūnienė, Birutė 62
Namikas, Juozas 230
Namkovas, Aleksandras 231
Narvydas, Rytis 107
Nastopka, Stasys 107, 110, 133, 147, 149
Natkevičius, Vladas (Ladas) 65, 135
Navakas, Kazys 174, 176, 229
Neveravičius, Fabijonas 157, 176, 229
Niaura, Feliksas 113
Noreika, Edvardas 176, 177, 229

O

Oleka, Petras 157
Oželis, Kazys 108

Oželis, Viktoras 123
Oželis, Serafinas 140, 141

P

Pabedinskas, Antanas 139
Padovanis 192
Palubinskis 153
Papečkys, Juozas 108, 191
Paulauskas, Henrikas 65, 129
Paulauskas, Kazys 230
Paulavičius, Sergejus 230
Pauliukonis, Alfonsas 230
Pauliukonis, P. 67
Paura, Martynas 151, 157, 176, 229
Peigželis, Kostas 231
Penkaitis, Viktoras 113
Peleckas, Stasys 231
Petkevičius, T. 144
Petkus, Juozas 230
Petraitis, Vytautas 232
Petraitis, Antanas 123, 128
Petrauskas, Kazys 117, 118, 120, 122, 166
Peseckas, L. 150
Pioravičius, Vladas 230
Plaušinitis, Albinas 198
Pliuškaitis, Germanas 118, 145
Plokšto, Roma 44, 48, 62
Pobedinskas (vyr.ltn.) 232, 233
Podžiūnas, Petras 230
Polovinskis-Budrys, Jonas 176
Poniatovskis, Stanislovas Augustas 103
Pošiūnas, Antanas 107
Povilaitis, Kajetonas 28, 230, 231
Povilaitis, Pranas 139
Požemeckas, Vladas 230
Požėla, Edvardas 38
Pranckevičius, Juozas 149, 150
Pranculis, Antanas 139
Pranculis, Jonas 145
Prapuolenis, Stasys 123

Procuta, Ginutis 49, 63
Proscevičius, Andrius 230
Puodžiūnas, Jonas 177
Pupeikienė, Violeta 62
Pupkevičius, Kazys 198, 231
Purlienė, Laima 43, 62, 63
Putna, Vytautas 113
Puzinavičius, Bronius 105, 149, 187, 189

R

Radvila, Jeronimas Florijonas 103
Radus-Zenkavičius, Leonas 11, 178, 179, 180, 192
Račiūnas, Leonas 121
Rakutis, Valdas 5, 42
Ramanauskaitė 56
Ramoškis, Jonas 198
Rapšys, Juozas 75
Raštikis, Stasys 14, 65, 108, 115, 174, 175
Rauba, Vytautas 149
Reboulus, C. 138
Rekašius, S. 157
Rimkevičius, Jonas 32
Rowanas-Robinsonas, R. 138, 146
Rozenalis, Aleksas 230
Rudys, Mikas 231
Rudokas, Jonas 65
Rukša, Antanas 65
Ruseckas, Petras 65
Ruseckas, Vincas 150
Rusteika, Steponas 108
Ruškevičius, Jekabsas 107
Ruzas, V. 107

S

Sabalys, Kazys 24
Sabaliauskas, Ričardas 230
Sabas, Severinas 150
Sakalauskas, Juozas 230
Sakalauskas, Petras 230
Saladžius, Pranas 107, 157

Saldukas, Petras 149
Sedleckis, Česlovas 26
Sekleckas, Kostas 199
Selenienė 56
Semaška, Antanas 65
Seniunas, Leonas 231
Sereika, Antanas 32
Sereika, Tomas 150
Sidabras, Simas 139
Sidaravičius, Bronius 150
Sidaravičius, Jurgis 139, 141
Sidzikauskas, Vladas 139
Simonaitis, Ermondas 177
Sinkevičius, Jonas 123
Sirutis, Simonas 45
Skaisgiris, Juozas 139
Skibarka, Viktoras 157, 176, 194, 229
Skimundris, Silvestras 24, 28
Skorupskis, Vladas 27, 28
Skrapcis 107
Skučas, Kazys 108
Skurauskas, Petras 198
Slabšys, Ignas 157
Slanka, Vladas (Stankevičius, Vladimiras) 108
Sleževičius, Mykolas 113, 133, 136, 139, 144
Sližys, Balys 108, 174, 178, 179
Sližys, Jonas 67
Smetona, Antanas 72, 85, 88, 124, 125, 133, 136, 138, 139, 141, 144, 147, 209, 210
Smoličius, Jonas 230
Sokolovas, Mikalojus 230
Spudulis, Jonas 108
Sruogienė, Vanda 104
Stackis, Zigmas 199
Stanaitis, Simas 150
Stančius, Povilas 108, 152
Staniškis, Sergejus 230
Stanionytė-Zujienė, G. 109
Stankevičius, Juozas 123
Stapulionis, Jonas 139, 141
Staranevičius, Antanas 230

Stasiulevičius, Alfonsas 118
Stašaitis, Antanas 149, 150
Stašelis, Vincas 231
Statkevičius, Vincas 198
Statkus, Vytautas 13, 65, 72, 89, 115, 121, 122, 132, 139, 157, 174
Staugaitis, Jonas 124, 125, 191
Steikūnas, Balys 139
Steikūnas, Jonas 139
Steikūnas, Petras 139
Steponaitis, Vytautas 96
Steponavičius, Domas 139
Steputaitis, V. 176
Styra, Petras 149
Stoliarovas, Andriejus 65
Stravinskas, Juozas 230
Strazdas, Stasys 231
Stulginskis, Aleksandras 61, 72, 88, 161, 173, 191
Subonaitis, Juozas 230
Sunelaitis 198
Surgailis, Gintautas 2, 9, 15, 33, 62, 64, 65, 72, 89, 94, 112, 113, 114
Sutkus, Jonas 108, 119, 146
Svičulis, Antanas 230
Svylas, Aleksandras 21, 22, 26, 28, 157

Š

Šakėnas, Juozas 230
Šakmanas, Tadas 149, 150
Šalčius, Andrius 230
Šalikas, Bronius 230
Šalkauskas, Jonas 150
Šaudris 28
Šaulys, Jonas 124, 125, 138
Šenavičienė, Ieva 2
Šenbergas, Vsevolodas 150
Šerelis, Valerijus 176
Šestakauskas, Leonas 139
Šeštokas, Antanas 230
Ščepavičius, Jonas 230
Šiaučiūnas, Juozas 231
Šidlauskas, Romualdas (Šilas) 149

Šilauskas, Aleksandras 139
Šilingas, S. 124, 125, 133, 138
Šimkevičius, Mečislovas 232
Šimkus, Antanas 139
Šimkus, Jonas 12, 166, 168
Šipaila, Jonas 230
Šipelis, Juozas 121, 126, 138, 139, 143
Širvydis, Jonas 230
Škirpa, Kazys 108, 110
Šleinys, Aleksandras 189
Šlika, Antanas 231
Šliogeris, Vaclovas 132, 151, 157, 159, 161
Šliužinskas, L. 149, 150
Šmulktys, Vincas 121, 123, 139
Šnaras 199
Šniokaitis, Pranas 230
Šova, Antanas 140
Štencelis, Braunonas 179
Štukas, Juozas 28
Šukšta, Karolis (kpt.) 232, 233
Šulcas, Bronius 230
Šulga, Juozas 24, 28
Švaistas, J. 67
Švažas, Antanas 157
Švitrys, Vincas 150

T

Talevičius, Zigmas 24, 152, 153, 157, 232
Talutis, Aleksas 230
Tamašauskas, Juozas 22, 23, 24, 26
Tamašauskas, Kazimieras 65, 94
Tamašauskas, Pranas 27, 29, 107
Tamošiūnas, Vincas 176, 177, 230
Tamulaitis, Vytautas 73, 89
Tamulevičius, Pranas 199
Tapulionis, Jonas 176, 229
Tapulionis M. (ltn.) 157, 232, 233
Tarulis, Balys 232
Taruška, Kazys 139
Telksnys, Pranas 139, 141

Tirulis, Paulius 230
Tiška, Zigmąs 149
Titas 108
Tyzenhauzas, Antanas 104
Tornau, Aleksandras 108
Trainienė 232
Trejus, Mikas 199
Tumas, Juozas 24
Tungmeisteris 232
Tupėnienė, Konstancija Janina 6, 37, 44, 48, 67, 68
Tvaronas (Tvaronavičius), Pranas 29, 30, 73, 77, 80, 114, 116, 118, 120, 126,
127, 128, 129, 135, 136, 141, 151, 152, 153, 158, 159, 160, 165, 167, 171,
189, 195

U

Uborevičius, Jeronimas 113
Uoginius, K. 113
Urbanavičius, Simanas 67
Urbelis, Aleksandras 139, 141
Urbšys, Juozas 108
Uspenskis, Aleksandras 135
Užemeckas, Bronius 199
Užga, Simas 21, 22, 28
Ūzas, Antanas 230

V

Vaicekauskas, M. 150
Vaičėnonis, Jonas 156, 165, 193, 201
Vainbergas, A. 157
Vaivada, Bronius 230
Valiusaitis, Jonas 231
Valkūnas, Leonas 139
Variakojis, Jonas 108, 110, 121
Vasnevskis, Aleksandras 149
Vebra, Juozas 139
Vedeckis, Leonas 139
Veideika, Antanas 230
Veilentienė, Audronė 14, 94
Veigelė, Juozas 230

Vegneris, Ernstas 230
Velykis, Mykolas 30, 31, 74, 107, 108, 110, 113, 114, 116, 119, 130, 136,
138, 145
Vėbra, V. 67, 120, 121, 124, 129, 130, 140
Vinkšnelis, Povilas 230
Virbickas, Leonas 149, 150
Visockis, Algirdas Olegas 106, 108
Vitkevičius, Pranas 231
Vygintas, Kazys 230
Vygodskis, Jokūbas 108
Vylis, Ignas 199
Vymeris, Ernstas 231
Vyšniauskas, Jeronimas (plk. ltn.) 233
Vosylius, Antanas 139
Voveris, Vytautas 65
Vrangelis, Piotras 13
Vrubliauskas, Juozas 139

Z

Zadeika, V. 157
Zauka, Jonas 149, 150
Zagorskas, Stepas 230
Zaskevičius, Stasys 106, 107, 110, 233
Zavadskas, Benediktas 230
Zavadskas, Jonas 231
Zilys, V. 139
Zubrius, K. 121
Zubrys, Antanas 139
Zupka, Kazys 70, 73, 89, 117

Ž

Žadvydas, Osvaldas 81, 89, 195
Žalkauskas, Karolis 108
Žebrauskas, Pranas 230
Želigovskis, Liucijanas 159
Žemaitis, Jonas Albinas (vyr. ltn.) 232, 233
Žemaitis, Antanas 26, 28
Žemaitis, Jonas 85
Žiaurus, Vladas 199
Žigaras, Feliksas 2, 62, 67, 72, 89, 103, 105, 187, 189, 203

Žilinskas, Jonas 230
Žilys, Antanas (gen.) 140
Žitkienė, B. 56
Žiūlėnas, Vladas 230
Žygas, Adolfas 230
Žmuidzinavičius, A. 165
Žukas, Konstantinas 107, 108, 162, 163, 175, 32, 233
Žukauskas, Adolfas 139, 230
Žukauskas, Silvestras 11, 12, 106, 107, 122, 133, 138, 139, 145, 163,
174, 191, 192
Žutautas, Vladas 107
Žutautienė, J. 56
Žvironas, Antanas 230

Sudarė Arūnas Alonderis

SERIJOS „LIETUVOS KARIUOMENĖS ISTORIJA“ LEIDINIAI

1. Krašto apsaugos departamento generalinio direktoriaus įsakymai. 1990–1991. Sudarytojas G. Surgailis. V., 2003, 222 p.
2. Aničas J. Karininkas Antanas Juozapavičius. 1894 02 13–1919 02 13. V., 2004, 124 p.
3. Krašto apsaugos ministro įsakymai. T. 1. 1991 Nr. 222–355. 1992 Nr. 01–479. Sudarytojas G. Surgailis. V., 2004, 512 p.
4. Kazakevičius V. Geležies amžiaus strėlės Lietuvoje (II–XII–XIII amžius). V., 2004, 136 p.
5. Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose. 1918–1920. V., 2004, 498 p.
6. Surgailis G. Lietuvos karinis laivynas. 1935–1940. V., 2003, 208 p.
7. Gečas S. Steponas Darius Lietuvos kariuomenėje ir sporte. V., 2005, 232 p.
8. Juodagalvis J. Švenčionių krašto savanoriai. 1918–1920 m. V., 2005, 236 p.
9. Surgailis G. Rusijos kariuomenės išvedimas. 1990–1993. V. 2005, 345 p.
10. Raubickas E. Ženklas ant munduro. V., 2005, 294 p.
11. Rusijos kariuomenės išvedimas dokumentuose. Sudarytojai A. Balaišis ir G. Surgailis. V., 2005, 472 p.
12. Aničas J. Generolas Silvestras Žukauskas. 1861–1937. V., 2006, 294 p.
13. Krašto apsaugos ministro įsakymai. T. 2. 1992 Nr. 480–749. Sudarytojas G. Surgailis. V., 2006, 374 p.
14. Krašto apsaugos ministro įsakymai. T. 3. 1992 Nr. 750–975. Sudarytojas G. Surgailis. V., 2006, 286 p.
15. Surgailis G. Valstybės sienos apsauga 1990–1994 metais. V., 2008, 247 p.
16. Katilius A. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos departamento Mokomasis junginys 1990–1991 m. Istorinė apybraiža, atsiminimai, dokumentai. V., 2011, 226 p.
17. Surgailis G. Pirmasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas. V., 2011, 300 p.
18. Rakutis V., Vaičenonis J. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija. V., 2012, 196 p.
19. Surgailis G. Trečiasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas. V., 2013, 188 p.
20. Katilius A., Tininis V. Lietuvos kariuomenės karių uniformos, ženklai ir vėliavos 1990 – 2010. V., 2014, 390 p.
21. Tamošiūnienė M. Tarp politinio įrankio ir aukos: karo belaisviai Lietuvos Respublikos politikoje 1919–1923 m. V., 2014, 168 p.

GENEROLAS JONAS GALVYDIS-BYKAUSKAS

Moksliniai straipsniai ir pranešimai

Atsakingasis redaktorius Arūnas Alonderis

Kalbos redaktorė Nijolė Andriušienė
Anglų kalbos vertėja Dovilė Radovičiūtė
Fotografas Kęstutis Dijokas
Maketavo Laima Adlytė

Tiražas 300 egz.

2014-07-11. Užsakymas GL-274.

Išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija,
Šilo g. 5 A, LT-10322 Vilnius
Spausdino Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras,
Muitinės g. 4, Domeikava, LT-54359 Kauno r.